Ч. 7. Львів, 1. цьвітня 1909. Рік VI.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

НИВА

Адреса
редакції і
адмінїстрації
Львів, улиця
Коперніка ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

ЗМІСТ: о. Он. Воляньский: Устав Скнил. Лаври св. Антонїя Печерск. — Яр. Лев.: Плян науки релїґії на низшу ґімназию. — о. Мик. Щепанюк: А однак катол. Церков т. з. леґальне убийство лишень толєрує! — о. С. Кульчицкий: Нове средство успішного душпастированя. — Ів. Остап: Масонерия в балканьских подїях. — о. д-р Ів. Бартошевский: Де є правда і свобода: в Церкві чи поза нею? — о. Он. Воляньский: У відповідь Адриянови. — На пекучі теми. — Спів'участь духовеньства і учительства в народній роботї. — Проєкт для просьвічуваня народа. — Вол. Лиско: Звідки суперечність? — Всячина. — Від Редакциї і Адмінїстрациї.

Устав Скнилівскої Лаври св. Антонїя Печерского.*)

В попереднім числї „Ниви“ була бесїда про значінє відновленої в нас Студитскої Лаври, про асцетичну і наукову ролю, яку она має відограти в нашій Церкві. Тепер приглянемо ся близше асцетичному житю Студитів.

Ціль монашого житя лежить в тім, щоби вчитувати ся пильно в евангелиє і наслїдувати Христа в кождім слові і дїлї, так як се робили великі Сьвяті. Студити мають вчитувати ся ще в твори своїх законодателїв: Василия В., Теодора Студита, Макария, Доротея, Венедикта, а наслїдувати житє Антонїя В., Пахомія, Евтихія, Савви, Онуфрия, Йосафата.

Се-ж велитні сьвятости східної Церкви!

Средством, що веде до сьвятости, суть три евангельскі ради: убожество, чистота, послух. Християнин не сьміє привя-

*) На підставі трех рукописий переховуваєх Студитами: про устав, покути, конституциї.

зувати ся до земских дібр, мусить заховати відповідну свому станови чистоту та бути послушним Церкві. Сьвященики з'обовязані до того в особливший спосіб. Але монахи йдуть ще дальше, а особливо Студити.

Убожество їх полягає в тім, що одиницям не вільно нїчо посїдати, а всї гроші належать до монастиря. Чистий дохід з монастирскої землї і з заробітку дїлить ся на три частини: на дїла милосердия, на поліпшенє монастирского господарства і на основанє нового монастиря. Триманє гроший при собі заказане під карою виклятя.

Студити памятають на ближнього, помагають єму третиною своїх доходів і в тім лежить велике їх значінє для розвязки социяльного питаня. Серед борби о наживу, серед війни всїх против всїх—що за гарний взір християньскої любови ближнього!

Чистоти стережуть Студити як зїниці ока. Студитский монастир не сьміє мати вікон від улицї, в монастирску загороду не вільно впускати женщини, поза монастирску загороду не вільно виходити самому, а ігуменови не вільно виходити поза своє село — винявши конечні случаї. Студитови не вільно самому вести розмову з женщиною. Устав приписує докладно, як треба панувати над своїми очами, рухами та приказує спати в рясї на твердім тапчанї.

Той образ гарно відбиває від сучасної розвязлости і мягкости сьвіта!

Піст в Студитів дуже строгий. Стіл має бути убожший як нашого сельского народа. Ідженє мяса і уживанє горячих напитків строго заборонене. Рибу можна їсти лиш в деякі дни: в Господскі і Богородичні празники, Цьвітоносну недїлю, Рождество Предтечи, Воздвиженє Ч. Хреста і в день св. Петра. В понедїлок, середу і пятницю цїлого року не вільно їсти набілу анї уживати оливи — крім загальниць, празників Господских та Богородичних. Однак в пядесятницю дозволяє ся уживаня оливи. За те в Великій Піст, Петрівку, Спасівку і Филипівку не вільно уживати анї набілу анї оливи, винявши суботи і недїлї, а що до самої оливи то винявши ще і сьвято Апостолів, Мучеників, Сьвятителїв і Предтечи. В Вел. Пятницю не вільно нїчо їсти, а в навечериє Рождества і Богоявленя аж по заходї сонця. На Воздвиженє і Усїкновенє набіл заказаний.

В Студитів бачимо новочасні змаганя до веґетериянїзму і антиалькоголїзму, але не задля здоровля, а Христа ради!

Послух належить ся деколи і під тяжким гріхом; до настоятелїв треба відноситй ся з синівским пієтизмом, до товаришів з любовю і покорою.

Який контраст до анархістично та індивідуалїстично настроєної суспільности наших часів!

Одежа має бути зроблена з найпростшого, єсли можливо домашного сукна. Архарії носять рясу з каптуром і скіряний ремінь. Схимники носять ширшу рясу з широкими рукавами, аналав, нагрудний хрест. Пустельники, безмолвники та затворники носять камеляфку і параман великої схими (образа).

Порядок у Студитів дуже точно приписаний: 8 годин молитви, 8 годин праці, 8 годин спочинку. О 10-ій *) годинї ночи стають на молитву і молять ся до 1-ої години дня, відтак роблять 4 години першу роботу а годину спочивають, від 5—6-ої години дня молять ся, а від 6—10-ої роблять другу роботу, від 10—12-ої молять ся. Коли настане 1-а година ночи, молять ся і то аж до 3-ої години, а від 3—10 сплять. В 6-ій годинї ночи стають на полунощницю.

Правило відмовляє ся строго після типіка грецко-словяньского обряду, а підчас роботи відмавляє ся вервицю. Підчас роботи часто треба мовити молитовцю: Господи Ісусе Христе Боже наш помилуй нас. Все треба заховати строге мовчанє, лиш по обідї призначений час до розговорів. Розважаня робить ся два на день по пів години. Посїщень на день буде пять, іспитів совісти два; духовного читаня пів години. Сповідь бодай раз на тиждень, причастиє три рази, в піст пять. При старших не сїдає ся, при вечірнім іспитї совісти оскаржують ся монахи перед братиєю. Уваги треба принимати в покорі.

Крім контемпляції занимають ся Студити фізичною або духовою працею. В лїтї працюють на ланах, деколи на чужих за заплату, бідним господарям помагають в роботї безплатно. Кождий монах мусить виживити себе своєю працею, мусить трудом своїх рук причинити ся до добра монастиря і спомагати убогих. Така синтеза контемплятивного і чинного житя, а навіть і продуктивної праці мусить виробити Студитам глубоку пошану всїх людий.

Устрій Студитского монастиря такий. Принимає ся кождого, навіть і жонатого — розуміє ся — з захованєм канонічних приписів. Перша проба відбуває ся в сьвітскій одежи, а треває від 6 місяцїв до 3 лїт. Залежить се від рішеня монастирскої ради. Надзір над новиками має оден монах. Они жиють як монахи, лиш не беруть участи в спільній рекреації. Вчать ся монастирского устава.

Коли новик дістане більшість голосів монастирскої ради, отримує рясу (чин одіяня ряси) і відбуває другу пробу, що треває бодай три роки. В тім періоді називають ся они архариями, жиють разом з властивими монахами і вчать ся катихізму, псалтири, правила. По трех лїтах проби дістає архарий т. з. схиму або ангельский образ і стає правдивим монахом-Студитом. Щоби бути допущеним до схими, треба дістати 4 білі галки на 1 чорну і приготовити ся місячним мовчанєм, постом (без набілу, в понедїлок, середу та пятницю о хлїбі і водї) та молитвою до зложеня торжественних обітів.

Хто має покликанє до висшої досконалости, може бути допущеним (але єсли має „за“ $^2/_3$ монастирскої ради) до висшого степеня:

*) Години числить ся після природного часу, від сходу сонця до заходу.

пустинника, безмолвника*), затворника. Схимник, що має охоту належати до одного з щойно наведених степенів, жиє три роки так, як той що приготовляє ся до схими, дає ся уживати до найнизших домашних послуг, а тоді допервa може бути допущений до сталої контемпляції в однім з трех степенів, в монастири самім або в монастирскій загороді. Так приміром пустинник має свою осібну келію в монастирскій загороді, де молить ся, працює, їсть. Виняткова приміром в жнива може бути і він візваний на якийсь час до праці.

На чолі монастиря стоїть ігумен, вибраний загальною радою на цілe своє житє і затверджений Ординариятом. Єсли не можливо вибрати ігумена — з браку кваліфікованих кандидатів — то вибирає ся на 5 літ строїтеля монастиря. Ігумен має до помочи раду, зложену з намістника і двох радників. Крім того вибирає ся наставника новиків, писаря, економа, бібліотекаря і т. п.

Єсли монастир має бодай 10 схимників за богато, тоді може за дозволом Ординарияту заложити новий. Новий монастир підлягає ігуменови старого, який є обовязаний бодай що три роки робити в нім візитацию. Єсли ігумен матернього монастира має під собою 10 монастирів, стає архімандритом, а єсли має кілька архімандрий, стає аввою (abbas). Авва має при собі генеральну раду, яка складає ся з відпоручників всїх монастирів. Генеральна рада авви рішає, коли авва має робити візитацию та може вводити зміни в монашім уставі. Генеральна рада архімандрита не має так широкої власти навіть в монастирях звичайної архімандриї. Генеральна рада збирає ся що пять літ і лиш она може перенести монаха з одного монастиря до другого. Генеральну раду заступати може деколи рада архімандритского монастиря.

Студитский устав відріжняє остру кару (відлученє від братів від 6 місяців до 5 літ і замкненє в келії о строгім пості і мовчаню) за великі провини (єресь, любовні зносини, пяньство, зневага настоятеля) і лекшу кару (замкненє на 1 місяць) за лекші провини (сварка, не дозволене листованє).

Св. Теодор Студит постановив 75 покут, так приміром: 1. за опущенє причастия карає ся 1 днем відлученя; 10. за розмову при роботї — 2 дни; 16. незміненє біля в суботу — 1 день сушити; 21. марнованє материялу — 50 поклонів; 26. ударенє вола при ораню — 100 поклонів; 27. неввічливість взглядом гостий — 100 поклонів; 31. нетерпеливість при науцї дїтий — сушити 1 тиждень; 75. спати поза монастирем — чуванє одної ночи і 150 поклонів.

Покути ті дуже добре дібрані і мають на цїли заправити монаха до християньских чеснот і поборюваня злих наклонів.

Осібні студитскі конституциї (разом 20) подають приписи що до обрядових церемоній. Десята конституция приписує, що

*) Безмолвник — що заховує вічне мовчанє.

в часї великого посту ходить о 3-ій годинї оден монах по келиях і говорить: „братя і отцї уважаймо, бо умираємо, умираємо, умираємо“. Одинайцята конституция наказує читанє в сьвято по обідї. В 20-ій читаємо, що Студит має дві вовняні сорочки, два підрясники, кожух, два каптурі, два парамани, великий параман з кожухом, дві пари чобіт, сандали, мату з волосїня і два волохаті коцики.

Хто хоче бачити правдивого християньского монаха — нехай йде до Студитів!

о. Онуфрий Воляньский.

Плян науки релїґії на низшу ґімназію.

Третий вже рік обовязує в низших клясах середних шкіл новий плян науки релїґії. Після сего пляну бере ся катихизм в клясах першій і другій, історию біблїйну Старого Завіта в клясї третій на другий курс, історию біблїйну Нового Завіта в клясї четвертій, а лїтурґіку принагідно в клясї першій і другій, а основно (?) на перший курс в клясї третій.

Підчеркнене нами слово „принагідно“ при науцї лїтурґіки в двох перших клясах полишає катихитї вільну руку в розкладї сего матеріялу. Для однообразности рішили старші львівскі катихити придержуватись в своїх школах такого пляну що до науки лїтурґіки взагалї:

1) Кляса I, принагідні поясненя лїтурґічних заміток, напечатаних в текстї Середного Катихизму.

2) Кляса II, а) перший піврік: лїтурґічні поясненя: о церквї, о празниках взагалї, празники подвижні, празники неподвижні; б) другий піврік: лїтурґічні поясненя: о св. Тайнах, повторене про празники подвижні, о благословенях і осьвященях церковних.

3) Кляса III, (перший піврік): повторене науки о церквї, о Богослуженю, про Службу Божу, про лїтурґію Преждеосьвященних, про Тайни, про благословеня і осьвященя*) церковні та про празники (!)

Такий плян оголошено також в урядових „Архіепархіяльних Відомостях“, тож можна припустити, що єго придержують ся всї катихити середних шкіл в нашій архіепархії.

Пригляньмо ся близше сему плянови.

*) Гл. „Нива“ р. 1908 ст. 410

Отже в першій клясї має подавати ся ученикам „пояснене лїтурґічних заміток, напечатаних в текстї Середного Катихизму“. Які „лїтурґічні замітки“ знаходимо в згаданім Катихизмі?

Возьмім перший піврік, значить першу часть катихизма: „О вірі“.*) „Лїтурґічні замітки“ знаходимо при отсих питанях: 64, 83, 99, 122, 130, 132, 135, 138, 145, 150, 161, 167, 181, 190 і 231. Всї отсї замітки відносять ся тільки до празників.

Другий піврік: всього на всього одна лїтурґічна замітка при питаню 527, замітка, яка знова відносить ся тільки до празника.

Виходить, що в першій клясї ціла наука лїтурґіки обмежує ся тільки на поясненю празників. Правда, при науцї о св. Тайнах можна подати до них також лїтурґічні пояснення, але такі пояснення мусїло ся подавати і давнїйше, після старого пляну, бо таких пояснень домагаєсь вже сам катихизм. Коли в кінци узгляднимо, що приступні для учениківъ першої кляси лїтурґічні пояснення до празників подавало ся також загально і давнїйше, будьто на еґзортах в дотичні празники, будьто на годинах безпосередно перед празником, то вийде, що після нового пляну в першій клясї на користь науки лїтурґіки не змінило ся нїчогісенько.

Перейдїм до кляси другої. Тут завважаємо те саме, що і в першій клясї.

Щож каже брати плян з лїтурґіки в першім півроцї? Лїтурґічні пояснення о церкві і знова тільки о празниках... Як розуміти сей термін „О церкві“ — годї знати. Коли під „церквою“ возьмемо короткий опис дому Божого на зверх і в нутрї — то сим наука лїтурґіки знова страшно покривджена. Колиж під „церквою“ треба розуміти цїлу першу часть лїтурґіки**), то тодї покривджена і лїтурґіка і катихизм, бо переробити в однім курсї з учениками другої кляси хочби побіжно оба приписані материяли — се річ рішучо неможлива.

Не менше щасливий для лїтурґіки і другий піврік другої кляси. Тут приписано брати: лїтрґічні пояснення о св. Тайнах, знова о празниках і о благословенях та осьвященях церковних.

Як вже сказано, лїтурґічні пояснення о св. Тайнах подавало ся, бо мусїло ся подавати, завсїгди при катихизмі також і давнїйше. Зрештою сей цїлий материял містить ся в Лїтурґіцї Тороньского всього на нецїлих 20 сторонах (97—116), з чого кілька сторінь і так пропускає ся звичайно (подрібний опис св. Тайни сьвященьства).

Лишає ся тільки 14 сторінок о благословенях і осьвященях. Се одна однїська „партія“ на обі кляси, яку можна і совісно переробити і навчити її малих учеників.

---

*) „Середний Катехизм“ хр. кат. релїґії...“ у Львові, 1906, ст. 1—52.

**) Лїтурґіка Тороньского від ст. 7 до 38.

Весь прочий приписаний материял з лїтурґіки основно переробити і єго навчити учеників рішучо не можливо, а се тому: 1) лїтурґіка се предмет досить трудний і переважно памятевий; 2) в лїтурґіці стрічає ся богато слів грецких і так зв. церковних, яких ученики першої і другої кляси не понимають і 3) в двох перших клясах бере ся вже і так найтруднїйший предмет в науці релїґії, значить, катихизм — отже додавати до катихизму єще трудні, нераз сухі і памятеві лїтурґічні пояснення, се вже за велике перетяженє учеників, се вже зовсїм не педаґоґічно.

Виходить, що в двох перших клясах можна переробляти лїтурґіку тільки побіжно і поверховно.

Так само побіжно і поверховно мусить ся брати лїтурґіку і в клясї третій, хоч тут вже цїлий піврік призначений на сей предмет. Та инакше годї, коли, приміром, на одну Службу Божу не завсїгди вистарчать чотири місяцї шкільної наукй.

І так через новий плян наука лїтурґіки, так важна в нашім обрядї, зійшла по наших школах на дальший плян, як предмет побічний, принагідний, менше вартний. Чи се в інтересї нашої Церкви і нашого обряду — дуже сумнїваюсь. Як в неоднім, так і тут показуєсь, що не всьо добре і практичне для чужих, мусить бути добрим і практичним для нас.

Вкінци піднесу єще одно. Вчити такого предмету як лїтурґіка, без підручника, се річ не практична і безуспішна. Вимагати знова, щоби ученик першої кляси, коли спроможе ся попри Катихизм єще й на Лїтурґіку Тороньского, з'умів з сеї книжки робити витяги і узагальнювати матеріял, таке знова бажанє прямо сьмішне.

На мою думку повинні проте катихити середних шкіл, після основного передискутованя сего питаня, віднести ся до компетентних духовних властий з просьбою о зміну обовязуючого доси пляну.

Я сьмію піддати із свого боку під розвагу такий плян науки релїґії на низшу ґімназію:

1) Кляса перша і друга: катихизм враз з біблією Старого Завіта;

2) Кляса трета; біблія Нового Завіта і

3) Кляса четверта: Лїтурґіка.

Пропозиції полученя катихізму з біблією Старого Завіта не трудно уарґументувати. А саме:

1) Історія біблійна Старого Завіта, по виключеню з неї уступів менше потрібних для ученика середних шкіл, сама собою коротка;

2) вона знаменито надаєсь до оживленя сухої і абстрактної науки катихизму так, що ученики, втомлені „питанями“ і „відповідями“, дуже радо слухають займаючих оповідань з історії Старого Завіта;

3) біблію Старого Завіта далеко лекше, чим літургіку, брати „принагідно“ при катихизмі, бо майже всі важнійші уступи з неї надають ся як доповненя, зглядно обясненя до катихизму. Середний катихизм має богато старо-бібліїйних заміток *), які, відповідно заокруглені, дадуть ученикови достаточне знане сего предмету.

4) Науку історії біблійної Старого Завіта можна легко доповнити основнійше при науці доґматики, передовсім фундаментальної.

5) Богато оповідань та примірів з Старого Завіта можна наводити легко в ерзортах.

Се всьо промовляє за тим, що далеко ліпше погодити катихизм з бібліею Старого Завіта, чим з літургікою. Додаймо до сего, що ученик вчить ся біблії в народних школах, отже в ґімназії треба ему тільки ту науку заповнити і її пригадати. На мою думку і в ґімназії вистарчить той підручник біблії Старого Завіта, який бере ся в школах народних.

Яр. Лев.

о. М. Щепанюк.

А однак кат. Церков так зване леґальне убийство лишень толерує!

(У відповідь Авторови уваг до моєї статї „Не убий“; Нива стор. 97—11, 131—133).

Заким приступлю до оборони мого погляду, що кат. Церков так зване леґальне убийство лишень толерує, мушу зробити кілька уваг не так для полеміки з Вспр. критиком моєї статї, як радше для заспокоєня своєї совісти.

Автор чомусь закидає менї такі прогрішеня, про які я не міг навіть думати, а принайменьше з моєї статї собі їх виснувати. Замість сказати ясно і отверто: „автор статї“ „Не убий“

*) При питанях — 22, 24, 50, 52, 55, 73, 76, 85, 113, 114 і 608. Вже й не згадуємо про се, що про сотворене съвіта, чоловіка і ангелів говорить достаточно сам Катихизм, а відтак основно доґматика.

зле розуміє або ошибає ся що до науки Церкви в тій квестії". — Він вже в самім вступі дає мені притик на тему „учительского званя сьвященика", а далї говорить таки зовсїм отверто: „о. Автор в своїй статї до науки Церкви про убите чоловіка додав дещо з свого власного розумованя" (Нива. 1909 стор. 97). Значить ся, Вспр. Автор закидає мені нї більше нї меньше, тільки сьвідоме фальшованє науки св. Церкви. Досї я вважав себе за правовірного (однак не непомильного) сина кат. Церкви, аж тут нераз після прочитаня тої критики я побачив себе єсли вже не єретиком, то на кождий случай приклонником реформ католїцизму або осудженого сьвятїйшим Отцем модернїзму. Се видно єще лїпше з таких слів, висказаних на мою адресу: „Автор бояв ся може, що коли науку Церкви представить ся по простому і ясно, як се ми ось тепер робимо, то она не сподобає ся гуманній вдачі наших „поступових" „цивілїзаторів" (стор. 133).

На оборону моєї совісти скажу, що не домішую я моїх переконань до науки Церкви, тільки свій погляд висновую з жерел, в яких по моїй думцї зберігаєть ся тота наука. І Автор, єсли був би справедливий, повинен був точка за точкою виказати, що зле розумію ті жерела, на яких опираю ся, а не повиписувати менї з гори змаганє приподобати ся нашим „поступовим цївілїзаторам". В першім случаю я був би його зрозумів яко критика, в другім случаю я не знаю що сказати тому, що Автор роблячи менї той тяжкий закид його анї не оправдує анї нїчим не доказує.

Далї Автор чіпає ся поодиноких слів, вирваних із моєї статї, не зважаючи анї трохи на їх лучність з контекстом. Приміром „не подобає ся" Йому таке реченє: — „Ідеал евангельский „Не убий", то ідеал, який має бути щойно реалїзований" — та не глядячи на те, що було сказано перед ним та після него, далїж доводити, що пята заповідь не іно ідеал, а строгий закон. Алеж, О. критик! Нїхто того не перечить і не треба було на то збавляти тільки чорнила і паперу. В вузшім значіню так, як її подає нам старозавітне св. Письмо, та заповідь є і по всї часи остане строгим законом, а на доказ того не треба було відсилати до „перщого лїпшого підручника моральної", тільки хочби до катехизму для дїтий другої нормальної кляси. Затеж в ширшім значіню так, як говорить Спаситель в нагірній проповіди (Мат. V. 21—45), є вона ідеалом. І як раз у нас взята вона в тім ширшім з начіню (пор. уст. 7 в моїй статї), а єсли я пятої заповіди не перечу в ширшім значіню, то ясно що не буду перечити в вузшім значіню яко „строгий закон".

Після о. Критика я перечу сьвятість Церкви тим, що так висловлюсь ся: „як з одного боку (Церков) піддержує своєю наукою ідеал Христа себто думку, що убийство, хочби навіть в добрій справі, є нечесне, так з другої сторони годить ся на певні форми убийства, але і тут своїми строгими моральними

приписами редукує людську самоволю до minimum і дає до пізнаня, що навіть такий стан не є їй по нутру".

По перше Автор ошибає ся, коли каже, будьто би противило сьвятости Церкви, коли вона толерує щось „несмачного" лишень тому, що не є в спромозї його зараз усунути. Служу на те доказами. Після нашого розуміня, а навіть голосу природного права, — если не прямо, то, як каже св. Тома, secundum quid, — полїґамія — є дїло дуже неетичне ба навіть неморальне, а однак Господь толерував полїґамію у старозавітних патриярхів. Помимо того нїхто не відмовляє Господу Богу сьвятости. Так само невільництво себто закріпощене людини людиною є річ неморальна і противна природному праву, а однак Церков його толерувала так довго, аж доки через вплив Своєї науки його зовсїм не знесла. З істориї св. Церкви можна би навести більше примірів того рода, але тодї неостало би ся, колиб придержувати ся погляду Автора, анї дробини сьвятости, яку признаємо св. Церкві.

Признаю, що можна було менї зробити тут увагу, що я не заховав в тім случаю правила, яке перестерігають так пильно приміром доґматисти при обговорюваню прав св. віри, именно, що треба вистерігати ся таких висловів, що можуть читача або слухачав вести в блуд. І будь моїм критиком прим. Нїмець, так він то здїлав би і вважав би свій обовязок за сповнений.

По друге не годжу ся на таке пояснене другої части мого реченя: „А ті нїби „строгі приписи", якими Церков ограничає певні форми убийства, се властиво не є нїякі приписи Церкви єї повагою видані". (стор. 98).

Передовсїм сказав я „людську самоволю", а не „форми убийства", а то звучить зовсїм інакше. Ми знаємо, що в середновічній карній процедурі були дозволені тортури, всякі муки для виновника, палене на стосї і т. п. Однак нинї завдяки облагороднюючому впливови Церкви то всьо недозволене, значить ся вона справдї „зредукувала людську самоволю до minimum", хоч убийство яко кару вона все іще толерує.

Не розумію, чому би то не мало бути „строгим приписом" Церкви, коли я, другий і десятий, є з'обовязаний щось заховувати чи оминати під карою тяжкого гріха? Коли нинї офіцияльна власть під котрою тяжкого гріха є з'обовязана виновника вперед переслухати і добре розважати його зізнаня, заким засудить на смерть, коли я або другий маю тяжкий гріх человікоубийства, коли в оборонї мого житя убив напасника тодї, як міг його обезвладнити або сам утїчи, то для мене се не може бути „описом конкретних обставин і випадків, невиданих повагою Церкви" тільки іще раз з натиском повтаряю строгим приписом Церкви: Строгим приписом тому, що на случай його незахованя або легковаженя я виставляю моє вічне спасене на небезпечність утрати.

Властиво спірною квестією між мною а о. Автором вважаю те, як заявляєть ся Церков на так зване леґальне або людським правом позволене убийство. Після того погляду Вона його ли-

шень толерує або „признає офіціяльній власти право убити другу людину... лиш тому, що серед тяжких житєвих обставин нема иньшого виходу, принайменше так довго, як людскість не поступила в змислї евангельської науки“ (Не убий, уст. 11. стор 637.), а ідеалом вважає такий стан, коли людскість могла би обійти ся взагалї без убийства. О. Кандюк розуміє се інакше. З його статї виходить, що Церков нїколи не сьміє бути прихильна такій ідеї. „Церков католицка — пише Він — то не утопістка; мрії розфантазованих, а при тім короткозорих цивілїзаторів двайцятого віку єї не імпонують. Она знає, що люди були, є і до кінця сьвіта завсїгди найдуть ся межи ними такі яких анї совість, анї взгляд на обовязок, анї добре слово, тільки шибениця — або армата зможе переконати“ (Нива, 1909, ч. IV. стор. 132).

Ми так само не говоримо, що Церков „утопістка“, анї не заперечуємо офіціяльній власти, яку за таку узнає суспільність, права убити злочинника, якого в иньшій спосіб не може здїлати нешкідливим. Так само не говоримо, будьтоби Церков не вважала за „похвальну і спасительну“ річ, если тая-ж власть з огляду на примушуючі обставини карає смертию. Сеж ми ясно і виразно сказали: „І тому Церков узглядняючи житє і його обставини побіч загального заказу убийства, якеб воно не було, ставляє моральні приписи і норми, але не яко послїдну консеквенцію своєї науки, тільки яко такі, що знаходять своє примінене так довго, як довго людскість не поступить близше до ідеалу Ісуса Христа“ (уст. 10). По сїм слїдують в загальних начертах норми, коли Церков убитє чоловіка дозволяє (уст. 11).

І деж тут заперечене власти того права? Таж з того, що там сказано, ясно, що если людскість і до послїдного суду не осягне ідеалу Ісуса Христа, то до послїдного суду буде істнувало убийство як кара. Проте цитат з св. Томи, де каже ся, що „чоловік небезпечний суспільности“ може бути „похвально і спасенно“ убитий, не повалює зовсїм мого погляду, тільки константує то, що і ми сконстантували, именно, що як довго признає ся право убитя людини, се право має лишень одна власть, постановлена від Бога. Так само розумію місця з св. Письма (Ісх. 22, 18; Псал. 100, 8; Римл. 13. 4), на які Автор вказує на поперте Свого погляду. До місць з св. Письма Стар. Завіта за примічую ще і то, що вони не все можуть бути для нас міродатні, бо є навіяні строгостию спеціяльно жидівского права після норми „зуб за зуб, око за око“, яку Спаситель рішучо осудив зглядно зніс у Своїй нагірній проповіди. Если Автор хотїв повалити мій погляд, повинен був черпати арґументи з Писань Отцїв Церкви, з істориї Церкви і вселюдского поступу в змислї евангельскої науки виголошеної Спасителем на горі, або бодай повалити то, що я сказав на доказ моєї гіпотези. А Він не здїлав нї одного нї другого, тільки по просту доповнив то, що у мене сказано в уступі 11, — значить представив більше подрібно случаї, коли Церков дозволяє убитє чоловіка.

Та взагалї Автор зле взяв ся до критики моєї гіпотези, коли хотїв її повалити на підставі „першого лїпшого підручника моральної“. Се тому, що авторам тих підручників зовсїм не ходить о те, як Церков думає про той — або иньший случай на будуче; темою їх розважань не є представити ідейний напрям — напрям, який ціхує науку св. Церкви, тільки радше в короткій і приступній формі подати правила, яких мусимо придержувати ся так довго, як довго Церков буде вважати їх потрібними. Тому усї аргументи, які Автор наводить против мене з Лемкуля чи Нольдіна моєму поглядови не шкодять, бо я висказів тих авторів зовсїм не перечу. Та коли Автор є того пересьвідченя, що вони повалюють мою гіпотезу, то нехай Йому буде. Однак позволю собі запримітити, що такі вислови, як „licitum est“ або „occidi potest“ і їм подібні, які Автор наводить на доказ хибности мого погляду, (стор. 98) є, як то кажуть, водою на мій млин. Сказано „licitum est“, але не „iubetur“ — „occidi potest“, але не „debet“, а в тім є велика ріжниця. Як раз те, що ті автори з'обовязують до того рода виміру справедливости не категорично, вказує, що вони вірять в можливість такого стану, коли без тих приписів буде можна зовсїм обійти ся, а бодай заступити їх лагіднїйшими. Впрочім моралїсти ту ріжницю зазначують зовсїм ясно: Unicuique licitum est propriam vitam.... defendere hoc modo (себто при захованю тих услівій, які Автор подає у Своїй статї на стор. 99). Sed nemo tenetur iniustum agressorem occidere. In duplici tamen casu propriam occisionem permittere non licet... (Noldin II. 325 c. „Non solum propriam vitam, sed etiam aliorum vitam sic defendere licet.... immo ratione caritatis... id fieri aliquando deberet“ (Idem. II. 325. d.). Occidere licet invasorem pudicitiae. Attamen invasorem castitatis occidere virgo non tenetur, sed potest passive se habere (Idem. II. 226 b.)

Ті звороти говорять самі за себе. З них ясно, що після моралїстів, такої міри як Нольдін, Церков вважає убийство як кару лишень за конечне зло, а не за щось доброго, чим треба дорожити. А если не висказують того погляду отверто і ясно, то лишень тому, що та квестія не є предметом їх наукових розважань. Тай і те, що Церков дозваляє убити напасника на чуже житє лишень тодї, коли в труднім положеню годї знайти иньшого виходу, а і тодї бажати його смерти непрямо (indirecte), каже догадувати ся, що Вона убийство того рода лишень толерує. Треба при тім мати на увазї, що до оборони свого власного житя попихає кождого чоловіка природне право. Коли-ж Церков також обмежує дозвіл убийства в тім случаю, то щож сказати про убитє чоловіка офіціяльною властию, коли природне право каже хиба лишень secundum quid глядїти на кривднику мести.

А щож сказати про убийство у війні? Певно, если жовнїр вигнаний, по найбільшій части против своєї волї, в чисте поле, боронить свого загроженого житя, то він поступає згідно з при-

родним правом. І Церков глядячи на жовнїра яко одиницю не може заборонити йому боронити свого житя, хочби війна була навіть не справедлива тому, що для жовнїра нема иньшого виходу. Так само не може противити ся, коли якийсь нарід, котрому загрожує заглада від ворогів, в оборонї свого істнованя хопить за оружє, як довго ворог в иньший спосіб не дасть ся переконати про свою несправедливість. З того однак не слїдує, щоби Церков не могла Сама стреміти і людий вести до таких міжнародних відносин, в яких люди з'уміли би свої спори полагоджувати иньшою дорогою, а не війною. В виду того толерувати війну з одного боку, а бути противним „мілїтаризму як такому", не є нїяким противорїченєм, хоч Автор се менї закидає (стор. 131 слїд.) Можна щось не похваляти, а однак на нього згоджувати ся, як довго нема спромоги незгідного із своїм поглядом стану позбути ся.

Признаю Авторови, що „немав би слушности той, хто би без всякого застереженя назвав Церков католицку противничкою війни і мілїтаризму" (стор. 131). Однак в моїй статї є того застереженя дуже богато, дарма що Автор його чомусь не добачив. Як раз те, що вичислює случаї, коли Церков дозволяє війну, є вже таким застереженєм не вчисляючи того, що говорю цитуючи на поперте моєї гіпотези з творів св. Ів. Золотоустого (пор. уст. 10).

Що-ж до мого доказу з гомілїй того Отця св. Церкви вважаю його Автором за незбитий. Нехай менї Автор пояснить — скажу зворотом із моєї статї — „льоґічний перебіг гадок Золотоустого", нехай пояснить, чому він як раз військовість, а не иньший стан, лучить з причтою Спасителя про немилосердного слугу, що не хотїв свому ближньому дарувати довгу та з висказом Спасителя, що противникови треба простити сїмдесять разів по сїм на день, хоч нїгде анї перед тим нї після того не згадує про личних кривдників військових людий (розуміє ся, які жили за його часів), яким мали би прощати, овшім наводить усякі гріхи і поблудженя так, як би робив сей закид не одиницям, а взагалї тому станови. Менї се доказом, що св. Іван Золотоустий осуджував військовість як ідею або по просту „був противником мілїтаризму як такого", тілько не важив ся того сказати отверто, бо знав, що се на нїчо не придало би ся (пор. уст. 9. стор 633), як довго людскість не перейме ся цїлковито евангельскою наукою. Колиж Автор думає інакше, то повинен був в першім зглядї то місце якось пояснити.

Уступ в тій же гомілїї далї, де св. Іван говорить: — „А все то говорю не обвиняючи військової служби... Бо і Корнилій був сотником" — не збиває зовсїм того, що я сказав в моїй статї. Се, що св. Іван осуджує військовість, не виключає того, щоби не признав сьвятости тим одиницям, котрі в тім званю жили і сьвятостию визначали ся. То також не може бути причиною, щоби людскість не могла стреміти до усуненя мілїта-

ризму. І в Содомі була праведна родина Лота, а однак Господь Содому знищив, і між розбійниками знайшов ся один сьвятий, а однак розбій вважаємо тяжким гріхом. Признанє св. Іваном, що в війску можуть знайти ся праведні люди, не зносить іще можливости погляду у нього, що мілїтаризм як такий не повинен істнувати.

Ми і самі виступили би „в оборонї“ св. Івана Золотоустого, колиб хто небудь з наведеного нами місця хотїв виказувати проповідничий хист св. Івана, а при тім промовчав то друге місце, на яке вказує Автор. Тодї він мимохіть дав би читачеви причину до думаня, що св. Іван яко проповідник потрафив кинути своїм слухачам сумнїв, в тім случаю приміром про „нетичність“ чи меньшу вартість званя, яку вибрали собі військові люди, а не старав ся їх потїшити і вляти надію, що і в такім станї можуть бути спасені.

Так і я се місце розумів, а єсли не навів його у моїй статї, то лиш тому, що не хотїв без потреби розтягати моєї статї, знаючи, що то місце мого погляду не ослаблює, а його ненаведенє не робить кривди св. Іванови тому, що представляю його ідейний погляд, а не проповідничу дїяльність. В першім случаю я міг з супокійною совістию то місце опустити, в другім случаю я мусїв би його навести, щоби не здїлати кривди Золотоустому як проповідникови.

Вкінци на оборону мого погляду додаю і те, що Церко у своїм поступованю мусить бути консеквентнав Коли Церков заступає і голосить усю ту науку, яку оголосив. Спаситель в своїм Евангелію, то так само заступає і ті його місця, де Спаситель здаєть ся осуджувати взагалї противленє злу. Розумію, що Церков, єсли хоче бути правдивою Христовою Церквою, не може і не сьмїє бути прихильною тій ідеї без усякого застереженя в змислї Толстоївської чи радше буддийської фільософії, бо і Спаситель так нїгде не учить. Зате-ж може і повинна противленє злу (розумію тут в змислї фізичнім, як приміром війну, а не моральнім) заступити непротивленєм, єслиб воно могло принести людскости більшу користь, а вже через стремлїнє до ідеалу ставленого нам Спасителем приміром в нагірній проповіди (Мат. 21—45), усунути бодай половину того лиха, яке нам наносять сучасні погляди на мілїтаризм, убитє чоловіка і т. п. Автор чомусь того мого доказу взятого з св. Письма навіть не ткнув, а годило би ся було його якось пояснити, єсли о. Автор не згоджуєть ся на таке його поясненє, як се я роблю. (пор. уст. 7, 8, 10).

Так! „Церков католицка — закінчу словами Автора — то не утопістка; мрії розфантазованих, а при тім короткозорих цивілїзаторів двайцятого віку їй не імпонують“. Але при тім, скажемо від себе, вона не є мертвою колодою, що в заскорузлости своїх поглядів мала би стояти на місци, не проявляючи нїякого житя. Так само Вона не може „брати одиниці морально упавші

на „кошт здоровшої части суспільности“, за теж мусить стреміти до ідеалу такої суснільности, в якій та „здоровша часть“ своїм моральним впливом могла би уздоровити „морально упавші одиниці“, зглядно витворити такі відносини, серед яких такі одиниці булиб неможливі. Стреміти до такого ідеалу обовязує нас наш найвисший Учитель, коли учить молити ся: „Да̀ прїи́детъ ца́рствїе Твоѐ! да бу́детъ во́лѧ твоѧ́, ѧ҆́ко на небесѝ и на землѝ... и҆ оста́ви на́мъ долгѝ на́ша, ѧ҆́коже и҆ мы̀ и҆ставлѧ́емъ должнико̀мъ на́шимъ“.

Нове средство успішного душпастированя.

Знана то річ, що лад в церкві незвичайно користно впливає на піднесенє величи нашого св. обряду. Коли в церкві все на своїм місци, коли непотрібні ґрати і богомази не мають тут свого пристановища, коли цьвіти на сьвічках все чисті і сьвіжі, коли білє церковне гарно вишиване і чисте, коли на лавках і престолах нї слїду порохів нї паутини, нарід пізнає по ладї в церкві, що ту місце Божої Служби, молить ся ревнїйше та до такого обряду буде щиро привязаний.

Много і від давна говорить ся у нас і накликуєсь до утримуваня ладу і чистоти по наших церквах, але не всюда з добрим успіхом. Бо і хтож то безпереривно має о сей лад дбати? Сьвященик безпосередно до того не надає ся, прислуга церковна, що нераз просто від плуга приходить до церкви, не має понятя о ладї і естетицї, жена сьвященика занята вихованєм родини і господарством може ту служити що найбільше голосом дорадчим, учительки Русинки на Мазурах, а коли в рускім селї, то якось не радо до того беруть ся (може навіть на них і за се криво дивили би ся).

Хтож би тим робленєм ладу по наших церквах міг заняти ся? По містах і місточках занимають ся тим вже наші „Служебницї“ з великим успіхом, а в браку тих все знайде ся якась інша інтелїґентна особа, яка і сама подбає о цьвіти до церкви, гарне вишитє біля і дївчата міщаньскі до того заправить, заохотить, щоби перед більшим сьвятом постарали ся о лад в церкві. А дївчата міщаньскі, о скІлько се знаю з практики, заохо-

чені і поучені радо до того беруть ся. І білє випрасують і цьвіти нові зроблять, а старі відсьвіжать і підлогу в церкві нераз умиють і порохи постирають і лїхтарі вичистять.

На селї дївчат до того нїхто не заправляє, они навіть такої роботи встидають ся „бо у нас того не бувало“. Дуже би ту придали ся наші С. С. Служебниці, але на них і по містах нема фондів. Добра однак воля і практика всього научить. В кождій парохії найде ся кілька слабовитих дївчат, котрі до пожитя супружого нераз не конче надають ся. Звичайно буває, що дївчина слабовита чує ся нещасливою, буває завадою для себе і для других, або нераз виставлена на насьмішки людий. Не маючи витиченої благороднїйшої цїли житя, постарає ся боком о якогось наслїдника, щоби як каже „мала для кого жити“, або щоби показати, що она „не гірша від других“.

Такі дївчата слабовиті „а з прикладних родин походячі“, постановив я використати в своїй великій і до неможливости запущеній парохії (де нема на 4 громад жадної школи) використати на службу Бога і людства. Насамперед постарав ся я о то, що они поняли „друковане“ і зачало добре читати. Відтак піддав їм відповідні підручники видавництва О. О. Василиян з Жовкви, виданє С. Василиянки Софії Станчак (між іншим дуже надаючий ся до тої цїли: „Збірник щирих слів до руских дївчат“), післав одну з них на науку робленя цьвітів на кілька днїв до сусїдних С. С. Служебниць (латиньских, бо руских близько не було), відтак спровадив для них взірці вишивок, піддав підручники, з котрих довідали ся, як ходити коло хорих, які лїки домашні піддавати на звичайні слабости. При тім при кождій оказиї представляв я їм, яка то взнесла для руской дївчини ідея посьвятити ся на Службу Бога, Церкви та темної, терплячої людскости. А в той спосіб виробив я з них мовби сьвітскі „Служебниці“, котрі в приближеню роблять службу законних руских „Служебниць“. Они перші суть на кождім богослуженю, они найчастїйше (2 рази місячно) приходять до св. Сповіди, они перші увійшли до мішаного хору церковного (бо дївчата передтим співати на хорах встидали ся), они перші зачали робити хороші цьвіти до моїх і сусїдних церков, они научили ся шити церковне білє, они виперуть, випрасують, они перед кождим більшим сьвятом всюда в церкві лад роблять, а одна з них занимає ся навіть хорими, радить і піддає домашні лїки, трудить ся спровадженєм і розпродажею молитвословів або книжок до читаня. Всюда в парохії видно їх руку, всюда они суть, де треба когось відвернути від беззаконя, неморальности, кривди, обоятности для обряду або народности, они годять погнїваних, спорячих. А уміють то якось так погодити з своїми господарскими обнвязками, що родина на тім не має найменшої страти, бо і в дома зроблять свою роботу в часї і поза домом роблять службу для ідеї. За їх приміром і інші дївчата і хлопцї беруть молитвослови до рук, коли ідуть до церкви, за їх при-

міром прочі дівчата радо горнуть ся до співу церковного. Не звязані обітом всегдашної чистоти можуть і самі виходити замуж, коли їм буде до вподоби. Одна з них має у себе вже красну бібліотеку, з якої випожичає книжки до читаня іншим. В парохії приносять незвичайну користь для обряду, Церкви, народности. В теперішних тяжких часах в кождій парохії особливо з мішаним населенєм, треба би вишукувати такі ідейні одиниці, а то буде оден з способів до удержаня нашого народа при своїм обряді і народности.

о. С. Кульчицкий.

Іван Остап.

Масонерия в балканських подіях.

Нас стрічає під сучасну хвилю великий балканьский проблєм. З дня на день змагаєть ся із своєї рівноваги і розілєть ся могучою струєю крови на ширше поле европейської території. Принайменше так накликують европейські „віщуни“ будучности, що побіч своїх „пророцтв“ роблять Австрию ще одвічальною за всї ті можливі і неможливі події.

О скільки Австрия „провинила ся“ зглядом балканського питаня, не компетентні ми говорити. Се задача політичного орґану, що розбирає ріжнородні мотиви, підклади і відповідно до діягнози тягне конклюзиї. Нас мало обходить це питанє.

Золота воля народів, свобода одиниць — вони так хороші й чисті, як хрусталь. Вони, о скільки в ідеальних границях ломлять прерогативу гнету й кайдан, суть добрі і їх оцїнюєть ся. Ми-ж, Русини, оцїнемо їх тим більше, бо само поневолені, самі терпимо гнет, самі рвемо ся до золотенької, ясної долї-волї. Ми тїшимо ся з полетних змагань народу, рвемо ся до всїх хороших кличів, але вони мусять бути під кождою точкою хороші. А будуть для нас тоді гарні, як не віддалятимуть ся від християнської моралї, від тої науки, яку не лише для одиниць але також й для народів подай Христос.

Хтоби днесь в балканському заколотї шукав тільки полїтичних причин, сей грубо помилить ся. Тяжко відмовити їм якого-такого сенсу, але й тяжко згодити ся на їхне тільки само-

стійне істнованє. Вони підготовляли ся не лише бажанєм волї у балканських народів, але також й европейськими махерами, що кормили їх не раз для побічної собі тільки питомої цїли.

Балканська акция ведеть ся не від нинї. Вона у своїй психольогії тягнеть ся від соток лїт, на активну дорогу виступає в недавно минулих часах.

В послїдних лїтах стрічаємо там дві сильні струї руху. Є се т. зв. молодотурецький рух а другий пансербсько-словянський. Перший зміряє до поваленя турецького абсолютизму, другий до злуки словянських народів. Оба набирають автократичної сили і виходять з сякими-такими ефектовними результатами.

Ті рухи родять ся на ідеальній підставі, розвивають ся по части на нїй, по части на захоплених модерних кличах. Заходить лише питанє, звідкіль беруть ся ті кличі? Та звідкиж? — Вони „лїтають“ по Европі. Модерна Европа має специяльні свої фабрики, де кують ся „поступові“ гасла, пускають ся в сьвіт, а суспільність, похапна на все нове, ловить їх і делєктуєть ся, як жидок своїм процентом.

Днесь, щоби розуміти модерний „поступ“, треба получити його з атеїзмом. Принайменше так гадає кожда „псевдопоступова“ одиниця, що всю суть прогресу видить в абнеґациї всего взнеслого й правдивого ідеального. Ми стоїмо на границї випаченя ся, де подоптанє божого ідеалу є найпрінципіяльнїйшим девізом взнесеня ся і стремлїнь до нього.

Балканські рухи — вони хороші. Вони хороші в орґанїчній своїй сути, — не гарні, що стали на службу побічній цїли „tertii“. Під тим „третим“ розуміємо як раз масонерию, що захопила в свої руки їхне плеканє і вислугуєть ся ними, як своїми рабами.

Факт-фактом є, що масонерия захопила днесь в свої руки не лише християнський але також й могамеданський Балкан. Бо та „чорна секта“ є не лише ворогом християнської але також й кождої релїгії. Молодотурки, що так висунули ся сегодня на перший плян, суть вже від кількох лїт орудієм сеї секти. Вони роблять пролом не лише в турецькому полїтичному житю, але також й в догмі ісляму. Та нас мало обходять молодотурки. Застановім ся над тим, о скільки та секта кермує християнським Балканом і для якої цїли робить се.

Пансербський рух приготовляєть ся не від нинї. Не від нинї кипить на Балканї ненависть до Австриї. Вона кипить з национальних мотивів а в послїдних часах ще й звернена масонериєю для її побічних цїлий. Під якимже масонським впливом стоїть тепер Балкан? На се годї одвітити. Там стрічають ся головнїйші мотори а їх спомагають побічні, масонські сили.

Цїла европейська масонерия дїлить ся на три більші дистрикти: італїйсько-французьку, еспанську й германську. Нею

найменше ще захоплені славянські народи*). З тих национальну політично-шовіністичну закраску має ще найбільше італійська льожа, з котрої навіть висьмівають ся иньші льожі, що мають на увазі ширший, міжнародний терен**). Її ненависть в першій мірі звернена против католицької й політично зненавидженої Австриї. Релігійна почва Австриї запевнює італійській масонерії поміч инших льож. Вона може використати ту поміч й для своїх політичних цілий — бо італійська льожа має найбільший авторитет у цілій звязи „чорної секти“. І вона виконує свої замисли. Нема анї одного двора, анї одного впливового журнала, де би не мала та секта своїх представителів — бож сего домагаєть ся навіть одна з найголовнійших точок її конститутивного статута! До неї належить й богацько европейських пануючих, з котрих перше місце займає англійський король Едвард, яко голова одної з найстарших шкотських льож! До неї належать всї головнійші журнали, що надають опінію цілому европейському житю! Як далеко сягає власть сеї секти, сьвідчить хочби й сей факт, що як би потряс хто добре й „поступовим“ українським рухом, то з него вилетїло би й не одно посередно защіплене сьмітя сеї секти.

Ми в послїдних часах стоїмо під культом північного Бєрнзона й віденської „Neue freie Presse“. Вони роблять ся в нас модерними й симпатичними, їх кличі стоять для провінцияла в не аби якім авторитеті. Північний наш корифей, се явний масон — віденський журнал записаний на першім місци масонського журналїстичного індексу!

Балканський пансербський рух стоїть вже від давна під впливом італійської масонериї. Вона в формі кольпортажі, кличів й вспівчутя виплекала собі се дитя, яке евентуально має пустити против зненавидженої католицької Австриї. Бож ще перед кількома лїтами не дармо радила ся масонерия на одному зі своїх з'їздів, що робити із сею папською Австриєю. Годї згодити ся на її льояльність зглядом католицького голови Церкви. Австрию мусить ся здобути всїми можливими і неможливими средствами. Вона мусить почути тягар „чорної руки“. Кожда держава підносить роги „чорного поступу“, одна Австрия стоїть ще в як найбільшій ретроградности і масонського „занепаду“.

---

*) Вистарчить лише згадати, що італїйська льожа між своїми „сьвятими“ ставить Гарібальдія на рівні із Христом! Будь що будь, таке цїкаве порівнанє, на котре навіть не здобуде ся найбільше скрайний „фільозоф“ — материялїст і „вільун“ людства!

**) Місто наводити цитати, вкажу лише на деякі твори з сего обсягу. Досить добра є книжка, що вийшла в Липську 1895 р. п. з. „Masonnerie und Weltrevolution“ Відтак: Cavagnis: „La Massoneria“, що вийшла в Римі. З масонської сторони заслугують найбільше на увагу журнали „Rivista della Massoneria“, дневник „Tribuna“ й ріжнородні масонські альманахи, з котрих найбільше даних подає альманах з 1895 р. і т. д.

І пійшли переговори, товчки із сторони великих „маестрів". Їх приносили викликані події, що вели ся вмілою рукою. Одні турецькі дїти добивали ся волї, робили хатний порядок а пограничні охлапи забирали сильнїйші. І Австрия не остала ся по задї. Хто знає, чи не зловила ся на босняцькому кусникови.

Нас мало обходить о скільки зле або добре зробила Австрия через анексию Босни, нас інтересує тільки та Австрия, що має ще нині перед Европою марку католицької. Ми абстрагуємо також від наших национальних кривд, а зрікаємо ся їх в симпатиї до сеї держави, на користь її католицького девіза. Сей девіз підкопує ся вже всїми можливими й неможливими средствами.

Масонерия атакує її насамперед внутрішно. Вона висуває такі пляни, які мають підкопати її религійний орґанїзм, цїле католицьке житє. Реформа подружя, вільна школа, розділ держави від Церкви і т. д. се кличі, які не лише лїтають по Европі, але й відгукують ся густо-часто в нашій державі. .х пропаґує, особливо в послїдних лїтах, з цїлим запалом масонській справі віддана преса, бо та секта хоче доконче мати Австрию масонською. А праця тим страшнїйша, бо вона підземна, як найбільше скомпліґована у своїй тайнї, про котру знають лише „чорні маестри" і ведуть її по мірі до зреалїзованя в данім успіху й евентуальнім виходї.

Зі сторони „ретроґрадного" австрійського ряду по змозї відпирали ся ті кличі. Державний апарат став в опозициї против них, та не довів їх до фяска. Масонерия вірить ще у свою побіду. А вірить тепер в політичне і материяльне ослабленє Австриї, яке власне має викликати балканське питанє. Де тїло слабе, там скорше чіпають ся пархи. В кождім разї годї инакше розвязати балканське питанє і ту цїль, яку собі поклала зглядом него масонерия.

Ми можемо симпатизувати або нї із балканським рухом але мусимо признати, що з него вийде слабше сама Сербія. А в кождім разї, як би по щирости росходило ся масонериї тільки о саму Сербію, то її нині не пускали би ще на карколомну дорогу, а ждали би лучшого часу.

Серби не можуть рахувати на правдиву підпору европейської чорної секти. Бо все, що опираєть ся на неґативній доґмі й руїнї всего того, що сьвіт уважає за ідеальне і позитивне, не може нести прапора в правдї і до правди.

Зрештою сучасні полїтичні дані на Балканї суть не випливом часу а побільш се фантом інтриґи масонериї, і то найбільше шовінїстичної французької і італійської льожі. Через сусїдство й Чорногору має Італія вільну руку „входа і ісхода" на балканський терен. Вона дїлає також й через змасонїзований молодотурецький ісламізм.

Як показують деякі доведені вже масонериї факти, бойкот австрійських товарів через молодотурків се не протест

заподїяній кривдї, а масонська справка. Без її вмішаня ся нїколи не було би прийшло до сего бойкоту.

Другою задачою масонериї є робленє „Stimmung“ в европейських правительственних кругах против Австриї. Те „Stimmung“ ведеть ся пересїчно в Нїмеччинї „братями“ „Los von Rom“ — а акция навіть й явна і умотивована в своїх причинах: „для того, що Австрия католицька“. Вона ведеть ся також і в межах самої Австриї, де велика часть впливової аристократиї зачисляєть ся до масонериї — а в послїдних часах навіть такий князь Аверсперґ приступив отверто до неї.

Заколот в Сербиї, її провокацийний спосіб зглядом Австриї, викликала поїздка сербського президента мінїстрів (1. жовтня м. р.) Светомира Николаєвича на пораду до французько-романської льожі в Парижи. Він був речником білгородської льожі і в Парижи рішала чорна секта про долю або недолю Сербії. Пропаґанду його місиї між европейською масонериєю вів париський „Courrier Européen“ й італїйська „Tribuna“. Чи скінчив ту місию, годї напевно сказати; досить, що премієр шукав ще підмоги в льондонській і берлїнській льожі.

На яких підставах притакнула й рішила ся масонерия против Австриї, сьвідчать найлучше слова сего „Courrier“, які він писав ще в минулому роцї. — Відколи Австрия осїла ся в Боснї і Герцеґовинї — пише він 10. XII. 1908 — зачала попирати християн в релїґійній почві. Вела всегда полїтику інтриґи. Консеквентно отже розірвала моральні відносини між босняцькими Сербами а правдивими й Монтенеґром. — Балкан маєть ся ратувати — пише дальше та часопись — через бойкот австрийських товарів, бо в сей тільки спосіб повстане социяльний рух, звернений против віденського правительства.

О скільки виграє чорна секта або католицька Австрия на балканськім заколотї, годї сказати ще тепер. Досить, що масонерия виходить вже помаленьки із повільного темпа а змагаєть ся з острійшими зубами. Чи зломить ті зуби, або вгризеть ся в „ослаблену“ Австрию, може в невдовзї час покаже. Але все таки сумно, що Серби уживають таких средств, якими не купуєть ся воля але материяльна або духова руїна. Бож трудно сподївати ся від фетишів пекольного культу якогось ідеалу правди і надїяти ся волї від них. —

Демон, бог масонів, руйнує а не будує!

О. Др. Іван Бартошевский
Проф. університ.

Де є правда і свобода: в Церкві чи поза нею?

Чи можна Др. Бюхнера і інших єму подібних, заперечаючих всяку висшість духа і всяку релїґію, назвати добродіями людского роду, нехай посьвідчать еще інші мужі великої слави так з часів новійших, як і з часів давнійших. Великий Вашинґтон говорить: „Релїґія есть конечною подругою загального добра. Безчисленні суть еї відношеня до домашного і полїтичного добра і щастя. Розум і досьвідчене учать, що без релїґії неможлива є моральність. Той не любить своєї вітчини, хто підкопує ту сильну підпору суспільности". Що на то скажуть нинїшні соціялїсти, для котрих дотеперішний порядок в сьвітї потребує реформи, для котрих житє родинне есть безумієм, а тайна супружества есть соблазнию, а котрі науку Бюхнера і єго товаришів називають поступом і правдивим просьвіченєм? Єслиж їх не могуть еще переконати повисші слова Вашинґтона, то може більше зрозумілими їм будуть слїдуючі характеристичні слова того великого мужа: „Релїґію не можна позбавити сьвященіків, а нарід не можна позбавляти релїґії".

Хто до того стремить, той дурак, або підляк, одним есть з тих двох, або обома разом. Звідти могуть довідати ся новійші реформатори, де лежить властива причина їх тенденций до усуненя релїґії, сьвященіків Церкви і всякої власти, яка репрезентує Бога на земли. Они нарікають на релїґію, на Церков, так якби ті Божі інституції стояли на перешкоді правдивому поступови і щастю людского роду. Но не такий незначний муж а великий Монкіє нехай дасть їм справедливу відповідь. „Чудесна річ", говорить він, „релїґія християньска, котра здає ся узглядняти тілько щастє в вічности, а однак есть основою дочасного щастя". (Montesquien, Espriti de lois XXIX. 2).

Істория, після висказу Ціцерона, є найлїпшою учителькою, а вжеж так говорить Макіявель: „Нїчо не предсказує так певно близького упадку якоїсь держави, як то, коли де релїґія зневажає ся". Ціцеро (De nat. deor. I. 2) каже то саме виразно і так красно, що нинїшні модерні клеветники т. з. „сьвіжійші" уми мусїли би завстидати ся, колиб хотяй троха мали встиду. Ціцеро говорить: „Не знаю, чи вірність і віра, а з нею людске товариство і ідея справедливости буде еще можлива, коли упаде побожність". А й Арістотель уважає „релїґію за перше і най-

важнїйше услівє, без котрого держава не може устояти ся". (Polit. VII, 8). Хтож не знає, що велика і сильна римска та грецка держава тодї власне упала, коли станула під релїґійнім і моральнім взглядом на найнизшім степени?

Тому не дивно, що від початку сьвіта не було такого народу, котрий би не відчував потреби релїґії, котрий би, хотяй би був і як дикий, не посїдав яких небудь понять о висшій невидимій силї, від котрої залежить все, котрої волю належить виповняти і також внїшним способом єї честь віддавати. Зі старинних народів потверджає се історія Ізраїльтян, Египтян, Греків, Римлян і ін., по котрих задержали ся до нас численні памятники, як то посьвідчає Ціцеро (De leg. I. 24.), Арістотель (De caelo I. 3.), Сенека (Ep. 117.). Характеристичні суть слова Плютарха, котрих тут не можемо опустити: „Єсли перейдеш цїлий сьвіт, то знайдеш народи без міст, без князїв, без письма; але нїгде не побачиш народу без богів, без жертв і релїґійних обрядів". (Ad. Colot. c. 31.).

Та загальність релїґії не перестане нїколи бути найсильнїйшим доказом безглузду материялїзму і всїх із него повставших сект і товариств, як би они й не називали ся. Бо та загальність релїґії сьвідчить найлїпше, що кождий чоловік яко розумне сотворінє тим рїжнить ся від зьвіряти, що має в собі спосібність до релїґії і відчуває в собі, як висше сказано, потребу єї. Але чоловік і тим відрїжняє ся від зьвіряти, що застановляє ся над собою і над річами, котрі єго окружають. І власне та рефлєксия приводить єго до переконаня, що так він сам, як і все, що єго окружає, залежить від якоїсь висшої сили. Так проте уже сама природа склонює чоловіка, щоби він ту висшу силу старав ся пізнати і єї приналежну честь віддавати. Хто проте противить ся релїґії, той противить ся власній природї: хто не узнає релїґії той не узнає і нищить власну природу, копає яму під собою і цїлим народам, в котрій чекає єго неминуча згуба.

Бюхнер при кінци своїх славних арґументів, котрими на всякий случай хотїв віднести побіду над біблїйними „казками" і „лєґендами", але тим часом понїс судьбу старинного Ікара, заповів всїм бажаючим се знати, що „чоловік — поступаючи що раз дальше в своїм розвою піднесеня до найвисшої досконалости, до якої лиш є здібний, а всяке знанє, і навіть так звана теольоґія, — дізнає добродїйного впливу тої науки". Ми вже висше сказали, як показує ся постепенна досконалість у тих, що виховують ся в школї Бюхнера після єго системи, ми сконстантували, що всяка правдива наука, а особливо „так звана теольоґія" стереже ся добродїйного впливу тої науки „сьвіжійших умів", звертаючи ся до благодїйного впливу оживляючого і укріпляючого сонця Божого обявленя, узнаючи, що хто віддаляє ся від того небесного сьвітла, як ростина в замкненім, темнім місци, мусить змарнїти і згинути.

Тому то діє ся, що всї новатори впроваджуючі свої і Божому обявленю і людскій природї спротивляючі ся науки, цїлком противних дочекали ся наслїдків і терпких овочів своїх многолїтних трудів около удосконаленя, просьвіченя і ущасливленя народів. Нїхто певно не припише Лютрови злої волї; він, подібно як Бюхнер, хотїв належати до „сьвіжійших умів“ і декотрі річи хотїв поправити, котрі єму видавали ся противними св. Письму. Тому не дивно, що і єму не браковало тої певности самого себе, того пізнаня своєї слушности, тої неомильности, яка характеризує всїх єму подібних новаторів; і він не міг повздержати ся, щоби не заповісти сьвітови, що від судьби єго науки залежить судьба цїлого людства. Ото, що він говорить дотично своїх нових доґматів: „Жаден ангел на небі і жаден чоловік на земли не має видавати свого суду о моїй науцї. Хто єї не прийме, не може бути спасеним, а хто інакше як я вірить, той заслугує на пекло і хто осуджує мою науку, того осудить Бог, бо мої уста суть уста Христові!“ (Luth. Schriften II, 44). Що скажуть на то ті панове, котрим доґмат неомильности Папи, опертий на так ясних висказах св. Письма і св. Отцїв, так східної, як і західної Церкви, не меньше і на всегдашній практицї церковній і канонах многих вселеньских Соборів, видає ся яко неподібний до увіреня? Що скажуть они всї, чуючи повисші горді і аж до крайної сьмішности посунені слова пристрастного монаха?

Но як справдили ся обітницї Лютра, висказані єго устами, властиво-ж, як він утримує, устами Христа? „Хто осуджує мою науку, того осудить Бог“, сказав він, однак не довго треба було ждати, а Лютер сам осудив свою науку, а осудив так, що гірше єї осудити не міг би нїколи і найбільший єго противник. Ми для того не хочемо тут уживати своїх слів, говорячи о сумних наслїдках „сьвіжійшої“ науки Лютра а будемо держати ся єго власних виречень.

Перше говорить він сам о собі, що „він яко монах був людьми уважаний за далеко сьвятїйшого; тепер може він жартувати, пити, бути веселим і сьміяти ся. В монастири висушив він своє тїло, а тепер хоче він, коли умре і в трумнї буде лежати, товстого доктора дати хробам до їдженя (Tischreden Eisl. 1566, ст. 123, б.). О молитві і постї визнав він: „Яко монах я мучив себе майже 15 лїт щоденним читанєм Служби Божої, постами, чуваньми, молитвою і т. д. Но тепер, славити Бога, я то все забув“. Коли його жінка жалувала ся, що молитву взагалї занедбують, то він признав сам, що „Лютерани суть як лїд зимні до молитви“ (V. 619, XXII. 810).

Як Лютер молив ся і як другим радив молити ся, говорить Деллїнґер (Reform. ст. 192 і 252.), наводячи власні слова Лютра: „Я не можу молити ся, сказав Лютер, я мушу проклинати; єсли маю молити ся да сьвятить ся імя Твоє, то мушу притім сказати: да буде прокляте, осуджене, зневажене імя па-

пістів. Справдї так молю ся я що денно устами і серцем безперестанно". О постї сказав він: „Лучше віддавати ся пияньству обжирству, як уважати піст за добре дїло!

Не дивно, що на основі таких правил того незвичайного учителя мусїла загальна моральність і чеснота як найбільше утерпіти. Мусїло по тім наступити крайне розстроєне обичаїв, крайна розвязлість і крайна розпуста, коли на вид загального зла сам Лютер чув ся змушеним висказати слїдуючі характеристичні слова: „Тут належить слушно нарікати і плакати, що обичайність і встидливість зовсїм розпала ся і загинула", і тому він знов радив постити і хотїв, щоби сьвітска полїцийна власть завела піст перед празником Великодним, Пятьдесятницею і Різдвом Христовим — однак не з причини папістів". Лютер не був від того, щоби не твердити о собі, що сам дав до тої загальної необичайности і розпусти найгірший примір; визнав сам, що многі ним згіршили ся.

Лютер видячи, як многі повставали против єго науки і також реформували, і як всї узи встидливости і обичайности єго евангелия звільнили ся, і як кождий викладав по свому св. Письмо, зачав сумнївати ся сам о своїй новій вірі і сказав: „що через неміч своєї віри не знаходить в своїй науцї нїякої потїхи зі смерти, воскресеня Христового і з артикула о прощеню гріхів. Але він потїшав себе тим, що покликував ся на св. Павла, котрому, думав, також так вело ся. Бо, казав Лютер, коли св. Павло говорить: „Аз по всяк день умираю", то він хотїв тим сказати, що він сумнївае ся о своїй науцї. (Tischreden Eisl. 1566, 104), а так для оправданя Лютра мусїв навіть Апостол бути обманцем.

Коли оттак Лютер ясно пізнав, як велику і страшну розвязлість в житю моральнім спричинило єго евангелие, тодї сказав він і визнав в розпуцї: „Я би бажав собі, щоби я був нїколи не зачинав сего дїла (своєї реформи)" (Tisch. Eisl. 1569, 185, б,) і в тій розпуцї кличе, „щоби єго уже Бог взяв з того сьвіта, бо вже досить наробив він злого і видів найгірше". (De Wette, V, 352.) Дальше говорить він: „Тепер, коли евангелие зістало обявлене, стали ся всякі пороки, гріхи і безвстидність так звичайними, що вже неуважаєть ся їх більше за гріх і сором". (Tischreden, Ферштеман, I. 240.). Також сказав він слїдуючі слова: „Ми хочемо тим сказати, що єсьмо евенгельскими, що приймаємо оба види таїньства, здираємо образи, їмо мясо, не постимо, не молимо ся і т. і., але нїхто не хоче зрозуміти віри і любови".

Найбільше-ж характеристичне сьвідоцтво переворотности і огидности лютерскої віри, рівно як і страшливої необичайности межи Лютеранами, зложили ученики Лютра тим, що многі лютерскі богослови, як Мелїнхтон і інші, по причинї загального розстроєня обичайности і численних сект бажали собі чим скорше умерти, впали в смертельну мелянхолїю, а навіть декотрі з

них відобрали собі житє, як норимберский реформатор Бїслїне. Так мусїли самі реформатори своє власне дїло осудити і відкинути.

Прекрасно представляє Бальмес стан Европи за появленєм протестантизму. Він говорить: — Чудувати ся треба на вид Европи від часу появленя протестантизму. Який страшний непорядок! Які заблудженя понять! Яке зіпсованє обичайности! Що за множество сект! Що за роз'ярень умів! Що за ненависть і нелюдскість! Завзята борба гадок, безперестанні спори, обвиненя, жалоби без кінця, неспокої, заворушеня. війни, межиусобиці, війни на внї, кровавї битви, грізні умертвленя і вязниці. — О певно, миб не желали собі всего того, рівно як не бажали би ми собі, щоби противники св. віри і реформатори на вид подібних нещасть, які би їх науки спричинили, подібно до Лютра, прикликували собі смерть або навіть в найвисшій розпуцї і мелянхолії відбирали собі житє, зложивши перед тим компромітуючі зізнаня своїх блудів. — Ми би не бажали собі всего того зла зі взгляду на вічне спасенє так многих тисяч нещасливих жертв, зведених з дороги св. віри і зі взгляду на публичне добро, котре нам по спасеню найбільше лежить на серцю, а котрому і так з ріжних сторін грозить всяка небезпека. Чи мало нам наносять зла війни? Чи мало нас непокоять зарази, хороби, гради, голод, землетрясеня і інша нужда? Для оминеня всего того маємо для противників наших, якого би они не були роду, народности, обставин — одну спасенну раду, яка легко дасть ся виповнити: Ми їм радимо, щоби они хоть оден раз і то лиш на хвилю взяли до рук історию і щоби хотїли з неї, оттої найлучшої учительки, научити ся, що найгірші успіхи мали всякі забіги всїх єретиків, реформаторів, ві всїх столїтях, почавши від перших до послїдних часів; що всї они повставши подібно як титани на Олїмпі, і желаючи мов в штурмі поконати св. Церков і вивернути відвічний нею постановлений порядок в людстві нещасливо розбили свою голову о тверду, непохитану скалу, на котрій Христос основав свою сьвяту непобідиму Церков. Від початку сьвіта одно лиш вороговане, одна провадить ся боротьба між дияволом а „сїменем жени", одна прото може лиш бути побіда, а ту віднїс Бого-чоловік, від Духа св. і Пречистої Дїви Марії, тої великої жени, другої Еви, воплотивий ся Спаситель Ісус Христос. „Дерзайте, аз побідих мір", сказав Він, і Його побіда продовжає ся як нитка червона через всї столїтя і так продовжати ся буде аж до кінця сьвіта. „Се аз з вами єсьм по вся дни до скончанія міра", то суть слова, котрі не перейдуть нїколи! Всї нинїшні противники наші стоять на однім становищи, з котрого дїлають свої екскурзиї против св. Церкви і нею усталеного порядку; они суть переконані, що тілько одна свобода і то необмежена нїким і нїчим запевнити може тревале щастє народови. Свободу ту понимають они не

інакше, як в той спосіб, щоби всї люди жили мирно і тихо злучені тїсним союзом комунїзму, котрий не потребує більше законів, нї законодатної власти. Не потреба проте для них власти, не потреба станів, всї суть собі рівні, всї свобідні як звірина ходяча по лїсї. Єсли так єсть, то і супружество єсть злишне, бо звірята також єго не знають, а преціньжиють і добре їм без того. Однак на основі певних спостережень прийшли люди до переконеня, що і у звірят находить ся супружество, особливо у птахів, з котрими комунїсти так радо любять рівнати ся.

Виступи против Церкви суть революциєю, яку мож схарактеризувати словами:

„Єсть то ясним як сонце, що революция єсть антихристиянством, котре громадить около себе всї сили св. Церкві ворожі, а ті суть: невірство, протестантизм, цезаризм, ґалїканїзм, раціоналїзм, фальшива полїтика, фальшива наука, фальшиве вихованє. Все то є моє, кличе революция, все то помагає моєму дїлу, ми всї виходимо против спільного ворога! Папа, Церков мусять упасти, монашество мусить загинути, католицке ярмо мусить бути скинене, а людский рід мусить бути свобідний, еманципований!“

А так знова стрічаємо тоє слово „свобода“. Видко, що около того слова, як звізди около сонця, все крутять ся всї забіги наших противників. Після їх понятий є чоловік на вищім степени стоячим звірятем, а звіря мусить бути свобідним, єсли не має розірвати узів, котрі єму відбирають свободу, та єсли не має з туги за свободою згинути марно.

Но тут питаємо ся наших противників, чи Церков коли небудь перечила свободу? Нї, се Єї може закинути лиш злобна воля. Хто, єсли власне не Церков, на Соборі Тридентскім дала найлучший вираз повної свободи чоловіка, де Она з всею ученостию виступила против тих, котрі Єї тепер посуджують, що стїсняє свободу людий. Тут ми майже мимовільно знова мусимо порушити Лютра, який є також одним з орґанів давнїйшої і новійшої революциї.

Церков католицка учить о грісї первороднім, як всїм відомо, що наслїдком сего гріха зістав образ і подобіє Бога в Адамі, т. є. єго, сили і спосібности, єго розум, воля і серце, так ослаблені і помрачені, що він не може Бога належито своїми силами пізнавати, єго любити, єго волю сповняти. Однаковож єго сили і образ Бога в нїм не зістали знищені, лиш змисловість осягнула в першім чоловіцї таку перевагу, що дає ся нею руководити. Та наука так ясна, що ледви найде ся мала дитина, котра би єї не поняла і не уміла на память.

Інакше зрозумів ту річ Лютер, а з ним і інші аж до нинїшних часів. Лютер учить о грісї первороднім, що Адам стратив наслїдком гріха образ Божий т. є. природну спосібність, склонність і силу Бога пізнавати, єго любити, а стратив все тоє

до того степеня, що ті сили у него зовсїм суть знищені, а рівнож і подобіє Боже т. є. дїйсне обявлюване сих спосібностий. Та утрата, то знищене перейшли через гріх первородний на всїх его потомків. Дїйсно нещасливі ті потомки, тяжко їм приходить тепер ставати до борби з своїми потягами, але они ще не суть так нещасливими, як їх здїлав нещасний Лютер!

Спосібність і сила Бога пізнавати, любити, є то власне розум чоловіка і правдивий образ Бога в чоловіцї, а того образа Божого після науки Лютра позбавив гріх первородний Адама і всїх его потомків. В той спосіб після науки Лютра став ся Адам зовсїм іншим сотворінєм, як був перед гріхом, ба він не був уже більше навіть чоловіком, недоставало єму розуму і сили, аби міг Бога пізнати і любити.

Що се є наука Лютра, слїдує уже з его науки о свободї, після котрої чоловік не має більше нїякої свободи в духовних, релїґійних річах. Лютер учив, що чоловік є наче той камінь, а его свобідна воля в річах дочасних є тілько внїшною (Confessio Augsb. art. 15). Як він понимає свобідну волю, довідуємо ся з его письма до Еразма: „Воля чоловіка, говорить він, є по серединї між Богом а дияволом, і дає ся вести і кермувати, як кінь; візьме єї Бог, то іде куда і де Богу угодно, спійме єї диявол і держить, то она іде, куда і де угодно дияволови. І так не є воля чоловіка свобідною, аби могла до одного або другого іти, або одного або другого держати ся, тільки ті дві сили борять ся і спорять о неї, до кого має належати".

Така то гадка Лютра о свобідній волї чоловіка, а Церква стоячи на сторожи гідности чоловіка на Тридентскім Соборі торжественно заявила на Божім обявленю опираючу ся науку, що чоловік має зовсїм свобідну волю, свобідний вибір між добрим а злим, між житєм а смертию. Є то впрочім річ так ясна, що не потребує довгих і многих доказів. Розум чоловіка, внутрішне его чувство, щоденний досьвід посьвідчають ту безсумнївну правду що до нашої свободної волї. І власне та свобідна воля чоловіка становить незбитий доказ его нескінчено вищого степеня над нерозумною худобою. — Ся свобідна воля надає его дїлам повної вартости і дїлає его виновником всїх злих і добрих дїл, за котрі він відбирає кари або нагороди. Но противно має ся з худобою, ягнятка ще нїхто не похвалив, що оно лагідне, бо оно не могло бути іншим; лагідність є власностю єму вродженою.

Ходить же передовсїм о се, як понимати ту свобідну волю чоловіка. Ріжні ріжно єї понимають: а то передовсїм одні других не розуміють, бо не хотять приняти тої одинокої, зрозумілої, а так з розумом згідної, дефінїції, яку їм св. Церков подає, але яка противить ся їх цїлям. Христос не міг нам лучше означити правдивої свободи, яку кождий чоловік має з природи, як слїдуючими словами: „Істинна свободит ви. амінь, амінь глаголю вам, яко всяк творяй гріх, раб єсть гріха. Раб же не перебивает в дому, во вік, син пребивает во вік.

Аще убо Син висвободит, во істинну свободні будете.“ (Йоан 8, 32. 34—36). Так проте правдива свобода, після сказаня відвічної правди є позискана нами добрим уживанєм свободи при помочи Божої благодати, меньша або більша независимість від власти зла. Таку свободу називають св. Отці вишою звичаєвою, християньскою свободою„ чад Божих“. Но тої свободи не розуміють ніколи ті, котрі в своїй гордости ставлять слуг Божих низше худоби, від котрої виводятъ своє походженє.

Тут не від річи буде послухати думки о свободі, котру висказав один сьвітлий учений, і великодушний муж, промовляючи о свободі релїґійній на засіданю еспаньских кортезів. Є ним Emilio Castelar, професор істориї на університетї в Мадритї. Уступ з єго прекрасної бесїди, дїйсний примір клясичної краснорічивости, є слїдуючий: „Є щось несказаного а преціньявного, бо всюди се находить ся: в воздусї, яким віддихаємо, в земли, на котрій живємо, в лучах сонця, котрі осьвічують наше чоло, в тканинї відношень нашого житя; оно від рождества нас обнимає, а се тайне щось має свою вітчину в серединї „свободи“.—Но тими словами ще ми нїчого не доказали, ми ще мусимо спитати ся, сего оратора, як то він ту свободу понимає, о котрій умів так красно виразити ся! І на сю просьбу нашу находимо навіть обширну відповідь єго, котру він нам дає в тій самій бесїдї. Она каже дальше:

„Но при тім всїм много тут говорить ся о свободї, на всїх сторонах много о нїй бесїди, але мало є таких, котрі би старали ся виробити собі ясне поняте не тільки о тім, що то є свобода, але також і о роли, яку она відграє в житю чоловіка. Свобода не є послїдною цїлею істориї, она тим не може бути; свобода не є послїдною цїлею товариства, она не може і навіть не повинна тим бути; свобода не є більше орудієм, не є средством; послїдною цїлею істориї, послїдною цїлею житя, послїдною цїлею свободи є — добре; а тим заслугує на похвалу згідність дїлаючого зі своїми дїлами, щоби кожде сотвореніе на становищи єму придїленім виповняло се призначене, для котрого є сотвореним; а средством до того є свобода. Вичеркнїть єї з релїґії, а тодї замініте сю небесну законну книгу для житя—для смерти, на поліцийне розпорядженє, так здїлаєте Бога поліцийним слугою публичного порядку, котрий дав сьвітам закон взаїмного притяганя, щоби виповняли свою вічну гармонію, а душам дав сьвітло свободи, щоби ті могли виповнити далеко вишу гармонію, бо гармонію справедливости“. (Конець буде).

У ВІДПОВІДЬ АДРИЯНОВИ.

„Дїло“ (ч. ч. 53—4, 56—57 з 1909) помістило вісїм шпальтову „відповідь Адрияна „Ниві“ під заголовком взятим з „Ниви“ (1908 ст. 771—3): „Сьвященик з „Дїла“ має голос!“ Загальний тон новійшої статї Адрияна в дечім симпатичнїйший як давнїйшої („Дїло“ ч. 278 з 1908). Автор переводить коректуру своїх давнїйших поглядів на Митрополита, Семинар і львів. духовеньство, але щоби відбити собі то упокоренє — впрочім дуже похвальне, — звертає ся цїлою силою пари против „рецензента“ з „Ниви“ і закидає єму натягане фактів і нельогічні висновки, хотяй той недобрий „рецензент“ сконстатував лиш то, що Адриян давнїйше фактично написав. Не обійшло ся,— розуміє ся — без апотеози „Дїла“ і виступів против „Ниви“.

Адриян запевняє, що він анї „на гадцї не мав ухибляти Архіереєви або клирови“, „він висказав свої гадки в найлїпшій вірі, щоби вияснити деякі слабші сторінки нашого житя, причинити ся до їх санациї і прислужити ся тим загальній справі“. В якій вірі дїлав Адриян, се вже не наша річ судити. Але коли тримати ся того, що він фактично сказав, а не того, що він — як каже — мав на гадцї, то таки висновки „Ниви“ про підкопуванє Адрияновою давнїйшою статею поваги Митрополита, Семинара і львівского духовеньства остануть в цїлій своїй силї.

Давнїйша статя Адрияна підкопує несправедливо повагу Митрополита тим самим, що плюгаву напасть „Дїла“ (Ad maiorem Poloniae gloriam), яка цїлій акциї Митрополита — від вступленя на престол аж до осудженя убийства намістника — закидає зраду народа, важить ся називати „критикою“ того рода, як приміром критику дїяльности Вільгельма II. нїмецкою пресою, а протести соборчиків називає лиш актом Ruthenisae clericalis. Широке переведенє анальогії між обчисленою все на ефект акциєю нїмецкого цїсаря а дїяльностию Митрополита насуває само собою гадку, що Митрополичі „ефектовні“ виступи „болючо“ шкодять рускому народови. Адриянови та наглядно впадаюча в очи гадка видає ся „апокалїптичною загадкою“.

Або чи то не є підкопуванєм Митрополичої поваги, коли закидає ся, що Владика провинив ся недбальством в обсаджуваню львівских посад невідповідними кандидатами та не дбає про усуненє браку руских церков у Львові? А ті закиди несправедливі, бо львівскі посади обсаджені гідними кандидатами, бодай в великій части; та тепер збирає ся жертви на будову двох нових церков у Львові, на Клєпарові та на Замарстинові.

Давнїйша статя Адрияна підкопує повагу Семинара твердженєм вистилїзованим іронїчно, що теперішні настоятелї Семинара намагають ся передовсїм вимуштрувати питомців на ревних, а навіть в певнім напрямі фанатичних пропаґаторів католи-

цизму, а занедбують плеканє сьпіву. Доперва в новійшій статї викручує ся Адриян соломою: що нїби то він не так казав і думав, та що духовне вихованє і сьпів вважає за дуже потрібні річи.

Давнїйша статя Адрияна обиджала несправедливо львівске руске духовеньство, закидаючи єму, що оно не доросло до своєї задачі та повинно брати примір з ревности латиньского. Против напасти Адрияна в „Дїлї“ запротестував оден з львівских сьвящеників в „Руслані“ (ч. 292 з 1908). В новійшій статї заявляє Адриян, що „руский клир доріс вповнї до своєї задачі так не стоїть він низше, а скорше висше від латиньского“, але не всї львівскі сьвященики суть так дїяльними, як би випадало. То послїдне признає кождий, і „Нива“ того нїколи не перечила. Але погляди Адрияна висказані про львівске духовеньство в давнїйшій єго статї суть зовсїм інші, як в новійшій.

Проба очистити себе з закидів зроблених Адриянови „Нивою“ зовсїм не вдала ся. Давнїйша єго статя таки остане типовою для „сьвященика з „Дїла“. Але і нова статя, хотяй єї погляди сильно скореґовані, має свої слабі сторони.

Она говорить, що у львівскім Семинари трактує ся домашні іспити з церковного язика, обрядів, сьпіву, гомілєтики легкодушно. Але нехай собі Адриян пригадає, чи давнїйше було лїпше? В нинїшнім Семинари вкладає ся богато працї в то, щоби питомцї робили унїверситетскі іспити, щоби працювали— давнїйше лїнивство в Семинари війшло було в пословицю — дальше заведено гомілєтичний семинар, якого не було давнїйше. В нинїшнім Семинари звертає ся пильно увагу на науку обрядів, сьпіву і церковного язика. Ректор нинїшного Семинара привязує особлившу увагу до тих предметів і стремить рїжними средствами до їх плеканя. Адриянови годї се знати, бо з „Дїла“ сего не вичитає. Але пощо тодї пхати ся з „критикою?“ В нинїшнім Семинари нїчо не погіршило ся, а єсли не все і не всюди видно плоди змаганьРектората, то вже не вина Семинара. Впрочім впадаючі в очи наслїдки не показують ся à la minut, на то треба часу.

Про стан станиславівского Семинара говорить Адриян тенденційно. Заказ читаня часописий, хотяй-би они і подавали „вісти о недолї свого народа“, не є лихом. З обовязку читаю масу часописий, але признаю ся, що завидую тому, хто вільний від неплідної роботи читаня переважно пустої газетярскої полови, може віддати ся солїдній працї в відокремленю, щоби ту приготовити ся до пізнїйшої публичної дїяльности. На „злобу дня“ прийде ще час! Також не сьміє ся брати за зле, єсли сьвященик, якому бракує здоровля і спосібностий до совісного сповненя душпастирских обовязків і рівночасно до культурної працї, обмежує ся на то перше. Як раз треба виступати против того, хто би робив противно. Єслиж хто може працювати в душпастирстві, а рівночасно і в полїтицї чи просьвітї — але в Христовім дусї — то певно, що нїхто в станиславівскій дие-

цезиї тому не противить ся, а як раз попре єго. Але упередженє до крикливих „патриотів“ аж надто в нас оправдане!

Але і з львівского Семинара виходять люди малодушні, надмірно смирні, непорадні, без товариских форм, кличе Адриян. Але чиж давнїйше того не було? Чим ту винуватий теперішний Семинар? Єсли би з нашого Семинара виходили такі люди, то вже хиба не вина Семинара. Єсли суспільність дає нам олово, то яким правом домагає ся від нас чистого золота? А причин пригнобленя молодих сьвящеників будьте ласкаві пошукати о. Адриян в „противклєрикальних“ виступах Вашої „патриотичної“ преси. До того просимо Вас дивити ся критичнїйше на польский Семинар, якого метод зихованя Ви ідеалїзуєте в тій цїли, щоби зменшити вартість нелюбого Вам нашого Семинара. Се впрочім річ дуже гарна і легка давати нам на шпальтах „Дїла“ інструкцию, щоби „давати нашому клирови всесторонне духове образованє, вводити його в житєві інтереси народу і витворювати в нїм сильні і рішучі характери“. Але може би замість хмари всьо і нїчо говорячих фраз сказати щось конкретнїйшого? Булибисьмо більше вдячні за одну коротку, просту, практичну вказівку нїж за „великих слів велику купу та більше нїчого!“

Звісної „острої“ — як єї називає Адриян — статї „Дїла“ „Ad maiorem Poloniae gloriam“ не може оправдати то, що „на всякий случай була она лиш випливом тої судорожної атмосфери, в якій наша суспільність тодї находилась, а заразом і нерішучости нашої Єрархії“. Таж і чин Сїчиньского можна так „оправдати“! Плюгавство все остане плюгавством, хотяй би оно було випливом і не знати якого патольоґічного настрою. Протести соборчиків против плюгавства „Дїла“ не були анї „марницею“ а тим менше „маневром підданим хитро звідкиінде і піддержуваним так ревно в рептильній (дурна фраза з „Дїла“) пресї, щоби в так важній хвилї (зн. в хвилї переходів на латиньство викликаних атентатом Сїчиньского) заняти клир чим іншим зн. відвернути єго від протесту против польского терору“. То треба би, добродїю, доказати, а не говорити на вітер, до чого Ви в „Дїлї“ давно привикли. Правда, Вам се дуже прикро, що протести були звернені против „патриотичної“ преси, а специяльно Вашого Leiborgan'y „Дїла“ яке „ставало власне дуже пильно в оборонї рускої Церкви і духовеньства“ (в то може вірити лиш наївний „сьвященик з „Дїла“), але яке рівночасно, а ще більше перед тим, все підкопувало повагу Церкви взагалї. Але коли вже годї Вам було йти против Вашого „Дїла“, то моглисьте бодай піддати гадку доповненя ухвал соборчиків в тім напрямі, щоби протестувати і против терору польскої преси, евентуально польского духовеньства на руске населенє. А Ви доперва по роцї попали на ту щасливу гадку, і то лиш тому, щоби якось обнизити донесліть протестів против „Дїла“.

В цїли піднесеня видатности роботи львівского духовеньства дає Адриян раду, „щоби той клир орґанїзувати до певної

одностайної праці і вишукувати в нім на певні важні становища людий уздібнених і одвітних до заниманя тих місць", а то тим більше, що єму „відомо, що більше (?) (у Львові) є таких, що поза свої заводові повинности нїчим другим не займають ся". Против самої ради нїчо не можна закинути крім за великої загальности. Годі також брати за зле тим, що маючи богато заводової праці, не можуть мішати ся в інші дїла. Совісне виповненє навалу заводової праці варта більше як належанє до видїлів n + 1 товариств.

Дотинки Адрияна, що „редактори „Ниви" нераз їм (зн. дїяльним поза Церквою чи школою сьвященикам) допікали", не вдатні. „Нива" нїкому не допікала і не допікає за правдиво патриотичну роботу, а виступає хиба против ріжної сорти „сьвящеників з „Дїла", які „Дїло" зробили своїм евангелиєм, партию своєю церквою, полїтичні ідеали і полїтичних провідників своїми ідолами, а до того змаганя „Ниви" до виклярованя християньско-католицкого сьвітогляду і введеня єго на всї поля житя понимають після шабльонів виставлених редакциєю „Дїла" і називають клєрикальною та „противнародною" киринею.

Як впрочім понимає „Нива" громадяньску дїяльність сьвященика, про те просимо Адрияна заглянути до 8 випуску „Бібліотеки Ниви", особливо ст. 9—12.

По коректурі давнїйшої статї та поданю ріжних проєктів приходить черга на саму „Ниву". Підчас коли в „Дїлї" Адриян нїчого не міг добачити крім „патриотизму" і „острої" критики випливаючої з „судорожної" атмосфери, то в „Ниві" добачив він всьо можливе і неможливе. І так:

„Автократичний (?) тон редакторів „Ниви", що не терплять в клирі нїякої відмінної думки". (В „Дїлї" то вже толєранция чужих пересьвідчень!). „Деякі молодші сьвященики, закушавши трохи (?) науки в чужих єзуїтских школах,... стали нараз накидуватись (?) в „Ниві" нашому духовеньству на диктаторів не лиш церковних, але і суспільних та полїтичних гадок". (В „Дїлї" то самі старші, поважні, вчені [на социялїстичних і лїберальних взірцях] провідники!). „З особливою нетерпимістю зачали пориватись на тих сьвящеників і то вже не нинїшних (в тім біда, що то передавнені типи, що не розуміють нинїшних потреб!), що посьміли інколи в нашій пресї підняти голос і виказувати там отверто свої думки" (що прим. конфесийна школа на наші часи перестаріла, що найважнїйше призначенє священика то борба з великою посїлостию і Поляками, що для народного добра не треба виступати против лїбералїзму пресї анї не підкопувати лїберальної партиї, сьвященики які видавали партийній управі обіжники духовної власти, які як чорт сьвяченої води боять ся слова „католицизм" і катол. „реакциї" і т. п.). (Гл. „Нива" 1906 ст. 375—6, 1907 ст. 33—9 і ч. 13)

„Сьвященики з „Дїла" майже не сходили з стовпців Ниви" (О, то було би для них за богато чести!). „Їх обсипувано всякими ординарними лайками (се ординарна лож!), про які в на-

ших церковних письмах доси не чувано", „ба відсуджувано від сьвященичого і католицкого духа". (Зовсім справедливо!). „Все те дїялось очивидячки з цїлию, щоби здусити в рускім клирі всяку самостійну (?) і самосьвідому (сугеровану „Дїлом"!) думку, накинути занесені погляди деяких новітних людий". „Разом з тим пішли в „Ниві" ріжні новітні елюкубрації, які прикро вражали наші чувства". „О полїтичних тенденциях (?) редакторів, котрі також підозрілі, (в редакциї „Дїла"!) не говорю". (То найвигіднїйше!)

„Не дивно, що многі (?) сьвященики передплачують ту часопись нерадо..., а другі (москвофіли за фонетику; сьвященики з „Дїла" за полєміку з „патриотичною" пресою; безідейні іґноранти, яких нїчо не інтересує, бо й нїчо не знають; „полїтики", для яких всяка теольоґічна квестия є мертвеччиною!) не хотять єї навіть знати".

При тім всїм каже Адриян: „признаю добрі сторони сеї часописи, бо-ж появило ся в нїй чимало наукових артикулів писаних ріжними нашими братями, котрі читало ся з інтересом; признаю молодим редакторам найлїпшу волю і значну працю, яку вложили в то письмо", але „ми мусимо тямити, що єсьмо синами руского народа і яко сьвященики єсьмо призначені іменно для духовних потреб руского народа трудити ся", не можемо годити ся, щоби в нинїшних часах вказували духовеньству напрям люди єще неопитні і дилєтанти, але жадаємо, щоби се виходило таки від людий досьвідних". „Крім ревних і трудящих молодих робітників мусить „Нива" мати і дорадчу раду з старших і досьвідних мужів (щоби лиш не з „Дїла"!), котрі вказувалиб напрям і становище, яке займати нам в біжучих дїлах".

Хто читає „Ниву" той знає, як думати про „критику" Адрияна. І хотяй би „Нива" стреміла до витвореня нової полїтичної партиї і ширила нові суспільні погляди противні „Дїлови", то хто сьміє єї відбирати ту свободу, яку мають в нас всїлякі социяльїсти, анархісти та інші ...істи? Але „Нива" про то і не думає: єї ходить о спростоване звихнених в нашім духовеньстві і суспільности під впливом „патриотичної" преси поглядів на катол. установи і катол. рух в Европі. А то в нас пекуча потреба!

Напрям і тон „Ниви" залежить виключно від єї співробітників. Співробітники, що вкладають в неї час і працю, мають повне право висказувати свої погляди в властивім собі тонї. Кому не подобає ся, нехай напише сам щось в спосіб собі властивий, а „Нива" помістить то. Єсли річ буде на становищи коректно-церковнім, то „Нива" єї певно помістить, хотяй би редактор особисто був іншої гадки. Але того рода скривлених елюкубраций, які звичайно виходять з під пера „сьвящеників з Дїла", в „Ниві" не знайдуть місця. Противно, она буде з ними бороти ся на житє і смерть. До ридвану „Дїла" „Нива" не запряже ся!

Тоном „Ниви“ нема що так дуже обурювати ся. Тон то річ індивідуального темпераменту. „Старші“ написали би „розважнїйше“ і холодно. Але „молодші“ мають вже таку горячу кров і вразливу вдачу, що сейчас відчують подув против церковного вітру, а обуренє своє висловляють може і в недипльоматичній формі. Але замітимо ще то, що ми пятнуємо нашу пресу єї власними словами або бодай їх парафразою, отже всякі закиди на тему „ординарної лайки“, якої не щадять нам „патриоти“, просимо звернути на адресу „патриотичної“ преси. Коли „старі“ закопують таланти свого досьвіду, або складають в „Дїлї“, так не лишає ся нїчо інше як працювати самим „молодим“. На жаль, в нас „молодші“ мусять нераз корегувати звихнені погляди деяких „старших“.

З обиджаючих духовеньство елюкубраций „Ниви“ Адриян готов зложити цїлу статю. Ну, як має буйну фантазию, то се легко зробить. З маси материялу видобуває Адриян на разї одну штуку, що іменно „Нива“ ужила раз вислову „властитель попадї“. Сего вислову дуже жалуємо і перепрашаємо тих, що чують ся тим обиджені. Але як той вислів повстав? Читаючи провокуючі слова якогось дурака — ми догадували ся, що з кругів духовних — в „Нар. Слові“, що целїбат віддалив народи від Христа та проляв море крови, ми спалахнули обуренєм, в якім впали ті нещасливі слова, звернені виключно на адресу дописувателя „Нар. Слова“. Виступати против жонатого духовеньства нам не було анї на думцї. Противно, ми зазначили виразно, що женитьбу нашого духовеньства шануємо яко закон нашої Церкви (гл. „Нива“ 1908 ст. 667). Про сьвященичу жінку і матїр „Нива“ висказала ся дуже симпатично („Нива“ 1907 ст. 603—6, 618—624, 655—660, 686—9).

Але ріжного сорта вороги „Ниви“ — з сьвященичих кругів без ріжницї партиї — підхопили той вислів і уживають єго як тарана в борбі против нелюбого їм засадничого становища „Ниви“. Мерзка перфідия! Чи так само поступає Адриян, сего ми не беремо ся судити.

За чорно представляє Адриян відношенє духовеньства до „Ниви“. Він здає ся судить по тім тїснім кружку, в якім обертає ся. Нам сприяють старші сьвященики, як се доказують письма на нашу адресу. З нами симпатизують і молодші. Розуміє ся, що не всї они годять ся на всї погляди редактора та співробітників та на тон статий, але то зовсїм не стоїть їм на перепонї нам сприяти. На ту тему помістимо дещо в слїдуючім числї нашої часописи. (Гл. також „Нива“ ст. 42, 152—4.)

На особисті жалї Адрияна, що він посивілий дістав від нас не конче почетні епітети, заявляємо, що ми не знаємо нїчо про єго вік. Єсли би він був давнїйшу статю написав так як новійшу, то ми булибисьмо полємізували з ним, але без епітетів. Але на схарактеризованє єго давнїйшої статї таки не маємо інших слів, як тих, яких ми ужили: засліпленє і ограниченість. Новійшу скореґовану статю єго оцїнюємо лагіднїйше.

Коротко справимо ся з закидом на тему нашого інтернационального католицизму; ми все говорили і говоримо, що хочемо працювати для руского духовеньства і руского народа, але на першім місци кладемо катол. Церков, а аж на другім руску нацию.

Співучасть досьвідчених людий була би нам дуже пожадана головно при оцінці біжучої хвилі, але як єї осягнути, коли ті „досьвідні“ не ласкаві зголосити ся з своїми замітками?

о. О. Воляньский.

На пекучі теми.

По отвореню дискусиї над темою „Де корінь лиха“ і по заяві Вп. Редакциї „Ниви“, що для сеї дискусиї отвирає шпальти „Ниви“, хотів би і я докинути слів кілька.

Вже тут на вступі випадає зазначити, що відкрити корінь обговорюваного в наведених статях лиха і назвати єго якимсь досадним терміном — не так легко, так як причини того лиха суть скомбіновані і ріжні.

Коли зауважить ся недугу, то вже богато і се значить. Звідси, як від терміну a quo, зачинає ся звичайно розважане над тим, чи лишити недугу судьбі, чи шукати причин лиха, аби їх усунувши, позбути ся самого лиха. Мені видить ся, що розсуднїйше і користнїйше буде, єсли з розвагою розглянемо ся в ситуациї, та віднайдемо хотяй декотрі средства до звороту на лїпше.

Так принайменше звикли поступати поодинокі люди, як суспільности, так держави в подібних ситуациях.

Кождий чоловік має в кождім своїм дїланю певну точку виходу, якої держати ся уважає за річ відповідну. Се, сказав бим, суть так звані principia, з котрих як з зародку розвиває ся і розрастає ся дїяльність певного напряму. Всякі програми аж надто об'ясняють висказану думку. Колиж має ся вже програму, то потреба вишукувати способи до введеня єї в житє. Способів є дуже богато, бо і богато є форм людскої думки і твореня. А щоби способи примінити до якоїсь цїли, треба знати людий, їх спосіб думаня і то, що їм подобає ся і не подобає ся. Треба знати також обставини і вплови сприяючі і шкідливі та не забувати, що і свої блуди треба знати поправляти.

Для сьвященика принципом суть правди Божі, а способів до веденя душпастирства достарчає нам наш Спаситель.

Прошу приміром уявити собі особу Спасителя в комнаті Тайної Вечери, перевести аналїз думок і чувств — кілько то з того научити ся можна. Прошу уявити собі Христа, коло него заливаючу ся в слезах грішницю, а побіч представників зіпсутого можного сьвіта. Щож каже Спаситель, аби ті послїдні завстидали ся, аби грішниця навернена і спокійна була, а ученики его мали практичну лекцию, як ширити Царство Боже? Хвиля надуми, аби заострити увагу присутних а потім слїдує: „Хто з вас без гріха, най перший кине на ню каменем“ і „Іди і не гріши більше“. — Я лише доторкнув ся того величезного источника, аби вказати, куди нам дорога.

Отже потреба конечно, щоби вже молодий кандидат стану духовного висунув на начальне місце житя і дїланя духа Христового. А тодї певно не почує ся в семинарицких мурах — як се нераз за моїх часів водило ся, — що теольоґія то річ суха. Я сказав би, що певну сухість і плиткість ума зраджує сей, що так говорить. Бо єсли би хотїв, то має час і міг би поважно над житєм і будучою працею в користь Царства Божого на земли застановити ся. А пора над тим подумати, щоб „сіль землї“ не вітрила.

Христос обнимав своєю любовю всїх. Ми подібно Єму чинїм. За мало, сказав бим, межи нами самими є тої сили, котра би нас лучила, сусїда з сусїдом, сьвященика з сьвященіком без згляду на дисцезию. Хоть ходимо в унїформах, то нераз трафляє ся, що подибавши один другого — приміром в потягу — сторонимо глупо від себе, якбисьмо були з двох протилежних кінцїв сьвіта. Отже безцеречно мало братскої щирости, нераз може трохи зарозумілости.

Наше пожите якось псує ся, а то тому, що не розуміємо его прегарної краси, та зрідко сягаємо по пораду до першої громадки апостолів та первістних християн.

Час відбив нас задалеко від них, та нам здає ся, що вони пережили ся. Тим часом правда може бути забута, но нїколи знищена.

А тепер гляньмо на наші відносини до парохіян. Тут дїйсно найтруднїйше поле до управи, но не можна твердити, щоби лат. духовеньство перевисшало нас в душпастирскій праци. Правда, що трафляють ся межи нами нетактовні, нехай скажу, з уродженя, но суть і не тактовні задля інших причин, а такий нетакт знаходить нераз певну міру свого оправданя.

Примір: Якийсь сьвященик сидїв довгі часи на так званій мізерії і тут працював і для парохії і для родини не цураючись, бо конечність вимагала і тяжших робіт хлїборобских, та тим чином надірвав свої фізичні сили. Опісля з подертими вже нервами дістає добру парохію, щож — коли став ся в обходженю ся з людьми неможливим.

Примір другий: Хтось дістає нарохію. Нерозглянувши ся добре в терені, не пізнавши достаточно повірених собі душ, зачинає палка натура з розгоном свою працю. Розуміє ся, що

дуже часто не доварить ей, ба і сам знеохотить ся. Бо годї, щоби машиніст не розуміючи машини, котрою кажуть ему кермувати, добре кермував нею. Нарід взагалї, а передовсїм наш, любить обходжене ся з ним вирозуміле і любе. Противно же, вулканїчний вибух темпераменту его дразнить. Треба також і о тім не забувати, що кождий чоловік хотїв би нераз зі своїми важнїйшими справами перед кимсь звірити ся. Сьвященик через свою приступність, по взору Спасителя, повинен то довіре собі зробити.

Правда і то, що злі часописи і книжки та несовістні аґітациї псують наших людий. І з тим способом просьвічаня людий час найкрайнїйший вже раз зірвати. Передовсїм треба усунути причини сеї недуги. Вишукав їх вже — із тим кождий годить ся — др. Копач („Партийна полїтика і мораль“ стр. 55.), коли по зрілій обсервациї сказав: „Вкінци зазначу ще один момент, який я дуже рад би покласти на карб слабкости і своерідности ходу нашого вихованя й образованя, але котрий мабуть, на жаль, лежить глубше, теб-то в крови нашій. Се надмірний індивідуалїзм, що з многих наших дїячів робить чистих якобінців. Не ма правди й розуму, тільки в менї! Решта має слухати, або на гак — на щасте покищо лише моральний в формі лайки і проскрипциї. А що й другий подібно думає, то у нас величезна сила капралїв і фрайтрів; лиш ґенералів не видко тай простих не богато“.

Вертаючи до річи скажу, що і на несовістну аґітацию способи знайдуть ся. Бере дехто декого з парохіян (розуміє ся ворог Церкви) до себе і згубно, бо фальшиво, підаґітовує, то і сьвященик не повинен опускати рук і так також робити. Тих, котрі підлягають злим впливам від часу до часу до себе запросити....

Не хоче іти котрийсь з них на запрошене, треба мати те на увазї, як поступати. Передовсїм не раджу ніяк мстити ся, як впрочім робить лише зіпсутий і нерозумний чоловік. Месть викликує лише злобну завзятість відомщеня ся. Треба отже поступати з любовю і жичливостію так, щоби чоловік ворожо успособлений до Церкви і сьвященика не мав за що мстити ся та роздувати свою злобу. Поволи — дасть Господь — прийде він до спокійної розваги, побачить наглядно, що богато з тих, котрі юдили на сьвященика, суть людьми лихими, та стане статочним і більше досьвідченим.

На злі книжки і часописи треба знайти книжки і часописи добрі. Бібліотека парохіяльна необхідна. Добрі катехизациї, пильноване науки релїґії в школї, участь в читальни потрібна. Щоби злого духа усувати, потреба до відповідних проповідий приготовляти ся. А щоби проповідь дїлала, треба конечно знати духа тих, котрим проповідає ся. Не говорити — передовсїм по селах — довго і хотїти научити non multa, sed multum.

Докази розумові у всїх формах на істноване Сотворителя що року треба повтаряти, бо дне сь сектантів майже не ма, а

перечить ся з ворожого боку правду неможливу до запереченя — істнованє Бога.

Научувати і при сповіди. Не терпіти ніколи сповіди „на фундуш". Улегчувати душі людскій дорогу до спасеня і вдоволеня вже в тім житю, а не утруднювати і знеохочувати.

В тім, що наші люди нераз відчужують ся від своєї Церкви і обряду, виновата в певній части і наша інтелїґенция. Примір завсїгди іде з горй, бо впрочім так воно повинно бути. Правда однак і то, що послїдними часами і інтелїґенция приходить до переконаня, що і вона, і то в львиній части, є чинником народного вихованя через добрий примір. Однак богато в тім згляді треба ще бажати.

І можна сподївати ся, що і у нас колись прийде такий час, що всї інтелїґентні чинники нашого народу скажуть собі: хто хоче, аби єго нарід був сильний і сьвідомий себе, повинен зрозуміти, що не лише самі принагідні віча потрібні до сего, но також праця невловима в одну хвилю, а яка образує, виховує та збогачує духа народного і економічно підносить.

До сеї як раз праці належить і добрий примір нашої інтелїґентної родини, чи такого-ж осібняка, котрі виховують в своїм народнім обряді свої дїти і в сьвяті дни беруть участь в богослуженях.

Є також обовязком сьвященика в нинїшних часах, аби дальше образував ся та щоби був в дружнім контакті з місцевою інтелїґенциєю.

Наш нарід не богатий, то правда. Но через свою непорадність і того, що має, не уміє нераз як слїд використати. Кілько то доходу мав би він зі садів, кілько з рациональної і дбалої господарки, єсли би єї умів повести.

Сьвященик і тут повинен працювати заохотою, та всїми способами і не огірчати ся, що зразу не побачить великих поступів, но іти слїд за слїдом, бо інакше і то лихо, яке видить в своїй парохії, через степенуюче ся убожество стане більшим, а менї видить ся, що тодї і єму гірше стане.

Згадувано межи іншим в „Ниві", що декотрі польскі дїдичі фундують лат. парохії і експозитури. На то відповісти потреба, що Полякам дїйсно треба признати, як вже не горячі релїґійні переконаня (хотяй і тих не брак), то принайменше великий змисл полїтичний, обчислений не на завтра, но на дальшу будучність.

Тим більше жаль обіймає серце, що в нашім народї істнує така партия (радикальна), котра взяла собі за першу, дивну й незрозумілу в своїх мотивах для здорово думаючого чоловіка, задачу — руйнувати Церков і з'огиджувати Єї слуг, ба і не то, що не фундує парохій, а ще-б рада з тих деревяних церковок людий повиганяти.

Колись наші предки за віру, обряд та народність житє давали. Днесь нащадки їх з мечем давного ворога нашого у руцї проти того-ж народа в похід виступають. Як би вони не свої були а на чиїмсь жолдї....

Згадувано також, що декотрі лат. сьвященики поручають на проповідях таке, що „овечки їх волять ходити до коршми, як до церкви“. Таке проповіданє нас цїлком не повинно страшити. Тепер нарід не є вже так темний, щоби присягав на verba magistri.

Тодї, коли би таке трафило ся, треба взяти зі своїми парохіями цикль (2—3) проповідий прим. на тему: Як Спаситель наш учив і що, та як слуги Єго повинні учити, щоби Царство Боже ширило ся, а не упадало з вини Єго слуг.

Впрочім, менї видить ся, що такі, як висше наведений, вискази, характеризують брак цїлковитий кваліфікациї у такого проповідника та помотанє в рядах тих, котрі повинні би преціньь розуміти, що анархія всюди, а тим більше в Церкві, несподївані конфлїкти готова принести.

Нарікають декотрі на нашу нехарність по церквах. В тім згляді поправа найлегша. Порох, пил та всяку брудоту найлїпше преціньь побороти, бо вони опору чинного не ставляють, та анї на інший обряд анї на безконфесийність не перейдуть.

Щоби опрятність легше удержати, вдоволяти ся потреба, передовсїм по селах, одним великим престолом. Тим чином відпаде богато непотрібних лїхтарів, сьвічок, біля та порох не буде мав що присїдати. Се і обрядово і практично.

Є еще одна справа, о котрій варто би згадати, а нею є справа лихо випосажених декотрих парохій. Біднота, се річ очевидна — нїкого на дусї не підносить, лише пригноблює. Брав то на увагу також на S. XXI. c. 2 Собор Тридентский, зачинаючи сю главу словами: „Onum non deceat eos, qui divino ministerio adscripti sunt cum ordinis dedecore mendicare aut sordidum aliquem questum exercere....“

Впрочім знаємо з істориї, о що розходило ся колишній державній Польщі, коли держала в темнотї і убожествї наше духовеньство.

Ось що говорить польский історик x. Franciszek Giarczyński в своїм дїлї „Obraz wieku panowania Zygmunta III. króla polskiego i szwedzkiego“ (Poznań 1858.) на стор. 76 і 77.: „Innym był stan praw, wolności, oświaty i znaczenia duchowieństwa ruskich obrządków. Ubóstwo i ciemnota, które zawsze poniżenie przynoszą, i duchowieństwo Rusi w lekceważenie i pogardę wprawiały. Nie biorąc żadnego prawie usposobienia do stanu duchownego, pospolicie syn po ojcu następował, po nieuczonym ciemniejszy jeszcze. Ani więcej potrzebować nauki zdawał się, nad umiejętność przeczytania liturgii, bo jakikolwiek był, odsądzonym bydź niemógł od pospólstwa, albo zakupionego, albo po rodzicu dziedzictwem wziętego. Zwłaszcza, iż cały dochód zależał pospolicie na roli jednej, którą ojciec z pospólstwem odkazywał synowi. Oprócz tej niemiały innego dochodu, nad dobrowolne znoszone do cerkwi ofiary, służące do wyżywienia świaszczennika“.

Декотрі королї польскі хотїли лиху зарадити. І так Владислав кор. польс. і угорский видав в р. 1443 привилей, котрим

зрівнує руске духовеньство з латиньским у всїх свободах і достоїньствах. В р. 1589, коли знов піднесено в соймі конечність такого трактованя справ рускаго духовеньства, а сойм навіть клонив ся до її попертя, тодї каже висше згаданий автор (стр. 80.) „lecz przeciwnie duchowieństwo łacińskie nie dało skutku dosiągnąć“.

Днесь наше духовеньство не темне, лише тут і там на так званих мізериях під взглядом материяльним слабе помимо всїх чесних своїх заходів. Що такий стан не піддержує сили і охоти до видатної працї, то річ також певна. Усувати такий стан, значило би помножувати продуктивність працї великої частини нашого духовеньства.

В який спосіб в тім згляді йти до лїпшого, на те средств не подаю жадних, бо се переходить компетенцию звичайного духовного рядовця.

В кінци ще дві річи. А з них перша: Звідки дезерция гр. кат. до латинізму? На се богато причин складає ся. Переходи є добровільні і насильні. Добровільних переходів задля темноти та задля браку любови до свого рідного є мало. Насильних задля морального насильства є більше. Мішані сопружества також не малий корінь лиха. Тож треба заздалегідь людий поучувати, аби їх як найменше було. Весь чин зависимих слуг так по містах, як і по дворах дуже часто улягає моральному насильству. На них отже треба звертати особливу увагу. Дальше приходять переходи задля ранґ а ті, хоч їх небогато, належать до найбільше болючих.

Тому кождий душпастир повинен удержувати рід хроніки, в котрій єго наслїдник міг би знайти то, що єму осьвітило би терен єго працї і перепони у нїй. Тодї лише сьвідомо може продовжати працю попередника і допровадити до чогось.

В противнім случаю треба все зачинати від азбуки, на що розуміє ся, богато часу змарнувати мусить ся.

Друга річ, котра завдає нам богато лиха, се розділ нашого духовеньства на два национальні табори. То ми, здає ся, одинокими єсьмо між всїми народами землї, котрі до сего часу спір о національну приналежність ведемо. Дехто твердить, що справа ся не варта і згадки. Менї видить ся, принайменше досьвід так учить, що сей розділ уменшає наші добрі впливи, нищить єдність думки і працї, робить з одної сили дві, а річ впрост не можлива преціньь, щоби половина була сильнїйша від цїлости.

Тож не диво, єсли до сего доходить, що декотрі оо. декани відкидають поданя парохів висилані через їх руки, а писані правописею фонетичною, покликуючись на розпорядженя Еп. Консисторий; не диво, що до бібліотек деканальних не предплачуєсь своєї часописи „Ниви“, що „Місионаря“ і видань Тов. св. Павла боять ся таки Божі слуги, наче морової зарази.

Такий стан преціньь трохи за неможливий, щоб остав ся на будуче, бо серед него марнує ся сили, час, а, що найголовнїйше,

Царство Боже очевидно нищить ся. А як потому скажуть нам, що ми звітріли вже, отже єсьмо непотрібні, то хто завинить? то що буде? — Розклад в формі сект, збільшеного індеферентизму і т. п.

Тож треба всіми засобами сил і ласки Божої старати ся, щоб зле перейшло в лїпше. а. а.

Спів'участь духовеньства і учительства в народній роботї.

Напасти руских часописий на наших Владик, а радикальної преси на духовеньство взагалї, викликали велике роз'ярене і огірченє так по однім як і по другім боцї і колиб такий стан дальше тревав, то мусїв би наступити розріз межи духовеньством і прихильниками Церкви з одної сторони, а противниками Церкви і духовеньства з другої сторони.

Що до Русинів, то мож сказати загально, що они є глубоко релїгійні і привязані до свого обряду і Церкви. В послїдних часах лучає ся справдї деколи читати дещо против Церкви і духовеньства, але вина в тім лише одиниць, котрі хотять таним коштом здобути собі популярність, пускають сензациї до часописий. А у нас найбільше таких одиниць, що люблять лише руйновати, а не будувати.

Закладати нам отже нову якусь партию, було би зовсїм злишне, а навіть і шкідливе для народної справи, бо нам треба лучити ся до спільної борби, а не дїлити ся. Многі скажуть однак: та як нам лучити ся до спільної працї з такими людьми, що не шанують наших духовних батьків і кидають на них каменем. З такими людьми не то, що не треба лучити ся, але їх треба поборювати. Але щоби їх вплив усунути, треба удержати при собі нарід через працю, не лише над ним, але і для него. Одинокими провідниками і просьвітителями народу є сьвященики і учителї.

Они жиють серед народу і знають єго долю і недолю, тож повинні так працювати, аби одні других взаїмно любили і шанували. Оден в другім повинен бачити свого брата і любити так як Ісус Христос не лише у ч и в, а л е і р о б и в. Найлїпший примір сеї єдности і любови дав наш Митрополит гр. Андрей Шептицкий, коли перед двома роками станув на загальнім вічу учительскім у Львові. Сама поява Єго на вічу зробила незвичайне вражінє, а то з сего згляду, що Він узнав жаданя учителїв за слушні вже тим самим, що сам прийшов

заявити, що ті жаданя буде попирати. Єще сильнїйше вражінє зробила Єго бесїда, котру закінчив словами: Ми, духовеньство і ви, учителї, вийшли з народу, жиємо серед народу і маємо сьвятий обовязок для того народу працювати; тож мусимо завсїгди спільно йти, себе взаїмно любити і шанувати, а коли зайде потреба то і взаїмно попирати, отже узнаємо ваші слушні жаданя що до підвисшеня платнї, будемо вас у сїм попирали і желаємо вам, аби ви здобули се, чого слушно домагаєте ся. —Не дивота отже, що з десять тисяч грудий вирвав ся мимовільний клич в честь Владики. Ся величава і піднесла хвиля зробила на всїх велике вражінє і позістане в памяти по вічні часи.

Треба однак постарати ся о се, щоби за словами нашого Владики йшли і наші дїла. Словяни взагалї, а Русини передовсїм, мають ту загальну хибу, що мають до всього соломяний запал, а недостає їм желїзної витревалости і консеквентної дїяльности, та додержанє того, що собі постановили. Треба раз зі сею сумною традициєю зірвати і брати ся до працї над народом. Сьвященики і учителї по всїх повітах краю повинні зібрати ся на нараду, як спільно працювати для добра народу.

Першою точкою програми сеї дїяльности повинна бути реформа шкільництва в народнім дусї на основі законів, які обовязують нинї. В кождім селї, де є більшість руска, повинна бути руска школа, де є руска меншість, там повинні бути рускі паралєльки. В кождім селї повинна бути читальня, крамниця, тов. огневе і все, що селянинови до єго житя-бутя є потрібне. Сьвященик і учитель повинні поділити ся працею і обовязками і спільно вести народну роботу. Трафляють ся села, що так дїє ся. В тих селах нарід є сьвідомий, чесний і шанує так сьвященика як і учителя, бо бачить, що они для єго добра працюють. Де нема згоди і доброї роботи зі сторони духовеньства і учительства, там нема добра для народу і тодї годї жадати від народу, щоби любив того, що не є єго приятелем або для него зовсїм обоятний.

Нехай сьвященики починять перший крок до спільної орґанїзацийної працї над народом, а побачить, що праця їх принесе народови хосен, а їм і учителям загальну пошану. Весь нарід стане тодї по сторонї своїх добродіїв і приятелїв і не буде оглядати ся на се, що пише сей або другий редактор.

Возьмім пр. поль. тов. школи людової або польский Сокіл. Хто здобув їм популярність і симпатию між польскою суспільностию? Народні учителї, котрі є орґанїзаторами сих товариств і найбільше своєї працї там вкладають. Наш Сокіл дуже слабо розвиває ся, бо наше учительство до него зовсїм не горне ся. Тов. „Просьвіта“ є найстаршим руским товариством. Однак дїяльність єго не дасть ся порівнати з „Tow. Szkoły ludowej“, а то тому, що не притягає до себе народних учителїв, звичайно переходить над ними до порядку денного. За 40 лїт істнованя

всего оден учитель народний — Гр. Врецьона — належав до видїлу товариства. Звичайно їх поминають, бо кажуть, що їх там не потрібно. Не дивую ся отже зовсїм, що товариство за 40 лїт істнованя числить ледво 10.000 членів, з чого навіть половина не платить своїх вкладок. Лежить се в інтересї учительства і народу, щоби і духовеньство стреміло до зміни тих обставин і злучило ся з впливовим учительством до праці над народом. Забираймо ся отже до спільної праці, а хосен з неї покаже ся в короткім часї. *С. І.* нар. учитель.

Проєкт для просьвічуваня народа.

Гадка порушена в 12. числї торічної „Ниви“ є така пекуча і так актуальна, що безуслівно повинна знайти як найбільше приклонників і викликати як найживійшу дискусию, якої результатом булоб оживленє Тов. св. Павла і зреалїзованє статута сего товариства через добре зорганїзованє видавництва шпулярних, дешевих книжочок для нашого народа. Розходити ся тут про вагу і успішність преси і того рода брошур уважаю за злишне, бо в згаданій висше статї аргументів, що узасаднюють потребу такого видавництва, аж занадто богато. Впрочім потребу таку відчуває кождий, хто лишень слїдить за цїлим теперішним рухом і дивить ся на сьвіт не заплющуючи очий. Автор дотичної статї подав нам за взір Нїмців, які з'орґанїзовали подібні товариства в себе як „Volkverein für das Katholische Deutschland“ і Volksaufklärung, що за короткий час свого істнованя змогли принести як найкрасші успіхи і звернути увагу всїх католиків. Тримаючи ся висказу: exempla trahunt, хочу дещо розповісти про того рода французке товариство доброї преси під іменем „Maison de la bonne presse“ (адреса Paris, 5 rue Bayard) і звернути увагу особливо на деякі части її дїяльности, які могли би легко і в нас приняти ся.

Maison de la bonne presse складає ся тепер з 600 осіб персоналу. До сего числа додати співробітників доброї волї, які ґрупують ся в армію в силї 10.000 комітетів, з більше як 50.000 пропаґаторами тих засад, відданих справі Христа. Дневники і журнали доходять до поважного числа. Число усїх публїкаций доходять майже до 2. мілїонів. Maison de la bonne presse обіймає:

1) друкарню, в якій друкують ся усї публїкациї;

2) адмінїстрацию, яка стоїть в постійній переписцї з усїми, що інтересують ся тою пропаґандою (число листів доходить денно до 2.000);

3) редакцию для 25 дневників і журналів;

4) віддїл сьвітляних образів і фоноґрафів;

5) ателіє фотогравюри, яка обслугує товариство, а крім того стоїть на услугах численних клієнтів.

Ціль тої цілої орґанізациї є дати католикам арсенал, в якім змогли би знайти відповідне оружє до бою зі злою пресою в найширшім того слова значіню.

Почин сему товариству дали оо. Асумпцийонїсти. В 1873 р. показуєсь часопись „Le Pelerin“ (прочанин), який від 1877 зачинає виходити ілюстрований, відтак 1880 р. являєсь місячник „La Croix“ (хрест), який з 1883 р. переміняєсь в дневник, що поміщує статї зі всїх областий знаня, словом все то, чого вимагаєсь від повного журнала.

Le Pelerin, одна з найбільше попитних ілюстрованих місячників, доходить до 400.000 примірників.

Найважнїйшу увагу звертає товариство очивидно на пресу в тїснім того слова значіню, а головним єї орґаном є дневник La Croix. Під тою самою назвою виходить тижневник Le Croix du dimanche, який знов видає додаток Laboratenz, де дає фахові вказівки для рільників.

Рівнож і для моряків видає ся специяльно La Croix des Marins, в якій мож знайти всякі інформациї що до морезнавства.

Підчас коли Le Pelerin займає ся квестиями більше полїтичними і всїми біжучими справами, то знов журнал La Croix illustree, який зачав виходити 1900 р. на місце l'Album de la Croix (1894—1900) лишає полїтику, а має за ціль ширити красну лїтературу, взагалї все то, що може наш ум розвеселити і дати йому відпочати. Les Contem porains, тижневник оснований 1892 р. подає все біоґрафію якоїсь славної людини з теперішної або минувшої доби. Щоби знов познакомити суспільність з житями сьвятих, зачато в 1880 р. публїкацию „La Vie des Saints“, яка обіймає тепер до 1300 житєписий в 500.000 примірниках. Познакомлюваніе людий взагалї зі справами віри має на ціли Les Causeries du dimanche (недїльні розговори) — Les Questions actulles неначе доповняють і заокруґляють відомости з La Croix. Там подає ся головні рішеня Апостольского Престола, римских конґрегаций в латиньскій і французскій мові, важнїйші правничі вісти з парлямéнту, полїтичні дискусиї і актуальні статї з иньших журналів. То все в обємі 5 томів річно.

Науковим журналом є Le Cosmos, який обзнакомлює читачів з науковими але лиш певними вислїдами і з'єднав собі поважанє і репутацию. Сей журнал се один з найстарших французських наукових журналів, а заложений через аббата Moigne 1852 р. Відзначаєсь він тим, що уміє науку представити зрозумілою для всїх.

Велику роль в царинї богословскої лїтератури відграє журнал Echos d' Orient, заложений 1895 р. Ціль та сама, що німецкої Byzantinische Zeitschrift або італїяньскої Bessarione с. є. познакомнювати Західну Церков зі Всхідною. Особлившу увагу звертають сї Відгуки Сходу на славяньско-церковні справи і під тим зглядом віддали важні услуги церковному сьвітови

З иньших більш замітних публїкаций наведу ще Revue d'Organisation et defense Religiense, L'Action catholique, Le Mois litteraire et pittoresque (виданє більше люксусове), якому в нїчім не уступає Rome. Тижневник Le Noël, і ілюстрований L'Echo du Noël просьвячені головно молодїжи, а їх цїлию є витиснути з родин гіршачі і злі ілюстрациї. Важну прислугу в цїлій праци французских католиків віддають два журнали, именно Les Conferences і Le Fascinatenz, які головно відповідають апостольскій цїли товариства Maison de la bonne presse. Дві сї часописи стоять на услугах прелєґентів, які при помочи сьвітляних образів по цїлій Франциї дають відчити і держать конференциї.

Взагалї на сей спосіб практичної і реальної аґітациї просьвітної в дусї релїґійнім хотїв би я звернути увагу нашого загалу, а в першій мірі духовеньства. Там прелєґент вибираючись на відчит забирає зі собою ту серию образів, якими має помочи собі при викладї. Розумієсь, що то оказуєсь дуже практичним, бож звісно, що образ має в собі щось притягаючого і інтересного. Розумієсь, таких серий є велика скількість і раз-в-раз є новість, сьвіже зацїкавленє а наслїдок: моральна користь та і материяльна, бо прихід зі вступу все щось принесе. Сей спосіб ширеня просьвіти, запізнаня людий з істориєю біблїйною і всесьвітною, науками природописними і штуками красними при помочи тих сьвітляних образів дуже легкий до зреалїзованя — лиш коби добра воля. Вправдї з початку кошта досить значні на справленє скіоптиконів і кліш (яких є два роди: кольоровані і нї; я був би за першими, бо ті роблять далеко більше вражінє, а ріжниця в цїнї не дуже така значна) та підручників з поясненями. Але се вскорі виплатило би ся з доходів. Головний осїдок був би у Львові, де був би склад кліш. Скіоптікони були би по тих містах, які би о се постарались, приступаючи з відповідною вкладкою до матерного союза. За кліші платить ся після користовуваня ся ними. Розумієсь, чим більше повстало би таких осїдків зі скіоптикопами, тим більший міг би бути збір серий образів і вони би тим менше коштували. Клїшами обмінювали би ся місцевости почтою. Евентуально прелєґент міг би зі собою брати, а за дорогу і за труд єму би платили. Решта приходу лишала би ся на амортазацию інвентаря. Що до саль, то всюди майже істнують читальнї, які радоб на сю цїль відступили даром льокаль, бо ж се для їх добра. Люди знова радо жертвували би по 10 кр. на такі річи, як се видимо на новооснованім Excelsiori, а також і на польских людових університетах, де лиш виклади з демонстрациями стягають публику. Самі відчити відбувають ся майже все в порожних салях. Що до прелєґентів то думаю, що ту знайшло би ся досить осіб лиш поміж катихитами, чи то шкіл середних, чи народних, які в недїлї і сьвята мають час вільний і могли би посьвятити ся сїй праци. Рівнож і між сьвіцкими знайшло би ся богато людий охочих. Тому і я апелюю до оо. катехитів в першій мірі і піддаю їм се під розвагу, бо вони сю гадку найскорше

можуть зреалїзувати. Гроші на сю ціль зібрало би ся хочби остаточно в формі позички, яку би скоро можна було сплатити. — Над тою справою задержав ся я трохи більше, бо уважаю єї неначе доповненєм тої акциї, яку має на ціли о. Щепанюк. Піддаю се під розвагу братнї і сподїюсь, що справа, яку порушую, заінтересує загал і в тій справі скличесь збори. Одно лиш бажанє: не відкладати ad calendas Graecas, але користати з часу. *о. М. Л.*

Звідки суперечність?

(Причинок до християньского сьвітогляду).

Чому нинї так много ворогів християнського сьвітогляду? Поминаємо вже перші віки християньства, де нарід пересяк ще був поганськими звичаями і не міг взнести ся в так короткім часї до вижини морального житя; але чому нинї так много ріжних сьвітоглядів, коли наука Христова вже розширена по цїлім сьвітї? Чи Спаситель не післаний задля спасеня всїх людий? Коли-ж Він справдї приносить спасенє і учить правди, то як може людське серце дійти до сего, щоби сїй правдї оперти ся і спасенє від себе віддалити?

Поверховним розважанєм сего питаня можна справдї збаламутитись а навіть згіршити ся тим знаком суперечности. Але, хто схоче троха глубше війти в зрозумінє Спасителя, а з другої сторони пізнати людське серце, тому се питанє: звідки суперечність стане зовсїм ясне.

Ключ до розвязаня сего питаня дають нам слова великого мислителя, св. Августина: „Той, що тебе без тебе сотворив, не хоче тебе без тебе спасти". Г. Бог хотїв свойому розумом надїленому сотворіню лишити свободу рішеня ся до свого природного призначеня, хотяй предвиджуваз надужитє того найшляхотнїйшого дару зі всїми єго нещасними наслїдками у ангелів і у людий. Він призволив на то надужитє свободи і взяв в плян Свого провідїня також той бунт вільного сотворіня против свого Сотворителя, бо Він хотїв мимо того надужитя показати ще більше і красше обявленє своєї Божої доскоиалости.

Єго божественна любов казала Єму вибрати дорогу Воплощеня вічного Слова, щоби в сей чудесний спосіб через спасенє упавшого людства поєднати і об'явити справедливість і милосердіє. Овочі того спасеня мав чоловік осяг-

нути через добре уживанє своєї свободи. Своїм свобідним рішенєм має він пізнати правди, які Спаситель єму предложив, своєю власною волею має піддати ся приписам і заповідям релїгії того Спасителя і в практиці уживати підпорядкованих єму средств ласки, при помочи яких лише може він утримати внутрішну звязь з Богом.

В тім потрійнім чинним оказаню власної свободи лежить співдїланє, якого вимагає ся від чоловіка, яко услівя, щоби міг стати учасником спасеня.

Пізнавши сю потрійну належність, якої домагає ся Спаситель, стає нам питанє: „звідки можлива суперечність між чоловіком а Сотворителем“ сейчас ясне. Бо возьмім лиш чоловіка так, як він є в дійсности. З ненасиченим бажанєм знаня стремить єго розум кожду правду узасаднити, кожду загадку розвязати. Власне переконанє, власний суд ставить він понад все. Автономне пановане власного розуму є для нього гордим ідеалом, за яким він в кождім своїм дїланю тужить. А ту виступає Спаситель з першим своїм жаданєм. Спаситель не ставить чоловікови перепон до заспокоєня жажди знаня і противно чоловік може свобідно перебігчи всї поля природних правд, всюди може слїдити за новими жерелами пізнаня, але Спаситель жадає, щоби розум також узнав Сотворителя і Пана того цїлого природного порядку. Він жадає, щоби розум згодив ся на доказаний факт об'явленя, яким Сотворитель хоче нас поучити о істнованю другого висшого порядку поза границями природного сотворіня. До того надприродного царства природний людський розум не може дістатись власним слїдженєм, туди провадить лиш одна дорога с. є. прийнятє сьвідоцтва об'явленя, яке нам Г. Бог через Іс. Христа і Єго Церков предложив. З тим покірним піддапєм ся вірі гордий ідеал розуму (щоби самостійно панувати), не радо хоче погодити ся.

Так ту маємо перше жерело суперечности зі сторони гордого розуму, який бачить в жаданю Спасителя утрату власної краси.

Ще більшу суперечність в серцю людськім викликує моральна наука Спасителя. — На цїлій лїнії бачимо контраст між природними склонностями чоловіка а жаданєм Спасителя. Там все звучить стара пісонька: „Заказаний овоч смакує“, „бажаю того, що недозволене“..., ту рішуче і неумолиме слово: „Хто себе не запре ся, не може бути моїм учеником“.

Чиж можемо дивувати ся, що у людий, у яких розум є підпорядкований склонностям, повстає суперечність против науки Спасителя, Єго упімненя і жаданя“.

Ще приходить третий обовязок душевного полученя ся з Богом, користаня зі средств, які суть конечним услівєм спільного пожитя між Спасителем а тим, що має спасти ся. Де віра сама може дати силу, щоби зробити ту покірну дорогу, там безвірє певно піднесе голосну суперечність против такого жаданя. Звітси то каже Апостол народів: „Душевенъ же человѣкъ

не пріе́млетъ, а́же дха́ Бжїа: юроґство бо є́мꙋ є́стъ: и не мо́жетъ разꙋме́ти, зане́ дꙋхо́вне востаꙁа́ется". (1 Кор. 2, 14.)

Так — Ісус Христос є знаком суперечности. Се вже предсказав Симеон, коли Пречиста Дїва перший раз принесла Маленького Ісуса до єрусалимської сьвятинї. Він витаючи Ісуса яко Мессію свого народа, звернув ся до Пречистої Дїви і висказав ті преважні слова: „Сѣ лежи́тъ сей на паде́нїе и на востаніе мно́гимъ во Ізра́или и къ зна́менїю пререка́емо (на знамя, якому буде перечити ся:) и тебѣ́ же само́й дꙋшꙋ про́йдетъ сꙋ́дъ: а́ко да ѡкры́ютсѧ ѿ мно́гихъ се́рдецъ помышле́нїя (Лук. 2, 22—35).

Девятнайцять віків а також і теперішний час стверджує вірність того пророцтва.

Волод. Лиско.

Всячина.

Про участь Митрополита на конґресї „Просьвіти" так пише Доманицкий в київскій „Радї"*):

„У великій салї „Сокола" повнїсїнько людий. На підвисшеню — президия, полїцейский „крючок" і гостї. Читають резолюції конґресу; члени підіймають руки до гори, приймають їх. Враз якась метушня — на конґрес зараз прибуде владика, митрополит Шептицкий.

„Признаю ся, менї дуже цїкаво було, знаючи наших митрополитів та епископів, побачити митрополита галицких Українців. Що оно за людина? Як він поводитиметь ся? Чи й тут так паболїпствують, цїлують руки ему, як у нас? Цїкаво страшенно...

„Аж ось і він. Висока, огрядна постать, голене обличе, як звичайно в унїятского духовеньства, розумні очі, вигляд справжнього інтелїґента, лишень в духовному убраню, далеко зручнїщому і елеґантнїщому, як наші батюшківскі хламіди. Нїякої пишности, нїяких митр на голові, золота на шиї — оттак собі чоловік, як дома, так і на людях. Іде і знайомим стискає руки. Довело ся менї сидїти обік него — стиснув і мою руку, як найближчого сусїда. Голова конґресу привитав его промовою. Тодї й він звернув ся з промовою до конґресу. З початку голос нерівний — може несподїванки якої бояв ся, далї — мова стала

*) Ч. 35 з 13. II. 1909 ст. стилю.

виразніща, голосніща; мова гарна українська, якою говорять усї (а може навіть і не всї!) галицкі українськї інтелїґенти. Говорив він, що дуже тїшить ся з таких добрих наслїдків конґресу, говорив, що він і все духовеньство, на скільки він его знає, спочуває цїлям і завданям „Просьвіти“; говорив, що для того, щоб український народ міг здобути кращу будуччину, не доволї одної просьвіти, а треба й про економічні потреби его дбати; говорив, що він надає економічній сторонї дїяльности „Просьвіти“ велику вагу (до речи, він подарував львівскій „Просьвітї“ цїлий маєток і землю, лїс, будівлї, щоб „Просьвіта“ завела там зразкове господарство). Одно слово, говорив так і таке, за що у нас не похвалилиб і зараз би на нову парафію попросилиб. А тут воно виходить так натурально, просто — власне так, як повинно бути і було колись давнїйше у нас на Україні, коли владики наші не тільки в каретах шестернею по селах їздилї, наганяючи жах на сїльске духовеньство і роблячи непотрібний нїкому клопіт з прийманем, стрічанем, провоженем; не тільки знали заводити „союзы русскаго народа“ по селах, але були справдї „пастирями“ своїх овець, з якими у них і мова була спільна (буквально й переносно), для яких они були справдї якимсь „каменемъ прибѣжища“.

„По промові митрополита усї зібрані заспівали национальний український гимн. Рушав губами й владика“.

От такий суд видав в „Радї“ культурний Українець Доманицкий, що бував по сьвіту, придивляв ся до своїх і чужих людий і їх роботи, оттакий погляд висловив про нашого Митрополита — зовсїм інший як недавно в „Дїлї“ п. Цегельский. Зовсїм інакше поводив ся д. Доманицкий в привитаню нашого Митрополита, як п. Трильовский, що в тій салї „Сокола“ вигукував, якби не бував по сьвіту між культурними людьми, бо звик до того тону, яким відзивае ся звичайно Гром. Голос про наше духовеньство! (*З „Руслана“.*)

Отже зовсїм інакше, як „Хлоп. Правда“, „Земля і Воля“ та „Гром. Голос“ а далеко теплїйше як „Дїло“ висловила ся про участь Митрополита на конґресї „Рада“.

В справі віча сьвящеників. Гадка порушена через о. М. Ч. в справі віча галицко-руского духовеньства не нова, але давно була порушена нашими становими орґанами. Охота відбувати віча і на них ухвалювати відповідні резолюції приняла ся у всїх: урядників, купців і т. д., а звідси перейшла в круги католицкого духовеньства.

Однак, як замітила справедливо Редакция „Ниви“, гадка та не найшла одобреня в кругах католицкого епископату. Співредактор віденьского „Korrespondenz-Blatt f. d. kath. Clerus“ задумував скликати віче нїмецких сьвящеників, та хотяй кружок священників запевняв, що на вічу не будуть порушати ся справи доґми і церковної дисциплїни, то однак епископат спротивив ся урядженю віча.

Подібно і наш Епископат віроятно нерадо приняв би відомість о наміренім вічу. І справді! Розваживши цїлу справу холодно, спитаймо, яку властиво цїль мало би таке віче?

Порушати на нїм справи міжобрядові віроятно на нїчо не придало би ся. Добра воля сьвящеників о обох обрядів і строге придержуване ся закона може привести до позитивних результатів, але не віче. В справі американьскої булї не треба аж віча.

Справа поліпшеня материяльного буту також не на часі. Правительство перед кількома роками дало нам квінквенїя, отже тепер нїчого вже не можна надіяти ся.

В справі так болючій і понижаючій, як право патронату, маємо інструкциї в листї пастирскім „О солїдарности". Єдина дорога до розвязаня тої справи есть добре вироблений проект через наших послів-правників, котрий потреба внести в парлямент. На жаль наші посли тепер в справі патронату нїчого не роблять.

Остають ще справи суспільні і горожаньскі, а то, як заховати ся взглядом правительства, виборів і т. д. Ту знова маємо вказівки Епископату, щоби сьвященики брали участь в житю публичнім, але яко апостоли, з крестом в руках, а не з теоріями, запожиченими з щоденних ґазет, нераз більше або менше ворожих Церкві.

З всего сказаного виходить, що скликане віча сьвящеників не має рациї а лиш роздмухало би пристрасти у сьвящеників.

Нам радше би подумати і в дальшій консеквенциї зробити приготоване до скликаня католицкого руского віча, де би ми, сьвященики, разом з сьвітскою інтелїґенциєю заявили наші християнські переконаня і послїдовно перевели теорию в практику. І так: оснували, взглядно сильно підперли християнъско-руску пресу, так популярну як і для інтелїґенциї, а також християнську лїтературу і белетристику; плекали християнську педаґоґію у всїх істнуючих і будучих бурсах; вели християнську политику і економію, захоронки, спілки, каси і т. д.

Нехай би таке руско-католицке віче було на разї невелике, однак як дуже звернуло би оно на нас увагу кругів католицких в Европі, а тим самим і справи национально-обрядові дуже би зискали.

Що у нас можливе таке віче католицтва, не потреба много доказів; як миле вражінє викликали в нас обходи папского ювилею устроєні у Львові, Станиславові і Коломиї, на котрих сьвітскі виступили з глубоко обдуманими відчитами. Зробити ще кілька кроків в перед, а цїла справа стане на найлїпшій дорозї. П. К.

Зі Збаражщини. Всечестні Отцї збаражского повіта! Послїдні збори філії „Просьвіти" і „Народного Дому" дали наглядно доказ, як нас сьвящеників перші лучші людцї собі легковажать. Чому? Бо ми віддали повіть добровільно в руки своїх ворогів,

котрі нас все і всюди очернюють, нашу повагу підкопують а ми против сего стоїмо безрадні і чекаємо аж хтось другий сю єгипетску язву прожене. Коли ми єї впустили, то і ми маємо обовязок її прогнати. Нагода лучає ся до сего. Против вибору управи „Народного Дому“ внесено протест, котрий здає ся буде увзгляднений і незадовго прийде до нового вибору старшини. Тож обовязком нашим тепер є самим вписовати ся в члени і вписовати людий, котрі з нами будуть голосувати. Тож до роботи! Не відтручуймо людий сьвітских, котрі ще вірять, що при нашій воли можна справу виграти. Або тепер або ніколи.

Збаражский.

Як польский епископ ширить католицку віру в Росиї? (Допись з Петербурга).

Не дивлячись на чисто драконьскі закони, що карали за перехід з православя на католицтво, росийскі католики істнували довго перед указом з дня 17. цьвітня 1905 р., а перехід Росиян на католицку віру був передовсїм дуже численним в початку 19. столїтя, чому пособляло з одної сторони — жичливе відношенє до католицизму царя Александра I., а з другої сторони пропаґанда Єзуітів, котрі мали много адептів серед петербургскої суспільности. Тому, що восточний католицкий обряд був тодї в погордї посунений до того степеня, що унїю називали „хлопскою вірою“, то, розумієсь, всї росийскі аристократи приймали католицизм в латиньскім обрядї.

Після вигнаня Єзуітів з Росиї (1820) і коли начались систематичні гоненя католицизму, росийскі католики майже цїлком счезли і лишень в деяких аристократичних родинах збереглась католицка віра по традициї. А проте й в ті тяжкі часи росийскі католики дали Церкві таких видних дїячів як Гагарін, Мартинов і др.

В 80-их роках минулого столїтя квестия католицизму в Росиї вступила у нову фазу. Під вплывом письм звісного росийского філософа Володимира Соловйова закладають ся кружки католиків східного обряду, появляєсь тенденция засновати росийску національну церков, звязану тїсними узами з Апостольским престолом. Рівночасно й збільшилось число росийских католиків латиньского обряду.

Так виглядала справа, коли появив ся указ про віротерпимість. Розумієсь, що дїставши право скинути з себе маску „казьонної віри“ росийскі католики бажали взяти участь в церковнім житю на рівнї з другими католицкими народами, та стали заходитись коло будови своїх власних храмів і добиватись виголошуваня проповідий по росийски в істнуючих вже католицких церквах. Очевидно на ту дорогу могли вступити лиш росийскі католики латиньского обряду тому, що до сеї пори правительство не желало собі введеня унїацкої ерархії.

Доки католицкою церквою в Росиї управляв пралат Денисевич, доти справа йшла яко тако. Денисевич апробував молитвенник для росийских католиків, дав позволенє на виданє журнала „Вѣра и Жизнь“, що видаваний був для них і т. и.

Однак, коли минулого року обняв митрополичу катедру полоцкий епископ Аполинарий Внуковский, справа перемінилась на гірше. Новий Митрополит відразу заняв непримиримо ворожe становище у відносинах до росийских католиків тому, що їх зріст грозить відсуненєм на дальший плян найвпливовійшу до сеї пори в католицкій Росиї — польску нацию. Після першої проби росийскої проповіди в костелї св. Катарини в Петербурзї митрополит категорично заборонив виголошувати проповіди на росийскім язицї нїбито аж до збудованя осібної часовнї для Росиян. Та коли одна Полька, симпатизуюча з Росиянами, звернулась до него з прошенєм о позволенє збираня складок на будову тої часовнї, то Внуковский просто їй відповів, що забороняє своєму духовеньству збирати грошї на ту цїль. Окрім того він заборонив печатанє збірника акафистів на росийскім язицї, з розпродажі якого мав утворитись фонд на будову часовнї.

Становище заняте митрополитом Внуковским може служити хорошою наукою росийским католикам латиньского обряду, як небезпечно ізза непонятної відрази до свого рідного, восточного обряду повірити свою судьбу людям, традиційно змішуючим національність з релїґією, та нехотячим поняти, що слова „Поляк“ і „католик“ зовсїм не є синонїмами.

Впрочім може бути, що ті прикрі досьвіди заставлять їх призадуматись над питанєм, чи не вступитиб їм на єдино властиву дорогу — піднести квестию відновленя католицкої ерархії восточного обряду в Росиї?

В справі надужить сьвящеників. „Земля і Воля“ (ч. 10 з 7. III. 1909) наводячи факт легковажно відправленого сьвящеником похорону одного бідака, звертає ся на нашу адресу зі словами: „І хто тут одпокутує, релїґію reverendissimi редактори з „Ниви“? І нїгде правди дїти — між масою видуманих або накручених фактів на тему „чорного сьвіта“, знайде ся нераз і не два правдивий факт. В інтересї справи, якій служимо, мусимо признати ся до наших похибок і старати ся вирізати з нашого духовного орґанїзму той боляк, яким є сьвященик, що дає публичне згіршенє.

Наша часопись боронить рішучо станову честь нашого духовеньства, а тим самим має повне право домагати ся, щоби то духовеньство брало під щиру розвагу нашою часописию подавані зарадчі средства.

Нераз говорилисьмо і ще раз говоримо, що сьвященика, який своїми приватними а передовсїм публично-церковними виступами наносить стид і ганьбу цїлому станови, повинні приятелї і сусїди напоминати, грозити, а як то не поможе, то справою повинні заняти ся соборчики і декани.

Думаємо, що було би се дуже пожиточною установою, єсли би наші Консисторії вибрали специяльного референта до читаня і нотованя того рода записок по часописях. На підставі того материялу можна би атакованого пресою сьвященика візвати,

щоби оправдав ся, або можна би цїлу справу дати до переведення деканови.

Памятаймо, що від ворога можна більше навчити ся, як від приятеля та що в наших часах — часах панованя преси — треба конечно числити ся з публичною опінїєю, отже не дразнити єї промахами сьвящеників, правдиві промахи усувати, неправдиві простувати. *О. В.*

З „Народної Торговлї“ у Львові. Дня 2. XI. 1908 відбули ся XXIV звичайні загальні збори тої пожиточної институциї під проводом о. Дан. Лепкого зі Ст. Самбора. Від 1. VII. 1907 — 30. VI. 1908 виносив загальний оборот касовий 8,141.214·28 К, отже о 1,095.276·06 К. більше як в попереднім роцї. Число крамниць, які побирають товари з Нар. Тор. є 826. Адмінїстрация взяла суму 175.740·55 К, отже о 2.288·36 більше як в попереднім роцї. Актива Торговлї виносять 1,339.284·35 К, пасива же 1,321.197·38 К. Всїх членів є 1.200. Персонал службовий виносив 117 осіб. Між 10 членами управляючого Совіта засїдають о. Е. Гузар і о. А. Стефанович. (Гл. друкований протокол п. з.: XXIV зв. загал. зборы „Народ. Торговлѣ“ у Львовѣ, Львовъ 1908; про історию институциї, сьвятковане єї 25-лїтного ювилею гл. елеґантну памяткову брошурку п. з. „Двайцятьпять лѣтний ювилей Народнои Торговлѣ, Львовъ 1908“, сторін 32 з 4 картами, на яких зображено ґрафічно рух членів товаровий і касовий Народної Торговлї). *О. В.*

Відозва в справї „Основи“. Коли минувшого року в лїтї перестала з браку материяльних средств виходити „Основа“, християньска часопись, призначена для народу, — то кождому, хто бодай трошки інтересує ся справою Христовою, мусїла прийти болесна рефлексия о великім занепадї сьвідомости релїґійної між народом.

Ми всї доси хвалились, що руский нарід „глубоко релїґійний“, а тимчасом між тим тримілїоновим „глубоко релїґійним“ народом в Галичинї не могла удержатись навіть одна популярна християньска часопись. Мимоволї при тій рефлексиї насуває ся уперто гадка, що та глубока релїґійність — то радше бляґа, котрою ми всї себе туманили.

Зате всякого рода брошури атеістичні ічасописи протирелїґійного і антикатолицкого напряму радо приймають ся і як повінь обнимають уми нашого сельского люду, а все, що християньске, стрічає ся густо часто з кпинами і погордою.

Но єсли се явище у простого народу є болесне і пригноблюючe, то вже нїяк не мож поняти тої апатиї, а навіть подекуди і неприхильного настрою для християньскої преси у духовеньства. Се засліпленє сьідчить хиба о страшній карі божій, що загал духовеньства не лише не відчуває цїлої грози небезпеченьства, але єще в розгорі партийних пристрастий сам суне ся в пропасть і нарід за собою потягає.

Домагаємо ся далекосяглих постулятів від Церкви, тягнемо з неї зиски материяльні для себе і своїх, але щоби підперти

акцию християньску, щоби для неї понести жертву материяльну і працю духовну, на те нема у загалу духовеньства ані відваги, ані охоти.

Вистарчить одна статя лїберальної або антикатолицкої часописи, щоби всїх відстрашити і відвернути від пособлюваня всего, що носить знамя і цїху Христову.

Треба дивуватись, як можуть еще деякі сьвященики скаржити ся і нарікати на кривди від чужих, наколи „корінь лиха“ в нас самих — чейже неможливо, щоби чужі нам сприяли а до того еще і помагали, наколи, гірш ворога, свої Христа розпинають.

Річ ясна, що серед такої ситуациї кожда розумна і християньска гадка не може знайти заінтересованя, а одиниці, що пірвуть ся до еї реалїзованя, вместо признаня отримують епітети: назадництво, заскорузлість і т. д.

Коли „Основа“ перестала виходити, настала велика радість між ворогами Христовими, котрі в своїх радикальних часописях з кпинами голосили, що самі „попи погребали“ „Основу“ і се власне е найболеснїйше, що в тих кпинах висказали гірку для духовеньства правду.

Не мало проте я здивував ся, коли в тих днях отримав нове число „Основи“. Но здиваване моє еще більше зросло, коли я опісля отримав приватний лист від о. Ярослава Левицкого яко редактора, котрий, просячи мене о поперте сеї часописи, заявляє між іншим, що він на власне ризико зачав видавати поновно „Основу“ — се значить, що не комітет, не спілка добромислячих людий, але одиниця поривае ся до ратованя сьвященичої чести — до оборони імени Христового між народом.

Будучи проте пересьвідченим о благородних замірах сего сьвященика, я не можу не поперти его праці і жертви, і тому я чув ся спонуканим написати сю нинїшну відозву в тій надії, що она не остане без наслїдку. Крайний вже час схаменути ся і дати доказ, що у нас ще не упала сьвідомість віри в Христа, що хотяй за пізно ми пробудили ся, однак щирою і ревною працею зможемо надоложити наше занедбане.

Написав я сю нинїшну відозву вправдї в болеснім тонї, однак нїхто не заперечить, що причин до болю аж надто много нагромадило ся, а відтак бажав я і у найбільше оспалих порушити совість та спонукати до праці і жертви.

Поручаю проте горячо і завзиваю всїх, що признають ся до Христа, щоби пособляли ту християньску часопись так жертвами материяльними, як також письменними працями. Поручаю ту часопись тим більше, що редактор запевнив мене, що буде видавати сю часопись в тонї спокійнім, а головно буде ему ходити о се, щоби ширити християньский сьвітогляд між народом.

Після гадки редактора, наколи би половина сьвящеників з діецезиї запренумеровала по два числа „Основи“ і зложила гроші, могла би та часопись остоятись, а если би знайшло ся тисяч точно платних пренумераторів, тодї буде могла она і частїйше виходити, як два рази на місяць.

Пренумерата виносить на рік 3 кор. а адреса: Львів — площа св. Юра ч. 5.

Не надумуйтесь проте довго Всечестні Отцї і во Христї возлюблені Братя, — як то є руским звичаєм, — але сейчас беріть ся до дїла.

Самі пренумеруйте, других заохочуйте, ширіть ту часопись між народом. Душпастирі нехай розвинуть акцию по парохіях — а декани по деканатах.

Станиславів дня 14. лютого 1909.

† Григорий, Епископ.

У відповідь „Галичанинови“. „Коли ви хочете хорошо досолити своїому противникови і навіть нашкодити — говорив менї один старий пройдисьвіт, — то закидайте йому ті самі хиби і пороки, які ви чуєте в собі. Обурюйте ся... і ганьбіть!“

Здаєть ся, що „правило житя“, яке „старий пройдисьвіт“ давав россійському письменникови Н. Турґеневу, припало найбільше до вподоби всяким „старовірамъ“, „русскимъ“, „ортодоксамъ“, „porządnym starorusinom“ і як їх там не називають, коли всяка акція у нас, хочби вона була навіть так невинна і ідейна, як приміром дїяльність Товариства св. Ап. Павла, стрічаєть ся у них з кпинами і уличною лайкою. Ось і тепер якийсь „Ортодоксъ“ висипав ся аж в трох числах „Галичанина“ (чч. 35, 36, 37), з грубою лайкою на Товариство св. Ап. Павла, його видавництва і його членів. Книжочки Товариства — се лиш „вавилонское смѣшеніе всевозможныхъ, чудовищныхъ, новоупеченныхъ украинскихъ словъ і оборотовъ“ (ч. 35), члени його — то „Каини, Ефіяльти, Геростратн“, то „плодъ разврата“ „ясневельможныхъ“, произведеніе дикихъ пристрастей, не обузданной самоволи и буйства, шляхетскихъ прихотей и грѣшныхъ вожделѣній, все, что кто захочетъ: татаре, монголи, цыгане, нѣмцы, евреи“ (ч. 36).

Та ми і не думаємо на усї ті лайки відповідати; на щось подібного ледви чи спроміг би ся чоловік, що не має найпрімітивнїйшого вихованя. Записуємо їх лишень яко історичний документ некультурности їх автора. Ними він осудив сам себе найлїпше.

Затеж скажемо „Ортодоксу“ і його „единомишленникамъ“ ось що: Власне тому, що Товариство св. Ап. Павла взяло собі за взір Апостола народів, котрий сказав про себе, що він „былъ Іудеємъ яко Іудей... подзаконнымъ яко подзаконникъ, беззаконнымъ яко беззаконникъ“ (І. Кор. IX. 19 і слїд.), спонукує його писати для свого народу такою мовою, якою він говорить, якої навчив ся від своїх дїдів і прадїдів, дарма, що для „Ортодоксовъ“ є вона „язикомъ свинопасовъ“, що вона розбуджує в них чувство, „которое — наводжу знова яко документ для історика — испитываетъ образованный человѣкъ съ чуткимъ, нѣжнымъ, музикальнымъ слухомъ, когда близъ него quidam homo rudis in musica, человѣкъ непричастный или непонимающій, вдругъ

почнетъ на роялѣ или другомъ инструментѣ производить дисонансы, что у насъ называется „бе фишь моль“, или — же когда къ порядочному, трезвому человѣку навязывается съ поцѣлуями бродяга — пьяница, испуская неистожые крики и невыносимую вонь алкоголя“ (ч. 35).

Та щож робити? Хоч би члени Товариства св. Ап. Павла задивляли ся так само на українську мову, то і тодї не сьмів би нїхто з них писати на „литературномъ языкѣ“, який йому поручує „Ортодоксъ“, як раз тому, що стоять під покровом того Апостола. Дай Боже, щоби ми могли дожити тої хвилї, коли зможемо ширити ідею св. Павла між тими, котрих материнною мовою є справдї россійська мова,—але не „литературный языкъ“ „Галичанина“. На разї Товариство мусить працювати в тих межах, які йому визначило Провидїнє.

Вкінци дамо „Ортодоксови“ одну маленьку раду: Замість нарікати і лаяти ся на „вавилонское смѣшеніе“, старайте ся його заступити творами, які вам до вподоби, аби лиш не були противні вірі голошеній кат. Церквою. Старайте ся чесною дорогою виперти книжочки нашого видавництва, а не забагайте, щоби ви випасали черева книшами „скотопасовъ“ і писали „длинніи произведенія“, як лаяти ся, а хто иньший заступав вас в роботї, до якої ви повинні чуги ся з'обовязаними.

Член Тов. Ап. Павла.

Душпастирь, часопись для гр кат. Русинôръ въ Америцѣ, Ню-Йоркъ, Рôкъ І. ч. 1 за лютый 1909.

Річно 12 випусків — 1·25 доляра. Редактор о. П. Понятишин.

Редакция переводить паралєлю між тїлесним а душевним голодом і зазначує, що американьскі Русини не мають церковно-релїґійної часописи. Нова часопись має заспокоїти ту пекучу потребу. Она буде стояти здалека від полїтично-партийної борби і хоче випровадити руско-америк. Церков з того неладу, в який ввели єї сварки. Редакция приготована на напасти ворогів (ст. 1—5).

Відтак йде бібліїйне оповіданє, байка Єзопа, афоризми, календар на лютий (ст. 5—8).

Урядові оповіщеня гр. кат. Єписк. Канцелярії в Філядельфії Па. взивають до виготовленя виказу апостатів для ужитку руских Ординариятів в Галичинї, поручають горячо „Ниву“ яко одиноку церковно-суспільну часопись, повідомляють про суспензу Івана Парскути і экскомуніку Гумецкого, Крохмального, Василевича (ст. 8—9).

У „Всячинї“ (ст. 9—10) довідуємо ся, що в Спол. Державах півн. Америки є 130 гр. кат. церков з 114 сьвященіками; що Спол. Держави і Канада вийшли з 1. XI. 1908 з під власти Пропаґанди і з місийних країв стали католицкими (отже будуть мати парохії і підлягати звичайним римским Конґреґациям); що руска американьска Церков вийшла з під власти Пропаґанди, а єї Епископ підлягає апостольскому Делеґатови в Вашинґтонї.

Новорічний пастирский лист Прсвщ. Сотера (ст. 11—4) удїляє папского благословеньства з Новим Роком.

В кінци подані вісти з американьскої політики, виказ жертв на руску катедральну церков в Філядельфії і сьмішне. *О. В.*

„Нива“ а руске духовеньство. В часї мого побуту у Відні переходив я через так звану Ringstrasse. Бачу, на площі побіч величавої касарнї розтаборили ся фіякри зі своїми повозками. Сидять на козлах, кождий держить часопись у руках і пильно її читає. Питаю, що се за часопись? Одвічають менї, що се есть так звана „Fiaker Zeitung“, котру кождий фіакер віденьский предплачує, бо з неї інформують ся о всяких дотичних їх справах. Так у фіякрів віденьских есть своя станова часопись. А вжеж і у нашого руского духовеньства есть своя єдна і єдина станова часопись: „Нива“, котра в церковних справах старає ся наш клир належито інформувати і котру кождий не то духовний але і сьвітский інтелїґентний чоловік, котрому добро Церкви і віри сьвятої лежить на серцю, повинен радо читати. „Нива“ змістом своїх артикулів заняла нинї достойне місце межи периодичними католицкими письмами. Фіякер віденьский уважав би се низше свого достоїньства, наколи би не предплачував свою станову часопись. Число сьвящеників руских доходить до 3.000. „Нива“ має предплатників 900! Се не аби яке явище в христіяньско-католицкім сьвітї, а таке тілько у нас Русинів можливе. Сказано, що наші отцї духовні не предплачують „Ниви“ по тій причинї, що пише фонетикою. Се вже дїйсна зневага для нашого духовеньства! Якто, чи межи нами мало би бути так превелике число заскорузлих людий, котрі чоловіка не після его внутрішної вартости, тілько після его одягу цїнять!?... Sapienti sat. — *Один з кругів духовеньства.* (З „Руслана“).

Розширенє „Руслана“. З нинїшним днем 2/III 1909 побільшаємо в сей спосіб нашу часопись, що розширюємо шпальти, а крім сего звужуємо друк. В наслїдок сего „Руслан“ зискує супротив давного майже три нові шпальти, які будемо старати ся виповнити, по змозї, найцїкавійшими вістями з житя нашого і сусїдних народів. Мимо значних коштів, получених з сим розширенєм передплата остає та сама, що давнїйше. Вдоволяємо в сей спосіб загально відчуваній потребі і домаганям висловлюваним з рїжних круг в нашої суспільности. Доси нераз надсилані дописи з недостачі місця залягали довший час, а неодну справу важну не можна було з тої самої причини обговорити, або не в пору можна було її порушити. Тепер з огляду на розширенє дотеперішних тїсних рамок нашої часописи звертаємо ся з уклінною просьбою до всїх наших дописувателїв і взагалї до всїх щирих родимців, щоби частїйше зволили нам хоч коротко подавати вісти з своїх сторін, або висловлювали свої домаганя і погляди в жизнених справах нашого народу і нашої Церкви. Ми з свого боку будемо дбати про те, щоби відповісти потребам і домаганям нашої суспільности, від котрої участи і піддержки зависимий дальший розвиток і поступ нашої часописи, що бажає щиро служити інтересам нащої Церкви і народности. (З „Руслана“).

„**Свобода**“ (ч. 9 ст. 2) в статї „Наша школа в ярмі“ каже, що ми сповнимо розказ Христа, коли зачнемо бойкотувати ляцьку школу. Наші дїти послухають Євангелия, коли затнуть ся і перестануть ходити до школи на науку ляцької мови, відповідати, читати і писати по ляцьки“.

Думаємо, що редакция „Свободи“ повинна більше бути повздержною і не втягати Христа та Евангелия в вир национально-полїтичної борби. На Христа треба покликувати ся, коли ходить о заохочене до любови рідної мови, але нїколи там, де ходить о бойкотоване чужої. „І чужому научайтесь!“ О. В.

Плян науки релїґії в школах доповняючо-промислових.*)

А.

Курс приготовляючий для анальфабетів.

Повторене і вивчене молитов, поданих при кінци Малого Катихізму австр. Епископату.

З Катихізму: Вивчене лекших (без значків) питань з Малого Катих зму. Рівночасно оповідає ся важнїйші і лекші уступи з істориї бібліїної.

І. рік.

Підручник: Малий Катихізм австр. Епископату.

З Катихізму: О символї віри та про молитву. З Лїтурґіки: Вечірня, Утреня, Всеночне, Служба Божа, Парастас, Акафист та пригагідне пояснене значіня сьвят. Все пояснює ся коротко а популярно. Основно про св. Тайни Покаяня і Евхаристиї.

ІІ. рік.

Підручник: Малий Катихізм, а хто може Лїтурґіка Торонського.

З Катихізму: О заповідях, про св. Тайни, о грісї і чеснотах. Повторене молитов.

З Лїтурґіки: Основнїйше про Службу Божу; про Церков, про ризи церковні, про хрест, хоругви, плащеницю і т. д.

Пригагідне пояснене значіня сьвят.

На обох роках учить ся церковних пісень, а зі Служби Божої лиш найважнїйші. Особлившу увагу звертає ся на виучене про св. Тайну Покаяня.

Б.

Сповідь 3 рази до року.

---

*) Один з сьвящеників обняв науку релїґії в доповняючій промисловій школї. Не знаючи приписів що до тої справи, удав ся до одного з львівских учителїв, доброго знатока шкільних планів, з просьбою о інструкциї. Згаданий учитель відповів питаючому ся на ряд поставлених питань і був ласкав подати ті відповіди до напечатаня в нашій часописи Думаємо, що неодному з наших передплатників стануть ті вказівки в потребі і тому поміщаємо їх радо в „Ниві“.

В.

На кождий рік найменше 1 година тижнево науки реліґії.

Г.

У Львові платять за 3 еґсорти, з яких числить ся кожда за 2 години. В плянах не згадує ся про еґсорти, бо для доповняючої школи нема обовязкової еґсорти.

Д.

Ученики мусять бути кождої неділї на Богослуженю, а в случаю занедбуваня тогож Богослуженя можна майстра потягати до одвічальности. В сьвята мають приходити лише ті, що можуть. На початку і при кінци шк. року має бути торжественне Богослуженє. Кожда година науки реліґії зачинає і кінчить ся молитвою.

Е.

Можна мати еґсорту і що тижня, але за неї не заплатять. Але 3 ексорти можна виторговати яко приготованє до сповіди.

Розпорядженє в справі реліґійних вправ в доповняючих промислових школах видав Виділ Краєвий 2/4 1897. Ч. 9442, де виразно на основі §. 100. закона промислового загрожено майстрам карою, як не будуть посилати хлопців на Службу Божу в неділї і сьвята. Се письмо повинно бути випечатане в Епарх. Відомостях з 1897 р. С. Ґ.

Наші радикали вже надоїли своїми виступами. „Нива“ вже їх досить напятнувала (ч. 5), а так само і „Основа“ (передовиця ч. 3-ого, відбита яко 10. випуск „Библїотеки „Ниви“). Черновецка „Буковина“ веде против радикальних заволоків з Галичини завзяту кампанїю, виступає (ч. 33) против оборони радикалів, якої підняло ся нац. дем. „Дїло“ устами Мих. Лозиньского, закидає (ч. 38) буковиньским радикалам, згуртованим в „Громадянині“, нїкчемне поборюване народовців клеветами, закидає дальше радикалам здираннє шкіри з хлопа і лїнивство в народній праці.

В **„Русланї“** (чч. 37—41) поміщена інтересна „статя на часї“ про „радикальний і противцерковний рух у нас і як его поборювати“. О. В.

Сьвященики москвофіли тут у нас на Лемківщинї суть заїлими ворогами „Основи“. Менї колись один сказав і то в товаристві, „що котрий сьвященик пише фонетикою, то відступає від Церкви“. Вони тут звязали ся в тайний союз, щоби кождого народовця, що тут прийде, шкандальними інтриґами і цькованєм потайним межи народом знеохотити і по просту змусити, щоби звідси втїкав. Мають межи народом тайних аґентів, що всьо їм доносять і самі аґітують згубно. Тож хочу своєю короткою дописею роз'яснити дещо отуманеним Лемкам. *о. А. і.*

Та допись демаскує бездонну злобу і фанатичну заїлість москвофільских сьвящеників. Щось так хоробливого можливе лиш в нашій малокультурній суспільности. — *Редакция.*

Сьвященики-елеґанти. Від одного ревного і — як доказують церковні і народні товариства в его парохії — дїяльного сьвященика та великого прихильника „Ниви“ дістаємо до поміщеня замітку, що в часах релїґійної кризи в нашій суспільности, яка домагає ся великого пожертвованя зі сторони сьвящеників, дуже не мило вражає пересадна елеґанция деяких пустих сьвящеників. А трех таких бачив наш Вп. дописуватель на двірци у Львові, як то они убрані з вишуканою елеґанциєю звертали на себе увагу надзвичайного фасону ковнїрцями, шнурованями та нагрудниками. Найвисший час заперестати тої сьмішної глупоти, а убирати ся скромно, поважно, опрятно, як сего вимагають церковні приписи. — О. В.

„Галичанинъ“ (ч 45) взиває в передовици „Быти или не быти?“ до заложеня „русскихъ“ інституций, які би відповідали анальоґічним „украинскимъ“. І так приміром „Ставропигія должна бы занятись также изданіемъ Богословского Вѣстника для нашего духовенства въ противовѣсъ украинской „Нивѣ“, такъ якъ наше русское духовенство не имѣетъ никого своего органа“. „Ставропигія должна бы взяти въ свои руки изданіе газетки Посланникъ и мисійныхъ книжечокъ и издавати ихъ въ русскомъ направленіи для парализованя украинской дѣятельности Василіянъ“. „Газета Русская Воля должна и дальше выходити, но она не должна выступати противъ кат. Церкви а только защищати чистоту нашего обряда и чистоту русскихъ идеаловъ: енергичнымъ и себѣ свойственнымъ способомъ“.

От і маємо стремлїнє до поділу Русинів на два народи руский і росийский, україньский та московский. Як виглядав би католицизм „русскаго“ народа і проєктованих „Галичаниномъ“ церковних орґанів, вчить нас новинка (ч. 45 ст. 3 шпальта 2—3). Читаємо в нїй вічно перемелювану байку, що епископ Ортиньский довів своїм полїтичним поведенєм до численних переходів на схізму. Щоби пімстити ся на відступниках, приказав Владика зладити їх виказ в цїли висланя того до державних властий в Галичинї і на Угорщинї, які будуть мстити ся на повернувших до старого краю еміґрантах. Переселенцї висилають однак телеґрами до росийского царя, щоби той боронив апостатів перед папою і австрійским цїсарем і не позволив Епископови повнити ролї австрийско-угорского жандарма.

В дїйсности річ має ся инакше. Численні апостазиї наших еміґрантів звернули на себе увагу наших галицко-руских Ординариятів, які хочуть зарадити лиху. А до того конечна статистика апостазий, яка би виказувала число і стан апостатів та причини апостазий. В тій цїли наші Ординарияти жадають точного виказу апостатів від американьского Ординарияту. (Душпастирь 1909 ст. 8). Отже не для сьвітских властий, які не дуже дбають про конфессийні справи горожан, але для церковних готовить епископ Ортиньский викази апостатів. А телеґрами до царя „яко защитника православной Церкви“ суть вказівкою, куда пішла би проєктована „Галичаниномъ“ „русская“ народність в Галичинї. О. В.

З „Тов-а ім. св. Ап. Петра“ для запомоги убогих церквей у Львові.

На дни 8/3 с. р. відбули ся в Семинари дух. Загальні Збори при участи не конче чисельній, бо лише 35 членів Тов-а. Із звіту предложеного уступаючим Виділом зазначити належить, що Тов-о розвивало ся в році мин. правильно, відбуваючи що місяця засїданя. Членів числить усїх від заснованя 4.615, з яких певна частина не платить своїх вкладок. За рік послїдний прибуло нових членів 624.

Звіт касовий подав приходів 27.417·14, в розходах: 12.225·03, остає ся 15.192·11, в чім 3.055 К з корінного фонду. До роздачі на церкви є 12.000, бо решту 137·11 К. придїлено ухвалою Загальних Зборів до корінного фонду. На зборах між іншим згадано про щедрий дар бл. п. о. дек. Залуцкого Йоана з Теребовлї, який жертвував на цїли Тов-а 2.000 К. і о именованю тогож основателем і почетним членом Тов-а. Тов-о св. Петра звернуло увагу і взяло в свою опіку передмістя м. Львова, ухвалюючи на будову церквей на Замарстинові і Клепарові безповоротні позички по 500 Кор., а в случаю, наколиб сї церкви будовали ся в біжучім році — додатково по 1.500 Кор. для кождої. Кромі сего є невеличкий фонд на будову церкви на передмістю Городецкім. Згадано також про деякі деканати, що ревно занимають ся справами Тов-а при збираню жертв.

До нового Виділу увійшли: Впр. о. мітр. Туркевич Лев голова, о. о. Д-р. Жук Йосиф м. голова. Давидович Іван секретар, Паньківский Ілярий скарбник, Др. Дм. Яремко контрольор, о. сов. Стефанович, Вп. сов. Грабовеньский Волод., Рудович Іван, Лициняк Василь виділові; Лиско Василь, Левицкий Яр., Редкевич Амвр., Гургула Волод. заступники тихже. До комісиї контрольної Впр. оо. Пачовский Іляр., Шухевич Евг., Білинкевич Айт. о. І. Пнк.

Від Редакциї.

Нашому предплатникови з Д., що виступив в оборонї Грушевского. Хто ординарною лайкою накидає ся на так заслужену для Церкви і культури інституцию як папство, сего трактуємо низше, як згаданого Вами Лцк. і Внж., які не посунули ся до того степени фанатизму, що Груш. Що Груш. промахнув ся, се не можливо, як Ви кажете, але се є висшим понад всякий сумнів фактом, що він станув на тій точцї поруч чайординарнїйших дописувателїв „Гром. Гол.“ та „Землї і Волї.“ Ми его трактуємо вповнї обективно, так як він на то заслужив, а до того его власними словами. Ординарности будьте ласкаві пошукати поза нами. Щоби зрозуміти слушне наше обуренє,

треба конечно мати більше критицизму в оцінці „заслуженихъ“ людий, більше піетизму до оклеветаного папства і більше знанє історії культури а головно штуки, чим се Ви оказуєте.

А щобисьте не думали, що ми маємо до Груш. упередженє, наведемо наші слова, висказані про него в празкім журналї Slavorum litterae theologicae, III. 1907, p. 248: „Historia Ucrainae — Ruthenіae conscripta a Mychajło Hruszevskyj celebri professore Leopolitano“. Тоді ми відносили ся до Груш. з такою пошаною, як Ви тепер. Нинї однак не імпонує нам так дуже єго Історія, з якої віє ненависть до католицизму. А на напятноване того рода статий як в І. книжцї Вістника, бракує нам слів, тож ми позичили їх від самого Груш. Чи може думаєте, що Груш. вільно кидати ординарними лайками на папство, але не вільно єго за те пятнувати, бо він „Українець“ а папство не є „українське?“

В справі „Ниви“. До тепер вийшло в „Ниві“ два аркуші отже о 1 число бїльше. (Гл. „Нива“ ст. 192). В числах за цьвітень подаємо знова два аркуші більше, а таксамо зробимо се в пізнїйших числах З днем 15 липня будуть мати наші П. Т. Читачі 14 чисел „Ниви“, які однак числом аркушів будуть рівні 17 числам. Зате вийде за місяцї серпень і вересень лиш одно число десь так з кінцем серпня, яке заступить перед тим видані ч. ч. 15—18.

Переписка Редакциї.

о. Т. Корч. в В. н. **Видавництво „Бібліотеки богословскої“** видасть кілька випусків — від вересня 1908 до кінця — разом десь незадовго і на тім закінчить ся.

о. І. С. в С. Дякуємо, помістимо одно і друге.

Переписка Адмінїстрациї.

Вс. о. І. Сїм. Білобожн. нам прийде ще 4 К. за 1908. о. І. Кузьм. Брух. п. Янч. залеглости нема, противно 4 К. вписались-мо на р. 1910. о. Лос. Лїщ. Біле п. Дун. нам прийде ще 17 К. Так наші рахунки. о. Сїм. Кіцмань. Так. Хв. гр. кат. уряд пар. в Голубици п. Пеняки нам прийде ще 16 К. за 1907 і 1908. о. В. Белкот рахунки згідні. Перепрашаємо за похибку. о. Т. Курпяк Тлуст. нам прийде ще 6 К. за р. 1908. о. И. Балько, Тур, нам прийде ще 4 К. за р. 1908.

Увага: При змінї адреси просимо Всч. Отцїв подавати попередну адресу.

Надіслане.

В Кракові ул. Коперніка ч. 26 можна дістати в видавництві „Апостольства Молитви“ книжку в росийскім язицї п. з. „Владиміръ Соловьевъ — Россія и вселенская Церковъ“ за 1·60 кор. та

уривок з гаданої книжки п. з. **Влад. Соловьевъ объ идеальномъ и историческомъ христіянствѣ** за 25 сот. В книгарни Д. Е. Фрідляйна в Кракові можна дістати такі річи:

Церковное преданіе и русская богословская литература. Критическое составленіе по поводу критики на книгу „О Церкви". Фрейбургъ въ Бризгавѣ 1898, стр. 584. — Цѣна: 1·50 руб., 3·80 кронъ.

Римскій папа и папы православной восточной Церкви. Фрейбургъ въ Бризгавѣ 1899, стр. 138. — Цѣна: 90 коп., 2·25 кр.

Отвѣтъ на нѣкоторые вопросы, касающіеся возвращенія кардинала Мацціелы. (Это разборъ вопросовъ, поставленныхъ Вл. Соловьевымъ въ „Руси" за 1883 г. Нр. 19). Фрейбургъ въ Бризгавѣ 1889, стр. 24. Цѣна: 15 коп. 40 гелл.

Царство Божіе въ мірѣ. Компиляція матеріяловъ, прочитанныхъ деревенскимъ дилетантомъ. Въ двѣнацяти книгахъ (I. Царство Божіе — Церковь Христова. II. Основаніе Христовой Церкви. III. Царство Божіе — Церковь Христова. IV. Составъ церковной администраціи. V. Церковный расколъ. VI. Единство вселенской Церкви. VII. Церковная догматика. VIII. Мѣсто богослуженія и таинствъ. IX. Богослуженіе. X. Священныя таинства Церкви. XI. Обычаи Церкви Божіей XII. Плоды вселенской Церкви). Жолква — Краковъ, 1897—1904. Цѣна всѣмъ 12 книжкамъ вмѣстѣ 3·— руб., 9·— кор.

Н. Звѣдинъ. Непокладные люди. Біографія-повѣсть изъ русскихъ церковныхъ отношеній. 1904, стр. 438. Цѣна: 1·20 руб., 3·— кр.

Вечера надъ Леманомъ. Проф. М. Моравского, переводъ съ польскаго. (Сочиненіе философско-апологетическаго содержанія, удостоенное перевода на многіе европ. языки). Лейпцигъ 1899. Стр. 288. — Цѣна: 1·50 руб., 3·75 кор.

Письма католическаго богослова къ православному. Краковъ, 1904, стр. 141. — Цѣна: 60 коп., 1·50 кор.

Сокровище христіянина. Краткій катихизисъ и ежедневныя молитвы. Краковъ, 1907. — Цѣна: 8 коп., 20 гелл.

Просимо о вирівнанє заległої передплати і відновленє предплати на 1909 р. — Адм. „Ниви".

Видає „Редакційний Комітет". — За редакцию відповідає:
о. Онуфрій Воляньский.
З друкарні Ставропигійскої під упр. М. Рефця.

Ч. Ч. 8—11.*) Львів, 15. цьвітня 1909. Рік VI

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

НИВА

Адреса
редакциї і
адмінїстрациї
Львів, улиця
Коперніка ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

ЗМІСТ: о. Он. Воляньский: Що пишуть про „Ниву“. — о. д-р Ів. Бартошевский: Де є правда і свобода: в Церкві чи поза нею? — о. Ник. Садовский: Про вільнодумство. — Середні віки в осьвітленю „Учителя“. — о. Йос. Ганкевич: Костели на Подїлю. — о Йос. Кравчук: О православной вѣрѣ и католической эреси. — Ом. Савчин: З росийской преси. — о. Пав. Штокалко: Огляд церковного і суспільного житя. — о. Ів. Новосад: Чи справдї пїст шкідливий нашому народови? З табору наших „поступовцїв“. — Душпастирскі помічення, уваги і десідерати. — Всячина. — Огляд преси. — Від Редакциї і Адмінїстрациї.

Що пишуть про „Ниву“.**)

„Нива“ знаходить що раз то більше признанє не лиш у своїх, але і у чужих.

Вона тїшить ся порученєм Високопр. і Всесьв. Митр. Ординарияту, який так поручає єї в львівских **Архіепархіяльних Відомостях** (1908, з 31. XII. ст. 140): „З'огляду на се, що в нинїшних часах преса єсть великаньскою силою і що тільки при помочи преси можна успішно так розповсюднювати нові гадки, як також і поборювати ложні, які повстають чи то з несьвідомости чи зі злої волї, припоручає Митрополичий Ординарият як найгорячійше Всч. Духовеньству церковно-суспільну часопить „Нива“, яка як раз тепер розпочинає шестий рік свого існованя. Тілько при материяльній і моральній підмозї цїлого Духовеньства зможе она сповнити свою задачу, а тим самим причинити ся до слави Божої і до вічного та дочасного добра руского народа. При підмозї цїлого Духовеньства буде она могла також розширити свій обєм та подавати добірний материял“.

*) Гл. „Нива“ ст. 352.
**) Пор. „Нива“ ст. 42—3, 152—4, 254, 257—260. 282.

Преосьв. Епископский **Ординаріят для американьских Русинів** видав таку відозву з датою Філядельфія дня 5. І. 1909 ч. 10:

„Щоби дїйствуюче в Сполученых Державах північної Америки гр. кат. духовеньство мало нагоду слїдити і познакомляти ся з сучасним бігом християньско-суспільного житя і могло по змозї з ним лучити ся, припоручає ся отсим оо. Духовним єдину нашу часопись, присьвячену справам церковним і суспільним „Ниву“. Кождий гр. кат. сьвященик повинен сю часопись передплачувати“. (Душпастирь, 1909 ч. 1 ст. 8—9).

Американскій русскій Вѣстникъ (1909 ч. 5) так оцїнює нашу часопись:

„Такъ между прочими весьма горячо отпоручаетъ „Душпастирь“ въ Львовѣ выходящую газету „Нива“, и накладаетъ, что „кождый гр. кат. священникъ повиненъ (??!!) сю часопись предплачувати“. А вотъ есть то, правда на око церковна, на дѣлѣже тѣхто найзагорлѣйшихъ интенцій украинска, писана на томъ паскудномъ польско-рушинскомъ жаргонѣ, друкована скверною фонетикою. Правда, она весьма интересуется Амер. Украиною, выхваляетъ тутейшихъ „украинскихъ борцевъ“, и паскудитъ угро-русскій народъ, духовенство, и нашое „Соединеніе“, а то ажь такъ, что еще и здѣшна украинска „Свобода“ переберается изъ ней нѣкоторыи такого рода паскуднѣйшіи статіи, чтобъ ними дурити и слѣпити угро-русскій народъ. На таку газету, котору такъ милуетъ Ихъ Преосвященство, най „предплачуетъ“ каждый вѣрный украинецъ, но жадному другому гр. кат. Русинови, духовникъ ли или цивиль, мы изъ нашой стороны, понеже знаеме добрѣ, что якое то за потя, — не отпоручаеме“.

Така „оцїнка“ оцїнює ся сама, тож від заміток ми вздержимо ся.

Записки наук. Товариства ім. Шевченка пишуть таке:

„Ще одна часопись стала виходити у Львові, а то суспільно-церковний орґан молодшої (?Р.Н.) ґенерациї духовеньства, склєрикалїзованого вже на западно-европейський лад т. з. „Нива“. В тім роцї (**1904**) одначе не принесла вона для нас нїчого специяльно цїкавого (Записки наукового Товариства імени Шевченка, 1905, том 66, книжка IV, наук. хроніка ст. 15).

„Суспільно-церковний орган — півмісячник „Нива“ принесла в **1905** р. дещо більше цїкавого, як у 1904 р. Найперше зазначимо довшу оригінальну історичну статю (докторску диссертацию) д. Ф. Грівеца п. з. Проби злуки з грецкою церквою по Соборі фльорентийскім (чч. I—VII, XI—XIII, XVI—XVIII, XXI), яка тикаєть ся головно істориї рускої Церкви й повинна бути обговорена окремо на иньшім місци. Інтересні дані до характеристики руского духовеньства в Галичині перед 1848 і по 1863 р. подають спомини о. Стрільбицкого п. з. Наше Галицко-руске сьвященьство в XIX. столїтю (чч. I—IV.). Свої спомини попереджає автор коротким поглядом на стан рускої Церкви й руско-

го духовеньства за польскої Річи посполитої аж до переходу Галичини під Австрію. В статї п. з. Замітки двох росийских професорів духовної Академії про наші церковні відносини (чч. IV, VI—XX, XXII—XXIV.) подана широка рецензия на книжку проф. київскої духовної Академії о. О. И. Титова, Русское духовенство в Галиціи. Церковно-историческій очеркъ. Кіевъ, 1903, ст. IV+132. Вкінци згадаємо ще „Слово о повинностяхъ подданнѣхъ, а надъ инныхъ Чина Священниковъ къ Царю и Отечеству“ (ч. IX—X.) виголошене о. Антоном Любич-Могильницким перед рускими богословами у Львові дня 19 падолиста 1839 р.; текст „Слова“ поданий без нїяких заміток у тогочасній оригінальній мові і правописи“. (Записки 1906. 73. V. 185—6).

„Суспільно-церковний орґан „Нива“ принесла в **1906** р. першу частину довшої історичної розвідки о. Івана Шиха п. з. „Істория церковної унії на Буковині від початку єї заснованя аж до 1901 р. (чч. 1—5, 7—9, 11—15), де подано коротко історию заведеня та дальшого існованя унії на Буковині й погляд на теперішний єї стан. В другій части заповідає автор подати специяльний історичний огляд українско-католицких буковиньских парохій. По скінченю можна буде обговорити детайльнїйше сю працю. В статї п. з. „Історичні і статистичні нотатки“ (ч. 2) зібрав о. Йосиф Ганкевич деякі дані до характеристики рускої духовеньства і Церкви в перших лїтах по прилученю Галичини до Австриї й за часів росийскої управи в т. зв. „терно-пільскім краю“. Між перекладами подано статю Вол. Соловєва „Росия і Вселеньска Церков“ (чч. 1—2, 4—6, 8, 10, 12, 14, 15, 17, 19—24.) й один віддїл з книжки Г. И. Маркевича: Виборное начало въ духовенствѣ въ древне русской, преимущественно югозападной церкви, до реформы Петра I. п. з. „Патронат на Руси“. (Записки 1907. 76. II. 180—1).

„Суспільно-церковний орґан галицко-українського духовеньства „Нива“ (Львів) принесла в **1907** р. другу частину довшої історичної розвідки о. Ів. Шиха п. з. Істория церковної унії на Буковині від початку єї заснованя аж до 1901 р. (чч. 11—12, 14, 16—19), де подано історию 18 українско-унїятских буковиньских парохій (у першій частині подана була загальна істория заведеня унії на Буковині). Сю працю сподіємо ся обговорити детайльнїйше на іншім місци. З інших статий згадаємо короткий реферат о. Л. Захарясевича п. з. „Дещо про забобонність і ворожбитство в наших гірских околицях (ч. 19), в якім серед маси теольоґічних мірковань подано також декілька народних вірувань і забобонів, не безінтересних для українского етноґрафа; дальше короткий реферат п. з. Росийска Церква в 1906 роцї (ч. 6, 8, 11), написаний на підставі статї в „Церковному Вѣстнику“ (ч. 1—5) п. з. „Русская Церковь в 1906 году“. Вкінци занотуємо дві статї про технїчний термін на означенє т. зв, галицко-унїятскої Церкви, а то о. Ів. Мельницкого п. з. Якої віри і якого обряду галицкі Русини (ч. 8) і о. О. В. п. з. До

нашої церковної термінольогії (ч. 13); перший автор пропонує термін „римо-католицка Церква руского обряду“, другий — „римо-католицка Церква греко-словяньского обряду на руско-галицкій землї“. (Записки, 1908. 86. VI. 173—4).

Записки 1908. (85. V. 214—9) подають обширну рецензию д-ра Івана Франка на 5-ий випуск „Бібліотеки Ниви“ д-ра Вас. Щурата — Із студий над почаївским Богогласником. — Квестиї авторства і часу повстаня деяких пісень — Львів 1908.

„Hrvatska straža“ *) za kršćansku prosvyetu, časopis namijenjen nauci i književnosti, виходить що два місяцї в Крк, річно 6 К. Хорвация зовсїм не була огороджена хіньским муром від струй нашого часу. Лїберальні, радикальні, монїстичні, еволюционїстичні засади знайшли пристановище і в хорватскій пресї. Тодї то чоловік Провидїня, крчкий (Krk) епископ, Преосьв. Махни, оснував часопись для християньскої просьвіти „Hrvatsku stražu“. В „Хорвацкій Сторожи“ мав хорватский нарід дороговказ в лябіринтї новочасних противорічивостий.

Вже 7-ий рік сповняє „Hrvatska straža“ свою взнеслу задачу красними статями з фільософічного і апольогетичного поля. Рецензує всї важнїйші продукти хорв. лїтератури. „Hrvatska straža“ рецензує і всї важнїйші чужі часописи. І на нашу часопись все звертає увагу і не раз про неї висказує ся.

Від початку сего року „Hrvatska straža“ є орґаном товариства Льва, котре власне завязалось з єї ініциятиви. Се товариство має за ціль попирати християньску фільософію.

Ось що „Hrvatska straža“ в 1908. роцї писала про нашу часопись:

„Нива“ р. V. ч. 1. 2. Красна та часопись, яка занимаєсь церковними і суспільними справами, зачала пятий рік існованя. Як в цїлім сьвітї, так і в наших братів Русинів боре ся віра з невірою, католицка правда з „поступовою“ псевдоправдою. „Нива“ в тій борбі тримає ся по геройски, присьвічує руским вірним. Між красним і богатим материялом особливо відзначають ся в 1. і 2. ч. статї: Св. Іван Золотоустий а наші часи. О. Боцян підносить в тій статї потребу, щоб і нині сьвяті, як Золотоустий, зреформували сьвіт, котрий шукає щастя, а не може його знайти, бо блукає. Дороговказ до храму науки. О. Воляньский подає важнїйші підручні дїла і бібліографію, що може бути дороговказом на кождім поли умового розвою. Фільософія і християньство про народність. О. Михайло Д. розбирає сучасне питанє, котре і ми розбирали: що думає здорова фільософія, а що християньство про народність? **)

*) Сю статю про „Hrv. Straž-y“ і єї відношенє до „Ниви“ написав Хорват, львівский богословець Ф. Л.

**) Hrv. Straža, 1908, ст. 114—5.

„Нива“ ч. 2—7. приносить богато добрих розправ. Підносимо особливо розвідку: Наука а гіпотеза. Добре булоб, щоби застановились і у нас над тими красними гадками; бо в нас в послїдних часах громадять ся гіпотези і принимають ся за певність. Красний є виклад: Дух віри Христової в науцї школи народної взагалї. Про науку релїгії в особенности. Актуальною є статя: Засадниче відношенє природних наук до віри в Бога. Поручаємо ії особливо тим, котрі ще тратять час на читанє дурниць „Pokret-a“ (поступовий хор. дневник). Дуже є на місци Начерк християньско-католицкого сьвітогляду. Не малу користь принесе, особливо початкуючим: Про єресь модернїзму. Тут писатель говорить про ґенезу і осуд модернїзму, наводить богату лїтературу, підносить засади модернїстичної системи. Молодим приятелям поручаємо і красну статю: Про відношенє штуки до релїгії.*)

„Нива“ ч. 8—11. о. Онуфрий Воляньский: З біблїйних проблємів. Писатель говорить про головні біблїйні проблєми: про фільольоґічно-історичний розвій в біблїйних науках, про синоптичний проблєм в евангелиях, про ґенезу евангельских текстів і т. д. Квестиї ті розбирає основно, ясно і інтересно. О. М. Дороцкий: Орґанїзация і засади доброчинности в первіснім християнськві. Красна розвідка про житє перших християн. Актуальною є розправа: На тему клєрикалїзму.**)

„Нива“ ч. 13. З многих розвідок підносимо цїкаву о. О. Воляньского: Про пятикнижиє Мойсея. Писатель красно розбирає назву, значінє, ріжні теориї про пятикнижиє. В нинїшних часах питанє про пятикнижиє є на деннім порядку, для того і ту розвідку дуже поручаємо. Актуальною є праця о. Костя Курилла: Дещо про вихованє дїтий.***)

„Нива“ ч. 14—21. Кромі продовжень попередних статий в послїдних числах, є кілька красних новійших. Підносимо особливо дві: о. М. Дороцкий: Голос природи і о. М. Щепанюк: Не убий! В першій писатель популярно представляє совершеньство природи після твору М. Моравського „Celowość natury“. О. Щепанюк з нагоди знаного убийства галицкого намісника розбирає заповідь божу: „Не убий“! зі становиска релїґійного, етичного і історичного. Одну і другу розвідку ту годить ся поручити. Знаходять ся і інші дрібнійші річи, які кождому придадуть ся“.****)

Про „Ниву“ поміщає обширні справозданя праский журнал „**Slavorum litterae theologicae**“ в р. 1906 ст. 56—7, 1907 ст. 245—6 і виказують єї велике культурне значінє для руского народу. „Нива“

*) Hrv. str. 1908 ст. 248.
**) Hrv. str. 1908 ст. 419.
***) Hrv. str. 1908 ст. 608.
****) Hrv. str. 1908 ст. 767.

має не так наукове як радше практичне значінє, вона має призначенє служити практичним потребам руского духовеньства, познакомлювати єго зі всїми церковними і церковно-полїтичними проблємами, поборювати противцерковний лїберальїзм, ширити на всїх полях культурного житя християньско-католицкий сьвітогляд.

Ческий теольогічний журнал, що виходить в Бернї „Hlidka“ (1909 ч. 1 ст. 62—4), говорить про „Ниву“, єї становище, називає доброю часописию („jest listem opravdu dobrým“) і заявляє, що руске духовеньство грішило би, як би не підтримувало „Ниви“ тим більше, шо вся майже руска преса є в лїберальних руках („všechen tisk rusinský jest v rukou pokrokářskych socialistických a protinaboženskych“). Відтак згадує „Hlidka“ про протести соборчиків в справі напастий на Ексц. Митрополита і обговорює допись Адрияна (на ст. 65) про львівских сьвящеників а перехід на латиньство у Львові. На гадку „Hlidk-и“ є дві причини переходу на латиньство: більша житєва сила латиньского обряду і приналежність до латиньства пануючої нації.

Широко обговорює згаданий журнал (1909 ст. 229) нашу передовицю в 4. числї „Ниви“ п. з. „Поляки против унії і конкордиї“.*)

„Руска „Нива“ в ч. 4. скаржить ся на Поляків і на їх неприхильність до унії Церкви східної. Поляки навіть ті, що суть представителями Церкви і католицтва (духовеньство в „Gazet-ї Kościeln-ій“), жалують, що Русини приступили до унії, зглядно що латиньска Церков в Польщи заключила з ними конкордию-умову, котра ставить на рівні оба обряди. Було би лїпше, коли би Церков латиньско-польска мала вільні руки і так могла перетягати Русинів на латиньство, не оглядаючись на нїщо. Також оскаржують Русинів, що хотяй они суть унїятами, мимо того не суть правдивими католиками і все хилять ся до православя і ненавидять латиньство. Яко докази наводять: залишенє латиньских обрядів, супротивленє ся заведеню латиньских додатків до східного обряду (орґани, латиньскі хрести, вервиці і т. п.), а рускі дїти не хочуть навіть молити ся — по польски! Видуманий протикатолицизм Русинів на перший погляд виглядає як чистий протипольонїзм. Рускі жалоби знова без перестанку голосять, що Поляки висьмівають руский обряд, польскі ксьондзи проти них голосять з проповідниць по костелах, ряд понижує і перешкаджає їм, де лиш можна, хотяй Церков признала рівність східного обряду з західним. Русини о скілько хилять ся до православя, то не клонять ся так до східної схізми, але радше до культури і русофільскої полїтики. Навіть чужинцї отверто признають, що найбільше шкодять унії Поляки (Пальмієрі), позаяк они католицизм і польску народність уважають за одно і те саме. В відношеню до Русинів виливають Поляки свою ненависть і на унїяцкий обряд і на орґанїзацию цїлої унїяцкої Церкви. Прото о. О. Воляньский годить ся на се, що

*) Подаємо в переводї богословця С. Т.

дійсно було би лїпше знести конкордию, яка нині не забезпечує спокою між обома Церквами. Лїпше буде явна борба. Тільки мусить застеречи ся, щоби ряд і держава заховували ся безсторонно і не попирали лятинїзації“.

Краківский **Świat słowiański** (1909 за сїчень ст. 33—4) пише: „Львівска „Нива“ — двотижневник посьвячений церковно-суспільним справам... В передовици ч. 20 викладає новий редактор о. Онуфрий Воляньский широку і поважну програму. Хоче, щоби єго часопись заступила заграничні місячники, щоби всесторонно поучувала, інформувала, боронила Церкви і єї вірних слуг... Заповідає, що кождий крок часописи буде нормувати християньска вирозумілість, а кожде сторонництво і всякі пересьвідченя знайдуть в „Ниві“ толєранцию“.

Наші сьвященики так висказують ся про „Ниву“ в своїх листах до Редакциї. *)

Повне признанє Сьвітлій Редакциї за теперішний напрям „Ниви“. „Нива“ читає ся інтересно як „Correspondenzblatt“. „Ч. ч. 22 і 23 дуже добре редаґоване — нехай Г. Бог поможе Вашим намірам“.

„Бажаю найкрасшого успіху важній і знаменитій часописи“.

„Єще раз кажу, артикул: чи дійсно там корінь лиха? знаменитий, на правдї оснований. А чейже слїпі прозрять!“

„Нива стаєсь дуже займаючою та цїкавою. Що до мене, то менї подобалась незвичайно Всячина, бо з неї довідуюсь о всїм, що менї потрібно знати. На селї сиджу то нїчо не знаю, а ту прийде „Нива“ (що дві неділї конечно!) та довідуюсь, що пишеть ся у нас по ріжних часописях та орієнтуюсь в ситуациї. Щиро бажаючи Сьвітлій Редакциї, щоб як найкрасше причинялась до слави Божої і нашої св. Церкви, остаю Вашого Видавництва щирим прихильником“.

„Нива дає правдиву інтелєктуальну поживу і поступає дуже наперед“.

„Послїдні числа „Ниви“ виказують великий вклад працї і суть інтересні“.

„Желаю, щоби „Нива“ зискала в 1909 р. як найбільше приклонників“.

„Найбільше признанє за напрям і зміст „Ниви“, не лиш від себе, але і від других собратів“.

„Нехай ідеї Ваші висловювані в „Ниві“ переймуть серця всїх синів України“.

„Признанє Редакциї за совісне і уміле провадженє часописи. Я богато скористав, читаючи єї“.

„Щасть Боже змаганям молодої Редакциї, що підносить орган духовеньства на висоту, на якій повинен стояти; охочо і радо посилаю передплату“.

*) Наводимо лиш заяви, що прийшли від грудня 1908 по конець марта 1909.

„Жаль, що галицкі рускі сьвященики мало оцїнюють значінє церковного органу для церковної справи взагалї, а для себе в особенности. Тон „Ниви“ дібраний до вимог часу“.

„Тїшу ся дуже, що Ваша часопись так дуже подобає ся“.

„Желаю як найкрасших успіхів в ширеню ідей Христових в нашій суспільности“.

„Я великий прихильник „Ниви“ і дуже радо читаю кожде число від дошки до дошки“.

„Заявляю, що напрям, який заняла „Нива“ взглядом не лиш лїбералів, але також взглядом польского духовеньства і ряду, нам на селї дуже подобає ся“.

„Вашої „Ниви“ не потребую хвалити, она сама за себе говорить“.

Ті слова признаня Ординариятів, ідейних, ревних наших сьвящеників та фахових теол. журналів аж надто нам винагороджують дотинки ріжного рода „Адриянів“ і „Дїлї“.

І так недавно **цїлий деканат Бережаньский**, зібраний на соборчику в Шибалині, рішив одноголосно передплачувати „Ниву“ і ширити „Основу“ та виданя Тов. св. Ап. Павла. То хиба наглядно доказує, що наше духовеньство вміє оцїнити вагу преси і народної просьвіти. Щоби примір той потягнув інших!

о. Он. Воляньский.

О. Др. Іван Бартошевский
Проф. університ.

Де є правда і свобода: в Церкві чи поза нею?

(Конець).

Полишаючи многі того рода погляди на свободу, можемо сьміло сказати, що правдиве понятє свободи не належить уже більше до містерий. Кождий вільний від упередженя признати мусить, що лиш ту свободу назвати можна правдивою свободою, котрої послїдною цїлою є морально — добре. Тільки такої свободи хотїв Бог, тільки такої свободи потребує рід людский, котрому проте дано вибір між добрим а злим, між тим, що

справедливе, а що несправедливе. Без такої свободи нема життя спосібного до розвитку і поступу людий і народів; без такої свободи панував би лише один вічний, незмінний закон простого інстинкту, яко одинока і необходима норма всіх діл наших.

Однак, щоби добро могло бути послїдною цїлею правдивої свободи, потреба, щоби ми знали, що є добре, а що зле; щоби ми желаючи бути свобідними знали, що нам треба дїлати, а що залишити. І в тій важній точцї знова не можемо погодити ся з противниками, котрі утримують, що совість і вихованє подають чоловікови приписи, котрих він держати ся має в своїм поступованю. Ми осьміляємо ся їх запитати, від кого отримала совість чоловіка так певні норми і закони? Коли же нам скажуть, що вихованє і приставанє з людьми подає совісти ті конечні права, то ми не можемо знова не запитати ся, відки то вихованє має свої правила, після котрих чоловік образує ся в тій степени, що уже саме то, що він пристає з другими і тих других приводить до більшої оглади і образованя? На ті питаня нам ніколи не відповідять противники, бо відповідь на ті питаня є лише одна, а ту подає нам св. Церков, котрої наукою они погорджають.

Тут знова мимовільно мусимо відослати наших противників до істориї, а іменно Грéків і Римлян. Ті оба народи, як звісно, станули в умовім взглядї дуже високо, так як упадок їх у взглядї релїґійнім і моральнім був дуже великий. Сумний стан моральности тих народів описують їх власні писателї, як Ювеналь, Плїнїй, Тацит, Сенека, Полїбій, Плютарх і інші. Так каже Полїбій: „Хотяй би Грек принїс десять потверджених від уряду грамот, заосмотрених десятьома печатками, і два рази тілько сьвідків поставив, не можна ему і тодї навіть повірити більшої суми гроший“. (Hist. VI. 54.). Над тим упадком обичайности болїють і інші визначнїйші мужі і з тугою виглядають лїпших часів. „Ти видиш, каже Сократ у Платона, як не можеш до Бога спокійно молити ся з боязни, щоби тебе не відкинув, бо Єго в своїй молитві хулиш. Проте здає ся менї найпорядньйше чекати, аж прийде такий, що нас научить, як маємо заховати ся взглядом Бога і ближнього“. (Alcibiad. II.). Чи не завстидають ті слова поганьского мудрця нинїшних псевдомудрців, котрі кажуть, що нї від кого не потребують науки дотично захованя ся взглядом Бога, бо того не знають, але навіть взглядом ближних, котрих преціньь узнавати мусять? Але, скажуть може наші противники, що старинні фільософи, як Платон, Сократ, Сенека і прочі, мали великі гадки і голосили не одну красну правду. На то відказуємо, що найчистїйші і до правди найбільше зближаючі ся системи старих фільософів переповнені поглядами і науками, котрі не лише суть противні релїґії і обичайности, але й нарушують право природне. Так пр. узнає Платон за добре викиданє слабих дїтий, невільництво,

зневажане кождого чужосторонця. Впрочім навіть се, чого они найлучше учили, не було їх власностию, не було плодом їх великого розуму, а було оно більше відгомоном попереднього обявленя, котре перед віками людскому родови було оголошене, а тоді по части еще до їх відомости прийшло. Тому то і сам Платон і Аристотель уважають свою науку о божестві „за дуже давне, сьвяте передане“ (De leg. IV. 354.), за останок дуже давний сьвятої мудрости, на котру всї забули, але котре справедливо зуслугує на імя Божого обявленя (Metaph. XII. 8). Крім того були еще інші, для котрих і то „дуже давне, сьвяте переданє“ зовсїм не вистарчало, як би навіть було звісним. Ціцерон, котрий в ддав ся фільософічним студиям з великим посьвяченєм висказав при кінци своїх бистроумних дослїдів ті слова: „Harum sententiarum quae verisimilis magna quaestio est“. (Ov. Tusc. I. 11). А так і Ціцерон видів потребу божої помочи, щоби дійти до правди, але противники наші не потребують Бога, бо они всю правду давно пізнали. Маємо між старинними фільософами і таких, котрі при всяких своїх зусилях дійти до правди, стратили наконець надію, чи зможуть єї коли найти.

Так каже Ксенофонт: „Нїхто не пізнав певної правди, ані єї нїколи не пізнає, ані що до Бога, ані що до сьвіта і хочби кому удало ся пізнати правду, сам того не буде певний, бо все те буде лиш здогадом“. (Sext. Emp. VIII. 326). Бідна то була совість тих старинних фільософів, не говорячи вже о простім, тисяч рази темнїйшим народї; убога она була в моральні правила, котрих сам чоловік своїм розумом не міг пізнати, до того степени, щи Демокрит, заключаючи свої дотичні розумованя, ті висказав слова: „або нема правди, або она перед мною закрита“. (Aristotel. Metaph. III. 5).

Ми нинї єсьмо так вже щасливі, що можемо цїлком сьмїло сказати, що єсть правда, що она тілько через довгі столїтя була закритою, а коли прийшла „кончина лїта“, зістала нам відкритою цїлком божественним Спасителем нашим, котрий сказав о собі: „Аз єсьм пут, істина і живот“. Коли зійшло сонце відвічної правди, скоростію блискавки щезла темнота ночи. Сьвіт цїлий провидїв, місто сотворінь зачав почитати Сотворителя, місто жертвованя людий і зьвірят, зачав Богу приносити разом з сьвященником жертву чисту, найсьвятїйшу, бо само жерело сьвятости, Ісуса Христа, під видами хлїба і вина; місто поповнюваня блудів, що становлять сущну часть цїлого поганьского богослуженя, ухилив ся чоловік від розпусти, шукаючи поєднаня з Богом і жертвуючи єму непорочне житє: одним словом сьвіт перемінив ся недопізнаня.

Не могу ту замовчати прекрасних слів знаного вже нам Емілїя Кастеляра. Він каже: Юлїян отворив сьвятинї мармурові, но він не міг отворити сьвятинь людского самопізнаня; він прийшов до великої сьвятинї Дафни, віщун став нїмим, вівтар

без жертв, без огня, церков без вірних. Тодї відступив він, упав на свій щит і закликав: „Ти побідив, Галилеяне!“

„А коли він се сказав, віддалив ся бог природи з своєю товпою богинь, а з катакомб, з пороху, з попелу повстали тїла переслїдуваних, убитих мучеників в білих одежах з пальмовими галузками в руках, сьпіваючи побібну піснь в память безсильства поганьскої держави, а вічної сили і могучости правдивого Бога, одушевленя і віри“.

„Свобода заблудженя є найгіршим родом смерти для душі чоловіка“, каже св. Августин і цїлком справедливо. Бо хиба потреба бути мертвим на душі, щоби будучи Божим провидїнєм, Божим сьвітлом випровадженим з нещасної темноти душевної ночи, яка залягала над поганьским сьвітом, місто з вдячностию прибігати під добродїйний вплив сонця правди відвічної, — засланяти ся перед ним і замикати ся в тїсних комнатах своїх сьмішних розумовань, і місто певної правди принимати пусті гіпотези і видумки буйної фантазиї. Справдї, ті люди видають ся бути подібними до того короля, о котрім оповідає Санчо Панза, що він продав своє царство, щоби собі купити стадо гусий.

А так не совість, не вихованє не зіткнене ся з людьми нас ублагородняє і провадить до правдивої свободи, але Боже об'явленє. Сьвята Церков, намісниця Христова, дає нам сьвяті заповіди, котрі нам мають служити до осягненя нашої послїдної цїли, до пізнаня і виповненя того добра, яке є послїдною цїлию правдивої свободи. Інакше не може бути. Бо хотяй би чоловік — християнин в своїй совісти находить тайного провідника, що єму вказує добрі дороги, і єму говорить, що має робити, а що залишити, то однак сама совість не творить тих приписів, котрі нам приказує виповняти, але она отримує їх запомочию Божого об'явленя, без котрого, як ми висше бачили, надармо силував ся сьвіт пізнати ті заповіди. Проте совість не є законом, але лише сторожем; она не є законодателем, а лише голосом законодателя, она не є Богом, а лише дорогою до Бога. Хто піде тою дорогою, певно не зблудить, той осягне найвисше своє щастє, заспокоєнє потреб свого розуму і серця.

о. Николай Садовский.

Про вільнодумство.

В р. 1880 в місті Брукселї з'їхались новітні учені, як: Людвик Бюхнер, Вільгельм Лїбкнехт, Молєшот, Герберт Спенцер, Кароль Фогт і др. та оснували „для оборони права на свобідне висловлюванє всякої людскої думки міжнародну всесьвітну спілку", котру назвали „вільною думкою".

Від сього часу пропаґовано „вільну думку" на ріжних конґресах як: в Льондоні 882 і 1887, в Парижи 1889, 1900 і 1905, в Римі 1904, в Буенос Айрес 1907, в Празї 1907.

Наслїдком сеї пропаґанди розширились дуже скоро ідеї „вільної думки" майже по цїлім сьвітї, так, що нинї до неї належать: всї товариства вільнодумців у всїх краях, людові унїверситети, товариства вільної школи, масоньскі льожі, товариства безконфесийні, товариства для реформи супружа, товариства для вільного супружа, товариства для паленя трупів, товариства социялїстичні, революцийні, анархістичні та всї товариства антирелїгійні.

Щож єсть та „вільна думка" або як кажуть „вільнодумство"?

Вільнодумство в найширшім того слова розуминю означає думку незалежну, независиму від нїкого і від нїчого; свобідну від всякого авторитету Божого і людского; свобідну від всякого примусу, так морального як і фізичного; свобідну від всякого посторонного впливу, навіть від опінії загалу.

Есенция вільнодумства лежить в повній свободї, цїлковитій независимости та незалежности гадки. Одначе вільнодумство не вдоволяєть ся тілько свободою думки, оно домагаєть ся єще свобідного висловлюваня себто свободи слова, а в найдальшій консеквенциї єще свобідного дїланя та поступованя.

Затим свобода думки, свобода слова, свобода поступованя — се три ідеали вільнодумця.

Тому то нїчо дивного, що новітна суспільність так дуже вільнодумством одушевляєть ся.

І власне длятого варто застановитись над значінєм вільнодумства, о скілько оно має рацию єствованя.

1. Вільнодумство а розум.

Вільнодумство учить, що людска думка повинна бути цілковито вільною, свобідною та незалежною... Добре! Розслїдїм тую їх науку належито. Що каже на се розум? Розум людский

учить нас, що людска думка, єсли має бути правдива та розумна, не може бути зовсїм вільна та незалежна. А переконаємо ся о тім, сли добре зважимо: що є думка і як она повстає?

Думка, гадка, мисль повстає через сполученє ріжних виображінь; виображіня повстають з вражінь змислових, а вражіня змислові суть зависимі від предметів зовнїшних, які дїлають на наші змисли.

Затим думка людска є така, які виображіня, а виображіня такі, які вражіня, а вражіня такі, які суть наші змисли і який є зовнїшний сьвіт, посеред котрого живемо.

Возьмім примір. Коли слухаю чиїх слів, бесїди або науки, то повстає у мене думка про се, що говорить ся тими словами. А та думка не є чимсь самовільним, але є такою, якою дозволяють єї бути ті слова, які я чув...

Дальше. Я знаю певно, що та думка булаб не повстала у мене, колиб я не учув був тих слів сеї бесїди чи науки пр. колиб я був глухий.

Затим виходить з сього, що думка людска не є така, як чоловік хоче, але така, яку піддають єму змислові вражіня, котрі суть для кождої думки тим, чим є фундамент в кождій будівлї, чим комірки в фізиольогії, а первні в хемії.

Якжеж можна говорити о цїлковитій свободї незалежности та независимости людскої думки?

Правда, що крім змислового пізнаня єсть еще і духове, але і то пізнанє єсть тїсно сполучене зі змисловими вражінями.

На примірі зрозуміємо сю річ найлучше. Виджу сьвітло. Акт видженя повстає в сей спосіб, що филї етеру доходять до сїтки мого ока, побуджують і подражнюють нерв зору, а подражненє сего нерву доходить до сїрої кори мозгу і тому я виджу.

Се єсть акт фізиольогічний, але той сам акт видженя, яко акт спостереженя мого і моєї сьвідомости, з котрої я собі здаю справу, єсть рівночасно актом психічним, духовим. Ті два акти, фізиольогічний і психічний, ведуть до пізнаня змислового і духового і так суть тїсно зі собою сполучені і від себе зависимі, що єсть річию майже неможливою знайти границю, де кінчить ся змислове пізнанє, а де зачинаєть ся духове.

Дальше. Кожда думка кромі того мусить опиратись на певних, сталих засадах льогічних, естетичних, етичних, релїгійних, а передовсїм мусить числити ся з дїйсностию, отже єсть від того всього зависима; а сли так, то якже розумний чоловік може говорити о думцї абсолютно від нїкого і нїчого независимій?

Затим розум наш каже, що думка незалежна і независима — як вільнодумцї учать — се нїсенїтниця.

2. Вільнодумство а наука.

Кожда наука, яка би она не була, вже через то само, що зветь ся наукою, єсть рівночасно системою певних, сталих засад та принципів, пр. наука астромії, фізики, математики, істориї, музики і т. д.

В науцї астрономії є сталі закони, після яких тїла небесні в просторі сьвіта кружать, а які відкрили славні учені як: Коперник, Нютон, Гершель, Ляпляс, Секкі і др.

Наука математики має свої правила з найбільшою прецизиєю означені.

Наука фізики, завдяки працї ученых, поступає майже щоденно наперед та відкриває нові права. Вправдї та наука опираєть ся на гіпотезах, але і ті гіпотези не є зовсїм довільні, бо основують ся сли не на певних якихсь законах, то бодай на таких, що до правди є найбільше зближені.

Наука істориї мусить обмежатись на дїйсні факти, які в минувшости мали місце.

Наука музики має свою скалю 7 тонів і т. д.

Одним словом кожда наука має свої сталі права та не може позволити на вільну думку; кожда наука має основні правди, що так скажу, свої доґми, котрих кождий держати ся мусить.

Щоб ми сказали о чоловіцї, що в астрономії пр. о круженю землї наоколо сонця, хоче мати вільну думку, а не таку, як Коперник, Нютон і інші; або в математицї хоче мати вільну думку пр. кілько є 2×2, а не таку, як математика учить, що $2 \times 2 = 4$?

У маляра, єсли схоче бути вільнодумцем чистої крови, кінь буде змальований на зелено, а трава на червоно; у музика-вільнодумця не буде ні такту ні гармонії.

Затим наука говорить, що вільнодумство се глупота.

А сли хто скаже, що вільнодумство відносить ся тілько до справ релїґійних, до справ науки віри, то чомуж? спитаю.

Коли в жадній науцї не можна бути вільнодумцем, щоб не наразитись на сьміх зі сторони тих, котрі ту науку знають і розуміють, то якжеж можна бути вільнодумцем в науцї віри християньскої, котра так само як кожда наука має свої засади, свої доґми, яких держати ся мусить кождий, котрий не хоче наразитись на сьміх зі сторони тих, що науку віри знають, розуміють і після неї жиють.

Дальше. Дуже непотїшну для вільнодумцїв науку голосять детермінїсти, а то, що чоловік не має цїлковито вільної волї; а Льомбросо і Лєккасань знов кажуть, що чоловік всьо робить під впливом внутрішного примусу.

Та хотяй ми не годимось анї з наукою детермінїстів анї з наукою Льомброса нї Ляккосаня, то однак бачимо, як сильно она підкопує, а навіть нищить, науку вільнодумцїв.

Правдива і розумна наука учить, що анї в вільнодумстві анї в детермінїзмі правди нема, але in medio т. є. що чоловік

має спроможністъ внутрішну або психольоґічну вибрати се чи те, добре чи зле та рішитись „за“ або „против“, але не має такої безглядної незивисимости і волї, як вільнодумцї хочуть.

3. Вільнодумство а етика.

Вільнодумство — як кажуть самі вільнодумцї — „се всесьвітна спілка для оборони права на свобідне висловлюванє людскої думки“.

Я спитаю, як можна свобідно висловлювати свою думку? Се булоб річию з етичного боку дуже поганою і нечесною! Таж чоловік характерний і чесний не буде висловлювати думки свої так, як хоче, т. є. свобідно, але так, як дїйсно думає, так як єго переконанє єму каже.

А колиб хотїв висловлюватись інакше, як думає, то се булоб фарисейством та облудою.

Так само річ має ся і що до свободи поступованя. Поступованє не повинно бути самовільне а тілько таке, як переконанє наше каже, таке, яке відповідає внутрішньому пересьвідченю,

Затим вільнодумство, яко свобідне висловлюванє і свобідне поступованє, єсть річию нечесною, позаяк слова наші і дїла повинні конечно згоджуватись з нашими гадками.

Єсли розум і наука нас учить, що свобода думки є ложию і неправдою, то етика учить, що свобода висловлюваня є ложию піднесеною до другого степеня, а свобода дїланя ложию піднесеною до третого.

4. Вільнодумство а дїйсність.

Дїйсність учить нас, що в природї всї єства, всї твори є тісно зі собою сполучені та від себе зависимі.

Та і чоловік не є винятий з під сего права. Возьмім початок житя. Дитя приходить на сьвіт не добровільно анї свобідно... Житє чоловіка, здоровлє, сила, майно, спосібности духові, спокій вдоволенє, щастє та всьо проче то не є щось такого, щоб оно завсїгди залежало від людскої волї.

В кінци смерть яко конець житя чоловіка також не все залежить від волї єго, бо приходить тогди, коли чоловік не хоче, або так, як не хоче.

Чиж можна сказати, що чоловік єсть свобідний все і ві всїм?

5. Вільнодумство а вільність.

Після основного принципу вільнодумцїв кождому вільно мати свою думку, свої переконаня. Тому повинно бути кождому вільно бути: чи атеїстом, чи материялїстом, чи позитивістом, чи песимістом, чи оптимістом, а навіть — що не дай Боже — теїстом, християнином.

Так повинно бути, бо сього домагаєть ся їх підставна засада.

Але чи так єсть?

Послухаймо, що каже вільнодумець Mayoux: „Признаємо, що вільнодумець може бути материялїстом — добре; може бути позитивістом — добре; може бути теістом або спіритистом — добре; але мав би бути християнином-католиком — ніколи, ніколи, ніколи“.

Їх найперша ціль і найважнїйша — нищити всяку віру в Бога, всяку гадку о Бозї.

Щож се значить? Нищити всяку думку о Бозї, значить допускатись тиранії на всїм людстві. Бо як є тепер 1.600 мілїнів всїх людей на сьвітї, так всї они з малими винятками мають думку о Бозї, і то не десь-колись думають о Бозї, але день в день молять ся до Бога. Думка о Бозї єсть — що так скажу — майже конечностию природною.

А єсли так, то чиж вільнодумство не домагаєть ся вмісто волії і свободи — неволї і рабства?

Чиж вільнодумство не хоче закинути пута і кайдани, тяжші як всїх дотеперішних деспотів і тиранів і то не на якусь частину людства, але на цїле людство і то не на руки і ноги, але на духа?

Деж є то ельдорадо вільнодумців — ославлена „вільність“?

(Конець буде).

Середнї вікы в осьвітленю „Учителя“.

Д-р Ів. Раковский стоїть (Учитель ст. 35—6) на становищи, що християньска фільософія св. Августина та Томи то „ледяна (?) крига“, з під якої „прозябають тут і там мов весняні цьвіти — відмінні погляди зовсїм иньшого (!) характеру, в яких бачимо заповідь теперішнього становища нашої науки“. „Упадок чарівної (?) грецкої культури знищив початки здорової (?) людскої думки, так що по богатьох (!) столїтях довелось починати на ново“ (!). В середних віках „прямо дур (!) обхопив усю людскість... розшаліла невгамована жажда насильного накидуваня своїх поглядів“. Середнї вікы то „ступень перехідний між варварством а культурою“.

Односторонні та звихнені погляди д. Раковского на значінє фільософії, особливо християньскої та на поняте культури, особ-

ливо середних віків, ми вже підносили (гл. „Нива“ ст. 222—3), подібно як і пересадну апотезу природописних наук. Не думаємо ту виказувати основно тенденційність і пустословність орґану Педаґоґічного Товариства. Цїкавих відсилаємо до таких творів як: Joh. Nikel Allgemeine Kulturgeschichte, 2 Aufl., Paderborn 1907 (ст. 228—439) і подану там (на ст. 13—18) лїтературу: Gust. Schnürer Das Mittelalter, München, 1908. Alb. Ehrhard, Das Mittelalter u. seine kirchliche Entwickelung, München, 1908; Grupp, Kulturgeschichte des Mittelalters, 2 Aufl., 2 томи, Paderborn, (гл. „Нива“ 1907 ст. 355). Після сьвідоцтва безсторонних істориків були середні віки сьвітлим периодом людскої культури, головно штуки і науки. Науки природописні не викликували справдї тодї заінтересованя і не тїшили ся великим плеканєм, але знанє природи є частиною знаня, частиною культури а нїяк знанєм чи культурою взагалї, як се думає д. Раковский.

Фрази про темноту середних віків повтаряють вічно новочасні папуґи, каже протестант Данїель. Вісїмнайцять столїть папляно, що середні віки напротив старинних і нових (зовсїм як д. Раковский) суть периодом варварства, а однак середні віки дали культуру, з якої ми тепер жиємо, дарма що не були спосібні до дечого того, до чого спосібні ми нинї, каже ґенїяльний історик Ранке. Менї остогид дурний погляд, що середні віки були пересякнені темрявою, каже Яков Ґрімм. Середні віки то час творчости, каже Савіґнї. З кінцем середних віків непотрібувала наука відроджувати ся, она була вже в середних віках, та лиш иньші єї области прийшли з т. з. відродженєм до переваги, каже От. Вільман.

Христ. фільософія не згасила сьвітла грецкої, але підсичувала єї чистїйшою оливою, каже Вільман. В сути річи проблеми св. Августина суть нам близшими як неодного зі старших, хотяй би навіть Канта, Ґеґля, Шопенгавера, каже Руд. Айкен. Св. Тома з Аквіну, муж феноменальної ґенїяльности, зробив теольоґію правдивою наукою, каже Пернтер, а знанє єго фізьософії було би охоронило новочасних від неодного промаху, додає Ігерінґ. Глубінь гадок св. Томи лиш той не вміє оцїнити, хто є упереджений, замічає Е. Гартман.

Протестант Карляйль (Carlyle), визначний анґлїйский історик-фільософ, так пише про середні віки (Vergangenheit u. Gegenwart, Leipzig, 1903): Середні віки відповідають ідеалови добре з'орґанїзованої суспільности, в якій релїґія і житє, ідеали та дїйсність творять гармонїйну цїлість. Християньство виховало молоді ґерманьскі племена і дало їм суцїльний, веселий, творчий сьвітогляд. Великі одиниці, як боги взнеслі герої піддавали ся щиро приписам релїґії. Почутє солїдарности, оперте о віру в Бога Вітця всїх людий, лучило всїх людий в одну велику родину, а почутє приналежности до великої родини давало силу.

Середні віки витворили підвалини нової культури, зложеної з добутків грецко-римскої але перероблених ґерманьскими

племенами під впливом християньскоїЦеркви.Нова культура не могла відразу взнести ся на вершок розвитку, она не могла увзглядънювати рівномірно всїх областий, а звернена в ідеальнім (рел., фільос., етичнім, естетит.) напрямі занедбала в дечім природописні науки, звертаючи передовсїм свою увагу на чоловіка, а не на природу). Християньский ідеалїзм середних віків не подобав ся новопоганьским материялїстам та ограниченим позитивістам, які під правдивою культурою раді би розуміти лиш новочасний метод природописних, взагалї строгих наук і всюди там бачать варварство, де такий метод незвісний. І они, засліплені тенденциєю, раді би период християньскої думки представити в найчорнїйшім сьвітлї, а в тій ціли клевечуть без кінця та міри. Сьвітлі сторони середних віків промовчують, темні пересаджують і так роблять „історию“. В нас ширить таку „історию“ Л. Н. Вістник, а в найновійшім часї єго слїдами ступає „Учитель“ — орґан Педаґоґічного Товариства. Але просимо затямити собі, що ми не дамо провокувати нашого сьвітогляду в орґанї товариства, яке стоїть в великій части на духовеньстві. Ми не лиш на те, щоби платити! Поступовим фразам стоїть отверта дорога до Лїтер. наукового (sit venia verbo!) Вістника, а від Учителя домагаємо ся бодай невтральности!

О. В.

Костели на Поділю.

I. Гусятиньский повіт.

В „Ниві“ ч. 24. 1908 в дописи дуже розумній „Чи дїйсно там корінь лиха“ подано уваги і дати за костел в Гусятинщинї троха недокладно. Длятого доповню їх. Давні костелй парохіяльні, походячі з часів польских в гусятиньскім повітї суть: 1) в Гусятинї 2) Копичинцях 3) Личківцях 4) Сидорові. Ті костели вичислені в шематизмі з р. 1823. Тодї в Гусятинї, Личківцях і Сидорові були монахи парохами. Порахуймо ще, що в Хоросткові — як пише теперішний шематизм — мав бути в XVII. віцї костел, то з Хоростковом було би 5 давних костелів. Ерекция Хоростківска відновлена 1851 (яко експозитура), а парохія Хоростківска системізована доперва 1870. Кромі пароха єсть ту двох сотрудників, взглядно сотрудник і окремий катихит.

Прибули нові костели, 1) в Чорнокінцях (1878) (парох.) фундації Воляньских, 2) в Жабинцях (екпоз.) фундації Городиских, 3) в Нижбіроку (експозитом єсть тут сотр. з Копичинець, 4) в Яблонові (експозитом єсть тут сотрудник з Копичинець), фундації Фл. Ценьскої, 5) в Городницях (експозитом єсть сотрудник з Личковець). Кромі того суть нові костели і вікарівки, але ще нема сьвященика: 1) в Васильківцях: фундация Гроньского (не Голуховского) і місцевої шляхти, 2) в Клювинцях, 3) в Коцюбинцях (фундация Городиских). Кромі того суть костели нові взглядно нові каплиці, при котрих нема збудованої вікарівки як 1) Постолівка, 2) Котівка 3) Крогулець 4) Коцюбиньчики а імовірно вже і 5) Товстеньке, власність Городиских. Порахуймо, що в домах лат. служебниць суть каплички, в котрих нераз відправляє ся лат. Служба Божа. Згадана в ч. 24 „Ниви“ (1908) Іванівка, власність фл. Ценьскої, належить до повіта і лат. деканату Теребовельского.

До давних 5 стацій душпастирских (Гусятин, Копичинці, Личківці, Сидорів, Хоростків) прибуло в роках 1870—1900 ще 5 (Чорнокінці, Жабинці, Нижбірок, Яблонів, Городниця), а небавом ще 3 прибуде. (Васильківці, Клювинці, Коцюбинці). При тій спосібности згадаю, що на реставрацию (виразно реставрацию) костела, пробоства і господарских будинків в Гусятині ухвалено і затверджено квоту 80 тисяч корон; кілько булоб у нас крику, протестів, депутаций і скарг, якби ухвалено так високу квоту на нові будинки, а не то на реставрацию.

II. Давний округ (циркул) Тернопільский.

З часів польских походить 17 лат. парохій і костелів. То суть слїдуючі: Баворів, Чернелів, Грималів, Янів, Микулинці, Настасів, Оприлівці, Скалат, Струсів, Тернопіль, Токи, Товсте, Теребовля, Вишнївчик, Збараж, Золотники і Тарноруда. Парохія і костел в Качанівці походять з XVIII. стол. але вже з австрийских часів. Отже разом єсть 18 давних. По тім прибуває 9 а то: 1) Могильниця року 1821, 2) Галущниці 1851, 3) Росоховатець 1851, 4) Лозова 1853, 5) Драганівка 1863, 6) Плотича 1868, 7) Лошнів 1868, 8) Кошляки 1891, 9) Буцнів 1901, а ще тепер прибуде 10) в Сороцку, де єсть костел і ерекция бенефіцияльна з остатних лїт. Одже 18 давних + 10 нових парохій = 28 лат. парохій. Кромі парохій повизших повстало в остатних 25 лїтах 12 костелів нових, при котрих суть сьвященики. Ті експозитури суть: Підволочиска, Борки вел., Ходачків вел., Забойки, Кобиловолоки, Красне, Остапє, Іванівка к. Теребовлї, Дарахів, Мединь, Хмелиска і Березовиця мала. Отже 18 + 10 + 12 = 40 душпстирских стацій. Кромі того суть ще нові костели взглядно каплиці, при котрих нема сьвященика, але набавом при декотрих будуть. Суть то місцевости слїдуючі: Березовиця вел., Смиківці, Ступки, Байківці, Ігровиця, Глубічок, Довжанка, Загребля, Янівка, Петриків, Доброводи, Іваш-

ківці, Голошинці, Климківці, Просівці, Яцівці, Лозівка, Максимівка, Синява, Зарудечко, Стриївка, Кійданці, Колодіївка, Полупанівка, Богданівка, Дорофіївка, Іванівка, Турівка, Зарубинці, Пізнанка, Магдалівка, Глещева, Кровинка, Островець, Семенів, Підгайчики, Папірня і ще може кілька прибуло 1907 і 1908 року. Отже костелів взглядно каплиць, при котрих нема сьвящеників, єсть понад 40. У нас також прибуло троха церквей в таких місцевостях, де небуло давнїйше церквей, як Заздрість, Магдалівка, Заднишівка, Мислова, Людвиківка, Залавє, Мариянка; за те суть місцевости де були церкви, а нинї їх нема.

Що до дотациї лат. клиру, то у них єсть велика ріжниця. Дотацию парохів в Теребовли, Микулинцях, Тернополи і т. д. становлять села (великі фільварки від 100 до 500 моргів); за то другі парохи як в Качанівці, Тарнорудї, Сидорові і т. д. немають нїчо поля. Ті, що мають села, мають грубі облїгациї індемнїзацийні за панщину і пропінацию. Середні парохії маючі 100—250 моргів поля мають многі облїгаций за знесені десятини, опал і другі сервітути. Але то важнїйше, що лат. клир: 1) має до душпастирскої помочи монахів (Теребовля, Тернопіль), 2) має системізованих — навіть в остатних часах — досить посад сотрудників. Парох в Товстім має 1 місцевого і 1 експонованого сотрудника; парох в Грималові 2 місцевих і 1експонованого. Руска парохія в Струсові (4 церкви, 4 школи, з того одна мійска, 3.300 парохіян) неможе ся дочекати системізованя сотрудництва. Парохія руска в Старомійщинї (з Підволочисками) маюча 3.550 парохіян, доперва недавно дочекала ся систем. сотрудництва а в тій парохії єсть 4 церкви, 4 села і 4 сельскі школи і місто Підволочиска з двома шестиклясовими школами. У нас, як парох хоровитий або через старість знемощілий, дуже довго треба чекати на пенсию для приватного сотрудника; сусїди самі мають по 2—3 церкви і неможуть заступати, бо через то мусїли би свою парохію опускати,

В роках 1830—1840 було много руских парохій необсаджених, бо замало було руского сьвященьства. Адмінїстровали сусїдні сьвященики. На то так пораджено тодї, що можна було богословіє і в трох роках скінчити, а правительство радило тобі так, що поновно концентровало парохії, хоч вже за цїс. Иосифа II. була одна велика концентрация руских парохій. У латинників тепер — як видимо — роздїляють і роздробляють парохії що раз то більше. Через то і треба в лат. епархії львівскій більше сьвящеників. Деякі монахи в тій цїли секуляризують ся, а много кандидатів стану сьвященичого приходить з західної Галичини до латиньского семінара у Львові і лишає ся в лат. львівскій дієцезиї. Перед 100 лїтами, як було мало латиньского клира, віднесла ся була львівска губернія на підставі зарадженя надворної канцелярії до руских владик, щоби в части рускі богослови-питомцї для побільшеня латиньского клиру переребшли на латиньский обряд

(Пелеш — Geschichte der Union ст. 999, Малиновский Kirchen u. Staats-satzungen ст. 664 взгл. 493 — оба ті автори називають тодїшного губерніяльного референта Zeista, лат. сьвящ. з тарнівскої дієцезиї, неприхильним для руск. обр.). При теперішнім будованю нових костелів і вікарівок може також з часом бути замало латиньского сьвященьства.

о. Йос. Ганкевич.

„О православной вѣрѣ и католической эреси".

Недавно попалось в мої руки кілька брошур, привезених нашими почаївскими прочанами з Росиї. Се брошури агітацийні, призначені для простого народа, а заслугують на увагу через те, що в них повно лайки на католицких сьвящеників, повно ненависти, крайної нетерпимости взглядом католицкої віри, взглядом унії. Таких брошур роздано в Почаєві дуже богато нашим людям, тож певно в немалім числї ширять ся они поміж наш нарід. Особливо одна з них „О православной вѣрѣ и католической эреси" повна неправди і клевет, тож хочу подїлилитись з Всч. Отцями єї змістом, а пізнаємо, чим то прихильники і органїзатори звісної почаївскої прощі кормлять наш нарід і куди раді би єго запровадити.

Католики суть названі в сїй брошурі впрост єретиками, а католицка віра єресию. Ся католицка єресь датує ся від 1054 р. „Тысячу лѣтъ католики имѣли одну вѣру съ православными, а послѣ 1054 г. не захотѣли жить по прежнему и отдѣлились по гордости своихъ папъ. Римскіе папы захотѣли всю власть надъ Христовою Церковію захватить въ свои руки, захотѣли распоряжатся другими епископами, какъ своими слугами. Для этого они видумали, будьто Господь предъ своимъ вознесеніемъ на небо поставилъ Римскаго папу главою Церкви, сдѣлалъ его своимъ намѣсникомъ на землѣ. Православные епископы уговаривали римскихъ папъ не гордится, не нарушать христіянской любви, не выдумывать того, чего Господь не говорилъ. На основаніи Слова Божія православные епископы доказывали папамъ, что Господь самъ обѣщалъ пребывать съ своею Церковію, Самъ пожелалъ оставатся главою Церкви и по єтому никого не оставилъ своимъ намѣсникомъ. Но по гордости своей римскіе папы не захотѣли послушатся православныхъ

епископовъ. За то православные епископы назвали ихъ эретиками и сказали имъ анатему".

Причини, задля котрих католики суть єретиками, наводять ся слїдуючі:

1. „Слово Божіє учить, что глава Церкви Христосъ... а католики, видно, не вѣрятъ: они считають главою Церкви своего папу". Автор перечить первеньство папи і доказує, що папи самі видумали примат, а то в тій цїли, щоби запановати над цїлим сьвітом та в той спосіб збогатити ся. О папах виражає ся з диявольскою ненавистию. „Папами были часто развратные блудодѣи, убійцы. Особенно отличался папа Александръ Борджія. Ему слѣдовало бы всю жизнь быть въ каторжныхъ работахъ, а не Церковію управлять". Вичисляє блуди папів: „папы запретили ксендзамъ жениться и вотъ многіе ксендзы вмѣсто законнаго брака стали жить съ женщинами беззаконно", „папы запретили мірянамъ читать Слово Божіе" і т. п. Кпить собі з непомильности папів в справах віри і моральности, і то в грубо ординарний спосіб: „А что папа не можетъ грѣшить, то кто же этому повѣритъ? Одинъ Богъ безъ грѣха... Между папами были разбойники, блудники и обманомъ возшедшія на папскій престолъ женщины, даже невѣры и эретики, проклятие самими католиками, напр. папа Гонорій. Какже? Католики раньше ихъ прокляли, а теперь будуть считать ихъ святыми?"

Скалою, на котрій основав Христос свою Церков, уважає автор не св. Петра і єго наслїдників, але ту віру, яку Петро визнавав. Єсли би, пише, була правда католиків, що св. Петро зістав поставлений головою Церкви, то тодї одолїли би Церков „не то, что силы ада, а даже болтливый языкъ женщины. Вѣдь ето же Петръ — глава, непогрѣшимый вождъ Церквы (какъ говорять католики) — отрекъ ся трижды съ клятвою отъ Христа". „Нѣтъ, значитъ, не самъ Петръ былъ фундаментомъ, камнемъ, на которомъ Христосъ обѣщалъ основать Церковъ свою, а та вѣра, которую онъ исповѣдалъ, назвалъ Христа Сыномъ Божіимъ. Но въ етомъ Петръ не выше другихъ апостоловъ. И они также называются камнями, положенными въ основаніе Церкви".

2. „Ісусъ Христосъ открилъ, что Духъ св. исходитъ отъ Отца... католики же учать, что Духъ св. отъ Отця и Сына исходитъ". Ту „эресь", що св. Дух не лиш від Отця, але і від Сина походить, мав видумати король Франків Кароль. Він „не убоялъ ся проклятія святыхъ Соборовъ и внесъ ето заблужденіе въ символъ вѣры .., собралъ въ 809 году въ городѣ Ахенѣ епископовъ и приказалъ имъ, чтобы они внесли въ символъ вѣры слово: и отъ Сына исходящаго".

3. Трета причина, чому католики суть єретиками, то ся, що папи видумали відпусти і продають ті відпусти людям за гроші. „Папы и ксендзы учать, что святые надѣлали добрыхъ дѣлъ больше, чѣмъ должно и что эти добрыя дѣла остались въ церковной какой-то сокровищницѣ, которою разпоряжаютъ

ся папы и начали папы и ксендзы торговать добрыми дѣлами святыхъ и за деньги выдавать людямъ расписки-индулгенціи — въ томъ, что имъ зачтутся добрыя дѣла святыхъ“.

4. Кромі сего видумали папи науку о чистилищи, а 1854 р. видумали, „что Пр. Богородица зачалась непорочно, а раньше и сами этому не вѣрили“.

Прочі причини католицкої „єреси“ відносять ся специяльно до латинників; се знані закиди Фотия і Керулярия, о них згадаю лиш кількома словами:

5. Латиньскі сьвященики причащають ся Тїлом і Кровію Христа, а вірним подають лишень Тїло Христа, та уживають для причастия опрісноків, а не квашеного хлїба. Ось в який згірдливий спосіб виражає ся автор о тій річи: „какже ето можна, чтобы и ксендзы или князя церковные и самъ намѣстникъ Христовъ также причащались, какъ какой-нибудь послѣдный лайдакъ: у добраго пана и то не всякому одинаковый доступъ. Мы будемъ причащатся, какъ апостолы, рѣшили папа и ксендзы, а мірянамъ довольно будетъ и одного Тѣла, и то для нихъ великая „милость!“ А хлѣбъ — то для причастія какой берутъ?“ Відповідь: мацу. „Изъ мацы Господь ни самъ не дѣлалъ причастія, ни апостоламъ не приказывалъ дѣлать. Это ужъ папы сами выдумали!

6. Св. апостоли установили піст в середу, коли Юда зрадив Христа, і в пятницю, коли Христос був розпятий, а католики постять не в середу, а в суботу.

7. Апостоли приказали крестити ся трома пальцями в імя св. Тройцї, а робити крест з чола на грудь, з правого рамени на лїве, а латинники крестять ся пятьма пальцями і то з лївого рамени на праве.

Кінчить ся брошура плачом галицкої Руси (розумій: зазивом до шизми):

Надъ кордономъ стояла,
Бѣли руки ломала:
Пустите, пустите мя вотъ-тамъ!
У Почаевъ на днину,
Гдѣ Пречистая съ Сыномъ.
Пустите, пустите мя на храмъ!

З сего плачу, як і з року виданя (Почаєв 1907) можна вносити, що ся брошура єсть нароком призначена для масового ширення поміж галицкими унїятами.

Оден учасник почаївскої прощи сказав менї, що богато таких брошур роздавано в Почаєві даром між наш нарід. Тож, думаю, було би вказаним, щоби товариство св. Апостола Павла, яке почало видавати так хосенну релїгійно-просьвітну бібліотеку для народа, видало в найблизшім часї приступно об-

роблену книжочку „О православній єреси і католицкій вірі“, а задачию духовеньства було би розкинути між нарід ту книжочку, особливо там, звідки їздили люди в Почаїв.

о. Йосиф Кравчук.

З росийскої преси.

(„Православная Подолія“ № 5.)

„Они не замѣчають того, что живутъ на вулканѣ, который уже дымится, а дымъ обыкновенно бываетъ предвѣстникомъ огня“... Так кличе автор статї „Условія для пастырскои дѣятельности въ прошедшее и настоящее время“ до православного духовеньства. Статя без жадних обвивань в бавовну роскриває, як на дїлї представляє ся положене православного сьвященика і житє релїґійне православних в Росиї. — Свобода релїґії, яка наступила по проголошеню указу „о вѣротерпимости“, застала православне духовеньство неприготованим. Завдяки охоронї закона — в релїґійнім житю православного простолюдина велось до тепер по давній традициї. Уряд переслїдував більше або менше строго усякі виливи і пропаґанди сектярства та іновіря. Нарід шанував „батюшку“ яко чоловіка, що удїляв йому Божого благословеня — і часто удавав ся до него не тілько в справах свого духового житя але також і в спорах родинних або господарских. Духовний пастир в неділї і сьвята відправляв для народу церковні треби і богослуженя, а прочі дни тижня посьвячував своїм родинним, домашним і господарским дїлам. Усе те — пише автор повисшої статї — зовсїм природне, бо православний сьвященик голова сїмі отже і слїд йому займати ся добром і дїлами родини. Однак материяльні інтереси мають те до себе, що абсорбують звичайно усї сили чоловіка, займають майже виключно цїлу його істоту і то часто на шкоду иньших, висших, ідеальних і моральних цїлий і інтересів. Чоловік не може роздвоїти ся душею — не може працювати рівночасно для Бога і мамони. При ріжних житевих журбах і турботах забуває православний сьвященик на своє стадо, котре мусить задоволити ся тим, що його сьвященик в неділю обкадить. Проповіди лихі, не оброблені рідко голосять ся, бо „батюшкам“ по просту не хоче ся, ба і з порожного не налїєш. Але поки не було ще указу о толеранциї релїґійній, народ мусїв задоволилити ся і тим, що мав отже і тими обрядами, в яких не було

житя і змісту, бо православний сьвященик трактував їх по театральному, для ефекту а радше для традиції і хлїба.

— Всеж таки, поки закон охоронював авторитет і права власти духовеньства православного, воно поки що мало і у народа значінє і вплив. Указ о толєранції підкопав то становиско православного сьвященика — авторитет його в очах народу захитав ся, бо народ побачив, як духовеньство для него працює. Стара і довго непохитна почва з нагла стала усуватись з під ніг духовних пастирей. Католики (замітне, що автор вважає їх за найбільше небезпечних ворогів православя і помістив їх між такою чесною компанїєю), штундисти, соціялїсти і анархісти— всї розвинули широку пропаґанду між „чадами“ православної Церкви і то зовсїм успішну. Молодіж виломилась з під усяких карбів віри і моральности, віддає ся усякого рода порокам, взагалї веде житє протихристияньске і протисуспільне. — Православні ставляють висші вимоги від своїх духовних провідників, вимагають від них висшої осьвіти і праці для народа.

Сьвящеників брак а ті, що є, вироджують ся і складають ся з щораз гірших елєментів: „Лучшія силы духовеньства бѣгутъ изъ ограды церковной; на священническія мѣста приходится назначать виключенныхъ изъ духовнаго училища или изъ низшихъ классовъ семинаріи; есть цѣлые округа, почти сплошь состоящіе изъ выключенныхъ. Явилась масса священниковъ малокультурныхъ, малообразованныхъ, неособенно далеко ушедшихъ отъ своихъ псаломщиковъ, вступающихъ съ послѣдними въ панибратство и теряющихъ съ ихъ стороны всякое къ себѣ уваженіе“ (Тульск. Епарх. Вѣдом.) —

Рай тай годї! Справдї дивуватись треба тим елєментам псевдоруської суспільности, що в царе- і „криво-“ славію бачуть добро і будучність нашого народу і возять наших людий до Почаєва, за кордон показувати їм той нравославний рай. —

Ом. Савчин.

О. Павло Штокалко.

Огляд церковного і суспільного житя.

З Франції. Борба о школи, модерне хрещенє, заборона дзвонѣня. Християнські товариства станові в Бельґії. Письмо білгородского митрополита до св. Синоду.

Переслїдуванє католицкої Церкви масонським правительством в Франції приймає чимраз ширші розміри, а останними часами

звертає ся оно против шкіл. Видано іменно два закони, силою котрих дїти віддає ся цїлком на поталу лїберальним учителям та виймає ся їх з під опіки родичів. Тому то французькі епископи видали збірне послане до християнських родичів, в котрім відраджують посилати дїти до таких шкіл, де вщіплюють ся дїтям противрелїґійні науки. На поклик епископів духовеньство розвинуло сейчас в тім згляді акцию, списуючи безконфесийні школи та скликуючи в тій справі конференциї. Перщим вислїдом тих конференций буде оголошене відозви против таких шкільних підручників, що в них підкопуєсь католицьку віру. Без сумнїву, що з тої причини прийде до процесів, бо накладчики книжок не згодять ся на се, щоби через бойкот они мали шкоди. Борба з атеїзмом, що вдирає ся до школи, має велике значіне для католицької Церкви. Бо в чиїх руках школа, в того і сьвітла будучність. Що до способу борби то погляди французьких церковних кругів не є однакові. Більша часть епископату є за тим, щоб провадити енерґічну борбу без огляду на наслїдки. Инші є тої гадки, що належить обережнїйше і лагіднїйше поступати, щоби не погіршати положеня Церкви в Франциї. Найблизша будучність покаже, як закінчить ся та борба, яку розпочало духовеньство за школи.

Katholische Kirchenzeitung подає опис модерного „хрещеня“ в Франциї. Місце, де хрестить ся дїти — се ратуш, а замість сьвященика уділяє тої тайни посадник міста. Салю виповнює публика, журналїсти і фотоґрафи. О год. 10 рано при звуках марсилянки зачинає ся ґреміяльне хрещене дїтий. Входять куми. Посадник говорить коротку промову, в котрій поучає присутних о значіню сего зібраня. Хрестні родичі заявляють відтак в імени дитини під присягою, що дїти будуть безконфесийними та що будуть узнавати культ розуму. Води до хрещеня не уживає ся. Кожда дитина замість того дістає щадничу книжочку на 5 франків. Окрім сего хрестні родичі підписують письмо, силою котрого записують дїти на безвірних. Музика грає а підчас того роздає ся присутним цукорки. Обряд „хрещеня“ кінчить ся єще одною промовою, та відограном марсилянки.

От до чого дійшло у Франциї, що колись звала ся „найстаршою дочкою Церкви“.

Що положене католиків в Франциї стає чимраз прикрійше, сьвідчить о тім слїдуючий факт. Посадник міста Арк видав розпорядженє, після котрого вільно в церкві дзвонити лишень межи 7. год. рано а 6. год. зечером, і то лишень пять разів денно а кождий раз не довше як лишень пять мінут. То розпорядженє не відносить ся до дзвоненя підчас похоронів, але і тут є заострене, бо можна лиш два рази дзвонити. В містї Арк є 3.000 католиків, проте таке розпорядженє виглядає на переслїдуване і наругу над релїґійними чувствами католиків.

В Бельґії показує ся один відрадний прояв, а се — християньскі орґанїзациї станові. Они повставали подібно як і в ін-

ших краях, найперше спорадично, доривочно, без жадної сильнійшої орґанізациї. Се тривало довший час. Вже в р. 1857 повстало в Бельґії в Ґандаві перше товариство станове ткачів. Мотором до заложеня того товариства було перетяжене працию а девізою: „Бог і право“. Ткачі забрали ся енерґічно до орґанізацийної роботи, та в короткім часї мали вже читальню, бібліотеку і викладову салю. Однак се товариство незабаром скасовано по першім страйку а провідників арештовано. Є то подібна історія терпінь і переслїдовань, які переживав становий рух в Анґлії. Хотяй власть знесла ту орґанізацию, однак мимо того она істнувала дальше потайки. Однак на жаль соціялїсти взяли ту орґанізацию у свої руки. За приміром ткачів повставали інші орґанізациї, що переходили ріжні фази розвою, однак они не станули на трівких основах. Доперва конґреси в Ґандаві, Брукселї і Антверпії, скликувані бельґійским „Союзом народним“ розвинули гадку сполуки і орґанізациї на економічній основі. Виступили знамениті орґанізатори як Pottier, Verhagen, Mabille, Levie, Helleputte а навіть президент мінїстрів Beernaert. Відтак Бельґійцї сполучились з Голяндцями а вкінци навязали зносини з християньским рухом в Німеччинї.

В Бельґії ділять ся робітники на два скрайні табори: християнський і соціялїстичний. Бельґійцї з'орґанізували свої союзи на взір німецький, та назвали їх християнськими орґанізациями становими. Приняли від Німців орґанізацию, адмінїстрацию і спосіб аґітациї. Слово „християнський“ розуміесь „католицький“. Таких християнських товариств станових було в Бельґії з днем 1. серпня 1908. — 39.517.

Білгородський митрополит вислав письмо до св. Синода в Петербурзї в справі Босни і Герцеґовини. В тім письмі в дуже острім тонї пятнує поступоване Австриї, вказує на 500-лїтну борбу сербського народа о волю, заявляє в імени сербського народа готовість в завзятій борбі боронити братів Сербів в окупованих краях. Дальше вказуючи на небеспеку знищеня православної віри через римо-ґатолицку Церков, просить митрополит св. Синод о охорону і поміч для Сербії.

о. Тв. Новосад

Чи справдї піст шкідливий нашому народови?

Деякі лїберали страшно обурюють ся на церковні пости. Називають піст некультурним останком давних минулих вікiв, що приносить сором теперішній культурній людскости та бажалиб піст взагалї викорінити з посеред людий. А осьвідомлене мас в тім дусї, щоб они не узнавали цїлком церковних постів, вважають ті „поступовцї“ дїлом незвичайно-великої социяльно-полїтичної ваги. Противники посту вказують на се, що піст робить орґанїзм менше відпорним на всякі заразливі хороби, бо в часї посту статистика виказує більшу смертність, дальше, що на селї занепадає много на так звану курячу слїпоту і що піст пособляє ширеню пияньства.

Та се все тілько пусте балакане. Поминаю вагу посту зі становиска релїґійного, поминаю то, що Церква ставить піст на рівнї з так високо гуманним дїлом, як милостиня. Хочу лиш ту розглянути піст через, що так скажу, призмат суспільної гіґієни.

Розуміє ся, орґанїзм *слабо* віджившлюваний має меншу відпорність на зовнїшні впливи, чим орґанїзм достаточно відживлюваний. Але знова нїяк не мож назвати слабим відживлюванем, если хтось в середу та пятницю місто мяса з'їсть відповідну скількість леґумінозів, аби потрібну скількість білковини надоложити. От возьмім клясу середно заможних людий, інтелїґентів, міщухів чи як-там їх звати. Се є певна річ, що власне тої кляси люди споживають занадто великі скількости мяса; для них мясо становить майже $^3/_4$ цїлого корму. Чи, як би такий інтелїґент в середу та пятницю замість біфштика або котлета з'їв на обід — скажім — пару яєць або хоч би порцию сочевиці, то чи зараз в четвер чи в соботу розхорує ся він на черевний тиф, або принайменше, чи его орґанїзм став ся через се менше відпорним проти заразливих хоріб?! За то з другої сторони загально відома річ в медицинї, що виключно мясний корм спричиняє ріжні хороби на нервовім тлї, а особливо робить орґанїзм людский склонним до недуги званої ґіхтом (arthritis urica; кристалки мочового квасу осїдають в суставах та викликують діймаючі болї). Значить: як би так трошечки більше вірн було у тих людий, тай они схотїли би виконувати сю невеличку практику релїґійну — заховувати пости (під постом розумію вздержність), то гіґієна їх відживленя значно би поправила ся. А відняти у тих людий те майже фанатичне упередженє до церковних постів, було би справдї дїлом не аби якої суспільної ваги.

Інша річ на селї. Наш селянин за мало відживляє ся, его пожива односторонна, недостаточна. В лїтї, в осени ще яко тако, ще є досить велика ріжнородність в кормі. Але в зимі, з весною то таки біда. Бо який его „Speisezettel?“ Борщ, капуста, бульба, хлїб. А що два перші средства не мають найменшої поживної вартости, отже остає лиш бульба і хлїб. А знаємо, що бульба не є так дуже поживна. Зваживши, що пересїчний людский орґанїзм потребує 110 ґрам. білковини, 80 ґр. товщи і 450 ґр. углянів денно, то аби з бульби дістати потрібної скількости білковини, сего найважнїйшого складника, треба би з'їсти 4·5 кґ. бульби. А така скількість що до тягару і обему хиба не на людский жолудок! І власне та мало поживна бульба є майже виключним средством поживи убогого селяньства. Що до хлїба, то хотяй сам в собі він є поживний, бо має всї потрібні складники і для того то каже народна пословиця, що де хлїб і вода, там нема голода, то мимо того хлїб той не має фактично тої поживної вартости, яку би теоретично повинен мати. Бо сей чорний разовий хлїб змішаний з стоколосою, кукілем, сporишем та отрубами є такий грубий, що орґанїзм може его використати заледви 60%—70%, підчас коли пр. булку використовує до 97%.

Правда, є ще стручкові ростини, як біб, горох, фасоля о дуже великій теоретично вартости поживній. Але на селї не вміють того приладити до смаку, а їдять на само варений горох чи фасолю. Розуміє ся, така страва. хоч як невибагливе піднебіне має наш селянин, не дасть ся бодай в якій-такій скількости сконсумувати. А набіл? Пересїчно заможний ґазда має дві корови. Біднїйший заледво одну коровчину може утримати. Але й бо і консументів є богато не той набіл, а то малі дїти, так що для старих або нїчого не лишаєсь або дуже мало (борщ забілити!). Так отже знов лишає ся бульба і хлїб.

Що більша смертність в зимі — сему винні клїматичні відносини нашого ґеоґрафічного положеня, а під весну також голод в певній мірі. Але нїяк не можна сказати, щоби сему був винен церковний піст. Бож в лїтї також припадає піст (Петрівка, Спасівка) а преціньгоді тоді виказати статистично більшу смертність викликану тим постом, нїж в часї вільнім від посту (роз. лїтною порою). А вже закид, що піст пособляє пїяньству, цїлком безосновний. Бож загально відома річ, що если коли корчми стоять пусткою, то власне в часї посту, а особливо в часї великого посту.

Доки ще стає бульби і хлїба, то ще пів біди. Але як того не стане, то зачинає ся передновок. А що великий піст припадає менше більше на час передновку, отже всї лихі наслїдки передновку приписує ся... постови! Тим часом сему винен не церковний піст, але голодний „піст“ викликаний невідрадними социяльними условинами, крайною нуждою нашого селяньства. — Скоро й но зник снїг і покажуть ся зелені листочки, то вже бідаки збирають всяку хопту, як медунку, так звану пшеничку

(ficeria ranunculoides), лободу і інші зела тай з того варять „шпінат“ чи, як на селї звуть се: волок. Підмастять чесником тай їдять з паленицею, як ще мука є, а як нї, то й так їдять; цїлком переходять на „коровячий вікт“. Розуміє ся, що така недостаточна пожива мусить впливати на стан здоровля орґанїзму. Тодї і пошести більше ширять ся і тодї то по селах найчастїйше лучає ся так звана „куряча слїпота“. Та все то не задля церковних постів, а задля суспільної нужди нашого мужицтва. І власне піднесенє добробуту селянства, економічне видвигненє єго — се власне було би дїлом незвичайно великої социяльно-полїтичної ваги, а не усуненє постів.

З табору наших „поступовцїв“.

Наші „вільнодумцї“ з „Л. Н. Вістника“ та „Землї і Волї“ відзначають ся таким самим обскурантизмом, іґноранциєю та ароґанциєю в оцїнцї не любих їм поглядів, а особливо людий, як і їх западно-европейскі вчителї.

Широко звісний в нашій суспільности д-р Іван Копач, до якого нїхто в нас не доріс фільософічним образованєм. А однак з нагоди єго відчиту про проблєм культури, уладженого Товариством ім. П. Могили, виступила „Земля і Воля“, яка сильна хиба в іґноранциї, і замітила, що д-ра Копача можна вважати за всьо інше, лиш не за вченого. Та „Земля і Воля“, що то в єї редакторів фільософічне образованє стоїть понизше нулї!

Руский маловчений — фільософ, полїтик, лїтерат і пр. і пр. — з Л. Н. Вістника накинув ся в своїм „поважнім“ орґанї на д-ра Копача за то, що він познакомив нашу суспільність з доктриною нїмецкого фільософа Павльзена, але не подав тої доктрини в цїлости, а лиш деякі єї точки.

В Павльзена — як в кождого чоловіка — суть сьвітлі і темні сторони. До ясних належать єго погляди про етику, про нестійність материялїзму, до темних „глум з католицко-клерикальних змаганьв фільософії“ і „нищенє“ стійности доказів на істнованє Бога. Д-р Копач мав на цїли впливати на нашу суспільність в педаґоґічнім змислї, хотїв єї виховати на етичну суспільність, отже вибрав з доктрини Павльзена то, що відповідало єго цїли. Менше вартні річи полишив на боцї. За то належить ся єму щире признанє, а особливо за акт цивільної єго відваги в голошеню своїх поглядів набутих думанєм, а не самим

читанєм. Єсли би д-р Копач хотїв дешевої популярности і признаня рабінів з редакциї Л. Н. Вістника та „якобінів“ з поміж академічної молодїжи, то міг би то легко осягнути. Потрібував лиш ширити в нас ті погляди Павльзена, які поминув, а був би сей час осягнув авреолю і вченого і поступового і т. д.

„Критик“ з Л. Н. Вістника нарікає, що д-р Копач представив Павльзена з найбільше „калакуньскої“ точки, щоби зискати собі певні круги, а свого „критика“ рад би пізвати перед суд. Недоварені голови вважають калакуньством всьо, що не підходить під смак їх звихненої уяви, та ще думають, що сьвіт не знати як їх боїть ся, що аж рад би їх „ідеї“ згнобити при помочи поліциї.

Наївна меґальоманїя! Сьвіт єї не боїть ся, а по просту кпить собі з неї і трактує єї як студентске штубацтво, яке на стовцях Л. Н. Вістника має богато поля до попису.

Мати такий Л. Н. Вістник і л и ш такий є доказом неімовірної малокультурности нашої суспільности. *О. В.*

Душпастирські поміченя, уваги і десідерати.

3. Лагідне обходженє ся з каянником се конечне услівє доброї його сповіди.

Думаю, що кождому з нас буде добре відомо, як велике значінє в веденю душ до Бога має лагідне і повне любови обходженє ся із своїми парохіянами. Де душпастир в своїм відношеню до людий гнівливий і образливий, чого небудь обурює ся, не дасть свому парохіянинови виговорити ся, там люди починають з початку „бути маркотними“ на „єґомостя“, з часом набирають хибного розуміня про цілий сьвященичий стан, а вкінци — особливо там, де ширить ся антірелїґійна аґітация — починають сторонити від самої церкви і її науки. Та коли душпастир обійде ся нетактовно в приватнім житю з своїми парохіянами, коли се лучить ся один або два рази, а більше не повторяє ся, то іще якось дасть ся се оправдати. Бувають, як то кажуть, люди і людцї; один є живійшого, інший спокійнїйшого характеру чи темпераменту, то і не без того, щоби не зайшло яке там мале непорозумінє. Такі і тим подібні аргументи можуть, а нераз мусять послужити на те, щоби оправдати нетакт душпастиря зглядом своїх парохіян в приватнім чи горожанськім пожитю.

Однакож не то можна сказати, коли нетактовне поведенє душпастиря переносить ся до церкви, ба навіть в інституцію, яка по своїй природі і після волі її Основателя має бути місцем помилуваня, милосердя, розради, потїхи. Ніяк не дасть ся оправдати поступованє душпастиря, коли він навіть в сповідальниці обходить ся з своїми каянниками не так, як повинен обходити ся. А недасть ся се оправдати тому, що душпастир яко сповідник заступає самого Ісуса Христа, котрий зглядом каючих ся грішників ніколи не був строгим, овшім був як найлагіднїйший і нас учив, щоби ми Його в тім наслїдували. Зворушуюча любов і милосердє, з яким Спаситель розрішив каючу ся явно блудницю, котру Жиди після свого закона хотїли побити каменем (Іван VIII. 7), повино бути для кождого душпастиря міродайним на цїле житє.

Цїль сповіди є влити в душу найбільшого навіть грішника розраду і надїю на Боже милосердє. Колиж ми з таким грішником обійдемо ся в часї сповіди нелагідно, тодї мимохіть втручуємо його в найбільше нещастє, бо відбираємо йому надію, так дуже потрібну до правдиво христіянського житя. Обовязок сповідника є відпустити каянника лїпшим і спокійнїйшим, а не його і так несупокійну совість ще більше роздражнювати і занепокоювати. Св. Августин, даючи своєму духовеньству ради і науки під зглядом лагідности, зауважує, що лагідне поведенє є обовязком душпастиря, якого домагає ся сама справедливість. „Нашим братям і клирови, мешкаючому по містах, котрому також прислугує право проповідати що дня Боже слово, належить нетільки любити справедливість зглядом самих себе, але також судити, упоминати, заклинати, остерігати вибраний Божий нарід з всякою терпеливостю і мудростю... А коли, — каже св. Августин далї — бачимо, як наш брат грішить, ми повинні його дуже пильно остерігати, аби задля нашої недбалости не пропав. Бо-ж любов повинна послугувати ся (властиво; виймати з піхви, evaginare) мечем поправи не в запалї ненависти, не в запалї гнїву, тільки справедливости. Тодї нехай буде в наших серцях завсїгди приступне милосердє; аби той, що грішив, не йшов, неначе Юда, в розпуцї на загибель... Певно не тільки то, але також належить сюди (себто до справедливости) і се, щоби суду не видавати в ненависти, щоби не запалювати ся строгістю... Анї не хочу, нї не раджу, щоби сейчас (без намислу) видавати суд, тільки щоби брати ся до того з розвагою“ (Migne P. l. II. роз. 1258).

Так обовязок сповідника обходити ся з каянником як найлагіднїйше є ясний і очивидний, як на долонї. А однак як часто, хочби навіть у нас, лучаєть ся як раз щось противного. Наші сповідники часто чи то задля обтяженя душпастирською працею чи може задля нерозуміня свого високого становиска в тій хвилї, коли сповідають, — поступають зле і невідповідно. Що воно так дїє ся, говорю на підставі того, що сам чув з уст каянників, котрі досьвідчили на собі злого обходженя.

а) Знаю одного інтеліґентного чоловіка, котрий помимо того, що кождої неділї і сьвята ходив точно на богослуженя, що з найбільшим почитанєм відносив ся до правд св. віри — значить не був недовірком — ніколи не ходив до сповіди. Що нераз напросила ся його жінка і доростаючі уже дїти (ті сцени повторяли ся рік річно в часї Великого Посту), він повторяв заєдно: „Дайте менї спокій! Не піду до сповіди по то, щоби мене бештано як парібка. Я йому (себто сповідникови, котрого мав на думцї), а не він менї робить ласку, коли хочу сповідати ся“. Оттак витревав при своїм через цїлих чотирнайцять лїт. Аж перед смертию своєї жінки дав ся їй намовити піти до сповіди.

І я слухаючи тих його виводів — а був я тодї іще ґімназиястом — не дуже добре думав собі про духовний стан а хвилями відчував до него велику відразу. Потїшував ся хиба тим, що мій знайомий є латинником, проте тяжкий докір, що зраджував ся зглядом духовеньства в моїй душі, не відносив ся так дуже до духовеньства мого народу.

Та на жаль дуже скоро наступило розчарованє. „Взагалї, казала менї одна інтеліґентна каянниця, не сповідаю ся у наших сьвященників з таким довірєм, як давнїйше. Минувшого року я перебувала у своєї сестри, в місті Х. А що се був час великого посту, — я пішла до церкви висповідати ся. Однак сьвященик не тільки, що не хотїв сповідати, але ще й викричав перед людьми, відсилаючи мене до мого власного пароха. Тодї я пішла до єзуіцкого костела і там, хоч се була у них велика пятниця, мене висповідали“.

Иньшим разом сповідає ся в мене якийсь селянин. По сповіди раджу йому, щоби до кінця воликого посту висповідав ся ще раз у свого власного душпастиря. „Добре, відказує менї селянин, але не у свого отця духовного, бо так кричать, що нехай матінка Божа боронить. Я й тому приходжу що року сюди до св. Юра, щоби у них не сповідати ся“. Колись знову визнала якась селянка, що торік „пасхельної (sic!) сповіди не відправила“, бо „єгомость“ так кричали на других, що вона налякавши ся пішла без сповіди до дому, потім відтягнуло ся і так остало аж до нинї.

Ну, і спробуйте-ж тепер такому каянникови чи каянницї вибити з голови то зле переконанє, якого набрали до свого „отця духовного“, спрубуйте його якось уневиннити. Єсли на таке його визнанє не скажеж йому нїчого, то скріпиш його в пересьвідченю, що його „отець духовний“ злий, а тодї він вже собі сам виміркує, що коли можна не йти до него сповідати ся, то так само не буде ґріхом не вислухати в неділю Служби Божої, яку він править, тим більше голошеної ним науки. А почнеш йому говорити, що „отець духовні“ могли бути тодї хорі, змучені і т. п., або що Ісус Христос учив бути покірним і не зражувати ся чого небудь, то подивить ся на тебе так недовірчиво, гейби подумав: „ти такий сам як і він“, і хоч тобі по-

такує, то все таки ти відчуваєш, що тобі не довіряє. Тай і не диво: він дізнав злого принятя не раз і не два, але за кождим разом, як іно поважив ся попросити о вислуханє сповіди.

Дякувати Господу Богу за то, що не один принайменше раз на рік піде „до св. Юра“ чи до якої там церкви, аби „відправити пасхельну сповідь“. А що-ж сказати про тих, що з неохочені до сповіди через свого „отця духовного“, і не подумають о тім, щоби лїку на рани своєї душі глядїти де инде? Що сказати про ненарушуванє таємниці сповіди, коли сьвященик перед зібраним народом так викрикує на свого каянника, що аж другі боять ся приступати до сповіди?

Може собі хто небудь думати, що то лиш рідкі случаї, проте такі рефлєксії занадто песимістичні. Нехай би і так було, то і тоді такі случаї дають богато до бажаня на будуче. Тепер і розуміємо, чому то богато наших людий глядить духового корму радше у латинників, чим у нас; розуміємо також одну з немалих причин нерідких переходів наших людий на латинський обряд.

Якаж на се рада? Дуже проста і легка: Памятати, що сповідальниця, то місце милосердя, місце прощеня всяких провин, а не стайня чи стодола, де можна покричати на наймита за те, що не зробив своєї роботи — а сповідник, то не жандарм чи полїцай, що стоїть неначе у Бога на службі гейби нарочно на те, щоби висльджувати всякі провини і за них карати, тільки лїкар душі, заступник Ісуса Христа в тій хвилї, коли Він з найбільшою любовю сказав до каючого ся грішника: „Дитино! відпускають ся твої гріхи! Возьми своє лїжко і іди до дому“.

б) При сповіди я довідав ся про такі случаї: Двох каянників не сповнило наложеної покути тому, що мали дати на Службу Божу, а третий не ходив задля того через три роки до сповіди, що сьвященик накладаючи покуту з'обовязав його дати на Службу Божу і парастас. В иньших двох случаях каянник не виповнив покути, бо мав дати більшу суму (раз 8, другий раз 10 кор.) для бідних.

А були також каянники, що так сповідали ся: „Я не відправив покути, бо через три місяці мав не вступити до реставрації“ або „не додержала наложеної покути, бо через цїлий рік мала що пятниці строго постити (не їсти з набілом), і затаїла се на послїдній сповіди“. До того самого признав ся ще один каянник з тою лишень ріжницею, що на своє щастє не затаїв сего на сповіди. За теж один каянник почав так свою сповідь: „Хочу сповідати ся з цїлого житя“. Чому? — питаю. „Пять лїт тому назад, я дістав за покуту через цїлий рік не пити нїякого трунку. Помимо доброї волї я не витримав, напив ся. Того гріха я не визнавав через цїлих пять лїт. Нинї менї так чогось тяжко, що мушу вже раз порядно висповідати ся“.

Я слухав тих визнань і думав собі, де глядїти причини того прояву, що як раз покута, при помочи котрої каянник мав направити кривду заподіяну Господу Боги своїми гріхами, не принесла одним нїякої користи, бо її не відправили, для других здїлала сповідь не пожаданою, а предметом легковаженя, а для третих стала ся „каменем предкновенїя“, бо причиною сьвятотатських сповідий і причастий? В тім, що сї люди дістали за покуту стримувати ся від даних пороків через плеканє їм противлежних чеснот, я не міг добачити того причини; як раз моралїсти поручають визначити налоговим грішникам того рода покуту, щоби їх в той спосіб відзвичаїти від налогу. Сповідник має визначувати покуту, що відповідала би якости гріха, а римський ритуал (Rituale romanum, tit. 3. c. 1. n. 19) зазначує виразно, що такою покутою є приміром для пияка — не пити, для скупця — милостиня і т. п.

А однак ті роди покути, так захвалювані моралїстами, мусимо вважати, як бачимо із згаданих нами примірів, за невідповідні. Чому-ж се приписати? Нїчому иньшому, тільки надмірній строгости в визначуваню покути.

В першій мірі мусимо глядїти на обставини каянника, серед яких живе і обертає ся, а певно охоронимо ся від непотрібної строгости. Так приміром невідповідна покута була з'обовязувати жовнїра-підофіцера не заглянути через три місяцї до реставрациї (виразно було сказане: „до реставрациї“, а не „до шинку“ чи „кнайпи“), бо його стан нераз примушує до того. Нерозумно казати зарібникови чи зарібницї, котрі тяжко працюють, за покуту що пятницї здержувати ся від молочних страв (сушити) хочби навіть через три місяцї, не то через цїлий рік.

Невідповідною буде покута, казати каянникови дати більший грошевий даток на яку небудь добродійну цїль, бо більше як певно, що каянник того не виповнить. Найвисше можна се комусь порадити, але не завдавати яко покуту, котру мусить виповнити.

Догадую ся, що в цитованих нами двох случаях хотїв може сповідник в той спосіб з'обовязати каянника до звороту на річ чоловіка, котрого каянник вже не може віднайти. Однак в таких случаях сего в той спосіб не робить ся. Покута повинна остати все покутою, а обовязок звороту обовязком; одно з другим не можна мішати, бо каянник може стратити почутє обовязку звернути забрану річ, думаючи собі, що до звороту не є обовязаний, бо сповідник про те не згадував виразно, затеж покуту може не відправити, бо та, яку дістав, за трудна для него до виконаня. Проте треба каянникови виразно сказати: Вісїм чи десять корон маєш дати на таку а таку цїль в тім намірі, щоби Бог винадгородив чоловікови, котрому ти їх винен,

а котрого не можеш віднайти, а за покуту маєш здїлати то а то. Тодї каянник певно не буде собі кривдувати, що дістав за велику покуту.

Можна тільки з'обовязати когось до звороту в формі покути, коли на певно знає ся, що се його спонукує до скоршого звороту; а і тодї треба йому сказати, що в той спосіб має направити заподїяну другому кривду.

А вже зовсїм зле і нерозумно є казати комусь, а підчас сповіди хочби навіть радити, дати на Службу Божу або парастас. В каяннику може мимо його волї зродити ся підозрінє, що сповідник, даючи того рода покуту, має надїю сам дістати на Службу Божу, затим хоче використати сповідь для себе самого. Через то каянник тратить то високе понятє, яке повинен мати про сповідь, а навіть, як се бачимо в однім з наведених нами случаїв, вона стає ся для него предметом легковаженя. Каянник, особливо меньше інтелїгентний, не представляє собі в хвилї нескінчену вартість Служби Божої яко задосить-учиненя за сподїяні гріхи; він тільки бачить одно именно, що сьвященик дибає на його кешеню. Раз чув я такий анегдот: Парох висповідав свою парохіянку і за покуту завдав їй „наняти Службу Божу". „Найму, відповіла селянка, але не у тебе, деруне". Ніхто розумний не повірить, щоби наша селянка зважила ся сказати щось подібного при сповіди, однак сам факт, що такий анегдот міг повстати, повинен бути для сповідників великою наукою.

Вкінци, коли вже з'обовязує ся за покуту здержувати ся від даного порока, що треба глядїти, чи каянник зможе се виконати. Не на те дає ся покуту, щоби нею комусь докучити, тільки на те, щоби вона при співдїланю осьвящаючої благодати — обмежила в грішнику наклін до порока, а розбудила любов до противлежної гріхови чесноти.

Моралїсти розріжняють ч е с н о т и, які чоловік посїдає силою своєї природної наклонности, а ч е с н о т и, які чоловік набуває щойно через осьвящаючу ласку. Так для приміру, хто з природи не є склонний до піяньства, той має чесноту тверезости силою своєї природної наклонности; хтож перестає пити після св. сповіди, той набув її через осьвящаючу ласку. Ріжниця між ними є тота, що чеснота з природної наклонности дає легкість дїланя, а можність посїдає з природи, за теж чеснота набута через осьвящаючу ласку має можність дїланя, а бракує їй легкости в дїланю.

Коли-ж дає ся покуту в тій цїлї, щоби хтось скріпив в собі чесноту, набуту через сповідь, то треба її так давати, щоби каянник справдї здобув собі легкість в дїланю. А думаю, що скорше витворив би собі ту легкість, колиб за покуту мав дати приміром кілька разів малу, звичайну милостиню бідному, ніж дати один тільки раз більшу суму гроший на яку там Богоугодну цїль. Впрочім може собі хто небудь завдавати покуту,

яку хоче, тільки все мусить глядїти на то, чи вона принесе каянникови справдї душевну користь, а не буде для него причиною іще більших гріхів. А то всьо осягнемо, єсли для людських провин будемо лагідними, вирозумілими, а головно єсли на каянника будемо глядїти з горячим співчутєм старшого брата для молодшого, а не з зимною повагою строгого судиї для підсудимого.

о. М. Щ.

Зладив О. В.

Всячина.

Конституция в справі „veto“. В 3. томі Вістника церковних законів в Римі містить ся розпорядженє в справі вибору папи, яке складає ся з чотирох декретів: конституций Vacante Sede Apostolica з 25/XII. 1904, Commissum Nobis з 20/I. 1904, Praedecessores Nostri з 24/V. 1882 і реґуляміну на час опорожненя папскої Столиці.

В конституциї Commissum наказує ся під загрозою excommunicationis latae sententiae specialiter reservatae всїм учасникам конкляве, щоби не важили ся предкладати в який небудь спосіб якого небудь протесту анї бажаня сьвітских чинників при виборі папи.

Польскі епископи.

Нагоду до виданя папского розпорядженя в справі veto дав кардинал Пузина з Кракова, який желанє Австриї, щоби не вибрано кардинала Рамполї, предложив кардинальскій колеґії в формі протесту.

При тій нагоді, яка характеризує австрийску ультральояльність польского епископа, нехай нам буде вільно звернути на ультрапольский тон польского архіепископа в пастирскім листї з 11/II. 1909. Архіепископ говорить, що при гробі гетьмана Жулкевского уста єго складали ся радше до молитви до гетьмана, як за гетьмана, який згинув як мученик за Христову справу.

Гинути за справу польскої полїтики, значить гинути за Христа!

Гл. також „Нива“ 1908 ст. 717 про ультрапатриотичний виступ архіепископского суфраґана.

Натомість тарнівский епископ видав 15/I. 1909 пастирский лист, в якім заявляє, що буде стреміти до побільшеня костелів і парохій в своїй епархії. Перешкоди в тім ділї ставали єму нераз самі сьвященики, які у східній Галичині виявляють далеко більшу ревність, як в західній. Східно-галицкі польскі сьвященики руководять ся може більше национально-політичними мотивами, як релїґійно-церковними, але сьвященик — зазначує тарнівский владика — не повинен так поступати, бо я а першім місци повинна в него стояти Церков.

Зі сказівок тарнівского епископа могли би дещо скористати і кардинал і архіепископ!

Про дарвінїзм. Питане про ґенезу сьвіта ділить вчених на теїстів, які признають Сотворителя, що сотворив сьвіт, після одних з нїчого, після інших з вічної материї — і на материялїстів, які принимають повстане сьвіта з вічної материї, розвиваючої ся після механічних законів без участи Бога.

Питане про ґенезу орґанїчного житя не має вже так засадничого значіня, як питане про початок сьвіта. Можна приняти, що перший орґанізм повстав з неорґанїчної материї, або що він зістав сотворений безпосередно через Бога. Християньский сьвітогляд домагає ся лиш того одного, щоби в однім і в другім случаю приняти вплив Бога. Бог може вложити в неорґанїчну материю житєву силу, яка з часом переміняє мертву материю в орґанізм. Пояснюване орґанїчного житя впливом самих механічних законів без участи Бога буде против-християньским поглядом. Єсли би доказано однак, що в штучний спосіб можна витворити такий орґанізм, як білко, то з тої рациї не ма що бояти ся о віру. Склад атомів, потрібних до утвореня білка, може мати в собі Богом дану житєву силу.

Питане про повстане орґанїчних ґатунків зн. рослин і зьвірят ділить вчених на приклонників теорії про незмінність (Konstanztheorie) і теорії про перехід (Descendenztheorie). Після першої ґатунки рослин і зьвірят суть незмінні, вічні пр. дуб був і буде все дубом. Після другої знаної вже в старинности оден орґанізм може перейти в другий пр. дуб в сосну.

Ходить однак о те, під якими впливами відбуває ся такий перехід. Ляма р кізм твердить, що під впливом аккомодациї зн. з'уживане деяких орґанів викликує ся їх загибель, так що з часом повстає новий зн. без деяких давних орґанів ґатунок орґанїзму. Але чому перехід має йти до щораз то висших форм орґанїзмів, сего не вміє пояснити лямаркізм.

Дарвінїзм є то інша форма десценденційної теорії і твердить, що перехід одного орґанїзму в другий відбуває ся під впливом борби о бутє. Під дарвінїзмом розуміє ся часто теорию десценденциї взагалї, але зовсїм фальшиво. Есенция дарвінїзму лежить в пояснюваню переходу одного орґанїзму в другий чи-

сто внїшним, механїчним чинником борби о бутє. Дарвін не поставив теорії десценденції, яка є здобутком новочасної науки, але переняв єї від попередників, а сам видумав не конче щасливо принцип десценденції, після якого орґанїзми лучше достроєні до обставин поконують слабші, розвивають в борбі нові прикмети і стають иншими орґанїзмами. Дарвінїзм пояснює переміну орґанїзму в инший, але не в силї пояснити повстанє перших орґанїзмів. Дальше забуває дарвінїзм на то, що часто не рішає о бутю орґанїзму єго добра будова, але місце, в якім він перебуває. Добре хоронений орґанїзм, хотяй слабий, заховає ся скорше, як сильний, але виставлений на небезпеку. Дарвінїзм має так слабі сторони, що горячий єго приклонник Вайсман сильно зневірив ся до тої теорії.

Ще більше знайде ся трудностий, як схочемо визначити границї, в яких можлива десценденция: чи приміром можливий перехід пса в кота або малпи в чоловіка.

Для християньскої доґми і традицийної теольоґії є річию зовсїм обоятною, чи поодинокі орґанїзми можуть переходити в инші чи не можуть, чи той перехід відбуває ся під впливом аккомодациї чи боротьби о бутє. Для доґми (але не для традицийної теольоґії) є навіть річию обоятною, чи людске тїло походить впрост від Бога, чи витворило ся оно зі звірячої материї. Ті квестиї належать виключно до природописної науки, яка однак до тепер не сказала свого послїдного слова. Християньский сьвітогляд домагає ся лиш признаня Бога яко Сотворителя сьвіта. Сам Дарвін був пересьвідчений, що теория десценденциї не противить ся обявленю, бо Бог буде Богом, чи сотворить впрост всї орґанїзми, чи сотворить лиш деякі, котрі внутрішною Богом їм даною силою перейдуть на тисячі нових орґанїзмів. Але сам Дарвін і переважна часть новітних природознавців знаходять против дарвінїзму богато фактів в природї, до того степени, що дарвінїзм (не десценденция!) нині поважно захитаний. Зі становища теольоґічного належало би лиш тодї відкинути дарвінїзм, єсли би він хотїв виелїмінувати всякий вплив Бога на природу і старав ся пояснити всї явища орґанїчного житя виключно механїчними законами материї. І так богато розуміє теорию Дарвіна. Такий дарвінїзм однак перестає бути природописною системою, а стає фільософічним сьвітоглядом, що виходить поза факти, а входить в область спекуляциї. Всякі „поступовцї“ виходять до борби против християньства лиш з таким псевдодарвінїзмом. Але против того „фільософічного“ дарвінїзму найсильнїйшим оружиєм є... льоґіка.

Деклямациї поміщені в „Землї і Волї“ (ч. 8. „Чарльс Дарвін“) на тему, як то Дарвін „з тьми пересудів та релїґійних забобонів пануючої Церкви вивів усю людскість на нові сьвітляні шляхи“, свою теорию „довів як незбиту правду“ „єго твори се ґранїтні стовпи в розвою науки“ і „основи нинїшного

знаня“ — суть одним з тисячних доказів на крайне неуцтво, соціялїстам однак питоме. Єслиж Церков заказала недовареним головам читаня творів Дарвіна, то мала повну рацию: читачі-недоуки все зроблять з недоказаної теориї противрелїґійну гецу.

Релїґія природознавців. Деннерт (Die Religion der Naturforscher) занимав ся дослїдами над релїґією 300 найвизначнїйших природознавців на підставі їх творів. Про релїґію 38-ох не можна нїчо певного сказати, 242-ох вірило в Бога, 20-ох було недовірків, між ними 5-ох материялїстів. Отже 92% було теїстами а з них 40% занимало строго церковне становище. До атеїстів зачисляв ся Лявоасіє, Ляпляс, індеферентними були Гумбольдт, Дарвін, віруючими були Копернїк, Ґалїлеї, Кеплєр, Ньютон, Ляйбнїц, Айлєр, Ківе, Фарадай, Пастер.

Гекель, заїлий ворог християньства, поборює Церков ложию. Доказано єму, і то зі сторони самих природознавців, що він сьвідомо відбив ембриона малпи яко ембрион чоловіка, щоби на підставі анальоґії між тими двома ембрионами доказати малпяче походженє чоловіка. Тепер закидає Брас, що Гекель допустив ся подібного обманьства на чужих працях. Именно Гекель взяв ілюстрацию якогось зьвіряти з творів помершого натураліста, відтявхвіст зьвірячому ембрионови та дав єму людску голову, людскому дав малпячу і на тій підставі подає за погляд небіщика, буцїм то той небіщик фактами доказав походженє чоловіка від зьвіряти. З напруженєм очікує вчений сьвіт, що відповість Гекель на той тяжкий закид. Здає ся, що обкине Браса лайкою, тай на тім конець. Так звичайно боронить ся стовп нинїшного материялїзму і масонериї Ернест Гекель, „фільософ“ з Єни.

Гавсен против Гекля. Професор ботанїки на унїверситетї в Ґіссен, Ад. Гавсен, виступив в творі „Grenzen der Religion u. Naturwissenschaft“ против материялїзму фільософії Гекля. За причини безприкладного покупу Геклевих „Welträtsel“ подає Гавсен то, що Гекель перечить без доказів Бога, душу, волю, а таке пусте перечене звільняє лїнивих людий від думаня над тими важкими проблємами. Доґма безсмертности душі є після Гекля найшкідлившою доґмою, а після Гавсена вона найменше противить ся науцї. Ставлене Геклем етичної системи без свобідної волї називає Гавсен патольоґічним обявом Геклевої і взагалї материялїстичної та детермінїстичної фільософії.

Мозок злочинців. Італїйский вчений Льомбросо поставив теорию, що злочини не суть актом волї чоловіка, а лише фізичною хоробою, за яку не годить ся карати. Під впливом тої доктрини повстала нова школа криміналїстів, яка домагала ся знесеня кари за злочини, а введеня лїчничих заведень для злочинців. Против тої доктрини виступив рішучо професор Дебєр з Лїль з солїдними доказами, що злочинець не ріжнить ся від чесного чоловіка будовою мозку. Отже злочин не є фізиольоґіч-

ною аномалїєю, захованою деякими людьми ще з тих часів, коли люди були звѣрятами, але є актом сьвідомої і вільної волї. Масоньскі вільнодумнї часописи дуже невдоволені такою розвязкою справи, а в „Учителю“ (ст. 37 сл.) говорить ся про теорию Льомброса з завеликим одушевленєм!

Росийскі погляди на унїю.. Співробітник „Нового Времени“, А. Столипін, внїс проєкт привернення гр. кат. обряду, щоби повздержати лятинїзацию та польонїзацию навертаючих ся на католицизм Росиян. Волинець заявив на то в „Церковн. Вѣдомостях“, що унїя як раз найлучше средство лятинїзациї та польонїзациї Росиян. Після Столипіна унїя є поборювана Поляками, після Волинця вона є як раз польскою інтриґою.

Rusin, Moskal i Polak czyli kościół unicki a schizma, Poznań, 1907. Боронить Поляків перед закидом, що они шкодять унії.

Świat słowiański (1909, I. ст. 99) пише: „Дїло“, антикатолицка ґазета, накликує Ординарият, якого повагу систематично підкопувало, до репресиї против православя за виданє Ставропігією Временника.

Львівский Przegląd пише в хронїцї (ч. 51), що богато „unitów“ і „unitek“ перейшло на „katolicyzm«, а трохи „katolików« перейшло на „inne“. От маємо в католицкім (в понятю Поляків!) дневнику відріжнює „unitów“ від „katolików“. Того рода вислови то найлїпша „апольоґія“ дбайливости Поляків про унїю та католицизм.

Józef Bilczewski Listy pasterskie i mowy okolicznościowe, Mikołajów-Warszawa, 1908, ст. 602. Поміщені в тій колєкциї між іншим реферат архіепископа на катихитичнім курсї у Відні, про социяльне питанє, про Церков.

Почаївскі ремінїсценциї. Селянин, що їздив до Почаєва і Києва на прощу, тїшив ся, що там доперва навчив ся добре хрестити ся. Наші епископи — каже — не вміють ся перехрестити; нехай поїдуть до Росиї, то там навчать ся. По православному такі треба хрестити ся: Во імя Отца на чоло, і Сина на груди, св. Духа на праве рамя, амінь на лїве.

Vaterland, віденьский консервативно-шляхотско-католицкий орґан, обходив 1/I. 1909 50-лїтний ювилей свого існованя. Довгий час (— 1890 р.) був се одинокий католицкий поважний орґан, який богато здїлав доброго для християньского сьвітогляду. Одним з основателїв був барон Vogelsang, звісний реформатор социяльного руху в християньскім дусї.

Професор штрасбурского університету, історик **Мартин Spahn** помістив (Reichspost 1/I. 1909 № 1) порівнанє між австрійскою християньско-социяльною партиєю а нїмецким центром, при чім сконстатував факт, що в периоді горячих виборів до парляменту і до соймів в 1907 і 1908 рр. лїберальні і социялїстичні партиї в Австриї і Нїмеччинї дізнали пораженя, а християньскі потягнули за собою широкі маси народа.

Барон Гертлїнґ, професор монахійского університету, презес катол. наукового товариства імени Ґерреса, фільософ і соціольоґ, зістав предсїдателем полїтичної католицкої партиї центра в Берлїнї.

Лїберальїзм в Австриї. Коли католики жадали усуненя з катедри богохульника Вармунда в Інсбруцї, вся „поступова“ суспільність піднесла протест в оборонї свободи „наукового“ пересьвідченя. Коли Шенбах, ґерманїст на університетї в Ґрацу, навів в своїм рефератї цитат з повісти Бартща про моральне зіпсутє жінок в Ґрацу, тодї герой з „вільної школи“ Гернес, професор університету, зачав аґітувати за усуненєм Шенбаха (католика) з катедри, а „поступовий“ табор аж завив з радости з такої „вільнодумної“ акциї лїберальїзму.

Союз нїмец. катол. учительок вніс до берлїньского мінїстерства петицию за конфесийним характером висших жіночих шкіл, а запротестував против спільної науки хлопців з дївчатами, виходячи з заложеня, що така коедукация може бути хиба толєрована і лиш до 12-ого року житя.

Християньска партия підоймою народної осьвіти. Християньско-соціяльна партия зістала окричана лїбералами і соціялїстами яко реакцийна, ворожа просьвітї. Факти показують однак що іншого. Від 1896 року, коли то партия здобула собі управу Відня, заложила вона 100 шкіл. В 1908 р. числять ті школи 233.000 учеників в 5.200 клясах. На одну клясу випадає 5 репетентів, яких разом є в віденьских народних школах 26.000. Число не велике. Однак брехлива соціялїстична преса розтрубила, що ті репетенти повтаряють клясу з браку шкіл, о які християньска управа міста буцїм то не дбає.

Християньска партия причинила ся також до уладженя III-ого практичного соціяльного курсу, який буде тревати місяць і має виобразувати провідників християньского руху. Аґітация, преса, соціялїзм, робітниче законодавство, аґрарне питаиє, картелї і т. п. буде предметом курсу. Денно буде 5 годин викладів, а 2 години дискусиї. Вступ безплатний. Зголошуваня приймає ся: Wien VII. Kaiserstr. № 8.

Вплив евхаристичного конґресу в Льондонї приєднав катол. Церкві в північній Америцї в однім роцї 25.056 душ.

Сьвященики в Америцї мають найкрасше поле до дїланя, особливо в Сполучених Державах. Власти відносять ся до епископів з великою пошаною. Президент републики їхав з кардиналом аж до С. Люї, щоби бути присутним на теольоґічній диспутї в єзуїтскім університетї. Одного епископа іменувала держава мировим судиєю в справі великого гірничого страйку. Парохіяни відносять ся до парохів з сердечною любовю, але ті за то богато працюють: закладають церкви, школи, шпиталї і самі тим всїм заряджують. Через то заходять між парохами а парохіянами тїсні зносини.

Містобурмістр одного моравского міста запротестував против змаганя деяких професорів, що ширили крайний лїберальїзм і сказав: Ви хочете консервувати всьо, що має нарід: пісні, строї, диялект і т. п., а лиш з фанатизмом поборюєте релїґію. І сьмієте ще нарікати, єсли сьвященики, сповняючи свій сьвятий обовязок, пятнують вашу акцию і вашу пресу.

Слова сказані на публичних зборах і то чоловіком з академічним степенем зробили велике вражінє.

Епископ спіский Parvy наробив Церкві богато стиду і гризоти своїм шкандальним поведенєм. Але всякі лайдацтва прикриває плащиком патриотизму та переслїдує словацких сьвящеників, Глинку і Томанка, за те, що они не хочуть дати ся пожерти мадярскому шовінїзмови. Засуд на Глинку знесла римска курия, а Томанка не хотїв приняти нїякий монастир до себе на покуту, бо не добачив в нїм (Томанку) нїякої вини. Мимо протесту куриї хоче мадарске правительство посунути Парвія на лїпшу диєцезию.

Collége de France віддало катедру істориї релїґії бібліґстови Льоаси, який, хотяй катол. сьвященик, стояв на крайнім крилї модернїзму і зістав тому екскомунїкований. Єго контр-кандидатом був звісний нашим читачам раціоналїст Моріс Верн, любимець Драґоманова.

Легкодушність в розводах. Практичні Американцї уміють завсїгди придумати якусь несподіванку. Сим разом хороші Американки придумали розвід в дарунку на Різдво. На тиждень перед Різдвом після латиньского обряду рішало ся перед найвисшим трибуналом в Ню-Йорку множество процесів розводових. Судия Давлїнґ дав одного дня не менше лиш 125 розводів, і завів тим, як сказав, „спокій і мир на Різдво“. Судия Давлїнґ розпочав розправу о 10 год. перед полуднем, а до 12 год. розвів вже був сорок сопружеств. Салї судові були переповнені жінками, почавши від таких красавиць, котрі ще не скінчили 20 лїт аж до поважних сивоволосих невіст. Судия той працював зі скоростию 15 до 20 розводів на годину і вдоволений подав о 5 год. до відомости, що виконав 125 розводів, а слїдуюче засїданє відкладає до другого дня та має надїю, що може ще 2.000 жінкам зробити розводами радість на Різдво. („*Нар. Часопись*“).

Масоньска свободолюбність в Франциї показує ся в той спосіб, що лїберально-буржуазийне правительство льожі переслїдує катол. офіцирів за їх участь в богослуженю катол. корпорациї, а учителїв переслїдує за то, що они відвідують парохів. Социялїстична лївиця франц. парляменту напятнувала (29. I. 1909) таку тиранїю масонериї.

Проти „вільної любови“. Відчити про „вільну любов“, якими „вільнодумцї“, розуміє ся в першій мірі Жиди, засипували Варшаву, викликали реакцию розважних людий! Польске жіноцтво, перестрашене половими орґіями, тим наслїдком „полового осьвідомлюваня“, запротестувало в імя релїґії, в імя народа, в імя

жіночої чести проти безглуздів „вільної думки“ і против анархії „вільної любови“.

Навіть орґан польских „поступовців“, „Kultura polska“, напятнувала рішучо ту порноґрафію, овивану в золоті листки літератури і штуки. „Jeśli chodzi o badania naukowe, to mamy rozpraw w tym przedmiocie (зн. полове питанє) za mało; jeśli zaś chodzi o czcze paplaniny i wyrób środków podniecających, to istotnie pojawiło się u nas fabrykantów literatury kantarydowej za dużo“.

Що люблять читати? Італїйска часопись „Coenobium“ запитала своїх приятелїв, яку з сорок вичислених книг хотїли би вони мати в своїй самотї. Данте одержав 64 голосів, Шекспір 62, Біблія 61, Платон 48, Ґете 47, Марк Аврель 42. Віктор Hugo 41, Гомер 39, Cervantes 38, Паскаль 35, Спіноца 34, Кант 32, Толстой 29, Шоппенгавер 29, Montaigne 28, Ренан 28, Леопарді 27, Дарвін 26, Flaubert 25, Софокль 24, Св. Августин 24, Нїтше 23, Молїер 23, Бальзак 22, Carlyle 22, Spencer 22, Гайне 22, Руссо 21, Епіктет 21, Айсхіль 21, Кардуччі 20, Вірґіль 19, Мюссе 18, Шіллєр 17, Аристотель 17, Ібсен 16, James 16, Imitace 15, Манцонї 15, Rabelais, La Bruyére, Racine, La Fontaine, Emerson, А. Франс, Гораций, Taine, Роё, Геґель, Amiel, Shelley, Мюпассан, Еврипід, La Rochefoucault, Corneille, Bossent, Verlaine, Hume, Eug. Sue, M. Jaures по 1 голосї.

Отже легкодушні Італїяни найрадше читали би релїґією, навіяні твори (Біблія, Данта) та поважні фільософічні (Плято). Модерна декадентска поезия (Verlaine) та плюгаві романи (Sue) не припадають їм до смаку.

Земля числить 1.569,501.300 людий, а 1.000 мов. В Европі — 404,044,800, в Азиї — 864,565.500, в Африцї — 145,230.000, в Америцї — 148,912.000. Католиків є 270, протестантів 180, Жидів 11, магометан 220, поган 779 мілїонів.

В Австро-Угорщинї є 65·6% латинників (30,930.000), 10·5% східного катол. обряду (4,950.000), а 4·7% жидів (2,210.000).

Гл. Hickmann, geographisch. statist. Universal-Taschenatlas, Wien VII/I G. Freytag &. Berndt, 4·50 кор.

Лєксикон конверсацийний католицкий Гердера має в 3. виданю 8 томів, 8.400 сторін, 1,159.200 віршів, 46,368.000 букв.

Шематизмъ всего клира гр. кат. Митропол. **Архіепархіи львôвскои** на **рôкъ 1909.** Рôчникъ 65. Львôвъ, 1909 ст. 456.

Кардинальска колеґія числить 6 кардиналів-епископів, 48 кардиналів-пресвитерів, 4 кардиналів-дияконів.

Хронольоґія епископів і митрополитів подана на ст. 17—21. В Архіепархії є 10 крилошан, 2 сьвящеників в канцелярії Консисторії, 9 в духовнім семинари, 880 в душпастирстві, 2 в душпастирстві в Відни, 11 військових капелянів, з того 3 на емеритурі), 83 в шкільництві, 3 докторандів в Відни, 7 пенсионованих сьвящеників, 2 сьвящеників без сьвященичого занятя, в Америцї 39 сьвітских сьвящеників, 1 капелян Митрополита. Отже сьвящеників савітских є 1051.

Сьвящеників-монахів в Римі 2, монахів взагалї в Америцї 10.

Кандидатів сьвященичого стану є 191: укінчивших студиї 35, на студиях в Римі 6, у Львові 125, в Відни 6*), на екстернї 19.

Монастирів василияньских є 6, єромонахів 17, братів 8.

Монастирів студитских 2, сьвящеників 2, братів 31.

Монастирів Василиянок 2, а монахинь 65.

Сестер Служебниць Пр. Д. М. 71.

Число душ гр. кат. 1,249.409. Деканатів 54, парохій 757, з того цїсарского надання 46, митрополичого 13, ординариятского 77, приватного 587, вільного 34. Парохій обсаджених парохами 700, завідателями 55, обсаджених провізорично 2. Експонованих сотрудників 5, системізованих 50, приватних 48, сотрудників з правом управи 18.

Церков матерних 757, дочерних 458, разом 1.215. Каплиць 31. Померло в 1908 — 25 сьвящеників. Сьвящеників ювилятів є 43.

Нереформовані василияньскі монастирі суть в Гошеві (3 членів), Золочеві (2), Погонї (2). Реформовані у Львові (8), Краснопущи (7), Підгірцях (2).

Студитска Лавра св. Антонїя Печерского є в Скнилові під Львовом (4 схімонахів, 14 архаріїв, 8 новиків), а Лавра св. Йосифа Обручника в Каменцї коло Банялюки в Босни (2 схімників і 3 новиків).

Сестри Василиянки мають монастир в Словитї (40 сестер) і у Львові (25).

Служебниці мають своїдоми у Львові (27 сестер), Галичи (3), Глинянах (4), Крилосї (4), Тернополи (4), Гаях терноп. (4), Перегиньску (4), Бережанах (4), Стрию (4), в Хорвациї (5), в Канадї (3 доми а 11 сестер).

У львівскім Семинари є на церковнім фондї з львів. Архіепархії 32 на IV роцї, 44 на III р., 34 на II р., 5 на I р.; з Перемискої 1 на IV р., 30 на III р., 34 на II р., 5 на I р.; з Станиславівскої на IV р., — 16, на III р., — 1. Криживацка має в нашім Семинари двох питомців.

В Сполучених Державах суть самі сьвітскі сьвященики, в Канадї і Бразилїї самі монахи і монахинї.

На місиях в Нїмеччинї є двох сьвящеників: в Катовицях і Бремі.

Львівска Архіепархія дїлить ся на 5 протопресвитератів: галицкий (11 деканатів: Бережани, Бурштин, Войнилів, Галич, Калуш, Нараїв, Підгайцї, Поморяни, Рогатин, Стрілиска, Ходорів); золочівский (11 деканатів: Броди, Буск, Зборів, Золочів, Лопатин, Милятин, Олесько, Олїїв, Підкамінь, Радехів, Камінка струм.); львівский (10 деканатів: Бібрка, Винники, Глиняни,

*) Се невірно, бо в Відни є 3 сьвящеників, а натомість в Інсбруцї є 6 кандидатів.

Городок, Львів, Перемишляни, Унїв, Щирець, Янів, Яричів); стрийский (11 деканатів: Болехів, Долина, Жидачів, Журавно, Любинець, Николаїв, Перегиньско, Рожнїтів, Сколе, Стрий, Тухля); тернопільский (11 деканатів: Грималів, Зарванийя, Залїзцї, Зборів, Козлів, Микулинцї, Нове Село, Озеряни, Скалат, Теребовля, Тернопіль).

Шематизмъ всего Клира гр. кат. епархій соединеныхъ **Перемыскои**, Самбôрскои и Сянôцкои на **рôкъ 1909**, Перемышль, 1908, сторін 540.

Покровителями епархії є Пр. Дїва і св. Іван Хреститель. Епископів від 1218—1691 було 30, епископів православних 5 від 1611—1679, епископів від 1679 — до 1908 — 44. Крилошан було 30 від 1831—1908.

Крилошан дїйсних є 7, почетних 6, деканатів 40, парохій 668, а самостійних сотрудництв 25, системізованих сотрудництв 45, сотрудництв приватних 53, душпастирів 803, емеритів 3, сьвященик наділений алїментациєю, сьвященик без занятя 1, сьвящеників поза душпастирством 48, безженних 14, вдівців 129, жонатих 662, материх церквей 715, дочерних 575, вислужених деканів 13, питомців в Перемишли 24, у Львові 72, василиянських монастирів 7, єромонахів 44, монахинь 12, (з домашними сестрами 23), парохій цїсарского надання 54, приватного 541, вільного надання 3, парохій, в яких право патрона почиває 91. (Шемат. ст. 502—4).

Число душ 1,187.325.

В 1908 померло 19 сьвящеників. У Відні на студиях 1, в Інсбруцї 2, в Римі 5, в Фрайбурзї 1.

Василияньскі мужескі монастирі суть в Буковій, Дрогобичи, Жовквї, Крехові, Кристинополи, Лаврові (Шемат. ст. 491—3).

Жіночий монастир Василиянок є в Яворові, де є школа з 96 інститутками і 51 доходячими ученицями. Крім того мають Василиянки свій дім в Перемишли, де ведуть інтернат, який числить 46 дївчат.

Сестри Служебницї Пр. Дїви М. мають свої доми в Кристинополи, Белзкім Сїльци, Жужелю, Перемишли, Ветлинї, Самборі, Щепятинї, Жовквї, Добромили, Висоцку нижнім, Дрогобичи, Трускавци, Прилбичи. Є їх 92, з того 32 новичок а 5 кандидаток.

На ст. 494—5 находимо дати про Скнилівску Лавру.

Мировї суди. Громадскі закони (з 6/III. 1875 ч. 27 в. з. кр.) мають на цїли улекшити працю судам, охоронити людий перед визиском адвокатів і писарів та зменшити число процесів через інституцию мировых судів. Станиславівский Ординарият поручає духовеньству заняти ся студиями над тою справою і поручає підручник: Dr. Mich. Krawczyk — Ustawa o gminnych urzędach rozjemczych z komentarzem, przepisami, ustawami, wzorami — Śniatyn — 1908. 2 кор.

Дяківки. Мешканя дяків з огородами і датками в грошах та натуралїях перейшли з Церкви на власність шкільного фонду

там, де парохіяльні школи перемінено на громадскі. Де нема школи, там дяківка є в уживаню дяка, але в посїданю полїтичної громади. Тому радо треба повитати розпорядженє Станислав. Ординаряту, щоби душпастирі постарали ся о переписанє громадских дяківок на церков, а як нї, щоби виточили громадї процес. Рівночасно наказує Ординарият зголосити — відпис домово-клясового податку з дяківок, які яко мешканя церковної прислуги суть вільні від податку. Де нема дяківок, там треба о них постарати ся чи то дорогою записів чи складок.

Руске духовеньство а Руске Товариство Педаґоґічне. (Звіт дїяльности від 29/VI. 1908 — 25/III. 1909. ст. 32, Львів, 1909, з друкарнї Наук. Тов. ім. Шевченка).

Головою Тов. був о. Ів. Чапельский. Комітетів числило Тов. шість: для Бурси, Інституту св. Николая і св. Ольги, для будови Бурси, для будови дому на школи, Комітет для ново основаної бурси. Куплено дво поверхову каменицю на поміщенє семинарії, школи вправ і видїлової, чим ревно занимав ся між иншим о. Теод. Лежогубский. Інтернат для дївчат поміщено в каменици Ексц. Митрополита, а провід веде о. Дам. Лопатиньский. Орґан Тов. „Учитель“ має 644 передплатників, а „Дзвінок“ для дїтий 483. В р. 1908 продано книжок за 8.528·69 кор., отже о 476·45 більше як попереднього року. З краєвих фондів побирає Тов. 10.000 кор. на школи, 2.000 на видавництва, 300 на уладженє Загальних Зборів, 450 на бурсу, 600 на інститут св. Ольги а 250 на св. Николая. Товариство завідує сїмома фондациями, між ними фондацию ім. Шашкевича, основаною питомцями духовного Семінара у Львові з основним капіталом поки-що 1000 кор. На удержанє шкіл і інститутів вплило 3.836·18 кор. жертв. Більші жертви дістало Тов. від церковних брацтв, питомпїв духовного Семінара, сьвящеників, від перемиского Владики. В склад комісиї для оборони прав руских шкіл і учительства, основаної на внесенє о. Ал. Стефановича, входив також внескодавець. Членів звичайних вписало ся до Тов. від 1881 — 15/III 1909 — 4.298, але дїйсних членів буде лиш 3.000. В р. 1908 прибуло 353 членів. Почесних членів є 18, з яких трех померло — між ними о. Вас. Ільницкий і о. др. Ом. Огоновский. Живючими членами почесними з поміж сьвящеників є о. Ів. Чапельский. Число філій Тов-а є 42.

Зі Звіту про рух філій довідуємо ся, що в 42 філіях брало визначну участь 15 сьвящеників, а оден з них о. А. Войтїховский основав фундацию 502·42 кор. в Коломиї. При філіях було 11 бурс, 8 курсів для неграмотних, 3 приготовляючі до ґімназиї, 4 бібліотеки. В 8 філіях відбули ся концерти і відчити, в 3 приватні школи, в 1 — хор.

Звіт касовий подає приходи на 24.237 кор. 85 сот. розходи на 21.597·79, отже готівка 31/XII. 1908 виносила 2.640·06 кор. Довги виносять 29.393·27 кор, а майно около 66.000 кор. — Фактично більше, але ще не обчислене.

Приватна жіноча семінария учительська числила в році 1907/8 на 128 учениць — 33 сьвященичих доньок.

Зі Звітів поодиноких комітетів довідуємо ся, що 13 учеників удержував з власних фондів Ексц. Митрополит, а на будову бурси дало церковне брацтво в Скнилові 100 кор., богословиекстерністи 120 кор., о. Йос. Пиндик 50 кор.

Комітет будови бурси зібрав 407.198·36 кор., видав 391.918·70 кор., отже лишає ся 15.279·56 кор. Довгів має 244.000 кор.

Нові рускі товариства. Тов. укр. наук. викладів ім. Петра Могили у Львові має на ціли ширити просьвіту при помочи наукових і популярно-наукових викладів, відчитів, розмов, публїкаций, бібліотек. Членьска вкладка 12 кор.

Відроджене противалькоголїчне товариство у Львові ширить повздержність від горячих напитків, уладжує виклади, видає публїкациї, утримує безалькоголїчні гостинниці. Вкладка 6 кор.

Dekret „Ne temere“ в міжобрядовім відношеню,

1. Декрет той обовязує всіх католиків обряду латиньского.

2. Католиків східного обряду той декрет не обовязує після рішеня Congreg. Concil. Trident. з 1. лютого 1908. затвердженого через Папу Пія X.

3. На запитанє, чи не треба би розтягнути декрет „Ne temere“ на католиків східного обряду, відповіла конґреґация Conc. Trid. 1. лют. 1908, що то належить до конґреґациї „De Propaganda Fide“. В нїмецкім поясненю тої справи сказано: „Hiemit ist der Propaganda die Vollmacht übertragen, zu entscheiden, ob, wie und wann dieses Dekret auf die Katholiken des orient. Ritus auszudehnen sei“. Після конституциї Папи Венедикта XIV. „Allatae sunt“ обовязують католиків східного обряду нові папскі конституциї в трох случаях, а то:

а) если відносить ся до справ віри та морали,

б) або щось з права Божого та природного пояснюють,

в) або если виразно о східнім обряді згадують.

4. Если з женихів католиків одна есть обр. лат. а друга обр. східного, то сопружество мусить ся заключити після „Ne temere“. Конґреґация Conc. Trident. рішила 28. лют. 1908 так: invalidum est matrimonium, quod a catolico rit. lat. contrahitur cum catholico rit. orient. non servata forma hoc decreto („Ne temere“) statuta. Отже посередно обовязує декрет „Ne temere“ і католиків східн. обряду.

5. Після IX. 2 декрету „Ne temere“ має повідомити мене парох лат., если мій парохіянин взяв у него слюб з его парохіянкою. Если у мене возьме слюб з моєю парохіянокою якийсь латинник, то я повинен о тім слюбі завідомити того лат. пароха, в якого метриках хрещеня вписаний той латинник. А чи руский парох має після IX. 2 завідомити руских парохів? Мене вже завідомив руский парох при церкві св. Параскеви у Львові.

о. Йосиф Ганкевич
в Краснім.

Новий спосіб фабрикованя латинників. О. Соневицкий, парох в Велесневі, дістав повідомленє зі староства в Бучачи, що Дмитро Демчишин, господар з Дубенки, зголосив перехід з гр. кат. на латиньский обряд. Завізваний до о. пароха Дмитро зізнав, що будучи в Монастирисках за сьвідка при вінчаню говорив по польски до латиньского сьвященика і сей лат. сьвященик похвалив єго і сказав, що він Поляк і зголосив єго в старостві, що переходить з гр. кат. на лат. обряд. Сам Дмитро Демчишин не був анї в старостві анї не зголошував свого переходу — а і тепер тримаєсь свого гр. кат. обряду.

Пепро Чайківскій гр. кат. обряду, конюший у ґрафа Молодецкого в Манастирисках, женив ся з Полькою. Лат. сьвященик з Монастириск сказав, щоб він перейшов на лат. обряд і почав голосити єго оповіди лише в костелї. О. Подляшецкий, руский парох, довідавшись о тім, удав ся до ґрафа Молодецкого і спитав ся, чи не взбороняє конюшому тримати ся свого обряду, а коли граф сказав, що цїлком не мішаєсь в ту справу і не є противний, щоб єго слуга був обр. гр. кат., то Петро Ч. тодї висповідав ся і причащав ся в церкві. Відтак дістав о. Подляшецкий повідомленє з Староства, що Петро Ч. перейшов на латиньске.

о. Р. Фицалович.

Огляд преси.

(*По конець марця*).

О. В.

Львівско Архіепар. Відомости подають (ч. 3) цїнні замітки з асцетичної і социяльної области. До асцетичної области належать зарядженя „о відпустах взагалї і в особенности про геройчний акт любови душ в чистилищи“ (ст. 49 58), в яких подані услівя і спосіб узисканя відпусту та наведені численні зарядженя дотичної квестиї в давнїйших річниках Відомостий (ст. 53). Про причастиє хорих не натщо подані вказівки (ст. 58—60), що улекшують принимане св. Причастия в дусї папских інструкций.

Социяльно-економічні точки бачимо в порученю Ординаритом тов. св. Рафаїла (ст. 62—3), в приказї, щоби парохи видавали безпроволочно документи порібні руским робітникам в

Прусах до узисканя убезпеченя на случай нещасливих випадків (ст. 63—4), в порученю стипендийного фонда тов. Просьвіти, яка має на ціли виобразувати фахових людий до заложеня рускої фабрики для продукциї церковного сьвітла (ст. 64). Відтак йде поручене тов. для розвою рускої штуки (ст. 65).

Вістник Станислав. Епархії подає численні привилеї сьвященникам на час великодної сповіди: власть розрішати від посту, від всїх гріхів задержаних Епископови, вертати право petendi deditum coniugale втрачене з причини полових зносин одного з супругів з посвяченою особою 1. або 2. степени. (ст. 49). Гарно малює противцерковний рух в Европі і в нас в Галичинї Преосьв. Григорий і взиває духовеньство до рішучої борби з тим духом (ст. 27—35).

Місионар (за марець) подає „Кілька уваг для членів наших церковних католицких брацтв“ (ст. 71—7) і про „християньскі товариства робітничі“ (ст. 91—3).

Руслан подає інтересну допись „з кругів духовеньства“ на тему „як відновити Успеньску церков у Львові“, щоби она могла відповідати естетичним вимогам. (ч. ч. 46—7).

В трех статях (ч. ч. 49—51) поміщено про „радикальний та противцерковний рух в нашій суспільности і як его поборювати“, именно про драгоманівщину в нашій суспільности, головно між ґімназиястами та академіками. Потім подає вказівки, як має вести ся релїґійне видавництво для народу:

„Оно повинно обняти: 1) лектуру для шкільної молодежи молодшої і старшої, 2) популярну літературу для простого народу та 3) поважну наукову працю для духовеньства і для сьвітскої інтелїґенциї.

Оно повинно обняти всї справи, якими цїкавить ся наша суспільність і нарід, всї пекучі питаня дня — і належно їх осьвітити з становища Церкви і релїґії.

Оно повинно витворити, не так полемічну, як більше апольоґетичну літературу церковну, котра би обяснила і боронила всї институциї церковні та засади католицкої віри від радикальних нападів.

Оно повинно подати лекшу поживу белетристичну в релїґійнім дусї, котраб виробила змаганє особливо у молодежи та простого люду до доброго, морального, а викликала відразу до безбожного і неморального житя.

Оно повинно подати наукові засоби знаня потрібні катехитам до поборюваня атеїзму і радикалїзму у старшої молодежи, а охорони молодшої від сеї зарази.

Оно повинно подати підручники сьвященьству, з помочию котрих могли би они успішно вести борбу з радикалїзмом по читальнях і ріжних товариствах, та відповідні материяли до проповідей та наук в сповіди.

Одним словом видавництво таке повинно наповнити наші бібліотеки по школах, по читальнях, по сьвященичих домах — та сьвітских родинах — книжками, часописями і місячниками

в релїґійнім і церковнім дусї писаних — та дотикаючими всїх галузий людского знаня, щоби тим способом розширюючи і поглублюючи добру і поважну науку, витискати з рук нашої суспільности той цїлий радикальний крам, що так опанував цїлу область, що здає ся, мов би вже не було місця для иншої книжки і часописи".

Дальше містить „Руслан" (ч. 54—5) статю „О потребі розширеня редакцийної дїяльности тов. св. Ап. Павла", яка вяже ся з попередною статею про поборюване радикалїзму. Автор другої статї замічає, що „на жаль кілька сьвящеників віддає ся літературі сьвітскій замість свої здібности з'ужиткувати ва літературу богословского змісту", „иньші хоч уталанговані і очитані не пишуть нїчого до печатаня", „иньші звенять ся титулом Доктор богословія, котрий носять а non docendo". „Треба, щоби знатнїйші рускі сьвященики по приміру угорских під проводом своїх епископів спільними силами скрїпили редакцийну дїяльність тов. св. Ап. Павла. Треба, щоби під їх проводом зібрали ся у Львові на спільну нараду, на котрій уложено би плян працї, вибрано би коректорів і комітет редакцийний, розділено би теми праць". Редакция „Руслана" замічає, „що на таку нараду годилоб ся запросити також визначнїйших письменників сьвітских, котрі стоять на християньскім становищи і могли би віддати великі прислуги такому видавництву. Перед тим однак треба би, щоби кількох людий тут утворило тимчасовий комітет, котрий би приготовив цїлу справу, статут такої Видавничої Спілки, плян видавництва, спис людий і письменників, котрих належалоб запросити на збори і взагалї, щоби зборам предложити до наради конкретні, приготовані річи".

Інтересні причинки до релїґійного характеру нашої национальної культури подає допись з Порохника про „основане і отворене рускої захоронки" (ч. ч. 61—2), до чого причинив ся о. прал. Ів. Гробельский.

Основа (ч. 5) містить передовицю про „полїтику радикалів", які баламутять нарід, але не вміють нїчо доброго для народа зробити. На доказ, як радикальні проводирі визискують і здирають мужика, наводить ся факт, що д-р Трильовский взяв 640 кор. за процес, о якім мусїв знати, що не до вираня. Крім того поміщені вказівки про добір лектури, осторога перед еміґрациєю до Бразилії, духовне читане про духовний піст і замітки, як скромно жиють папи.

Дїло (ч. 55) приносить передовицю п. з. „Национальне згіршене" в справі Холмщини. На дневнім порядку полїтично-державного житя в Росиї є виділене Холмщини від т. з. Польского Королївства. Виділеню противлять ся всї польскі партиї від консерватистів до социялїстів. Се ж четвертий поділ Польщі.

Польский лїберал, Сьвентоховскі представив на одних зборах боротьбу о Холмщину яко боротьбу між католицким а православним духовеньством, а не яко борбу польскости з росийскостию. Масон Немоєвскі заявив однак в своїм орґані

„Myśl niepodległa“, що польскі „клєрикали“ з Кракова і польскі „лїберали“ з Варшави розвинули акцию за католицизмом в Холмщинї не „як релїґійні фанатики, над чим можна би болїти, але не дивувати ся“, але польскі „патриоти, що йшли туди, релїґійними фанатиками зовсїм не були. Католицизм уважали они виключно способом ведучим до цїли т. є. до польскости“.

Мотивом „місионарскої“ акциї Поляків є — після Немоєвского — польонїзация Холмщини і набиване грішми Холмщаків своїх кишень. Але той спосіб польщеня Холмщини не доведе до цїли, бо викличе лиш аґітацию православного духовеньства за вилученєм Холмщини, що було би национальною стратою для Поляків — замічає Немоєвскі та домає ся успішнїйшого якогось средства до польонїзованя Холмщини.

На плачі „Галичанина“ про „истребленіе“ Руси Баденїм і митр. Сильвестром (ч. 61) відповідає „Дїло“ в „полїтичних ґльосах“ (ч. 69), що не внїшна сила, а внутрішна анемія і безідейність москвофільства є причиною єго зниданя. Переслїдуваня москвофілів зовсїм не були так страшні, як се твердить „Галичанинъ“. Репресиї Баденїя звертали ся против украіньского руху, а не знищили єго. Против соціялїстів виступав рішучо такий Бісмарк а нїчого не вдїяв.

Приємо вражає в згаданій статї „Дїла“ признане, що християньство перебуло часи переслїдуваня і вийшло з авреолию непоборимости на здобуте сьвіта. Правда, таке признане не велика заслуга. Таж се є лиш констатованєм факту! Ми однак так привикли до обкидуваня болотом християньства нашою пресою, що обективне сконстатоване історичного факту витаємо яко небуденну подію.

Подільське Слово (ч. 11 з 19/III) містить знаменну допись зі Збаража про загальні збори „Нар. Дому“. Коли би хто хотїв бачити сьвідомий соц. демокр. повіт в єго представителях, нехай прийде в Збаращину, де почує „демаґоґічні, хлополапскі а в части хулїґаньскі кличі“ з уст осьвідомлених товаришів, де „хлопи дивлять ся на ту маленьку горстку (соц. демократичної) інтелїґенциї як на яких Татар, що чигають на їх згубу“. Д-р Білиньский і посол Яцко Остапчук ведуть перед в тій роботї після рецепти, що цїль осьвячує средства. З такими людьми годї поступати по культурному. „Кожду ідейнїйшу одиницю, що не хоче бути їх (зн. соціялїстів) пастушком, уважають попівским запроданцем“.

Так представляє „Под. Слово“ роботу темних духів з збараского соц. дем. табору.

Народне Слово (ч. 172 ст. 2): „Полїтика тверде ремесло. Не знає ні сентиментів нї гуманности, чужі їй понятя справедливости і етики. Виразом єї, викладником єї лишень брутальна сила, народний еґоїзм, стан посїданя. Ся аксиома нехай просьвічує (!) наш шлях нашого поступованя, наших методів боротьби“. Та аксиома не сьміє нам просьвічувати. Єсли єї признати нормою поступованя, то мусимо признати Полякам і Мо-

скалям рацию, если они гноблять Русинів. А тодї наріканя на кривди Русинів не сьміють мати місця!

„Голос з кругів духовеньства“ на тему „сьвященик яко народний робітник (ч. 189 ст 4—5) взиває сьвящеників, щоби були не лиш дїячами в церкві, але щоби також занимали ся ревно громадяньскими справами: читальнями, товариствами, кооперациями, народними фондами. „В тих селах, де сьвященик модить до читальнї, є замітні корисні впливи“.

Галичанинъ (ч. 59) оповідає з одушевленєм про „исцѣленіе при гробѣ о. Кронштадского“ хорого, який „страдалъ какими то внутренними болѣзнями много лѣтъ въ ряду“ а якого „доктора уже совершенно отказались лечить за непониманіемъ его болѣзни“. „Сила святой молитви совершила“ „великое“ „необыкновенное чудо“. Отже орґан для катол. народа вірить в можливість чуда в неправдивій церкві!

Між новинками читаємо про менонитску релїґійну секту, затверджену державою а заложену в селї Керниці коло Львова городецкого повіта, числячу 173 членів. Є то секта протестантска.

В статї п. з. „Къ исторіи истребленія Руси въ Галичинѣ“ (ч. 61) нарікає „Галичанинъ“, що т. з. нова ера, викликана намістником Каз. Баденїм і митрополитом Сильвестром Сембратовичом, причинила ся до ослабленя „русско-народнои“ партиї; що митрополит одержав з намістництва спис сьвящеників передплатників Галичанина 1893 р. і переслїдував їх. Галичанинъ хвалить ся навіть, що має ті списи в себе. Цїкаво лиш, хто то такий услужний та видав їх з митрополичої канцелярії! Вдатно відповідає на плачі Галичанина „Дїло“ в „полїтичних ґльосах“ (ч. 69).

Від ч. 62-ого подає „Галичанинъ“ „списокъ гр. кат. священниковъ выписующихъ газету Галичанинъ“ і висказує їм „честь и признательность“ за то, що они остали вірними Галичанинови мимо ординариятских заряджень.

Русь (ч. 11 ст. 6) нарікає на „гоненіе св. православнои вѣри“ в Мункаччинї.

Русское Слово (ч. 11) подає новинку „Украина безъ попа“, в якій виступає против американьского Епископа за то, що він суспендував сїм сьвящеників і перестерігає перед двома (Крохмальним і Парскутою) суспендуваними давнїйше. Епископ стремить „вѣроятно до того, щобы американская Украина лишилась уже разъ безъ попа“. „Рус. Слово“ думає, що суспендовані будуть іґнорувати суспензу!

Громадський Голос перейшов з 9. числом під редакцию Мих. Павлика. Тон часописи, яка засадничо мусить бути противцерковна, як довго буде орґаном радикальної партиї, змінив ся на лучше. В фейлетонї поміщено про „вільну школу“ і обговорену V-у єї точку, іменно відлученє Церкви від школи. Статя тим небезпечнїйша, що написана в спокійнім тонї, без пристрасти, а навіть старає ся виказати, що і для Церкви і для школи така

розлука була би лучша. Церков мала би свободу в наукї релїґії в церкві, де суть образи до ілюстрациї предмету, держава була би вільна від платнї катихитам, школа була би свобідна від впливу Церкви. Надто румуньскі і польскі катихити не мали би спромоги винародовлювати руских дїтий.

З засадничого становища домаганє відлученя школи від Церкви є противне християньству. Релїґійний дух повинен пересякнути одиниці і загал і всї суспільні институциї, отже і школу. Єсли є богато віроісповідань, які мають рівноправність, то они мають право домагати ся від школи обученя дїтий в їх релїґії. Релїґія то річ важнїйша як читанє і писанє, отже держава школа повинна дбати передовсїм про неї. А єсли населенє признає ся до релїґії, то тодї було би крайною несправедливостию не вчити того предмету в школї. Церковна наука не вистане, бо в церкві не ма примусу ходити на науку, а до того катихитика вимагає специяльних студий і специяльної працї, якій не всилї віддати ся парох. Що до платнї катихитам, то держава має їм платити, бо релїґійно вихованї дїти приносять державі хосен. Надуживаня науки релїґії в політичних цїлях легко устеречи ся, а надто аґітацийним средсвом може стати кождий предмет. Що до нас, Русинів, наука релїґії є одинокою годиною — побіч години руского язика, — на якій ученики польскої школи мають нагоду слухати викладів в рідній мові. Беручи річ хотяй би з национального боку, домаганє радикалів усунути науку релїґії було би для нас шкідливе, не говорячи вже про християньскі мотиви.

До якої ненависти всякої релїґії і до якого здичіня доводить безконфесийна школа в практицї, се річи надто звісні нашим читачам, щоби над тим затримувати ся.

В ч. 9-ім хвалить собі допись з Городенки „патриотичних“ сьвящеників о. З. Ш., о. Т. з Т. і о. Л. з П.*) за те, що они „не бояли ся нїкого і ішли разом з народом і віддали свої голоси на радикальних кандидатів. „Таким сьвященикам належить ся честь і слава“.

Гр. Голос (ч. 12) констатує, ще Земля і Воля величала 1908 р. М. Сїчиньского яко героя, але в 1909 заняла противне становище. В новинцї (ч. 12 ст. 5—6) „піп балабушник“ читаємо, що староство наказало громадскій радї уреґульовати церковні треби (датки за сьвячене пасхи) на річ пароха. Редакция взиває громадскі ради до уреґульованя тої справи в порозуміню з парохом або і без него. В новинцї п. з. „утеча сьостри з монастиря“ подає історию утечі одної залюбленої монахинї в Анґлії, яку другі догонили і насильством хотїли стягнути до монастиря. Істория — як оказало ся — дуже приперчена, бо про якесь насильство не може бути бесїди. Се пуста видумка чужих ґазет повторена Гр. Голосом.

*) В Гр. Гол. подані повні імена.

Хлопска правда (ч. 5 ст. 8) пише, що у народовців „оден параґраф: попа в руку цїлувати. А більше нїкого, бо таку то сокільску заповідь оголосила недавно Свобода. Ось яка їх програма".

Відтак містить ся допись якогось К. Андриевича про „попівско-учительскі відносини" (ч. 5—6), повна „поступової" балаканини, пустої як порожня Торічелія, повна радикально-підлих клевет. „Найбільшу а заразом найогиднїйшу роль в шпіцльованю та денунцированю учителя перед властями відграють попи". „Просьвіта люду се для попа щось страшного, бо їхнє житє як раз на темноті опирає ся". „Доки не буде переведений розділ Церквн від держави, доти попи будуть шляхотскими рабами". „Доки школа буде в клерикальнім ярмі, доти учителї не можуть мимо найщиршої волї жити в згоді з попами". „Коли у иньших народів попи старають ся прибити всяку вільну думку, вільне слово, чомуж і нашим попам не робити так само". „Попівство найзавзятїйше виступає против всяким поступовим прямованям коло реформи шкільництва, тому також старає ся повагу учителїв між масами люду понищити". „Тому власне всюди, де тілько учитель почне пропаґувати вільну думку, вільне слово між людом, там в першім ряді своїх ворогів побачить попа". „Хочемо вільної школи... а найзавзятїйшими ворогами вільної школи є попи". „Учителї безбожники, они до церкви не ходять, не сповідають ся у своїх душпастирів. З такими панами проч з села. Се не слуги Божі, а диявола — горлав на всї заставки на місиї в Косівщинї Гриць з Гадинковець.... Ось як виглядає в практицї етика наших преосьвящених".

Такі клевети на духовеньство кидають радикали, ті, що так мало образовані, так мало мають інтелїґенциї і любови до народа, як їм виказує проча нерадикальни, але і неклерикальна преса. Але і ті клевети не суть чимсь ориґінальним. Они зачерпнені з клевет масона Масарика, голови ческих вільнодумців, який кинув того рода клевети, що Андриевич, на ческе духовеньство. Наше духовеоьство повинно против такого нужденного поведеня радикала грімко запротестувати і зажадати сатисфакциї хотяй би дорогою судовою. Чи перший лїпший недоука сьміє нас так провокувати?

Над балаканиною на таму ворожнечі духовеньства до школи і учительства не будемо розводити ся; против безконфесийної школи і учителїв-недовірків мусимо як найострійше виступити, хотяй не так підло і глупо, як они против нас.

Прапор подає таку бесїду Трильовского на з'їздї „вільної думки" в Празї (8—12/IX. 1907): Трильовский виступив яко заступник радикальної партиї і член украіньского народа, який був давнїйше заборолом для західної Европи против нападів Турків і Татар, а нинї має тяжшу ще задачу хоронити східну Европу перед католицко-клерикальною захланностию. Радикали противдїлають клерикальній дїяльности єзуїтских вихованків — Василиьн. (ч. 4).

Прапор (ч. 7 ст. 6—7) „у ваґонї“ оповідає, як то „піп-кацап“ боїть ся кандидатури учителя на посла і деморалїзує учительство, пошираючи серед него денунциацию. Про „таких сьвятих як Йосафат, не будемо учити так, як се нам всказують читанки“ (ст. 8), але учитель повинен се вчити по свому!

Прапор (ч. ч. 9—10 ст. 23) пускає такі дотепи:

Преподобна „Нива“ знов іритує ся на „Прапор“. Як кождий редактор взагалї, так і редактор „Прапора“ має повно клопотів і журби. Найголовнїйшою причиною їх є се нещасте, що він не може всїм догодити, бо як догодить „Myśl-ї niepodległ-їй, то не догодить „Нивї“ і навпаки. Так само має ся річ і з товаришами недолї, для яких хісна редакция „Прапора“ посьвячує всї свої сили і труди. Отже сї товариші, що предплачують „Прапор“ і пильно его читають, хвалять собі його, а ті знов, що не хотять його предплачувати і лише часом прочитають дещо прихапцем, остро критикують його. Одні уважають його занадто вільнодумним і зухвалим, другі занадто льояльним, і покірним. І будьже тут мудрим!... А вже найгірше гризе ся „Прапор“ тим, що так часто грішить супротив преп. „Ниви“ а через се зістав нею зачислений до найгірших грішників і невіжів як „Громадський Голос“, „Земля і Воля“ — та до таких „дурнів“, як „професорина“ — Грушевський, якого „дурацкі і штубацкі кпини на тему відпустів, цїлованя, цвібельдуфтів“ і т. п. доказують, що він до свого професорского становища хиби зовсїм не доріс“. — Ну і справдї може і повинен редактор „Ниви“, о. Онуфрий обурюватись на такі богохульства т а к о г о „професорини“, бо хотяй він і одного тома творів сьвітової слави д. Грушевського до кінця не прочитав, то що для него значить сьвітова слава? Він же що дня розмовляє з самим Богом, а свою „Ниву“ редаґує під вдовхновенєм св. Духа! А ми грішні що? — Пишемо хиба се, що нам диявол шепне до уха.. Тай ще одно! „Нива“ назвала редактора „Прапора“ — „доктором від малої азбуки“. — Отже тепер ми в клопотї, хто з них висший, чи професорина університету, чи доктор від малої азбуки?

Поможіть нам, товариші розвязати сю загадку, та помолїть ся за грішну душу редактора „Прапора“, щоби покаяла ся і заслужила собі на ласку „Ниви“.

На то замітимо, що „Нива“ не зійшла в ряди гумористичних письм, щоби „Прапорови“ давати відповідь на такі дотепи. Що до проф. Грушевского зазначимо, що его тенденцийні і фанатичні виступи в Л. Н. Вістнику против папства, зовсїв не належать до „творів сьвітової слави“, хиба може в понятю „Прапора“.

Земля і Воля (ч. 6) розписуєть ся про факт, що на комерсї в Нар. Гостинниці по просьвітно-економічнім конґресї зайшла жива виміна слів з піднесеним кулаком між радикальним послом а радикальним редактором, який — здає ся — уступає,

„бо не хоче уміщувати пашквілів на соціяль-демократів“. Редакцию Гром. Голосу мав би обняти теперішний співробітник Діла Весловский.

З Діла до Гром. Голосу — се як видко — не далека дорога!

Земля і Воля описує (ч. ч. 12—3) перебіг III. конґресу української соціяль-демократичної партії Галичини і Буковини з дня 14—15. III. 1909.

Референт екзекут. Комітету говорив так: „Члени нашої партії працюють в Просьвітах і Сїчах“, бо „обовязком нашим є нести до них соціялїстичну думку, паралїжувати впливи буржуазийної інтелїґенції“. „У Львові фахово з'орґанїзованих робітників українських є 745, на провінції 485 — після офіциальної статистики, — однак „можемо на певне(!) приняти число фахово з'орґанїзованих робітників 3.500“. „Преса партії зросла. Головний орґан партії „Земля і Воля“ став від 1907 тижневником. Виходить він у 2.000 примірниках. Буковиньскі товариші видають двотижневник популярно-науковий „Ворбу“ в 1.000 прим. Крім них виходить у Львові популярне брошурове видавництво „Червоний Прапор“, котрого вийшло доси 6 випусків в 32.000 аркушах друку“. „До виборчої боротьби пішли ми, опираючись на власних силах против скоалїзованих попів, националь-демократів і радикалів. Здобули ми два мандати до парляменту та 28.585 голосів“. „При соймових виборах стратили ми збараский мандат наслїдком швіндлїв старостиньских інтриґ і націонал-демократів“. „Не визнаємо тактики полїтичного терору, тактики революцийного авантуризму“ і „тому ми не похваляємо ані не осуджуємо акту Сїчиньского“. „Скажені филї націоналїзму і шовінїзму по обох сторонах гальмують розвиток обох народів і корисну працю в краю“.

Посол Остапчук нарікав, що „рінґ буржуазних сторонництв з антисемітами на чолї, до котрих часто залицяють ся посли з укр. клюбу, повстав в парляменті против соц. дем. „Союза“. Посол Вітик нарікає на зневіру Русинів в парляментаризм, яка є роботою всяких полїтиків розпуки та скрибів націоналїстичних українь. орґанів. Розбитий (українь. клюб) на клїчки і котериї особисті партийні, веде він полїтику негідну українь. народа, але розпуки, полїтичного донкішотства, чим лише сам себе осьмішує“. „Що до Просьвіт то ми повинні раз на завсїгди погодитись з тим, що Просьвіти не можуть бути нашими орґанізациями“. Іти треба „в найсердечнїйших зносинах з польскою партиею соціял-демократичною“.

На конґресї було 112 делеґатів з 25 повітів.

Звісний виступ радикала дра Трильовского против австрийскої армії, називає Земля і Воля (ч. 12) „радикальним блямажом найрадикальнїйшого представителя радикальної партії“ „появою характеристичною для наших рутеньских демаґоґічних полїтиків“.

Що до становища сьвященика до читалень, то стоїть Земля і Воля (ч. 12) на становищи, що „члени читалень повинні вибирати самих своїх (!) людий, а нїколи попа“.

Дїлови закидає Земля і Воля (ч. 13) „безличні брехнї“, українському клюбови парляментарному безголовє, недбальство, підлещуване ся правительству (пос. Василько), демаґоґію (пос. д-р Трильовский). За то соц. демократ. клюб — то взірцевий! „В Дїлї кидають україн. посли болотом на социял-демократів; в парляментї так ласять ся перед соц. демократами, такі гладонькі, а в Дїлї брешуть що сили“.

Подільске Слово, видаване україн. национал-демократами і радикалами головно против социял-демократів, є на гадку Землї і Волї (ч. 13) без порівнаня більше чорносотенною ґазетою, як Русское Слово та Русская Воля. Подільске Слово ширить „чорносотенний бандитизм“.

В новинцї „Вибори до парляменту в Італії“ подає Земля і Воля що „знаменним є сильне ослабленє клєрикалів, які навіть у своїй вітчинї не мають ґрунту під ногами“. Не пише однмк социял. орґан, що італ. власти не допускали сьвящеників і „клєрикалів“ до виборів, — подібно як в нас робить ся з Русинами — та що деякі кандидати виступали під прапором католицизму, мимо заказу Папи, який не позволяє на утворенє катол. партиї, бо не годить ся з полїтичними обставинами, викликаними забором єго держави. Розуміє ся такі „католицкі“ кандидати не могли знайти попертя катол. населеня.

Буковина (ч. 51) містить передовицю п. з. »Учитель-Буковинець про учителїв-Галичан«, в якій закидає шкідливість полїтичній тактиці галицких радикалів, замічає, що радикалїзм в Галичинї слабенький, а вводити єго на Буковинї було би нерозумом, бо він спиняє лиш розвиток народної культури, юдить нарід против Церкви, против правительства і дїдичів, хотяй анї правительство анї дїдичі не шкодять рускій справі на Буковинї, сїє роздор між учителями, відносить ся нетолєрантно до чужих пересьвідчень. Радикальні зайди з Галичини вносять киріню на Буковину, яка їх приняла гостинно.

„За наш протест проти втяганя полїтики до неполїтичних товариств (Сїчий) напав на „Буковину“ і „Гром. Голос“. Та дарма, тим, що не знають, як тяжко треба було бороти ся й у нас за здискредитовані галицкими радикалами „Сїчи“, тим байдуже, що з ними буде, коби тільки послужили хоч хвилинку їхній загонистій полїтицї. Хтож наборов ся за них, тому вони дорогі і важні розсадники нашої народної культури навіть в границях приписаних статутами, тим більше, що після нашого найщирійшого переконаня „Сїчова“ молодь не до полїтики активної. А і вона має аж надто доста нагоди поза товариствами приготовляти ся до полїтики. Впрочім в тім зглядї навіть „Дїло“, якого й „Гром. Голос“ не назве ретроґрадним, є одної з нами думки, про що сьвідчить єго протест в однім із послїдних чисел навіть проти покликаня відпоручників тов..

„Народный Домъ“, „Ставропігія“ і „Матица“ до політики „Народного Совѣта“. (ч. 57).

Радикалам, і нашим галицким з Гром. Голосу і буковинським з Громадянина, закидає Буковина (ч. 69) клеветанє і тероризованє політичного противника, називає їх радикальними фарисеями і політичними розбишаками, які мають претенсиї до ідейности, гуманности і культурности.

Ukrainische Rundschau заповідає серию статий „з Литви“, яку зачинає статя Ленаса п. з. „Die katholische Kirche als Polonisierungsmittel“ (ст. 137—142).

Письмо з Просьвіти подає такі вдатні сказівки (ст. 35): „Наша сільска і маломісточкова інтеліґенция, а в першій мірі духовеньство наше повинно бути першим провідником на просьвітно-економічнім поли. Кождий парох українець повинен статись в своїй парохії правдивим керманичем цїлого просьвітного і економічного руху. Ми знаємо з досьвіду, що де лиш пароxи взялись щиро около просьвіченя своєї парохії, там є великий поступ. Але суть і такі — замічає дописуватель Письма — сьвященики, які йдуть против просьвітного руху, або заховують ся взглядом него обоятно.

На ст. 44. читаємо між „великопосними увагами“, що як прийде піст і люди перестануть уживати навіть набілу, а на риби нестає, то тоді віджившованє сильно підупадає“. Той висказ не є точний, бо крім 6 днїв в роцї набіл все дозволений.

Самопоміч, популярний додаток до Економіста, зачала виходити у Львові від 28. лютого 1909, річно 1·20 кор., подає в передовици дещо про значіне фахових економічних часописий.

Будучність (ст. 56) подає таку характеристику Українців а Москалїв, змальовану Костомаровом.

УКРАЇНЦІ:

В сфері релїґії: Нахил до додержування змісту вірувань.

В історичній: Симпатиї до федералїзму.

В социяльній: Висуване насамперед інтересів кождої окремої людини та її свободи (індивідуалїзм); в родиннім житю воля кождого члена сім'ї.

В поетичній: Творчість оздоблена поетичними порівнанями та картинами.

В сфері любови: Незалежність та поетичність любови.

В прояві почувань: Природна вражливість і прояви її щирі.

ВЕЛИКОРУССИ:

— Дбане про одержуване зверхних звичаїв релїґії.

— Централїстичні стремліня.

— Геґемонія інтересів загалу над інтересами кождої окремої особи; в сім'ї підлеглість окремих членів старшим (батькови та матери).

— Білш прозаїчна ніж на Вкраїні пісня, поезия і ин.

— Покора та більше „земне“ коханє (більше материялїзму в нїм).

— Штучний вислів почувань (менш щирий).

Рада (ч. 54) подає допись Мих. Лозиньского про „З'їзд української соціяльно-демократичної партиї", а именно про ухвалу: не брати участи в безпартийних культурних орґанізациях, як приміром в „Просьвітї", а закладати власні соц.-демокр. орґанізациї і закладати орґанізациї австрийских рільничих і лїсових робітників.

Дїло подало звіт про соц. демокр. руский конґрес, але не зазначило противнародного характеру ухвал, не виступило в оборонї загроженої национальної карности і „Просьвіти". А однак то само Дїло накинуло ся так дико на заходи Прсвщ. Григория коло основаня парохіяльних читалень, закидаючи Ёму кириню против народа і „Просьвіти". Соціялїстам вільно основувати австрийскі орґанізациї, а нам беруть за зле входити в рами австрийскеї орґанізациї опіки над еміґрантами.

На наші відносини пасує всьо взяте з западно-европейских взірців, лиш не католицке!

Dwutygodnik katechetyczny 1908 ч. 7 в рубрицї: „Miscellanea" ст. 278 подає число населеня Европи після наций в слїдуючий спосіб: число Словян замешкуючих Европу, виносить 148,521.000 — а дальше каже ся так: крім тих жиють в Европі 77 міл. Нїмців, 30 міл. Італїйців, 9 міл. Угрів, 8 міл. Русинів і т. д. Після Dwutygodnika Русини не суть Словянами. — При специялїзованю Словян вичисляє ся Русинів з Москалями 102,840.000, а прочі народности кожду віддїльно. Раз отже зачислені Русини до Не-Словян і то в числї 8 мілїонів, а другий раз зачислені до Москалїв. Вправдї ті дати суть подані за звісним проф. Фльориньским з Петербурґа, але редакция Dwutygodnika, помищаючи їх в своїм журналї, не додала від себе нїчого — чи нехотїла, чи не уміла — але тим воно і характеристичне.

Цїкаве єсть також справоздане з'їзду на днях 30 і 31 липня 1907 в Велеградї, поміщене в Dwutygodniku 1907. ч. 17 ст. 647. Між иньшим читаємо таке: Nie są to zgromadzenia w rodzaju ruskich wieców radykalnych w Galicyi, których hasłem i istotą nienawiść i ujadanie, których uczestnicy nie umieją nic mądrzejszego wołać, jak tylko: „rizat'" Tam w Welehradzie z takimi wyrazami, z takiemi hasłami, nie ma się co pokazywać..... oczywiście Rusin tam jest mile widziany i witany, ale prawy katolik, nie radykał i „wolnomyślny". А на стор. 645 читаємо, що Русина не було жадного... до президиї були покликані представителї цїлої родини словяньскої: Словаки, Словінцї і т. д. крім Русинів. Читаючи ті стрічки, не знати, як собі пояснити то. Поперше ті замітки що до загальної характеристики з'їзду суть нї з того, нї з сего злосливі, бо чи хто на тім з'їздї кричав „різать", чи хто з Русинів присутних на з'їздї підносив які кличі некатолицкі, чи був на них який радикал, або вільнодумний, бо так виходило би з повисших заміток. А що до другого, то замітки сї суть фалшиві і ложні, бож преціньо на сїм з'їздї було 6 Русинів, крім одного сьвіцкого, самі сьвященики, отже не радикали, анї вольнодумцї, а в президиї була заступлена і наша народ-

ність, бо почесним предсїдателем з'їзду вибрано одноголосно серед довго треваючих оплесків Ексц. Преосьвященного Митрополита Андрея — як читаємо в „Ниві“ 1907 ч. 19. ст. 598. І знов не знати, кому дивуватись, чи злосливому справоздавцеви кс. Францови Качови, чи редакциї Dwutygodnika, що поміщає такі річи в своїм журналї і ложию кормить своїх предплатників. Не знати, чи редакциї Dwutyg. брак добрих інформаций, чи може скорше брак щирої і доброї волї. І то єсть журнал виданий в Галичинї, християньско-католицкий. Така то „serdeczność“ польска і любов до унії і до нашої Церкви. *о. І. Савицкий.*

(Конець буде).

Вправи духовні Їх Ексцелєнциї Митрополита в Зарваниці.

Під проводом Їх Ексцелєнциї Митрополита, відбули ся в Зарваниці, в днях від 8—12 марта с. р., вправи духовні. Мимо дуже утяжливої дороги, явилось 36 сьвящеників з деканатів: зарваницкого, бережаньского, підгаєцкого, теребовельского та товмацкого.

Всїх наук і розважань було 14, а кромі того читаня, застосовані до змісту розважань.

Плян вправ духовних був слїдуючий. По виказаню в першім розважаню конечної потреби вправ духовних, в двох слїдуючих розважанях була переведена аналїза ідеї, яку чоловік має о Бозї. Аналїза сеї ідеї показує, що чоловік в своїм початку, єствованю та призначеню єсть навскрізь сотворінєм Божим, а яко сотворіне Боже повинен Бога знати, почитати і закон Єго заховати.

Дїйсність однак нас переконує, що не кождий чоловік післанництво своє сповняє, що місто Бога почитати, Єго зневажає, закон Божий допче, образ Божий, який носить в своїй душі, брукає, псує і плюгавить, а душу свою, тоту наче іскорску Божу, рік-річно попелом прикриває та порохом присипає.

Наслїдок сего такий, що чоловік затрачує гарний образ Божий, а стає ся нужденною карикатурою. — Таку карикатуру робить з чоловіка гріх.

По сім слїдувало читанє о грісї, а опісля розважанє о наслїдках гріха, а то в найдальшій і найстрашнїйшій консеквенції гріха т. є. о карі пекольній. І ту переведена аналїза гріха, як би на долони, ясно показала, що кождий тяжкий гріх спроваджає в душу великий страшний нелад: в розумі замішанє, хаос понять так, що чоловік уважає правду за лож, сьвітло за тьму і на відворот; а в волї спроваджає рабство і неволю так, що ставть ся наймитом і рабом своїм плюгавих пристрастий. Сей хаос понять допроваджує нераз до божевільности; а ся неволя волї, ті пристрасти, ведуть до атонії волї, себто до такого стану психічного, в котрім чоловік робить постановленя, але навіть найдрібнїйшого зреалїзувати не в силї. Се божевіле ума і атонія волї суть конечними наслїдками гріха тяжкого, а іменно тодї, коли грішник не тілько тяжкий гріх поповнить, але і в грісї живе, в грісї з дня на день росте і в грісї консеквентно поступає.

Такі наслїдки гріха суть першим початком пекольних мук. Маємо примір на чоловіцї в гнївї, мести, зависти... як він лячно терпить і мучить ся!

Та аналїза була так знаменито переведена, що слухач, переконаний о сїй правдї, дивуєть ся сам собі, що неодним грїхом в житю своїм сам себе мучив та катував, що сам собі муки пекольні завдавав, і тому з відразою відвертаєть ся від гріха.

Дальші розважаня були о смоковницї, покаяню, жалю за гріхи, оправданю, реформі житя, молитвоскові, а два послїдні контемплятивні о Рождествї Христа та з'єдиненю з Христом.

О всїх розважанях з осібна говорити не буду, хотяй дуже бажавбим подїлити ся дізнаними вражінями; однак поминути не можу в сім коротенькім звітї розважаня про реформу житя, а передівсім про молитвослов.

Нераз можна почути закиди, начеб молитвослов був за монотонний та нудний. — Нудний! Але для кого? Тілько для того, що, відмавляючи, чи радше відговорюючи молитвослов, не здає собі справи з того, що робить... не звертає уваги на молитву.

А сли хто так молить ся, то молитвослов не тілько що нудний, але і безхосенний, бо молитва в такий спосіб відправлена, не дістанє ся там, де має дїстатись т. є. до неба, нї одно таке слово не дістане ся до Бога.

А для кого молитвослов не нудний? Для того, що відправленє молитвослова уважає за розмову з Богом, зі сьвятими; що застановляєть ся над змістом молитов; що відчуває в своїй душі ті всї почуваня і бажаня, які мав псальмопівець, коли складав ті пісні; що уміє віднайти в тих молитвах мисль Божу; що уміє в ті молитви свою власну душу вложити, свої потреби, потреби своїх парохіян, потреби цїлої Церкви.

Не тілько кождий псалом, але навіть кождий стих псальма, може взбудити в душі щиро молячого ся тілько гадок, чувств, бажань, що ціле житє можнаб о нїм розважати: Се не є жадна пересада!

Два слова „Отче наш", ті два слова — повторяю — можуть бути з ріжним чувством висказані; раз з чувством покаяня, як блудний син сказав, другий раз з чувством просьби, третий з чувством подяки, четвертий з чувством любви і т. д.

Чиж можна говорити о монотонности молитвослова? Навіть для тїла не є молитвослов монотонний. Бо коли читаю тропар сьвятому, можу сидїти, коли згадую в молитвах про Пречисту — встаю; коли про Христа і св. Тройцю, з гинаю голову, роблю поклін і т. д.

Всї ті розважаня прошибали душу і якби змушували слухача до обнови житя; одного до покиненя гріху, а другого до поступу в досконалости. Здивуєть ся може хто, як можна духа чийогось змусити до принятя правди якоїсь? Правда, що то не все можна, та не всїм удасть ся.

Що однак не удасть ся всїм, то удасть ся Їх Ексцеленції в розважанях в часї вправ духовних. бо коли чий розум буде силуватись оперти ясним доказам в часї розважань, то душа не буде в силї оперти ся цїлому поступованю та поведеню з реколектантами. Що не говорю сего на вітер, нехай послужить яко доказ слїдуючий факт. Ексцеленция приходять на годину розважаня, дивлять ся на годинник, бачать, що вже 5 хвиль минуло, як мало розпочатись розважанє. Перші слова з Їх уст то були слова звиненя, перепрошеня, що спізнились і не могли точно явитись. Архіерей за таку дрібницю перепрашає! І коли бачиш таке поведенє Архіерея, стає тодї перед очима твій парохіянин, що 10 разів до тебе приходить, 10 годин у тебе стоїть, чекає на тебе, а ти виходиш вкінци і не тілько, що не перепросиш єго, але ще з криком кинеш ся на него.

І вертаєш домів, але гадка о такім поведеню твого Архіерея впялилас тобі в твій мозок, в твою душу і переслїдує тебе так довго, аж доки так само не поступиш так зі своїм парохіянином. І приходить до тебе парохіянин, а ти вже не позволиш єму одної хвилини на себе ждати і ввічливо єго принимаєш. Оттак здобуваєть ся душі.

Не можу закінчити сего коротенького звіту, щобим не висказав того, що на серци лежить. Втрата, дуже висока втрата, що ті вправи духовні, давані Ексцеленцією, пропадають. Як великий хосен був би з них, колиб їх вільно було списати та печатати. Як велика користь булаб для тих, що їх чули, щоб собі відновити ті гадки, і для тих, що їх не могли чути, щоб про них дізнались.

Вкінци страта і для нашої літеретури церковної, котра дотепер єще жаоного майже твору оригінального на полю аскези

не має. А треба додати, що вправи духовні, давані Ексцеленцією, так знаменито доповняють ся: розважаня з р. 1896 у Львові, 1901 в Краснопущі, 1906 в Березовиці, 1909 в Зарваниці. Порівнаймо їх, а переконаємось, що ті всї розважаня що раз то з иншої сторони правди Божі трактують, а всї они разом сполучені становили би велике дїло аскетичної лїтератури.

о. Н. Садовский.

Від Редакциї.

Відповідь на запитанє. Питаєте, чи парох, перенесений на другу парохію тої самої дієцезиї, є зобовязаний платити таксу? На підставі розпорядженя Мінїст. скарбу з 23/VI. 1891 ч. 45.278/890 платить ся таксу за перше наданє парохії. Єсли дістане ся потім иншу парохію, лїпше дотовану, тодї платить ся таксу лиш за надвишки. Єсли дістає ся парохію таксамо дотовану, як попередна, то не платить ся такси, а лиш дає ся 1 кор. на остемпльованє номінацийного акту. (Гл. І. Korzeniowski Zbiór przepisów odnoszących się do kościoła i duchowieństwa katolickiego, Lwów, 1900, ст. 98—100).

В справі „Ниви“. З'огляду на то, що з днем 1. цьвітня видалисьмо о чотири аркуші або два числа „Ниви“ більше, як повиннисьмо, значимо число нашої часописи з 15. цьвітня не цифрою 8 але 10: а що то число має чотири аркуші, то значимо его яко подвійне ще цифрою 11. (Гл. „Нива“ ст. 192, 287).

На ст. 277 стих 20 з долини має бути замість одпокутує — **підкопує.**

Просимо о вирівнанє залеглої передплати і відновленє предплати на 1909 р. — Адм. „Ниви“.

Видає „Редакцийний Комітет“. — За редакцию відповідає:
о. Онуфрий Воляньский.
З друкарнї Ставропигийскої під упр. М. Рефця.

Ч. 12 Львів, 1. мая 1909. Рік VI

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

НИВА

Адреса
редакції і
адмінїстрації
Львів, улиця
Коперніка ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

ЗМІСТ: о. Он. Воляньский: Християнїзм чи католицизм? — о. Ник. Садовский: Про вільнодумство. — о. Он. Воляньский: З фільософії в „Учителю“. — Я. Т. Задача сьвящеників по містах. — о. Он. Воляньский: Огляд преси. — о Он. Воляньский: Всячина. — Від Редакциї і Адмінїстрациї.

Християнїзм чи католицизм?

Сьвітогляд то сума теоретичних засад — в сути річи релїґійних або противрелїґійних —, які кермують практичною дїяльностию одиниці. Сьвітогляд може бути віруючого або недовірка, християньский або поганьский. Але загально-християньский сьвітогляд можливий лиш в теориї. В практиці він мусить перейти в сьвітогляд католицкий, православний чи протестантский.

Чоловік, що дїлає з глубини пересьвідченя, дїлає цїлим своїм єством, в імя і в дусї цїлого свого конкретного релїґійного сьвітогляду. В практиці є проте тілько сьвітоглядів, кілько буде конфесий. До спільних всїм конфесиям правд християньскої віри, належить віра в особистого Бога, безсмертність людскої душі божество Христа та установленє Ним Церкви. Кождий християнин вважає своє житє обовязком, наложеним Богом до сповненя та средством до осягненя будучої цїли. Кождий християнин буде вважати своїм обовязком наслїдувати житє Христа після норм, подаваних Церквою.

Того однак не досить. Житє не може бути сумою теоретичних засад, оно мусить бути переведенєм тих засад аж до найменших подробиць в думках, почуваннях, бажанях, словах, дїлах. А то можливе лиш тодї, коли зіступить ся з терену т. з. загального християнства на терен специфічно-конфесийний*). Як раз правди, властиві якійсь конфесиї, а не правди, спільні кільком конфесиям, витискають своє знамя в практичнім житю, в конкретних обставинах.

Католик вважає свої дїла актом свобідної волї, отже буде уникати всього того, що мораль заказує, а робити то всьо, що она приказує. Протестант вважає свої дїла чимсь конечним, независимим від чоловіка, отже віддасть ся пасивно филям обставин в тім переєьвідченю, що заслуги Христа закриють неміч зіпсутої людскої природи. Католик буде опирати ся в своїм поступованю о традицию та авторитет Церкви та єї орґанів. Противно протестант, що закинув строго-лютераньску доктрину про брак свобідної волї в чоловіцї, піде за засадою самовільного розуміня св. Письма та вичитає в нїм такі вказівки для свого поступованя, яких єму кождої хвилї захоче ся. Як схоче, то вичитає в св. Письмі, що піст, вняшне почитанє Бога, улягліеть церковній старшинї належить до небібліїйних, не Христових установ.

Річ ясна, що конкретне житє католика а протестанта піде ріжними шляхами, дарма, що лучать їх деякі спільні доґматичні та етичні моменти.

Більше знайде ся спільних теоретично точок між католиком а православним. А все таки житє їх піде відмінними дорогами, як раз вказаними тими правдами, які відріжняють обі конфесиї від себе.

Католик буде цінити повагу і власть Церкви над всьо. Церков буде для него другим Христом; їй підпорядкує католик всї інші институциї. Що Церкві вороже, то буде він поборювати; що їй корисне — плекати. Держава чи нация має служити, після католицкого сьвітогляду, Церкві всюди там, де ходить о витворенє обставин конечних для ширеня стисло-церковної науки і церковного житя. Але і в справах не стисло-церковних, як школа, супруже, повинна держава увзглядняти потреби та інтереси Церкви. Єсли нї, єсли держава чи нация думала би ввести приміром безконфесийну школу чи цивільне супруже або ставила перепони в уладжуванно приміром процесий, прощ і т. п., то католик піде в оборонї справи своєї Церкви насупротив своєї держави чи нациї. А сциеиї між Церквою а державою можливі всюди там, де, як у католиків, Церков а держава суть независимими але співрядними собі чинниками.

Інакше буде мати ся річ з православним. Православна Церков, що не вийшла поза мертву точку перших вселеньских соборів та стратила осередок єдности, відриваючи ся від Риму

*) Historisch-politische Blätter 1909 том 149, вип. 6, ст. 417—425 „Weltanschauung“.

та розбиваючи ся на державні, національні чи територияльні церкви, стратила провідника, що провадив би по замотаних стежках практичного житя. Але мусїла чимсь заступити той брак. І царске чи национальне правительство переняло на себе церковні аґенди, чи то в формі византийского цезаропапізму в Росиї чи в формі национальних синодів сильно державою контрольованих. Розбита і обмежена на якусь територию церков мусїла перейти до підпорядкованого державі становища. У православних зросло ся поняте церковности дуже сильно з понятєм державности та национальности. Заряджєня в церковних справах прибирали в очах православних характер і значінє державних чи национальних декретів. Церковні зарядженя виконувано з обави перед гнївом держави чи з піетизму до националїзму, але не з глубини релїґійного почуваня. Не дивно, що релїґійно-церковне житє у православних стало переважно формулою, що має доти значінє, поки не змінить ся дух держави чи народа.

І тому то релїґійне житє в католиків більше внутрішне, в них більше аскези, підчас коли в православних більше внїшности, шабльоновости, а і сама церков з природи річи — значить не припадково як приміром в Поляків — навіяна шовінїзмом.

Зі сказаного виходить, як глубоко мусить врізувати ся конфесийний сьвітогляд в цїлий спосіб думаня і поступованя — в релїґійній, суспільній, полїтичній, науковій, естетичній области — одиниці і загалу. Як ті конфесийні ріжниці впливали фактично на цїлу культуру, в се годї нам ту запускати ся. Зазначимо лиш, що цїла культура народа має на собі конфесийне знамя. Інакша є культура народів католицких, православних а протестантских. Загальний християнїзм в практиці неможливий, а служить хиба за маску релїґійному індеферентизмови.

Правда, суть справи загально державного чи загально-национального характеру, що допускають спів'участь ріжних конфесий, особливо на економічній области, а в части в науковій. Але в численних важних суспільно-полїтичних справах співучасть ріжних конфесий може бути лиш неґативна, зн. загальна, міжконфесийна репрезентация — приміром парлямент — видає закони, що не виключають нїякої конфесиї, а як раз дають спромогу кождій з них своєю працею та запобігливостию розвивати всюди широку акцию і переводити єї консеквентно в дусї свого сьвітогляду. Неґативне загальне християньство приміром нашого законодавства, конечно треба доповнити позитивним, конфесийним через розвиване широкої — в нашім случаю католицкої — акциї в пресї, школї, родинї. Наша суспільність чи нация не може бути „християньскою“, она мусить стати католицкою!

І тому то повиннісьмо зрозуміти, що слово католицизм мусить для нас стати звучнїйшим, як до тепер, мусимо вилїчити ся з пятнованя щирої, консеквентної католицкої акциї яко „ультракатолицкого фанатизму“. А ті замітки в нас дуже на часї, з огляду на з в и х н е н і п о ґ л я д и п р о к а т о л и ц к у а к ц и ю

в нашій суспільности та частині духовеньства, дальше з огляду на небезпеку здискредитованя католицизму польским шовінїзмом, окритим католицким плащем, а вкінци з огляду на фактичні в нас симпатиї до православної Росиї, а можливі — до православної України.

о. Он. Воляньский.

о. Николай Садовский.

Про вільнодумство.

(Конець).

6. Вільнодумство се абсурд.

Вільнодумство містить в собі внутрішню суперечність. Оно або узнає якісь певні, сталі та незмінні правди або не узнає жадної. Єсли взагалї що узнає, то передовсїм право вільної думки, а потребу нищеня думки о Бозї. А тодї по „вільній думцї“!

А сли не узнає жадної сталої засади, то сумнїваєть ся о всїм, а навіть о самім собі, а тодї перестає бути чинником, з яким належало би ся числити, тратить всяку рацию існованя.

Вільнодумство єсть абсурдом, бо оно або хоче, щоб кождий мав повну свободу думки слова і поступованя, а тодї між людьми повстав би переворот, замішанє і хаос, позаяк ріжні думки, висказані в словах, а воплощені в дїлах, себе взаїмно би поборювали та нищили і повстала би завзята борба всїх проти всїх. А єсли не хоче сего, щоб кождий мав свободу думки, тодї мусїлаб приневолити всїх до якоїсь одної думки — а тодї пересталоб бути вільнодумством, а стало би ся неволею, якої сьвіт єще не бачив.

Ввійдїм в науку вільнодумцїв єще глибше та розберім єї єще докладнїйше. Хтож властиво може бути вільнодумцем? та в чім?

Чи тілько вчений чоловік та образований може бути вільнодумцем, чи також і невчений? Єсли і невчений, то чи думка невченого є такої самої вартости, стійности і ваги що вченого? Здаєть ся, що нї.

Єслиж тілько вчений чоловік може мати вільну думку, то спитаю дальше: який учений і які він студиї мусить мати? Чи гімназияст або академік може свобідно висловлюватись? Бо одні (Масарик) кажуть, що академік може і повинен свобідно висловлюватись о ріжних справах пр. політичних, — а другі (Адлєр) кажуть, що неповинен. А Масарик і Адлєр суть вільнодумцями. Отже квестия єще не порішена. Але безперечно, що чоловік на становищи пр. судия, лїкар, професор вже певно може мати свобідну думку та право свобідно висловлювати свої гадки.

Добре! возьмім примір. Правник судия може свобідно висловлюватись. Але в чім? В правах? Нї! Права мають параґрафи і він знаючи їх, не сьміє висловлюватись вільно. То в чім? В медициніґ? Тим меньше, бо єї не знає. А в чім? В вірі може? Але якже в вірі? коли він єї анї в теориї анї тим менше в практиці не знає. Отже в чім?

Чи лїкар може бути вільнодумцем? В чім? В медициньскій штуці? Нї! Він може лїчити тілько так, як наука медицини учить. Тож в якій іншій науці? Хиба в такій, якої не знає нї не розуміє.

Може фільософ має право до вільнодумства? Добре! Але якого напряму фільозофічного? Чи монїст чи дуалїст? Чи теїст чи пантеїст? Чи материялїст чи спіритуалїст?

Кождий з них на свій спосіб доказує правду, лиш не знати, котрому з них признати слушність.

Виходить з сього, що чоловік образований та розумний не може мати вільної думки що до жадної науки, котру знає, а єще меньше що до тої, якої не знає і не розуміє. А слиб хотїв мати, то та думка буде вправдї вільна і независима, але дуже глупа.

А вже цїлковита безглуздність вільнодумства показуєть ся, коли зважимо, хто є ті, що оснували вільну думку? Се є учені такого крою, як Бюхнер, Молєшот, Фоґт. Они всї то материялїсти чистої крови. А як може материялїст говорити о вільній думцї, сего я нїяк зрозуміти не годен. Бо щож єсть у материялїстів думка? „Се рух — мозґових частинок".

А всякий рух материї не відбуває ся свобідно анї довільно, лише стисло після прав фізики та механїки.

Куля кинена летить туди, куди єї сила піпхнула і власний тягар зажене. Єслиж думка єсть рухом материяльних частинок мозґу і більше нїчим, то сей рух не може бути інший, як такий, який бачимо всюди в материї, то зн. він мусить відбувати ся стисло і точно після прав механїки. Деж ту може бути бесїда о вільности?

Материялїст, сли хоче доказувати свободу думки рухом частинок мозґу, подібний до того, що хоче доказати, що вода може бути суха, а колесо квадратове.

Прийшлисьмо до того, що вільнодумство противить ся здоровому розумови, противить ся науці, противить ся етиці,

противить ся фактичному станови річий, що оно є в дійсности ложию, неправдою, глупотою, пародиєю вільности та абсурдом.

7. Вільнодумство в практиці.

Дотепер однак ми мали нагоду вільнодумство пізнати в теорії. Лишаєть ся нам єще придивити ся єму в практиці.

Зачнїм від житя приватного та пригляньмо ся, як в нїм вільнодумець виглядає.

Вільнодумець не хоче знати нїкого над собою, анї не годен стерпіти нїкого попри собі. Се є диявольска гордість. Себе уважає за Бога, котрому цїлий сьвіт має служити. В нього нема жадної заповіди Божої, анї жадного закону людского. Оден закон у нього: жити для себе, вгаджати самому собі, а передівсїм своїм найбруднїйшим норовам. Він не знає за собою жадних границь своїх бажань, жадної межі, жадної греблї своїм інстинктам.

Се апотеоза чоловіка!

В житю родиннім. В дійсности такого житя не узнає і не хоче знати. Тому, єсли єсть отцем або материю, то дитини не хоче знати; сли мужом або женою, то хотьби як собі присягали любов, они віроломні, взаїмно себе зраджують; єсли єсть дитиною, то не знає нї отця нї матери.

В житю суспільнім. Такого они також не узнають. Они обманюють і ошукують всїх; крадуть чуже з засади, розбивають, мордують всїх без ріжницї, чи се ворог чи приятель, убивають задля марного гроша, також задля засади. Чернять, клевечуть але самі не знають чому. Всьо вивертають горі дном. Проч з супружеством! проч з родиною! проч з дїтьми! проч з правдою! проч зі справедливостию! проч з чеснотою! проч з любвою і милосердєм! проч зі всякою вірою! проч з Богом! Нехай щезає всьо, що дотепер було красне і взнесле, то, чим дотепер погорджувано; вмісто того нехай жиє лож, обман і неправда! Нехай жиє ненависть, месть, убийство і морд! Нехай жиє гріх і всяке зло.

Така є мораль сучасних вільнодумців, які хочуть бути консеквентними до принципу самоволї.

Якже пояснити ту дивну науку? Спробуймо.

Не все бачимо спокійне, гарне, голубе небо; нераз бурю, гураґан; не все чуємо миле щебетанє пташат, нераз гуркіт і тряскіт громів; не все бачимо силу, здоровлє та житє на землї, нераз немічь, пошесть, недуги, джуму та смерть; не всї зьвірята є спокійні лагідні і освоєні, є також многі дикі та кровожадні.

Се нас не дивує. Подібно дїєсь і з людьми. Не всї люди жиють, як достоїньство чоловіка вимагає, не всї люблять правду, цїнять чесноту та правдиве добро; є люди, що допчуть

достоїньство людске і перестають бути людьми, а яко поклонники бруду і всякого плюгавства стають ся подібними до лютих зьвірів. А та дикість і лютість консеквентних вільнодумців нераз переходить інстинкти найдикших зьвірів.

Бо деж знайти таких зьвірів, щоб себе так взаїмно, пляново і безнастанно гнобили, давили та мордували як в новітній суспільности? Маю на думці сучасну політику вільнодумців.

Де знайти таке зьвіря, щоб себе так мучило, нищило, троїло та убивало, як вільнодумці алькоголем?

Де є такий зьвір, щоб так валяв ся в нечистоті, бруді, як вільнодумці в сексуалїзмі?

У зьвірят є границі, котрі поставила природа. У зьвірят полові зносини є лиш средством до удержаня і захованя роду. А у вільнодумців сексуалїзм — то зміст житя цїлого, як се бачимо в „вільнодумній“ літературі і штуці.

Такий новітний напрям. Він єсть боляком великим на орґанїзмі сучасного людства. А який лїк на сей боляк? Оден — одинокий: наука Христа. Та вже неоден боляк в орґанїзмі людстві вилїчила, то вилїчить і сей.

З фільософії в „Учителю“.

Про ароґанцке іґнороване середновічної культури д-р Ів. Раковским в „Учителю“, ми вже згадували в „Ниві“. Але і в самім Учителю (ч. 5—6) стрічаємо в статї др-а Волод. Левицкого п. з. „Материя і єї переміни“ замітки, які суть наче протиставленем поглядів Раковского. Д-р Левицкий (Учитель ст. 85) признав заслуги середних віків на поли знаня природи. „Старі погляди, що видавали ся нам фантазиєю, утопією, вертають назад і накидають ся нам з елементарною силою, немов стверджуючи звісні слова Бен-Акіби, що нема нїчого нового під сонцем. Так приміром, звісні змаганя середновічних ученых, щоби одні тїла перемінювати на другі, щоби звичайні металї перемінювати на золото, наука давно відкинула з погордою; а однак таж сама наука нині знову вертає до сеї квестиї, бо в останних роках пізнали ми ряд явищ, які вказують на те, що така переміна, або — як в науцї кажемо — трансмутация, є не лиш можлива, але й дійсно відбуває ся в наших научних робітнях“.

„Таким альхеміком, що єго наука і доси згадує з пошаною, був... Альберт Великий“ (оден з найбільших теольоґів, блажений,

doctor universalis). „Завдяки тим ученим розширювало ся знане ріжних метод аналїтичної хемії та розширювало ся пізнане всяких незвісних передше сполук хемічних і метод технольоґічних“. (Учитель ст. 87).

Так пише правдивий, обєктивний знаток природи і історії ёї пізнаваня, який тримає ся стисло річи і не пускає ся на поле карколомних і заражених культуркампфом комбінаций того рода людий, як Іван Раковский.

Ів. Раковский в статї п. з. „Таємниця житя“ (Учитель ч. 5—6) вичисляє з „благословного часу народин волї людского духа“ (зн. епоха гуманїзму) „славного альхемика“ Парацельза, який „відріжнює уже виразно теольоґію від науки“ (Учитель ст. 69) і „ґенїяльного Джьордана Бруно, сього найбільшого революционера духа, що й житє своє віддав за свої ідеї, спалений на костирі в Римі“, а який сказав, що „поза материєю нема нїякого бутя“ (Учитель ст. 70).

Парацельз не відріжняв однак теольоґії від науки. „In seiner mit Theosophie, platonischen u. mystischen Ideen durchsetzten Naturphilosophie, versuchte er eine oft hart an Pantheismus grenzende Verschmelzung von Theologie, Physik u. Chemie“. Парацельз не вважав — як каже Раковский — житєвих прояв за хемічні функциї. „Mystische u. phantastische Ansichten über seelenartige Kräfte als Ursachen von Naturphänomenen spielen bei Paracelsus eine grosse Rolle“. „Die Seele wird als Lebensprinzip, als eine den Organismus gestaltende, beeinflussende Substanz oder Kraft aufgefasst“. Парацельз сказав лиш, що орґанїзм складає ся з хемічних елєментів.

Д. Бруно, Домінїканин, вже в монастири занимав ся цинїчною комедиєю, кпив собі з заса дничих доґм християнїзму, втїк з монастиря, написав в Парижі про „триумфуючу бестию“ (зн. Церков). „Es ist der bitterste Hass gegen die kathol. Kirche, die positivchristliche Religion u. die frühere christliche Wissenschaft, welcher sich in die leicht durchsichtigen Formen eines gegenwärtig auch für rohe Naturen ungeniessbaren Spottes kleidet. Obwohl ohne wissenschaftlichen Wert, scheint das Buch später doch von Spöttern als Fundgrube (копальня) der Blasphemie benutzt worden zu sein“. Єго система то мішанина материялїзму з пантеїстичною містикою і кабалою. Наукові замітки в него нечисленні. На жадане церковних властий відкликав свої єреси і блуди, але відтак їх знова голосив, а на візване, щоби поправив ся, кпив собі з Церкви, Христа називав чоловіком, Мойсея обманщиком. За апостазу, кпини з Церкви і ширене єреси зістав спалений. Самі лїберали називають єго твори нудними, фантастичними, зовсїм неориґінальними, для науки без значіня. Лиш масонерия, яка хоче з всякої нагоди укути оружие против Церкви, зробила з Бруна великого вченого і мученика за свої пересьвідченя в тій ціли, щоби викликати ненависть до Церкви за спалене Бруна. А Раковский пішов тою самою дорогою!

Після Раковского Декарт був „скептик і скритий матеріяліст“, але „навчений сумною судьбою Бруна і Ґалілея був на тільки осторожний, що для чоловіка зробив виїмок та не відмавляв єму душі“, але „его душа стає властиво зовсім зайвою силою“ (Учитель ст. 71).

Погляди Раковского про Декарта суть доказом не імовірного неуцтва і безличности. Декарт був глубоко віруючим і практикуючим католиком; до сьвящеників відносив ся з піетизмом дитини; зложив і виповнив обіт, що відвідає відпустове місце Льорето, коли поставить ориґінальну фільософічну систему. Материялістом не був, існованє Бога і душі вважав за факти більше певні, як існованє сьвіта і самосьвідомости. Скептицизм Декарта не був засадничий, а методольоґічний, значить він зачинав всьо так слїдити, як би нїчо не було певне, але відтак дійшов до абсолютної певности про існованє Бога, душі, сьвіта. Его фільософічна система має слабі сторони, головну ту, що душу вважав за єство, мешкаюче в тїлї, але не злучене з тїлом в суцїльну людску природу. Після Декарта душа є наче тїло в одежи, наче пташка в клїтцї. Інсинуация, що Декарт заховав душу з обави перед карою Церкви, се нужденна брехня.

Віталїзм, який перечить можливість походженя житя орґанїчного з неорґанїчної материї „се одна з великих помилок людского духа“, а славний хемік Лїбіґ „боронив сили житя з питомим собі завзятєм, гідним лїпшої справи“ (Учитель ст. 72).

Називанє віталїзму великою помилкою, сьвідчить про іґноранцию Раковского. Старий віталїзм, який думав, що житєві функциї суть наслїдком якоїсь специфічної житєвої сили, оказав ся помилкою, коли витворено штучно орґанїчні материї прим. цукор з неорґанїчних. Але з того не слїдує, що механїзм має рацию та що житєві функциї то лиш хемічно-механїчна виміна материї. Новіталїзм, який принимає немеханїчний, але близше ще не розслїджений принцип житя, має богато приклонників і має перед собою будучність, бо між орґанїчним а неорґанїчним єством до тепер не винайдено нїякого переходу.

В статї п. з. „Будучність нашої землї“ згадує Раковский про землетрус в Італії і подивляє прояви не ложної любови ближнього, оказані в тій катастрофі. Такої любови „ще не бачила людска культура. Нагло люди почулись братьми, сынами одної Матери-Землї“ (чому не Бога-Вітця?). (Учитель ст. 78) Чоловік був „зразу озьвірілий і дикий“ (Учитель ст. 79).

Нам годї слїдити і студиювати докладно кожду квестию, Раковским порушену. Констатуємо лиш, що его погляди, взглядно погляди вважані ним за наукові, суть противхристияньскими, деякі атеїстичними.

Раковский, замість занимати ся стисло природописними квестиями, пускає ся на поле фільософії, якої не має ані зрозуміня ані знаня, та робить з неї лиш оружиє своїх ультраліберальних, а зовсім ненаукових затій. Що Раковскому не ходило о справу науки, але о підкопуванє христ. справи, можна вно-

сити і з того, що він величає наукові мізероти, які попали з Церквою в конфлікт, наче яких ґеніїв, а противно промовчує правдиво ґеніяльного і універзального кардинала Николая Кузаньского, епископа з Бріксен, який є одним з перших піонірів природописних наук, фільософії природи, історичної критики і емпіричного методу — на пограничу середних і нових віків.

Про відношенє материї до житя говорить Joh. Ude: **Materie u. Leben**, München 1909 (№ 21 колекциї: Glaube u. Wissen — Münchener Volksschriftenverlag). Автор говорить про материю і єї прикмети, про енергію і силу, про орґанізм, про роди орґанізму, про механічну, фізикальну і хемічну теорию про житє, про принцип житя, про житє а теорию десценденциї, про житє і материю в рамах сьвітогляду.

о. О. Воляньский.

Задача сьвящеників по містах.

(*До рубрики: Душпастирскі поміченя, уваги і десидерати*).

Устами великого пророка Єремії обіцяв Господь дати своєму народови пастирів, які би по Божій воли пасли повірене їм стадо мудростию і наукою. Христос же сповнив ту обітницю, установляючи сьвящеників і даючи їм приказ: ідіть і научайте всї народи. Спаситель сими словами і до нас звертає ся та неначе каже: вашою задачею є вместо мене учити людий. Св. Тома поясняючи текст св. Письма, де говорить ся, що Ісус установив одних Апостолами... а інших пастирями і учителями, каже: „Sub eodem addit pastores et doctores, ad ostendendum, quod proprium officium pastorum Ecclesiae est, docere ea, quae pertinent ad fidem et bonos mores“. Се потверджає нам як найкрасше примір Ісуса Христа, Апостолів і других великих подвижників Христових, що працювали над розширенєм царства Божого на землї. На се вказує також практика св. Церкви, яка, для зазначеня превеликої ваги проповіданя Слова Божого, постановила на тридентскім Соборі осібні канони, в котрих приказує душпастирям що найменше в неділї і сьвятя голосити Слово Боже для вірних. Так отже мужі, що стали покликані до високого званя сьвященичого і хотять бути сьвящениками після Божої волї, мусять в першій мірі звернути уваги на учительский чин своєї душпастирскої місиї. Вони передовсїм мають бути учителями. —

У нас Богу дякувати не брак сьвящеників і маємо серед кругів духовеньства ревних учителїв Христової науки, одначе

суть також великі недостачі в сповнюваню учительского уряду, що походить не так з вини сьвящеників, але радше з причини невідрадних відносин. Суть в нашій суспільности широкі круги, що цїлковито доси були позбавлені слуханя Слова Божого, а маю ту на думцї суспільство міске, що складає ся з міщаньства, робітників та інтелїґенциї. Здавало би ся, що якраз сї верстви не можуть жалувати ся на недостачу проповіди, бо в містї є звичайно більше сьвящеників, які можуть зарадити духовним потребам міского населеня. Та на дїлї справа представляєть ся зовсїм інакше. Коли на селї вірні численнїйше і дуже радо беручи участь в торжественній лїтурґії, полученій з проповідию, мають нагоду чути духовну науку що недїлї і сьвята, а єсли зайде потреба лишити ся одному членови родини тодї в дома, то на другий раз певно міняють ся члени родини і так бодай через другу-трету недїлю чує наш простолюдин Слово Боже — не так дїє ся у містї. —

Ту населенє призвичаєне до вигіднїйшого житя, особливо із верстви інтелїґенциї, ледви читану Службу вислухає і то добре, коли цїлу. А то лучає ся, що тільки ради побаченя знакомих ходить ся до церкви на кілька хвиль. Дальше находить ся по містах велике число служачих, яким позволено раненько, поки паньство проспить ся, пійти на читану Службу і опісля мають чим скорше вертати до услуги домів. Кілько дальше є робітників, що умучені цїлотижневою працею, в недїлю бажають відпочати (що їм зовсїм справедливо належить ся) і заледви одну годину можуть посьвятити на Службу Божу. Вибирають ся вони до церкви найчастїйше в ранну пору, коли лавки єще порожні, щоб мочи вигіднїйше і спокійнїйше помолитись та вислухати Службу. Буває, що особи малочисельних родин дїлять ся, одно спішить рано, друге пізнїйше, щоб не лишити без догляду домівства, а кількож єще більше може бути подібних випадків. Неодин каже, та я радо вислухав би проповіди, коли пізна пора, довге вичікуванє, занятє в дворі і т. д. не позваляють бути на проповіди. Всї ті вірні, а збереся їх величезне число, учащаючи правильно на ранні Служби, нїколи не чують духовної науки. Трудно в деяких разах не признати рациї і в дїйсности виходить таке, що неодин ревний християнин помимо найлїпшої волї не має змоги бути на проповіди. Кількож то душ є позбавлених слуханя слова Божого. Зважившн знова, з якою неохотою береть ся до рук побожну книжку, як рідкі случаї читаня катехізму, от і маємо причини, що особливо між інтелїґентами кругами бувають на жаль та сором аж надто часті випадки великої релїґійної ігноранциї, незнаня основних правд віри з малого катехізму. Примірів кождий з нас може напровадити безлїч.

Справдї сумний стан. Якже зарадити сему лихови? Здаєть ся, що одиноким средством є проповідь. Треба тільки знайти відповідну форму і спосіб, як нам приноровити ся до нинїшних обставин. Нині всюди поспіх, рух, за мало часу, люди бажа-

ють чим раз більших вигід і не хотять нудити ся. І в церкві вони хотять жити по свому, мають ті самі услівя, інакше завсїгди будуть відтягати ся від церкви. Тому то нам конечно числити ся з обставинами і треба уміти їх вихіснувати. Бо і при таких відносинах знайде ся много вірних, що, для вигоди вибираючи читану Службу, охотно вислухали би коротенької науки, єслиб тільки хто єї виголосив. Якже не використаєсь сеї нагоди, то навіть побожні душі задля обовязків в родині, менше ревні задля невигоди не являть ся на проповіди в часї співаної Служби і так місяцями, а може й лїтами, не дають духовного корму для своєї душі, віра їх поволе студеніє. —

Зарадчим средством на сю недугу душі вірних, як висше сказано, суть проповіди і то коротенькі п я т ь — або д е с я т ь х в и л е в і (т. зв. Fünfminutenpredigten). Такі 5 . 10 хвилеві проповіди надають ся для всїх, а особливо для інтелїґенциї на т. зв. примариях, девятках, студентских Службах, коли інтелїґенция являє ся в більшім числї. Якби то добре, красно і хосенно було, колиб кождий сьвященик прочитавши євангелиє або при кінци Служби звернув ся до присутних вірних і виголосив коротесеньку науку чи то в родї гомилії, чи к а т е х и т и ч н о ї, моральної або догматичної проповіди, а навіть на взір семинарицких точок. В кількох ядерних гадках можна подати прекрасну духовну науку. В празники господскі можна говорити про свійства Божі, про незглубимі таїньства віри, заохочувати до любви Бога; в богородичні прославляти Преч. Дїву, єї сьвятість, взивати вірних, щоб просили єї помочи, прибігали під Єї опіку; в недїлї голосити катехитичні проповіди, гомилії; в празники сьвятих вказувати, як звичайні люди при помочи дїланя Божої благодати украшали своє житє чеснотами, поступали по дорозї совершеньства і ставляти їх за примір до наслїдуваня. Розуміє ся, що проповідь, призначена для інтелїґентнїйших верств, мусить узглядняти інтелєктуальний уровень вірних, має бути прибрана в стараннїйшу форму і висказана добірнїйшими словами. Деколи належало би приготовляти їх на взір апольоґетичних конференций, в яких не тільки треба учити правд віри і моралї, але заразом звернути увагу на розширені блуди, узгляднити і збивати закиди сучасного недовірства, натякати на небезпеку реалїстичної лїтератури, на ворожий настрій в лїберальній пресї для церкви та на інші противні християнїзмови кличі. Очевидна річ, що до сповненя такої задачі треба добирати спосібнїйших і основнїйше підготованих людий та добрих симпатичних проповідників.

Ми знаємо, що проповідь найуспішнїйше средство до ширеня та зміцненя віри і Христос якраз вибрав учительский уряд, щоб розігнати темноту з поміж людий, а на місце несьвідомости завести знанє своєї божественної науки. І нам треба йти слїдом Христа. Повинна нас заохотити до сего сьвятого дїла в першій мірі висока ціль нашого сьвященичого післанництва „Слава Бога і спасенє душ“. — Сповняймо совісно учитель-

ский уряд, особливо між висшими верствами нашої суспільности, а певно проженемо релїгійну несьвідомість, вмісто індеферентизму запалимо любов до Бога. Тодї віра тих верств не буде мертва, а сильна і жива. Яка добра нагода протидїлати релїгійному лїбералїзмови, що панує звичайно по домах нїби інтелїґентних, де родичі зовсїм не звертають уваги на релїгійні потреби дїтий. Не дивниця, що молодша ґенерация нашої інтелїґенциї так часто маркує свою рівнодушність до релїгії. Ми в таких 5-хвилевих науках, запалюючи в душах вірних хотьби поодній іскорцї науки Христової та звертаючи увагу, що християнин має вірити і як йому треба після віри жити, можемо при маленькім і незначнім трудї цїлковито усунути винесену з дому релїгійну обоятність і не одну душу вратувати для Спасителя.

Майже неправдоподібно, щоб така хоч на позір дрібна праця не увінчала ся хосенним успіхом. Безперечно ми при таким стані річий зміцнили би релїгійність серед висших сфер, подібно як се дїє ся у інших просьвічених народів. Ми не стрічали би ся так часто з незнанєм найважнїйших правд віри та ворожим духом до релїгії і сьвященьства. Інші народи запровадили у себе сей красний звичай 5-хвилевих наук, а деякі нїмецкі епископи навіть виразно припоручили говорити по кождій Службі такі коротенькі проповіди для присутних вірних. Як відмінно в тім зглядї у нас! Дав би Бог, щоб ми як найскорше здобули ся на сей крок поступу наперед. Вимагає се незначного труду, маленького пожертвованя з нашої сторони, а для слави Бога і спасеня вірних дуже много можна зробити. Коби тільки не бракувало доброї волї і охоти, а Бог певно поблагословить змаганя вірних Його слуг. Коли на нас сповнить ся перша божа обітниця предсказана пророком Єремією, тодї станемо ся гідні і другої обітницї, даної Христом для сьвящеників, що хто би . . . . . учив, великим назветь ся в царстві небеснім. —

Єще одну велику користь малибисьмо із таких 5-хвилевих проповідий. Сим далибисьмо вибагливійшому міскому населеню доказ, що у нас також щось доброго можна почути, що у нас також не брак вигоди при сповненю релїгійних практик, що мє дбаємо про заспокоєнє духовних потреб вірних; чейже не було би у нас дальшого легковаженя обряду, не було би переходу на латиньство, а тим самим скріпилибисьмо і національні почуваня серед міского населеня. Особливо тепер повинні ми тямити як, велику і важну роль відграють міста в сучасних суспільностях. Міста ми повинні мати також за собою. —

Я. Т.

Огляд преси.

(*По конець марця*).

О. В.

(Конець).

Gazeta Narodowa (ч. 62 з 17/III. 1909) подає статю п. з. „Z ruskich pism“, в якій називає „Дїло“ соціялїстичним та безвіроісповідним орґаном. (Так знов не є; такими є велика часть співробітників „Дїла“, які однак в самій часописи не можуть викладати своїх властивих поглядів та вдоволяють ся індеферентизмом і бойкотованєм в подаваню фактів з щирокатолицкого руху). Справами церковно-обрядовими занимає ся „Дїло“ з політичних мотивів. (Се дуже можливе). Велика часть рускоґо духовеньства зачисляє ся до фанатичних приклонників „Дїла“ задля єґо політики суспільної і национальної. (Се кождому вільно, о скільки та політика не переходить в неморальну). Антиклерикальна в теориї політика руских радикалів веде в практицї до панованя попа над хлопом, отже молодше руске духовеньство радо пращає „Дїлови“ єґо теоретичний антиклерикалїзм. (Се якесь дуже темне висказанє).

Антирелїґійному, соціялїстичному (такоґо тепер в „Дїлї“ майже нема), напрямови „Дїла“ противлять ся москвофіли в „Галичанинї“ і часть руско-украïньскоґо духовеньства в „Руслянї“ і „Ниві“. (Се не правда, бо з антирелїґійним напрямом „Дїла“ не годить ся загал рускоґо духовеньства, без огляду, чи оно годить ся на політику „Дїла“ чи не годить ся. Друга річ, що не всї рускі сьвященики мають на скільки бистроти, щоби пізнати нераз спритно масковане релїґійне становище „Дїла“, а деякі за богато дають єму концесий, щоби не вводити розламу в партию. Дальше „Ниву“ не можна ставити на тім степени, що „Руслана“. „Руслан“ є орґаном політичним і католицким, „Нива“ є орґаном католицким, але не політичним, лиш церковно-суспільним.

Відтак говорить „Gaz. Nar.“ про довжезні статї Адрияна, які називає колекциєю з'їдливих договорювань до епископів і тих сьвящеників, що не суть так заслїпленими приклонниками „Дїла“ як Адриян.

З польскої преси. Оповіданя Корнила Макушиньскоґо, співробітника Słow-a Polsk-oґo, п. з. Rzeczy wesołe (Львів 1909) навіяні грубо брудною атмосферою. Женщина представлена ту яко невдатний злїпок глини, все глупа та пуста. Жінка чуложить з молоддцем, щоби ухоронити єґо перед проститутками. Еву злїпив Бог з глини після формы малпи, а наділив єї злобою і упо-

ром. Вже Ева зрадила Адама, навязуючи любовні зносини з шимпансом.

І ту книжку приняла прихильно польска преса, починаючи від консервативно-катол. Czas-у і Przegląd-у а скінчивши на народово-демократичнім Słow-і Polsk-ім.

Вістник перемискої Епархії (ч. 3.) подає уваги центральної комісиї для охорони історичних і артистичних памятників, щоби парох добре дбав про заховане церкви в добрім станї. В любляньскій епархії видано в тій справі специяльні заряджења Синоду (ст. 16—17). Зі звіту тов. св. Йосифа в Гориції, яке удержує санаторії для сьвящеників, довідуємо ся, що з перемискої епархії належить до товариства 17 членів (ст. 18—20). Філія тов. св. Ап. Петра в Перемишли числить 1.266 членів, корінний фонд виносить 1.906·77 К., доходу було в 1908 р. 3.794·62 К., з чого остало в касї 3.579·71 К. (ст. 21—5).

Вістник станиславівскої Епархії (ч. 4 за марець) доносить, що Петровий гріш зі станисл. Епархії виносить 4.600 корон і подає 7 важних рішень Адмінїстрацийного Трибуналу у Відні в душпастирских справах (ст. 59—60). Синодальні рішеня з 1908 входять в житє. Інструкциї поучують деканів, як вести чотири книги т. з. фонду милостинї (ст. 53—7) і як виставляти кваліфікацийні табелї сьвящеників (ст. 57—8).

Сьвященик з Галичанина. „Сьвященик з Дїла“ знайшов свій рівноважник в „сьвященику з Галичанина“. Свого часу якийсь ревний „патриот“-сьвященик видав „Нар. З'їздови“ пастирский лист, призначений для деканів. (гл. „Нива“ 1907 ст. 133—4). Ще лїпшу штуку втяли „переданні“ Церкві і єрархії кацапи.

В „Галичанинї“ (ч. 65 „Дѣло коломыйского приходника о. Семенова“) читаємо про детайлїчно описаний хід розправи против о. Семенова, відбувшої ся перед митрополичим судом; суд признав стійність одного закиду против обвиненого, а відкинув пять прочих; на розправі розказував обвинений про такі факти з житя станиславівского Епископа, які суть далеко гірші від проступків, закидуваних станиславівским судом о. Семенови (закидувано о. Семенову гріхи contra sextum і septimum!). Оден з членів суда брав ся за голову, коли почув про великаньскі провини Епископа.

Насувають ся наперед рефлєксиї, звідки дістав „Галичанинъ“ такі точні інформациї? Очивидно, що лиш від члена суду. Такий член міг сам донести про всьо „Галичанинови“ а доносчик такий мусїв стояти в близьких зносинах з кацапским табором, бо від чужого редакция певно не приняла би інформаций, боячи ся містифікациї. Можливо також, що котрийсь член суду виговорив ся перед знакомим, а той — очивидно кацап — мусїв про се дати знати „Галичанинови“. Так то заховує ся в церковнім судї урядові тайни!

Єсли би на судї роблено закиди Епископови, то проста льояльність і взгляд на повагу Епископа повинні були спинити

доносчика перед опублїкованєм справи. Але що найважнїйше, то се, що донос є брехнею. Нїякий член суду не брав ся за голову, а о. Семенов не робив Епископови нїяких закидів крім хиба того, що Епископ є взглядом него упереджений. Предсїдатель суду провадив розправу так тактовно, що роблене Епископови закидів, „которыхъ нїякимъ образомъ нельзя сровнити съ тѣми „преступленіями“, за которыи о Семеновъ приговоренъ былъ духовнымъ судомъ“ — було неможливе, хотяй би з тої причини, що они не належали до річи. Що „преступленія“ Епископа то брехня, над тим нема що і застанавляти ся.

До чого то спосібні сьвященики, сфанатизовані партийною загорілостию!

Всячина.

Зіставив О. В.

Воскресеня празник дав нашій пресї нагоду до передовиць на тему воскресеня народа. Москвофільска преса (Русь ч. 13, Русское Слово ч. 13) порівнує Русь зі Спасителем. Як Спаситель терпів незаслужені муки від ворогів і ученика-здрадника, так терпить Русь (після „Руси“ сьвята православна Русь) від ворогів-Поляків і зрадників Українців. Українська преса (Народне Слово ч. 195) підносить, що ті великі муки терпить Україна від зрадників-москвофілів і від ворогів-Поляків. Як Христос, так воскресне Україна, взглядно Русь (в значіню „русскій“).

Знаменне становище заняло в воскресній передовиці „Подільське Слово (ч. 13), яке взиває: могучим покликом просьвіти розбудїм прибитого злиднями рускаго Льва, розвалїм Церкву-домовину, а з під неї встане Україна і розвіє тьму неволї, сьвіт правди засьвітить“.

Від радикального націоналїзму дійшло „Под. Слово“ до „України без попа“. Чи будете се толєрувати сьвященики-„патриоти“?

З'їзд в Велеградї, другий з ряду, відбуде ся на днях 2—5. серпня 1909 включно. Того рода з'їзди відбувають ся що два роки. Сходять ся теольоґи всїх словяньских народів без огляду

на віроісповідане. На сходинах дискутує ся над теольоґічними і історичними квестиями, спірними між католиками а православними і обдумує ся способи зближеня обох віроісповідань. Язиком з'їзду є росийский або латиньский.

Хто мав би охоту виголосити відчит на теми, порушувані конґресом, має зголосити ся з темою з кінцем цьвітня в редакциї журнала Slavorum litterae theologicae, Прага I, 190.

Послїдна стация до Велеграду є Ungarisch Hradisch на Моравії.

Під повідомленем про конґрес підписані: Ексц. Митрополит Шептицкий і о. Авр. Пальміері.

Про церковно-полїтичні відносини між буковиньскими Русинами подає Осип Маковей інтересні дані в листї „до товариша-учителя на Буковинї" (Буковина ч. 69—70). Подаємо уривки того листу.

„У звязи з православіем була друга справа: відношене православних до унїятів. Всї ми тепер дуже добре се розуміємо, що може бути і православний Русин і унїят Русин, але перед 50 або 40 роками православні і унїяти стояли против себе, як вороги, а як они не хотїли ворогувати із собою, то Волохи юдили одних против других. „Слово" 1863 року дуже тїшило ся, як дістало першу допись від правдивого православного Буковинця, а не зайшлого на Буковину Галичанина-унїята. „Ми орґан Руси, а не св. Юра" (себто церкви у Львові) — так боронило себе тодї „Слово" і писало, що ему православні так само дорогі, як унїяти, і що одні і другі не повинні ворогувати із собою. Ти скажеш тепер: „Як можна було про таку марницю сперечати ся? Се-ж справа ясна, як день". А от бачиш: не рік і не два, а десятки років страх перед унїєю не давав православним зближати ся до Галичан та взяти те, що в них добре було. Суперечки на тім тлї довго ослаблювали нас і не давали піднести ся. А хиба-ж і тепер москвофіли не страшать Буковинців марою унії, замісць подбати про православну церков так, щоб вона не потребувала нїкого бояти ся?!

„Від самих початків конституциї аж до 70-их років мин. ст. мріли буковиньскі Волохи про злуку Буковини з Семигородом, про свою дако-румуньску державу. Через те вони сильно зненавидїли пок. епископа Гакмана, котрий дбав про те, щоби буковиньска православна митрополія була самостійна, окрема. Волохи хотїли, щоби в Австриї для православних була митрополія тільки сербска і румуньска і щоби буковиньский епископ був завсїгди залежний від румуньского митрополита в Семигородї. Се було їм потрібне до їх державних плянів. Не вдало ся їм се, Гакман осягнув своє. Але Волохи подбали зараз хоч про те, щоб на будуче мали свого митрополита і свою консисторию — і вже 36 лїт минуло від смерти Гакмана, а нас все ще болить і болить ота рана, що нам колись завдали Волохи. Кілько то нашої інтелїґенциї пропало через румунїзаторів

у церкві, а кілько праці і заходу пішло на те, щоб ту рану хоч троха загоїти. А вона ще й сегодня не загоєна. Тому то, товаришу, хто тепер чи то з великої поступовости, чи з великої глупоти не хоче й на очи бачити свого панотця, а притім каже, що він завзятий национал-Українець, той обурює і себе і людий, бо історія показує, що ми дуже богато втратили через те, що не мали своїх православних панотців.

„Уже нам не зле, коли свій доморослий Дон Кіхот (радикали) боре ся з вітряками, придумавши собі православний руский клерикалїзм, хоч сам добре знає, що нема ще з ким бороти ся, бо своїх панотців тілько жменя тай їх клерикалїзму ще й не видко, і що то є циганьска педаґоґіка бити дитину наперед, заким збанок зібє...

„У радикалів широка дискусия про те нечуване диво, що сьвященик хотїв бачити на посмертній картці хрест,- страшенно всїх займає, — тут буковиньский радикал стріляє з гармати до клерикалїзму, а его „народ“ плеще у руки: „Ото догодив попам!“ Може воно кому здаєть ся і дуже розумне, але на мою думку се є дитяча забавка — і вже! Таким плитким ставленєм радикальної справи не то не зискає ся нових людий, але навіть відстрашує ся тих, котрим нїколи не снило ся бути клерикалами. А вже щоб нарід мав з того який хосен, то і не казати. То є забава великих хлопців у полїтику, а не дїйсна полїтика!“

Про змаганя до реформи **в угро-рускій Церкві** подає Kath. Kirchenzeitung (ч. 24 ст. 189—190) такі дані: В дієцезиях Мункач, Єперес і Кереш має бути введений григорияньский календар; чин Василияньский має зреформувати ся під проводом угорских Єзуїтів; лїтурґічні книги мають бути видані в словяньскім та мадярскім язицї, але можуть бути допущені виключно до приватного ужитку, бо Рим заказав мадярску лїтурґію; в гр. кат. календар мають бути введені деякі сьвяті западної Церкви, як се стало ся в галицких Русинів. Угорскі Русини в Америцї мають отримати свого епископа.

Церковні справи в Америцї. Урядовий орґан руского Епископа Преосьв. Ортиньского в Америцї „Душпастирь“ вичислив сїмох сьвящеників, котрі не мають права сповняти своєї сьвященичої служби. Є се Іван Заклиньский (невідомий з побуту), Акакій Камінський в Ню-Йорку, Н. Дж., Александер Касей в Донорі, Па., Стефан Поляньский в Монесенї, Па., Евген Волкай в Чікаґу, Ілия і Теодозий Васовчик в Пітсбурзї, Па. В урядовім оголошеню зазначено, що Т. Васовчик не приймає нїякого письма анї розпоряджења від епископату. Всї їх сьвященичі дїйства безправні, а то сповідь перед ними відбута і їх розгрішенє не має нїякої сили а так само подружя, заключені перед ними, не важні. Що до Ів. Заклиньского сказано, що его дїти в старім краю остали ся сиротами без матери і находять ся в крайній нуждї, у чужій хатї і на чужій ласцї. Вкінци перестерігає епископске оголошенє перед двома суспендованими сьвя-

щениками, котрі все таки дійствують, а то Крохмальним в Пасайку, Н. Дж. і Парскутою в Мек-Аду, Па.

В півн. Америці мусить ся бороти ся з ріжними ворогами. Недавно прибув з поворотом до Віннїпеґу православний піп ігумен Арсеній. Зараз на першім кроці почав він видавати часопись „Канадийска Нива“, ширячи у нїй тенденциї москвофільскі; кромі сего читаємо в 8. числї „Кан. Фармера“ відозву сего хитрого ігумена в справі руско-украіньскої бурси в місцевости Gimli Man. Тим „Кан. Фар.“, нїби з „безпартийности“ оголошуючи усе без розбору, робить нашій канадийскій суспільности правдиво медвежу прислугу, прикладаючи впрост руки до зросту москвофільскої гнили. — Кільканайцятьох Серафимом викроплених попів зголосило ся до анґлїканьскої церкви з предложенем, що если анґлїканьска церков дасть їм підмогу, то они перейдуть на анґлїканьску віру і зачнуть місию серед нашого народа. Попи ті заявили, що они мають до розпоряджења кількадесять церков і стількиж сьвящеників. Анґлїканьска місия поки що відмовила помочи, бо се була би за дорога для них річ, але будуть старати ся дати до школи кількох Русинів, щоби з них зробити відтак по науці своїх місионарів серед нашого народа. Є отже надія, що в коротцї появлять ся нові „спасителї“ американьскої Руси... *(З „Руслана“).*

Церков ювилейна Непор. Зачатя в Станиславові. Від 1/VII —31/XII. 1908 вплинуло жертв на 10.389 К. 61 сот. Від 22/XII 1904 до 31/XII. 1908 вплинуло приходів: а) з жертв 68.888·82, б) з літурґічного союза 39.487·61, в) з відсотків 4.110·07, г) з образів 315·16 кор. З того видано: а) на площу 100.000, б) на відсотки 3.206·33, в) інші видатки 962 кор. Остає в готівці 8.633·33 кор.

Церков. Вѣстникъ (1909 ст. 334—5) доносить, що Австрия хоче з полїтичних мотивів перевести реорґанізацию православної Церкви в той спосіб, що перевела би поділ буковиньскої митрополії на руску і румуньску, а дальматскі та босняцко-герцеґовиньскі епархії злучила би в віденьску митрополію під митрополитом Милашом. Православні круги Австриї і Росиї боять ся, щоби новий митрополит не був виставлений на сильні впливи правительства. Они боять ся також, що правительство буде стреміти до злученя буковиньских православних Русинів з католицкими в Галичинї. Румуньска буковиньска епархія готова сама перейти на унію. Найбільше боять ся православні заказу утримуваня зносин з росийскою Церквою та домагають ся, щоби Росия запевнила ту свободу австрийским православним осібним трактатом виставленим европейскою конференциею та щоби австрийский катол. цїсар зрік ся права іменувати правосл. епископів.

Змаганя до унії появили ся в грузиньскій церкві, провокованій росийским правительством. Як доносить петербурске „Слово“ (з 8. марця ст. стилю) в Кутаїсї відбули ся в тій справі наради. Але в оборонї православя виступило правительство, а учасникам нарад грозить зсилка у Вятску ґубернію.

Католицкий панславізм. Росийский фільософ Вол. Соловєв був приятелем хорватского епископа Штросмаєра і они оба думали, що Словяни, особливо Росия, має сповнити велику місию для злуки Церков. Соловєв був тої гадки, що злука легка, бо позитивно противкатолицка доктрина, витворена в часі схізми, є лиш поглядом шкіл і одиниць, але не загалу східної Церкви. Але і та ненависть не відносить ся так дуже до доґматизму і римскости, як радше до латиньскої обрядовости. Если Схід верне до Риму, тоді латиньство стратить свою перевагу в катол. Церкві. На унії зискає Рим глубоко релїґійний нарід словяньский, а Схід зискає в папі защитника релїґії. Росия збере під себе всї словяньскі народи і тоді зачне ся нова епоха европейско-християньскої цивілїзациї.

Під впливом Соловєва і Штросмаєра видав Лев XIII. енцикліку в справі східного обряду, а для паралїжованя впливу Соловєва на студентів петерсбурской академії покликало росийске правительство... Наумовича.

А. Пальміері, катол. монах і великий знаток східної теольоґії, зачав видавати бібліоґрафічний альфабетичний показчик новійшої росийскої і грецкої теольоґії в формі додатку до журнала Slavorum litterae theologicae. Та праця знайшла велике признанє петербурского професора Глубоковского, який заохочує Росиян, щоби помагали Пальміерому в тім монументальнім творі.

Лїт. Наук. Вістник, по острій але заслуженій репримендї (гл. „Нива“ ст. 177—8), заняв в статї „По сьвіту“ (в 2 і 3-ій книжцї Вістника) вже інше становище насупротив папства, взглядно відношеня того-ж до штуки. Правда, богато є поглядів, на які годї нам годити ся (пр. що в другій половині I-го тисячлїтя завмерло в Римі всяке артистичне житє, що зі зростом папскої власти падав Рим та що папа своїм впливом міг скріпляти своє становище, але не міг охоронити Риму, ст. 313), але суть і слова признаня для папства: „в істориї людского духа мало коли збирали ся такі ґеніяльні сили для творчої роботи коло одного дїла“ (ст. 317), як за Юлія II. в Римі. Неприємно вражає здиванє проф. Грушевского, що „на склонї другого тисячлїтя по Христї заводило ся нові (?) доґми“ (ст. 519), як богодуховенність собору, непорочне зачатє, непомильність папи. „Credo quia absurdum“ — лиш тим може автор пояснити собі повстанє „нових“ доґм. Але не треба забувати, що автор православний, або може ще і гірше, а до того необзнакомлений з теольоґією, отже тим можна би єго оправдати. Конець кінцем спосіб вислову вздержливий, зовсїм інакший, як в I. книжцї Вістника. Навіть слово Бог писане великою початковою буквою (ст. 515, 516).

До такого історика, як Людв. Пастор, що побіч вчености, обєктивности мав би зрозуміне катол. установ і того рода піетизм до Церкви, як Грушевский до Украіни, у нас ще далеко, дуже далеко!

Росийский голос про модернїзм. Росийскі теольоґи, ведені ненавистию до католицизму, заняли взглядом осудженого папою модернїзму прихильне становище. Дмитро Богдашевский, професор новозавітних наук у Київі, виголосив 14/IX. 1908 відчит, в якім пятнує катол. модернїстів і православних новохристиян, бо они выходять поза межі доґми.

Против соціяльної демократії виступає Альб. Шефле (Die Aussichtslosigkeit der Sozialdemokratie) і Фрид. Ферштер (Christentum u. Klassenkampf) і роблять гіркі але заслужені докори, що соціяльна демократия піддала ся абсолютизмови ріжних т. з. адвокатів пролетарияту, які з нечуваною пересадою впихають всї соціяльні явища в рами тїсної материялїстичної історіософії і клясової борби, а тим самим спиняють змаганя до соціяльних реформ.

Жіноче питанє. Еспаньский Єзуїт, Meléndez, наводить ідеал жінки після вимог розуму і віри, а протиставить ему карикатуру звихненої новочасної еманципантки. Автор домагає ся для жінки вищого образованя, свободи в виборі стану і свободи в заробкованю, але так, щоби жінка не стала ся тим неспосібною до християньского материньства.

Протестанти — як берлїньский історик і раціоналїстичний теольоґ Адольф Гарнак — взивають католиків і протестантів до спільного пожитя. В тій ціли старав ся він затерти острі лїнії катол. науки про христ. досконалість і евангельскі ради з одної сторони, а протестантскої про непотрібність добрих дїл з другої. Фрітше виказав, що Гарнак інакше представляє ті тези в ученій своїй історії доґми, а інакше в популярних писанях. Отже і вчені не суть вільні від полїтичних впливів. Гарнак хотїв в інтересї нїмецкого націоналїзму затерти конфесийні ріжниці між катол. а протест.

Недовчена еманципантка. Д-р Анна Вичулковска видала книжку про психольоґічні проблеми, в якій іґнорує психольоґію Платона, Аристотеля і св. Августина, але при тім оказує крайне незнане тих мужів. Спіноца після неї був Нїмцем — в дїйсности був голєндерским Жидом — і написав de origine affectuum — такого твору під іменем Спіноци не ма на цїлім сьвітї. Картезий впровадив механїзм до психольоґії — се неправда, бо він впровадив его до теорії пізнаня. —

І така іґнорантка відносить ся згірдно до психольоґії, яка принимає душу!

Розум зьвірят. Під впливом натягненої дарвінїстичної еволюції видумувано для зьвірят всїлякі розумні акції і духові хороби. Нині протверезили ся уми. Праский професор Декслер доказує, що т. з. умове житє зьвіряти обмежує ся на вражіня і виображіня та почуваня. Але зьвірячий мозок не в силї творити з того комбінацій, витягати консеквенції, анї зьвіря не може свобідно дїлати. Зьвіря ріжнить ся єством від чоловіка і зьвірятам не можна приписувати розуму. На тій точцї мають теольоґи рацию, замічає Декслер. Т. з. духова хороба зьвіряти можлива о стільки, що зьвіря може мати галюнциации змислів,

але ніколи якоїсь idée fixe (Wahnidee); зьвіря може бути фізіольоґічно сумне, але ніколи психічно мелянхолійне.

Економія св. Отців. Соціялїст Бебель силує ся доказати, що св. Отці були комунїстами. Однак з їх творів (Schilling Reichtum u. Eigentum in der altchristlichen Literatur, Freiburg Br. 1908) слїдує, що они признавали одиниці право власности і доробку і осуджували усунене етики з економічної продукциї.

Проблєм родини. Люї Коара доказує, що від реставрациї родини залежить спасене Франциї від грозячої загибели. Але ані закон ані держава не відновлять родини, як не подасть помічну руку релїґія і мораль.

Чиста наука. Катол. університет в Лєвен, в Бельґії, обходить 75-лїтний ювилей свого відновленя. На торжество запрошено між іншими і париский університет. На засїданю сенату тогож заявив ректор Лїяр, що він не думає брати участи в релїґійній манїфестациї. На то замітив оден з професорів, що не бачить рациї такої абстиненциї, бо лєвеньский університет видає наукові поваги. Але ненависть льожі до католицизму перемогла. Протестантскі університети в Анґлії обіцяли взяти участь в ювилею.

Монастирскі шкандали в Італії, в лїтї 1907 р., викликали бурю напастий против Церкви взагалї, а монастирів спеціяльно. І наша преса не остала в задї, але per longum et latum оповідала про моральний упадок в монастирях і з тої геци зробила провал між Церквою а суспільностию. „Дїло“ грало в тій афері на першій скрипцї. (Гл. „Нива“ 1907 ст. 648 сл.)

Але процес, виточений напастованими, скінчив ся повною програною лїбералів. Шкандали оказали ся лиш видумкою „поступовцїв“. На підставі доносів Боссона, вихованка Салезиян в Вараццо, виточили власти Салезиянам процес, позамикали їх заведеня, обходили ся з ними брутально. Процес виказав інтересні річи. Закиди Бессона були галюнциянцією, вмовленою єго ніби материю, яка властиво була знарядом в руках французскої масонериї. Масоньскі і соціялїстичні часописи були змушені відкликати свої брехнї по двох лїтах. Але лиш італїйскі!

Інші, між ними і рускі, не згадують про то ані словечком, хотяй они широко ширили противклєрикальні брехнї!

Деструктивна акция жидівства. Жидівска квестия займає поважно християньску суспільність. Жидівство, з'орґанїзоване в збиту фалянґу, опанувало пресу, літературу, штуку, опанувало продукцию, біржу, масонерию, соціялїзм, революцию і стремить до розбитя европейскої суспільности, вихованої на християньскій культурі, на дрібні атоми, щоби їх відтак взяти в службу жидівскої ідеї.

Найзамітнїйше виявив ся вплив жидівства в Франциї, яка стогне під жидівским ярмом (Драйфус). Росия боронить ся против юдаїзму, що правда брутальними, але даючими ся зрозуміти способами (Кишинів). В Австриї веде борбу против жидівства христ. соціяльний табор, названий глумливо жидами

антисемітским. В Польщі одушевляє ся жидівством Бол. Прус, позитивістичний писатель. Між Русинами, головно в їх пресї, суть також сильні юдофільскі симпатиї.

Тому не без інтересу буде познакомити наших читачів з знаменною статею Волод. Черкавского (Przegląd powszechny 1909 за лютий) п. з. „Z powodu poglądu Prusa na kwestyę żydowską“.

Жидів представляють їх прихильники яко суспільність, що має сильну віру в Бога, високу мораль і почесть для духової працї. А однак в дїйсности як раз жиди ширять найбільше атеїзм, неморальність (доми розпусти), найбільше злочинів з жадоби зиску поповняють жиди, найбільше корисні позициї опановують жиди. Жиди були все ненавиджені: їх ненавиділи Перси, Греки, Римляни, їх ненавидять серед новічні і новочасні народи. Та загальна антипатия до жидів є також доказом, що жиди не мають тих прикмет, які раді би добачити в них юдофіли. Знаменною цїхою юдаїзму є крайний еґоїзм суспільного духа, який в публичній области рад би всякими средствами поборювати і нищити не-жида. Між собою жиди захóвують сяку таку мораль, але в зносинах з не-жидами не вяжуть ся нїчим (талмуд).

Сильно з'орґанїзована суспільність не дасть ся взяти під ноги, тому жиди стремлять до розбитя єї під взглядом релїґійним, национальним, социяльним, моральним. Самі жиди злучені з собою безприкладною єдностию.

Жидівскі напасти (в лїтературі та пресї) звертають ся против всякої позитивної і з'орґанїзованої конфесиї. З протестантизмом, який розбив ся на безчисленні секти, і православєм, яке стало полїтичним средством в руках держави, жиди не дуже числять ся. За то з цїлою силою напастують катол. Церков. Єї доґми осьмішує ся яко перестарілі, незгідні з наукою. Але ідейна боротьба против катол. сьвітогляду займає жидів без порівнаня менше, як завзята борба против папства. Кождий крок папства стрічає ся з найпристраснїйшими напастями жидівскої преси: папство окричано за стовп реакциї і духової тиранії.

З упадком папства розібє ся єдність катол. суспільности, о що ходить жидам. Отже в тім належить шукати жерела противпапских виступів! Жидам ходить не так о здавлене ідейної доґматичної сторони католицизму, як передовсїм о знищене підпори катол. єдности, тому то они частїйше виступають против папства, як против католицизму.

Подібно старають ся жиди розбити национальні орґанїзми космополїтичними кличами (лїберальїзм і масонерия) та клясовою борбою (социяльїзм). Лиш в поборюваню националїзму були жиди більше повздержні, як в поборюваню конфесиї.

Але сильні, здорові, моральні одиниці були би грізними конкурентами юдаїзму. Отже жидівска акция стремить до того, щоби підкопати родину, вливати в молоді серця зіпсуте, викорінити з них етичні засади. Отже порноґрафія в лїтературі, малярстві, театрі має на цїли підкопати моральне здоровле хри-

стияньскої суспільности і таку зігнилу, інертну масу кинути до стіп жидівства.

Між собою жиди обережнїйші. Против обскурантизму талмудистів, против капіталів Ротшильдів не виступає нїхто. А навіть гнилої лїтератури уживають самі жиди умірковано, даючи єї християнам!

Клясичним приміром деструктивної акциї жидів є Франция. В імя націоналїзму і републики згнетено т. з. ворожий народови ультрамонтанїзм і клерикалїзм — під тим розуміло ся Церков. — Дальше кинено ся на націоналїзм, висьміяно патріотизм, збунтовано армію і ширено антимілїтаризм на користь інтернационального жидівства. Вкінци здеморалїзовано до крайности цїлу суспільність, головно молодїж. В такій суспільности жиди панами! А тепер стремлять до того, щоби французку культуру пересадити в інші держави, не виключаючи і руского народу. Наш руский лїберальїзм є аж надто впадаючою в очи копією франц. юдофільства.

Комітет для заложеня публичної бібліотеки в Перемишлї просить о дароване єму на публичний ужиток злишних книжок, журналів і ґазет в якій не будь мові. Адреса: проф. Ол. Ярема Перемишль Дім „Віри“.

Personalia. Рішенєм цїсарским з 17. марця іменовано епископом Лїнцу д-ра Рудольфа **Гіттмаіра**, професора пасторальної і ректора в духовнім семинари в Лїнцу. Номінат вродив ся 24/VII. 1859, та є осьмим з ряду епископом Лїнцу. Належав до редакциї лїнцкого Theol. prakt. Quartalschrift.

Дня 30. марця сьвятковано в Відні 70-лїтну річницю уродин гофрата Отона **Вільмана**, вислуженого університетского професора, який положив безсмертні заслуги на поли педаґоґії і християньскої фільософії своїми творами: дидактика в своїм відношеню до соціольоґії, істория ідеалїзму, фільософічна пропедевтика.

Поясненє. Речене, яким ми замкнули передовицю п. з. „Устав Скнил. Лаври“, а яке звучить: „Хто хоче бачити правдивого*) християньского монаха — нехай йде до Студитів“ (Нива ст. 229), викликало ложні толкованя. Тому заявляємо, що то речене треба доповнити змислом іншого реченя (Нива ст. 194): „Чин св. Василия В. не богато [в нас] має членів, а надто обтяжений місионарскою та душпастирскою працею, не має спромоги віддати ся так строгій аскезї, як се є, зглядно було, на Сходї“. Отже чинови св. Василия В. ми не відмовляємо монашого духа, а лиш констатуємо брак такої контепляциї і такої аскези, яка є у Студитів, вільних від місийної і душпастирскої працї.

Редакция „Ниви“.

*) Пропущено „східно“.

В справі Вдовичо-сиротиньского Фонду станиславівскої диєцезиї.

На днях розіслано епархіяльному духовеньству викази касові Вдовичо-сиротиньского Фонду станиславівскої епархії за рр. 1906, 7, 8. Тяжко завів би ся той, хто би гадав, що в виказах тих можна найти ясний перегляд всїх рахунків. Приходи і розходи зіставлені так, що в порівнаню приміром з замкненем рахунків мілїонової інституциї „Днїстер“, роблять викази В-с. Ф. дуже прикре вражінє.

Спробуймо переглянути хоч деякі рахунки. Фонд корінний з кінцем 1908 р. виносить 264.431 кор. 9 с., з того на цінних паперах 203.268 К, скрипт довжний Бурси св. о. Николая на 57.000 К, а на книжочці щадничій 4.163·09 с. За три роки корінний фонд збільшив ся всего о 5.312 К. 36 с. Зважівши однак, що корінний фонд переважно уміщений на цінних паперах, яких курсова вартість далеко меньша від номінальної, можемо припускати, що корінний фонд виносить всего 250.000 К. Управа В-с. Ф. уміщує корінний фонд на цінних паперах, хотяй маємо від 1906 р. свою інституцию з пупілярним безпеченьством. З виказу (стр. 9) виходить, що управа В-с. Ф. вже в році 1907, отже по засноваю рускої Щадниці, виміняла 12 листів заставлених номінальної вартости 9.200 К. за доплатою готівки 11.365 К. 64 с. на оден лист заставлений гал. тов. кр. зем. С. І. ч. 5659 на 20.000 К. і стратила на тій вимінї 565 К. 64 с, а не зискала 434 К. 36 с, як каже ся на стор. 6. Чи не лїпше булоб умістити готівку в рускій Щадниці без страти на курсї? З замкненя рухунків рускої Щадниці в Перемишли за рік 1908 довідуємо ся, що станиславівскій В-с. Фонд умістив в рускій Щадници 1.600 К, коли В-с. Фонд львівскої архідиецезиї умістив тамже 140.757 К 07 с, а перемискій 73 080 К 28 с.

З виказів довідуємо ся рівнож, що 57.000 К. корінного фонду уміщено на скриптї довжнім Бурси св. о. Николая. Не знаємо, яким правом Бурса сплачує свій довг не готівкою, а листами заставними і то в номінальній вартости. Се просто кривда вдовиць, яким за 1908 рік зменшено запомогу зі 120 К на 96 К. Не жаль нам було би сего привилею, колиб Бурса була ведена в дусї щиро-католицкім і народнім, одначе на жаль досьвід показує, що так не є. Для католицкої ідеї в найлїпшім разї є бурса рівнодушна. Як дуже протектори Бурси (ідентичні з управою В-с. Ф.) боять ся, щоб та Бурса не стратила такого свого характеру, сьвідчить факт, що коли Епископ виступив з пропозициєю, щоби в статутах Бурси, спомаганої сьвященичим грошем, Епископ диецезальний мав заґварантований рішаючий вплив, відповіджено: „а Преосьвященний можуть кождого часу навідати ся до Бурси“.

Певно, що се сумно сьвідчить о духовеньстві, коли воно залягає з поважною сумою 75.067 К. 42 с. до В-с. Ф., одначе коли зважить ся, що Управа орудує тим фондом на некористь

більшости духовеньства, то стане ясно, чому дійшло до так великих залеглостий.

Духовеньство мусить домагати ся, щоби корінний фонд уміщувано від тепер в рускій Щадници перемискій, або в земельнім рускім Банку гіпотечнім на пожиток для руского народу. Чейже Русини не мають ніякої користи з гал. тов. кред. земского анї з напівжидоватїлого Банку гіпотечного.

Місто виказувати дрібні датки до фонду розпоряджательного, подавати викази преддатків на запомоги тай поточні викази звичайних запомог, ми волїли би видїти в виказах кілько відсотків побрав В. с. Ф. від довгу Бурси св. Николая, який то дохід Управа дискретно ховає в загальну рубрику „%“. Тільки на стр. 3-ій виказано % від довгів гіпотечних в квотї 18 К. 47 с.

Обовязком є проте духовеньства епархіяльного допильнувати при найблизших виборах, щоби делеґатами на Загальні Збори В.-с. Ф. вибрано людий, які би щиро хотїли і могли заняти ся направою відносин в Вдов.-сирот. Фондї. А.

З Канади. В Winnipeg Man. задумали С. С. Служебницї поставити для себе дім і конвікт для дївчат. На збиране датків позволив місцевий французский епископ і сам жертвував 100 долярів та обіцяв не забувати і на будуче. Інтересне, що епископ католицкої віри в Віннїпеґу, чужий нам обрядом і народностию, спомагає рускі інституциї, підчас коли панове католицкої віри у львівскім маґістратї не мають клаптика землї на церков для „братнього“ руского народа. Rabies panpoloniса!

о. К. С.

З Товариства св. Апостола Павла.

1) Vivant sequentes. Заходами сьвідомійшнх Членів Товариства св. Апостола Павла в Тернополи зістав на підставі статута того Товариства (§ 2. а) оснований Кружок Тов. св. Ап. Павла. До кружка приступило 31 членів, а заряд його такий: о. д-р Микола Конрад, голова; о. Юрій Куницький, містоголова; о. Олександер Коронець, секретар. Великим приятелем і покровителем Кружка показав ся місцевий парох, крилошанин Вспр. о. Вол. Громницький. Він радо позволив на те, щоби Кружок в ріжних потребах сходив ся на наради в парохіяльній канцелярії.

Если зважимо на ціль таких Кружків по наших містах, іменно: спільні сходини, удержуване спільних бібліотек, часописий, уряджуване відчитів і нарад над всякими справами, що входять в круг дїяльности Товариства і т. д. (Статут: § 27), — то зрозуміємо, що члени нашого Товариства в тернопільскім окрузї хотять ними бути не тільки для людського ока, але на ділї після приміру, який дає нам великий Покровитель нашого Товариства, св. Апостол Павло.

На славу новооснованого Кружка треба сказати, що до діла бере ся справді енергічно. От в протягу неповного місяця (від 25/II. — 22/III. с. р.) Кружок розпродав наших брошурок за 40 корон, з чого Виділ Товариства признав 25% на потреби Кружка. Крім того Кружок постягав від членів Тов. св. Ап. Павла залягаючі вкладки і прислав до каси Товариства. Дай Боже, щоби наш Кружок розвивав ся як найкраще і найскорше, а тоді повстане в тернопільскім повіті сильна кріпость, о котру розібють ся усякі проби ворогів знищити благородний вплив св. Церкви в тім окрузі.

Коби то в кождім нашім місті і місточку члени нашого Товариства взяли ся щиро до праці — орґанізуючи ся і лучачи ся в Кружки після наших статутів, так тоді не потребували би ми глядіти з острахом в будучність того так ідейного і пожиточного Товариства. Тоді певно книжочки його виданя не лежали би цілими роками на книгарських полицях і не давали би поживи хіба тільки молям та мишам, тільки скоро і успішно ширили би погляди св. Павла серед широких мас нашого народу. А також само Товариство і його Кружки не мусіли би глядіти для себе осідку в чужій хаті, тулити ся в комірнім, тільки мали би свій головний дім у Львові і поменьші доми на провінції, з відки широкою струєю розходило би ся животворне сьвітло Христового сьвітогляду і прогонило би не одну темряву нашого житя-бутя.

2) Нові книжочки. В сім році видало Товариство св. Апостола Павла вже три числа „Релїґійно-просьвітної бібліотеки для народу“.

Зміст першої книжочки, що має заголовок „Хто є Христос?“ вже знаний (пор. „Нива“ ч. 5 стор. 180). Додати-б тільки, що такі короткі нариси, які обіймає то перше число, можуть зробити нашому Духовеньству дуже велику прислугу тому, що ті самі теми порушує також антіцерковна преса і представляє в неправдивім сьвітлї.

Друге число п. з. „Ворог людства“ обіймає дві статейки. Перша з них ділить ся на такі розділи: Ворог людства; Ворог душі; Ворог здоровля і Ворог родини; Ворог майна; Щож робити? — Тим могучим ворогом є алькоголь, що доказує Автор в приступній і переконуючій формі, опираючи свої виводи на досьвіді учених людий і лїкарів.

Додатково випечатана в тім випуску друга статейка: „Найлїпший лїк против налогу“. В ній Автор виказує велику силу і міць Найсв. Тайн в поборюваню пияньства і всяких пристрастий.

Книжка читає ся дуже легко і інтересно, проте заслугує на як найскорше розповсюднене особливо в околицях, де еще не викорінене пияньство.

Заголовок третого числа „Релїґійно-просьвітної бібліотеки для народу“ звучить: Що се таке „вільна школа“?. Книж-

ка має на ціли виказати безпідставність ідеї так званої „вільної школи“, яку також серед нашого народу ширять лібералні елементи, а головно радикали. Головно вказує на потребу науки релігії в школі, яку приклонники „вільної школи“ вважають за непотрібну ба за „найтяжшу болячку народньої просьвіти“. Стаття ділить ся на такі роздїли: Що се таке „вільна школа“; Ціль вільної школи; Школа не може обійти ся без науки релігії: а) Наука релігії в школі витворює характерних людий і їх спосібности, б) Наука релігії дає дітям средства против розпуки і зневіри, в) Наука релігії поборює розпусту, г) Наука релігії вироблює в дітях солідарність і милосердие; Чи науку релігії можна заступити наукою етики? Щож се „вільна школа?“

Друга статейка в тімже випуску п. з. „Наука св. Августина про правди св. віри“ є перекладом кількох уривків з писань того Отця св. Церкви, відносячих ся до перших трох правд св. віри.

Не потребую, думаю, говорити богато про те, яке значіне мають того рода брошури. Для скріпленя і поглубленя християнського сьвітогляду серед суспільности. Кождому з нас відомо, що значить добра книжочка, яка своїм змістом потрафить побороти і обезсилити яку небудь антірелігійну, а тим самим антісуспільну ідею, ширену безбожною пресою. З власного досьвіду можу подати один примір. Один наш парохіянин признав ся, що читав дуже цікаво звісну у нас Дреперову книжку, поборюючу віру в Бога. І то так її читав, що вона справді захитала в нім віру. По якімсь часі дістала ся йому до рук книжочка Видавництва св. Ап. Павла п. з. „Боротьба Дрепера з вірою“. „І коли я прочитав ту другу книжочку, — сказав мені парохіянин, стало мені відразу ясно, як несовісно поступав зі мною книгар, продаючи мені книжку повну самих клевет і брехні. Та хоч жалко мені стало виданих гроший, я без надумуваня ся спалив Дреперову книжку і тішу ся, що не маю вже більше того паскудства (sic!) в своїй хаті. Від того часу вже не вірю так дуже тому, що пишуть в книжках, а коли хочу купити собі яку нову книжку, то все перед тим розпитую, чи пишеть ся в ній правду“.

Так сказав мені парохіянин, тай потім справді розпитував, чи ту а ту книжку вільно йому читати. Ми повинні стреміти до того, щоби так само з'уміли сказати усї наші парохіяни, до котрих доходить смертоносна вонь антірелігійної аґітації. А то стане ся тоді, коли цілими сотками будемо розкидали між нарід добрі книжки. Проте усе наше Духовеньство не повинно отягати ся з замовлюванем „Релігійно-просьвітної бібліотеки для народу“ та иньших книжочок, виданих Товариством св. Ап. Павла. Нехай скоро розхоплать видані доси книжочкй так, щоби в той спосіб зібрав ся новий гріш, потрібний на видане нової книжочки.

Вони не дорогі; всего 4 сотики за один примірник! Найліпше замовляти більшу скількість разом, найменьше по 10 примірників. Адреса така: Товариство св Апостола Павла. Львів, ул. Коперника ч. 36.

о. М. Щ.

Власна Поміч, зареєстроване Товариство Кредитове з огран. порукою в Станиславові, ул. Липова ч. 16.

Виконуючи поручене епархияльного Синода, ввелисьмо в житє з днем 5-го марта 1909 кредитову інституцию „**Власна Поміч**“, призначену виключно лиш для П. Т. Духовеньства. Цілію Власної Помочи є: розвивати змисл до ощадности і достарчувати своїм членам догідного та дешевого кредиту. Орґанізация нашого товариства полягає головно в тім, що всї члени, котрі приступлять до товариства в данім роцї, становлять для себе окремий віддїл (секцию). Для кождого віддїлу провадить ся цїле дїловодство окремо і члени беруть участь в зисках і стратах лиш того віддїлу, до котрого належать. Членьство тревае 5 лїт (при значнїйших позичках може виняткова тревати 10 лїт). Кождий зачинає бути членом від 1-го сїчня даного року. Тії що зголосять ся по першім сїчни, будуть уважані за таких, що зголосили ся з початком року і мають в такім разї донести залягаючі вкладки з відповідним % проволоки.

Хто приступає в члени, платить від кождого удїлу 2 К. вписового, котре не звертає ся, а йде на резервовий фонд. Кромі того підписує заяву бодай на оден удїл, котрий виносить 260 К. Можна підписати ся на довільне число удїлів.

Вплата заявлених удїлів відбуває ся в сей спосіб, що член мусить на кождий удїл зложити що тижня 1 К., або місячно 4 К. з гори — так через 5 лїт. По тім часї член має претенсию до товариства в сумі 300 К, а кромі того належить ся ему ще дивіденда, яка по кінцевім обрахунку его віддїлу на него випаде. Порука є одноразова.

На кождий заявлений удїл член має право сейчас затягнути позичку в сумі 300 К. Хто підписав заяву на 10 удїлів, може брати позучку 3000 К. Позичаємо на личний кредит за порукою двох ручителїв і за заставом асекур. житевої полїси. Хто бере позичку, платить одноразово 1% від позиченої суми до резервового фонда. Сплата позички відбуває ся в сей спосіб: до тижневої вкладки, яку довжник вплачує на удїли, додає ще по 13 сот. на кождих 100 К. визиченого капіталу. Приміром: Н. Н. підписав заяву на 3 удїли і взяв на них позичку 900 К. то буде мав платити що тижня по 4 К. 17 с. Тим способом в 5 лїтах сплатить весь довг з відсотками.

Попри віддїл позичковий, отворило наше товариство також віддїл щадничий, до котрого приймає вкладки в довільній висотї, почавши від 1 К. і опроцентовує їх на тепер 5 від ста. За вкладки ручить товариство своїми удїлами і ще дальшою квотою рівнаючою ся висотї заявлених удїлів, а кромі того резер-

вовими фондами, котрі творять ся з вписового, з 1%, який платять позичаючі від визиченого капіталу і з части чистого зиску, яку Загальні Збори що року ухвалять.

З висше наведених головнїйших і важнїйших постанов статута Ваша Всечесність наглядно видять, що Власна Поміч в разї потреби подає П. Т. Духовеньству дешевий кредит в такій догідній формі, як нїяка інша институция в Галичинї. А коли ще додамо, що весь чистий зиск піде на цїли близько і живо обходячі загал духовеньства, головно-же на здвигнене санаторії для хорих сьвящеників, то несумнїваємо ся анї на хвилю, що Ваша Всечесність і самі вступлять в члени нашої институції і других заохотять.

Поаяк Власна Поміч дає позички головно на застав житевих поліс, то Управа товариства заключила умову з найбільшим і найдешевшим асекурацийним товариством в Европі „Victoria“ в Берлїнї. Силою сеї умови з'обовязало ся Товариство „Victoria:“

1) В протязї року видати всї потрібні формулярі і проспекти в язицї рускім, а по роцї, коли значнїйше число сьвящеників обезпечить ся в „Victori-ї“, то і полїси будуть рускі.

2) Поручити оглядане обезпечаючих ся лїкареви Русинови.

3) Від кождого обезпеченя, заключеного через посередництво Власної Помочи, давати умовлену, значну провізию на цїли, які Власна Поміч означить.

4) Від премій, які обезпечивші ся будуть платити через Власну Поміч, буде „Victoria“ платити товариству так зване incasso в значній висотї.

Для обезпеченя членів з Австриї, „Victoria“ зложила в нашім правительстві кавцию, котра з року на рік збільшає ся. В роцї 1907 виносила она поверх 12,000.000 Кор.

В виду того кождий сьвященик не повинен обезпечати ся нїгде инде, лише в „Victori-ї“ і то через нашу Власну Поміч, бо лиш в такім разї осягне дві великі цїли: 1) буде платити найдешевшу премію, а по при те 2) приспорить на богоугодні цїли сотки корон, котрі до руских рук нїколи не прийдуть, наколи обезпечить ся в якім іншім товаристві, або і в „Victori-ї“, але не через нас, лиш у якого аґента. Ми віримо і надїємо ся, що Всч. Отцї з'уміють належито оцїнити вагу піднесеної справи і солїдарним попертем зроблять з неї жерело, з котрого обильно попливуть капітали, так конче нам потрібні, на наші тисячні потреби і церковні і народні.

Щоби не наразити ся на можливі закиди, подаємо для порівнаня примір, які користи подає своїм членам „Victoria“ супротив інших товариств. І так: 30 лїтний мужчина обезпечає ся на квоту 10.000 К., платну сейчас по его смерти, або, коли дожиє, то в 60. роцї житя. За тих 30 лїт заплатить він премії: 1) В товаристві краківскім (табл. V.) 10.170 К., 2) в „Beamten-

Verein“ (тар. I. а) 9.000 К., 3) в „Victori-ї“ (тар. IV.) 5.516 К. 52 сот. — одже майже о половину менше.

Всяких інформаций, так що до затягненя позички, як і що до обезпеченя уділяємо радо устно кождого вівторка і четверга в льокали товариства від години 2—5 з полудня, або письменно, кождого часу. При дальшій кореспонденції просимо завсїгди наводити ділове число попереднього письма.

Матеріалы для исторіи религіозно-раціоналистическаго движенія на югѣ Россіи во второй половинѣ XIX. столѣтія. Изд. епископа Алексія, ректора Казанской духовной академіи. Казань, 1908.

Книжка подає документи до внїшної історії раціоналїзму на Україні, розбирає догматично-моральну его доктрину і політично-соціяльний устрій в сектантів, викликаних нїмецким протестантизмом.

Научно-литературный Сборникъ, повременное изданіе гал-рус. Матицы за 1908 годъ подъ редакціей Ф. И. Свистуна, тома VI-го книга II-ая. Львовъ, 1908 ст. 96.— Е. Калужняцкій — О существѣ и значеніи народно етимологическихъ опредѣленій христіянскихъ святыхъ (ст. 27—53), В. Д. Залозецкій — русскія языческія божества: Карна, Жля, Мара, Яга-Пага (ст. 54—86).

У відповідь на запитанє. „Земля і Воля“ (ч. 16/17 ст. 5 „Великодна сповідь у церкві Василиян“) подає допись „зі Львова“, підписану криптонїмом „Урядник“. Автор дописи каже про себе: „ані я ані моя жінка нїяких релїґійних обрядів не обходимо і в тім напрямі впливаємо також на наші служниці“. Але остаточно пустив свою служницю до великодної сповіди до василияньскої церкви. Служниця мала сказати на сповіди імя свого пана і виявити подробиці з его житя: що він нїколи не молить ся, не постить; сказала дальше, що пан читає, хто до него приходить, що пан з жінкою жиє добре, а з нею (зн. служницею) не заходить в тїлесні зносини. Сповідник „заказав їй під утратою неба перебувати“ в домі того паньства і додав: „лїпше тобі валяти ся з жовнїрами й бути мамкою в Жидів, як служити у людий, що в бога не вірять“.

Обурений тим „урядник“ заявляє, що з неба „кождий розумний чоловік кпить собі“ і питає, „до чого то та василияньска мораль заведе, коли висилає дівчата валяти ся“ з жовнїрами та „яким правом знеправлений монашок сьміє мішати ся в приватне житє третих осіб та кидати всякі підозріня на них“?

А Редакция „Землї і Волї“ додає до дописи таку замітку: „як ви, о. редакторе Воляньский, на се задивляєте ся?“

Ми дуже вдячні п. п. редакторам „Землї і Волї“ за таке довіре до нас і радо відповімо їм на то, о що они питають, але і на то, чого не питають.

Наперед, чи дівчина докладно сказала панови то, о що питав сповідник? Чи она не забула чого, чи чого не додала, чи не сказала і сьвідомої не правди? Дальше, чи „урядник“ вірно подав ві слова у своїй дописи? — Моральна рішучо заказує розпитувати ся о імя третої особи, але сповідник має право і обо-

вязок розвідати ся о потрібні дані, які могли би причинити ся до осьвітленя душевного стану каянника. Отже згаданий сповідняк мав право питати ся про релїгійне житє „урядника“, якого безбожний вплив на служницю не міг уйти єго уваги. Сповідник мав право спитати ся, в якім відношеню позістає той „урядник“ до своєї служниці, а то тому, що консеквентні безбожники суть спосібні до всякого лайдацтва. Питанє про відносини „урядника“ до єго жінки і про те, коли єго нема дома, були би злишні — supposito, що сповідник їх фактично ставив. Що до служеня в безбожника, який впливає в тім самім дусї на служницю, то треба замітити, що таке служенє є тяжким грїхом, яко нагода до найтяжшого гріха с. з. утрати віри. З морального упадку далеко лекше піднести ся, як з невірства і ту гадку висказав сповідник своїм за драстичним висловом про валяне ся.

Що до самого „урядника“ замітимо, що з неба кпять собі крайні дураки (в небо не вірити можуть — дураки simpliciter), і то дураки тим більше, що тим дурацтвом попису ють ся, намагають своє дурацтво вмавляти в людий від себе економічно зависимих, а сьвященика, що сповнює свій сьвятий обовязок, вазивають „знеправленим монашком“.

Що такі дураки істнують, нам не дивно, але дивує нас, що п. п. редактори „Землї і Волї“ не стидають ся принимати дописи таких дураків. О. В.

Від брацкого Союза. Дня 6. цьвітня с. р. упокоїв ся в Гумнисках деканата Буского б. п. о. Віктор Езерский, парох, член бр. Союза. Прошу Всч. оо. членів Союза відправити Сл. Божу за єго душу і прислати 1 кор. на дальші Служби.

о. Теод. Цегельский
парох в Струсові і завідатель бр. Союза.

Від Редакциї.

Про „Плян науки релїгії в школах доповняючо-промислових“ („Нива“ ст. 283—4) не написав С. Г. але **о. Ів. Рудович.**

Впр. М. С. — а ч. св. В. В. Дякуємо дуже за допись про окрасу церков, яку помістимо в слїдуючім числї. —

о. М. Л. в Д. Про катехізм помістимо в червни.

Переписка Адмінїстрациї.

Вс. о. Л. Захар. Дол. запл. 1. К. на 1909; о. Яцков. — Хміль. запл. по конець 1908, проче опускаємо; о. Н. Анаст. Побер. — п. Єзуп. запл. 4 К. на рік 1909; о. К. Гриц. Старасіль запл. за 1908 а не 1909; о. Сильв. Богачев. Красна запл. на 1909 — 5 К; Руска Бисїд, Сокаль запл. за І. квар. а не за ІІ.

Видав „Редакцийний Комітет“. — За редакцию відповідає:
о. Онуфрий Волянський.
З друкарнї Ставропигійскої під упр. М. Рефця.

Ч. 13. Львів, 15. мая 1909. Рік VI.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

НИВА

Адреса
редакції і
адміністрації
Львів, улиця
Коперніка ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

ЗМІСТ: о. Он. Воляньский: Ник. Василевич Гоголь яко християнин. — о. Теод. Пасїчиньский: Короткий погляд на сьпів грецкої Церкви. — о. Гн: В справі наших цвинтарів. — о. О. Воляньский: Всячина. — Дописи. — Від Редакциї і Адмінїстрациї.

Ник. Василевич Гоголь яко християнин.

В столїтну річницю єго народин.

Н. Гоголь уродив ся 31/III. 1809 в Сорочинцах в Полтавщинї, умер 4/III. 1852 в Москві. Наперед був урядником в мінїстерстві, відтак професором петербурского університету, першим великим заступником новійшої росийскої лїтератури (лїтература, що обжаловує зігнилі суспільні відносини).

В першім периодї артистичної творчости, в т. з. периодї романтики, занимав ся україньскими темами (Вечері на хуторі— псевдонїм Рудий Панько; Тарас Бульба). Відтак звернув ся до росийских тем і пятнував глупоту і корупцию росийского чиновництва. Вкінци звернув ся до суспільних проблємів і сьміло та ґеніяльно виступав против кріпацтва (Мертві душі). Твори послїдного периоду навіяні глубокою релїгійностию, яка переходила деколи в стан т. з. Schwärmerei. Умер наслїдком нервозного атаку, а лєґенда голосить, що він заморив ся голодом перед сьвятими образами.

Особистий характер Гоголя викликав ріжні, часто противположні, осуди. „Я почитаюсь загадкою для всѣхъ — писав молодий Гоголь до матери — никто не разгадалъ меня совершенно". „Я знаю, что много еще протечетъ времени, пока узнаютъ меня совершенно" — пише він до Аксакова.

Численні критики порівнували Гоголя яко автора „Вечерів на хуторі", веселого і жвавого, з Гоголем пізнїйших лїт, коли то він став учителем — моралїстом своєї суспільности і одушевляючи ся релїґійними ідеями, легковажив артистичну сторону своєї лїтературної дїяльности та доходили до безглуздих поглядів, що щира віра Гоголя, єго привязанє до Церкви та стремленє до досконалости є нещире, фарисейске, твердили они дальше, що Гоголь є проповідником „лжи, безнравственности", вважали єго мало що не божевільним та жалїли над загибшим єго талантом.

Сам Гоголь домагав ся, щоби в нїм видїти передовсїм чоловіка-християнина, а відтак доперва лїтерата та заявив, що він

все був в душі і по переконанях таким, яким був в старости: щирим, віруючим членом своєї Церкви*). Сам Кулїш признав, що Гоголь своєю смертию доказав не лиш, що він християнин, але і покірний слуга Церкви.

Релїґійного духа вляла в Гоголя єго мати, Мария Івановна, а єї оповіданя про страшний суд згадував син в пізнїйших лїтах. Релїґійний дух охоронив Гоголя від самоубійства по смерти єго батька і він приняв той тяжкий удар „съ чувствомъ благовѣнія ко Всевышнему", як сам пише про себе. „Благословлю

*) Церковны Вѣдомости издаваємыя при святѣйшомъ правительствующемъ синодѣ, 1909, ч. 12 ст. 553—564 „Н. В. Гоголь какъ христіянинъ".

тебя священная вѣра! Въ тебѣ только я находжу источникъ утѣшенія и утоленія своей горести". Сильна віра охоронила Гоголя від розпуки, яка єму грозила по великій неудачі з першим літературним виступом, принятим критикою дуже глумливо; та віра дала єму силу зносити дивні і численні неудачі в шуканю посади; та віра заховала єму спокій духа, коли на него посипали ся „ѣдкія, пронизывающія насквозь насмѣшки" за виданє Переписки з другами і Авторскої сповіди. А ті насьмішки були того рода, що Гоголь дивував ся, як він „еще не сошелъ съ ума". До того допікала єму хронічна неміч так тяжка, що повішенє або утопленє видавало ся напротив неї полекшою, як сам говорив.

Всї ті терпіня зносив Гоголь з подиву гідною силою. Єслн хочемо бути щирими християнами, казав, мусимо принимати радо Божі допусти, мусимо внести Христа у всї наші дїла. Терпіня випроваджають нас з рівнодушности і склонюють нас, щоби ми вглянули в себе, а там знайдемо ту мудрість, якої не дасть нїяка книга. Під впливом терпіня удосконалюємо себе, вчимо ся любови Бога і ближнього, стаємо вражливі на болї другого. „Не преодолѣвая оскорбленій, вы будете делеки отъ любви". Такими засадами руководив ся Гоголь і сам чув, що „любовъ объяла его душу и возрастаетъ въ ней болѣе и болѣе съ каждымъ днемъ". Цїлий свій заробок за літературну працю давав Гоголь бідним, але не хотїв, щоби хто знав про се. Молитва була для него неоцїненим лїком в терпінях і жерелом великаньскої духовної радости.

Все роздумував над своїм житєм, старав ся направляти похибки, молив ся, відвідував церкви, провадив релїгійні бесїди, ходив на прощу до Єрусалима, так, що єго називано „праведним чоловіком". Раз молив ся — як кажуть — чотири днї. До сповіди і причастия приходив часто. До єрархії відносив ся з таким піетизмом, що давав митрополитови Філяретови до апробати свою повість Мертві душі. Рукописи, які вважав за не конче будуючі для читачів, кидав в огонь.

Приятель Гоголя, Аксаков, так висказав ся про него: Я признаю Гоголя сьвятим. То правдивий мученик наших часів, а рівночасно мученик християньства. Смертию запечатав він щирість своїх релїгійних та моральних пересьвідчень.

Глубока релїгійність Гоголя відбиває ся на єго літературній творчости, коли поминути „времена глупой молодости", як він сам заявляв. Під опоною гумору, сатири і сарказму не стремів Гоголь до артистичного представленя житя, а й не думав лиш задоситьучинити „фізиольогічній" потребі твореня. В штуцї бачив він средство, яким треба вчити і ублагороднювати, і то в християньско-церковнім дусї*). Тим церковним духом від-

*) Церковный Вѣстникъ издаваемый петербурс. духовной академіею, 1909, ч. 12 ст. 359—363 „Памяти Гоголя".

биває Гоголь від Толстоя, а першим від артистів „для штуки“. Ревізор і Мертві душі суть типами релїгійно-морального тону Гоголевої музи.

В своїй суспільности не знаходив автор типів, яких можна би ставити за взір, а таких типів треба було єму конечно. І що робить? Працює над моральним удосконаленєм себе самого і з себе самого бере ідеальні типи для своїх творів.

І такого чоловіка не вміла оцїнити та суспільність, яка димом кадил оточує Толстоя! Але правда, Толстой є трохи раціоналїстом, трохи пантеїстом, трохи буддистом, а трохи лицеміром. А Гоголь був щиро відданий християньству в формі позитивної конфесиї!

о. Онуфрий Воляньский.

о. Теодор Пасїчиньский.

Короткий погляд на спів грецкої Церкви*).

Старинні Греки уважали спів найкрасшим даром богів для людий.

Для зазначеня сего, цїнили не іно саму штуку музики найвисше зі всїх штук красних, але й тих, що музикою займались, уважали чимсь висшим від пересічних людий.

Добре они знали, що не що иньшого, а музика народна була тим елєментом, що давав грецкій суспільности жизненну силу і відпорність у всїх борбах.

Нїякий празник родинний, чи громадский, чи всенародний не обійшовсь в Греції без співу і музики!

Платон**) виразивсь, що музика змягчує звичаї і обичаї народа і є найкрасшим средством для усталеня волї. Але іно в злуцї зі співом має музика ті корисні свойства для вихованя і образованя. Без співу она вводить в душу богато ідей неозначених, тому ослабляє дух, і проте в тій формі непридатна для образованя несталого ще характеру молодежи***). Она дїлає сильно

*) Розвідка ся є витягом з моєї обширнїйшої працї п. з. „Спів рускої Церкви в сьвітлї істориї і новійшої критики“, яка по викінченю вийде друком.

**) Plato „De republ.“ III.

***) Plato „Legg.“ II.

на уяву людий, плодом уяви є мисль, а виразом мисли є діло. Колиж музика укріпляє людскі мисли в замилованю до краси, то тим самим забезпечує мир, згоду і добро в державах *). Сократ знова учив, що фільософія є завершенєм музики, тому на старість й сам взявсь до сеї штуки. Пітаґор був такого пересьвідченя, що музика підносить душу чоловіка у сьвіт надземний і що молодіж віддана музиці з далека держить ся від низкої змисловости.

Непобориму силу і явний користний вплив музики-співу на людий признала і грецка Церков. Св. Отці як найкраще виражають ся про спів у своїх письмах, а тих, по котрих надіялись користи на полї церкв. співу, попирали на кождім кроці, як сьвідчать житєписи. —

Вистарчить глянути до творів св. Златоуста! О співі кажесь там**): „дитя плачуче тихне, умучені находять випочинок, зажурені розраду, працюючі заохоту“ і т. д. Але треба тямити, що в Церкві співаємо, щоб духом піднестись до Бога і в сей спосіб осягнути вдоволенє душі. Нїчо не скріпляє душі, нїчо не відриває єї від річий земских, нїчо не наклонює до любви, краси, правдивої мудрости і обоятности на сьвіт так — як спів***).

Співами славилась особенно Церков всхідна, грецка.

В перших віках християньства була Церков ся не іно розсадником християньства, але в многих случаях числено ся з нею, як з голосом „Церкви вселеньскої“.

Через се роз'яснене основ співу сеї Церкви і історичні замітки що до розвою співу у всїх добах, — се все повинно бути інтересом загальним!

В першій однак мірі подібні замітки цїнними є для нас, для нашої Церкви, бо в грецкій системі є основи нашого церковного пінія. Без достаточного обзнакомленя зі співом грецким, нїколи не прояснить ся спів рускої Церкви!

Грецкий спів не є ориґінальним твором одної тільки гр. нації. Є в нїм елємепти: єврейского пінія храмового, поганьско-грецкого і семітских племен малоазийских.

На доказ сего тверджепя досить буде навести загально уживаний спів псальмів старозавітних, спів recitati-вний, антіфонний і припівний, та споріднене східних строїв музичних****). Але тому, що грецкий спів у своїх початках майже не до вияснепя, бо первістних напівів дуже мало спаслось від заги-

*) Plato „De republ.“ tract. de musica.

**) „Творенія св. О. нашего Іоанна Златоуста“ СПБ. 1899. том V. кн. I. стор. 150—163. Бесїда на псал. 41.

***) I. Златоустий op. citat.

****) Архим. Порф. Успенскій „Путешествіе по Египту“ стр. 150—153. Проф. Олесницкій „Древне-єврейская муз. и пѣніе“ гл. Тр. Кіевск. Дух. Акад. 1871. томъ IV. стр. 377. —

бели, а з єврейскої штуки співу також мало що єсть — годї означити що і від кого грецкий спів переняв!

Нотописанє.

Розріжняємо два види грецких знаків нотних. І. старогрецкі азбучні знаки і ІІ. знаки крюкові. Ad I. Знаки сї походженя фенїкійского. Систем нотний з азбуки зладжено так, що кожда буква в иньшім положеню мала иньше значінє, н. пр. писали букви прямо, боком, лежачи, похилено в перід, вигнено в зад і т. д. Крім сего додавано ще всїлякі значки н. пр. криски, точки, хвостики, наголоси і т. ин., а під тим всїм доперва підписувано слова пісень, текст. Треба однак зазначити одну обставину, дуже важну для оцїнки теорії гр. церк. пінія, а се — що всї нотні знаки азбучні вказували іно на висоту тона, але не містили в собі рівночасно міри часу і не подавали відданя, викінченя! Се залежало виключно від півців — так отже відповідно до всїлякого образованя й спів мусїв примінятись! Часом лиш додавано числа 1, 2, 3, 4, або букви *А*, *В*, *Г*, *Д*, — а се мало бути вже мірилом. Всїх знаків нотних було около 900*). В рускім церк. пінію лишились слїди сего нотописаня в т. зв. „знамени кондакарнім“. В грецкій церкві уживано азбучної нотациї до VIII. в. включно. Ad II. Знамена крюкові — походженя сирийско-египетского. На се вказує подібність їх з гіроґлїфами египетскими. Початок їх сягає ще II. в. перед Хр.

Порівнуючу таблицю крюків і египетских знамен зладив Порф. Успенский**). Початок нотациї крюкової є в азбучній нот., а вияснить ся се так: грецка просьвіта в часах Александра Вел. розширилась на цїлий знаний тодї сьвіт. Заразом і музика гр. залунала в найдальших закутках імперії і, розумієсь, зробила велике вражінє, бо (мимо всїх недостатків) перевисшала о много музику всїх тогдїшних народів. Загально збудилась тогди охота до науки грец. систему (азбучного). Але гр. язик в таких сторонах як. н. пр. Сирия, Арменїя, Арабія — не був так знаний, щоб всї ним користувались, тому місто грецкої азбуки підставляно всїлякі значки (крюки) — і то у ріжних народів ріжні***). Яко нотний систем ужито крюків в перве в Сирії, за часів св. Ефрема****). В недовзї по тім в цїлій Церкві (але в ріжних видах) заведено крюки. Для грецкої церкви примінив систем крюковий св. І. Дамаскин, св. І. Золотоуст і Козма Мо-

*) Дим. Розумовскій „Церк. пѣн. въ Россіи“ Москва 1867. Отд. І. гл. І і ІІ. спеціяльно о знаках, стор. 22.

**) Порф. Успенскій „Первое путешествіе въ атон. монаст.“ Москва 1881. ч. II отд. 2. стр. 89.

***) И. Вознесенскій „О пѣніи въ правосл. церк. гр. востока“ Кострома 1896. отд. III. стр. 28.

****) Юрій Арнольдъ „Гармонизація древне-русскаго церк. пѣн.“ Москва 1886. стр. 28. — Дїло дуже цїнне.

юмский*). Значіне крюків змінялось**) — але не зазначено сего в теоретичних підручниках, так що нині годї дійти кінця з крюками. Після найновійших дослїдів можна доглянути 4 периоди зміни крюків: 1) первісна система Єфремо-Дамаскиньска (X. в.), 2) сист. візантийска (до XIII. в.), 3) сист. зложена Кукузеля (XVIII., в.) 4) найновійша сист. XIX віка.

Замітне в крюках, що більшість звернена в лїво. Се вказує на всхідне походжене (де зачинаєсь писати з лїва). Лиш деякі знаки подобають на грецкі букви, більшість подібна до рухів руки***). А треба знати, що з нот мало хто умів співати! Співали загалом „по пальцях“ (на Руси „по слуху“), т. є. проводир хора притулював всї, або деякі пальцї, махав руками, тупав ногами і т. ин., а „співаки“ знали вже, що він хоче. В XIX в. улегшено крюки. Подїлено на ідучі в гору і в дїл, та стягнено на 10. —

Справлені вже крюки гр. церкви виглядають так:

I. в гору ідучі:		II. в дїл:	
1.	= ἴσον	1.	= ἀπόστροφος
2	= ὀλίγον	2.	= ὑποδρομή
3.	= πεταστή	3.	= ἐλαφρόν
4.	= κεντήματα	4.	= χαμηλή.
5.	= κέντημα		
6.	= ὑψηλή.		

Викінчене: 1 = незмінне продовжене послїдного тона.

2, 3, 4 = підвисшають, а властиво зазначують підвисшене о тон.

5 над 2 = quarta. 5 перед 2 = tertia. 6 в злуцї з 2 = quinta і т. д.

---

*) Порф. Успенскій „Первое путешествіе въ атон. монаст.“ Москва, 1881. ч. II. отд. 1. стр. 373. слова: *ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκῆνος αἰ ιπρὸ τόντου ὁ Χρυσοστόμος Ἰωάννης, καὶ ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ ποιητής, ἐποίησαν τὸνους καὶ σημάδια*“ і т. д. *κάι φθεγγομένου μέλους, ἤγουν... προσφδίαν πρότερον μὲν τὴν τοῦ νοος μελουργίαν, δεύτερον δε τὴν τοῦ σημείωσιν γνωριζόμενοι τοῖς μαθητευομένοις*“ і т. д.

**) Дим. Розумовскій „opus citat“ стр. 49. — Порф. Успенск. „ut supra“ ст. 381.

***) Филяретъ Черниговскій „Истор. обзоръ пѣснопѣ.“ СПБ. 1860. стр. 326—331.

|1 = знижене о тон. |2 = знижене о два тони. |3 = знижене о terti-ю. |4 = знижене о quint-у і т. д.

Всї інтервали числять ся від послїдної ноти! З початку пісни числить ся від ключа (*μαρτηρία*).

Се цїла хиба системи, бо ті самі знаки можуть виражати ріжні по висотї тони! —

Для тїньованя і міри часу є иньші знаки:

I. *ἔγχρομα* (міра часу)		II. *ἄχρομα* (спосіб виконаня)	
1.	= *ἁπλῆ*	1.	= *βαρεῖα*
2.	= *κλάσμα*	2.	= *δμαλόν*
3.	= *γοργόν*	3.	= *ἀντικένομα*
4.	= *ἀργόν*	4.	= *ψηφιστόν*
5.	= *βαρεῖα*	5.	= *ἕτερον*
6.	= *σταυρός.*	6.	= *ἐνδόφωνον.*

Значіне: 1 = щось як наша чверть ноти. 2 = також одиниця нотна, вимагає в голосї tremolo і rittordando. 3 = наша вісїмка. 4 = дві вісїмкові одиниці віддїльно. 5 = павза, неограничена. Яко павзи уживаєсь і *ἁπλῆ*. 6 = віддих. В нинїшній музиці зазначуєсь віддих V або ’ між двома словами в горі*).

Для початкуючих співаків**) підписують під наведеними знаками:

	πA,	*Βου,*	*Γα,*	*Δι,*	*κE,*	*Zω,*	*νH.*
італїйске:	re,	mi,	fa,	sol,	la,	si,	do.

На тих знаках відбуваєсь в школах співу сольміссация.

(Дальше буде).

*) Aug. Iffert „Gesangschule“ Leipzig 1897. B. prakt. Theil für Tenor. стор. 1. зам. 4. 5.

**) п. Вознесенскій „op. cit“. отд. III. стор. 68. —

В справі наших цвинтарів.

Річию незвичайно важною та на часі є справа наших цвинтарів. В тій важній справі Власти духовні нераз забирали слово та поручали підчиненому собі Клирови стояти на сторожи католицких цвинтарів та старати ся при заложеню або розширеню цвинтарів, щоби їх інтабульовати на Церкви або принайменше на дотичні парохії. Причиною сего зарядженя є стремлене до задержаня характеру цвинтарів яко річи богослужебної. Печаливість св. Церкви о спасене душ вірних оказує ся між іншим і в тім стараню о католицкі цвинтарі, які суть місцем вічного, ненарушимого спокою усопших членів, місцем молитви за душі померших, місцем прекрасних, трогаючих богослужень, в які наш обряд так пребогатий, місцем побожних традиций.

І як довго цвинтарі остають заінтабульовані на Церкви або парохії, а через се підлягають виключному зарядови Церкви, так довго може бути мова о цвинтарі католицкім, о річи сьвятій, до котрої власть полїтична може мішати ся хиба під зглядом санїтарним.

З хвилию, коли цвинтар стає заінтабульований на громаду полїтичну, стає ся він институциею чисто сьвіцкою, закладом санїтарним і нїчим більше. Бож звістно, що де господарить сьвіцка власть, де властителем та зарядчиком може бути і некатолик, де до рівної участи в уживаню допускає ся і поган, там уже не має по що стояти хрест.

Характер сьвятости, який доси хоронив сю институцию перед всякою зневагою, устає; можна єї уважати за жерело експлоатациї (бож звісно, що земля на цвинтарях є незвичайно родюча); можна до зліцитованя трави, дерев і пр. допустити і акатоликів, бо ту рішає лиш засада „хто дасть більше“; можна видати приказ заступити „неестетичні хрести“ поганьскими обелїсками та пірамідами; можна навіть оподаткувати відвідини та молитву на могилї... одним словом: ворожий Церкві дух має ту широке поле до попису.

Справа цвинтарів не була у нас доси актуальною, бо ми жиєм в краю католицкім. Чомуж однак якраз в сій хвили справа цвинтарів стає ся пекучим питанєм? Се знамя часу.

Однак пригляньмо ся справі цвинтарів з безпосередної нашої практики.

Приміром уважаєте, що ваш цвинтар уже кінчить ся та заздалегідь, на які 2—3 роки наперед, робите кроки в цїли заложеня нового або розширеня старого.

Задля незвичайно високої цїни землї та обтяженя ваших парохіян, стараєте ся о узисканє відповідної парцелї з майна

громадского. В парохіях, о чисто рускім населеню, нїчо лекшого, як виєднати дотичну ухвалу ради громадскої, бож то потреба спільна, пекуча.

Але ви потребуєте затвердженя сеї ухвали через Видїл повітовий. Видїл охотно на се пристане, але під услівєм, що цвинтар буде заінтабульований на громаду полїтичну. Здивовані, бож там засїдають самі католики, станете представляти характер цвинтаря, рішеня Властий духовних, ба станете грозити відкликом до висшої інстанції... все горох о стїну. Коротко скажу, ваш відклик до Видїлу краєвого остане все без успіху.

Поучені досьвідом, покинете гадку основаня цвинтаря при помочи громадского майна; волите постарати ся дорогою конкуренції або радше дорогою добровільної складки о фонд потрібний вам і просите повітову власть полїтичну (яко власть санїтарну) не о дозвіл заложити цвинтар, але лиш о оречене, чи вами вишукана парцеля надає ся під зглядом санїтарним для заложеня цвинтаря. Однак ту постигне вас нещасте, що кожда ваша, хотьби і найлучша, парцеля все буде невідповідна для цвинтаря. Ц. к. фізик знайде то за низке положене, то спад води, то заскірну воду... одним словом, хотьби ваша парцеля була лиш продовженєм старого, признаного властями цвинтаря, вона не узискає призволеня ц. к. фізикату; а противно, парцеля, для котрої потрібно призволеня Ради повітової, з дальшими єго консеквенциями, — тим самим уже надає ся на цвинтарі під зглядом санїтарним!

Що за диво? Представляєте, просите, грозите, ба відносите ся особисто до Вис. ц. к. Намісництва, а п. намісник відісле вас до п. протомедика, а п. протомедик пояснить вам, що рішене дотичного фізика єсть єдино-міродайне, без відклику та що всяке домаганє виделєґованя в тій справі специяльної комісиї з рамени ц. к. Намісництва є недопускальне.

На домір злого, з'їздить ц. к. фізик, замикає вам цвинтар, хотьби єще кілька лїт можна єго уживати і силує громаду „з уряду“ заложити цвинтар громадский, що дїйсно, задля ревности властий, гідної лучшої справи, приходить незвичайно скоро в дїло. Ба, і Рада пов. служить охотно пожичкою на сю ціль.

Тодї вам не остає нїчо іншого, як лиш закупити за добровільні датки і при підмозї скарбони та власної жертви нову парцелю і крім істнуючого громадского заложити ще і цвинтар католицкий та заінтабульовати єго на Церков. Натрафить се, що правда, на упір деяких парохіян, котрі не хотять зрозуміти доброї справи, а видячи заложений цвинтар, о дальших тягарах і чути не хотять.

Але будьте певні, такої парцелї, яка би подобала ся ц. к. фізикови, не знайдете в границях вашої парохії. Він буде від вас жадати ухвали ради громадскої, ухвали Комітету конкуренційного при рівночасній пресиї на дотичні чинники, буде за-

сланяти ся уставою санїтарною*) і остаточно відмовить вам оречення і небуде навіть реаґувати на се, коли станете єму пояснити, що се справа чисто церковна, не підлягає компетенції ради гром.; що ви просите не о дозвіл заложити цвинтар, а лише о оречене санїтарне, що наведена устава не зносить впливу Церкви на цвинтари і не постановляє, наче би цвинтарі мусїли бути закладані виключно средствами громадскими, а тим менше не зносить приписи, котрі узнають віроісповідні цвинтарі за складові части богослужебних будинків і до них відносять обовязуючу уставу конкуренційну. (Ріш. Вис. ц. к. Мін. віроісп. з 22/5 1874 ч. 14.903).

А неурядово пояснять вам, що то все даремний труд супроти тенденції обох краєвих властий до украєвленя всїх цвинтарів і зроблення їх інституциями автономічними. Бо на щож — скажуть вам — допускати, щоби ц. к. фіскус загорнув колись усї цвинтарі, а так остануть власностию краю.

Виразив ся оден панок довірочно, що руска Церков — то одинока до нині ненарушима перешкода до винародовленя рускаго народу в Галичинї.

І справдї, се твердиня, о котру розбивають ся доси всї заходи вихованя поколїня ворожого для свого обряду, своєї народности. Церков в найбільшій мірі параліжує польонїзаторскі затїї нашої „народної школи“. Що-ж дивного, що ся Церков декому солию в оцї. Таж сама льоґіка фактів каже нам сподївати ся атаків на нашу Церков. А що ту річ нелегка, то політика велить по воли, але безупинно підкопувати сю твердиню. І справдї справа цвинтарів наших се оден крок дальше на витиченій дорозї до означеної цїли.

Отже вивлащене Церквий з їх дотеперішної, виключної власности цвинтарів, звязане їй рук там, де доси дїлала довільно, усунене єї від заряду єї институций... се неслїдний вицьвіт знаної опіки.

Ще важнїйшою та грознїйшою буде справа там, де населене мішане, де Церков мусить зійти в комірне, як се дїєсь в кождій институції „pod jednym dachem“, де уряд громадский може дїлати в інтенції непокликаних опікунів. Се стане кождому ясно.

Не менше грізним є сей прояв і там, де доси і філії користали з матерного цвинтаря, а тепер уряд громадский робить перешкоди в хороненю парохіян з філії і силує їх самовільно до платнї на фонд закладовий цвинтаря, або до непрактикованих і утяжливих такс.

---

*) Дотична устава санїт.: з 30/4 1870 в. з. д. ч. 68 § 3 під д). звучить: закладане, удержуване, розширюване місць до хороненя (кладбищ) есть предметом (самостійного круга чинностий громади, именно) полїції санїтарної громадскої.

Щож нам супроти сего дїлати? Удавати ся до властий краєвих — се даремний захід. Але справа ся повинна стати чим скорше предметом опіки наших послів-сьвящеників, котрі-б розкрили перед католицкою Австриєю отсей замах на католицкі цвинтарі і усунули над'ужитя властий, що при закладаню цвинтарів руководять ся не санїтарними, але полїтичними зглядами.

Боронити католицкого характеру цвинтарів, боронити власности Церкви, зазначити в отсїм переломовім часї рішучо права нашої Церкви та скрізь закладати нові католицкі цвинтарі, крім істнуючих громадских закладів санїтарних, а о всяких перешкодах доносити до публичної відомости для з'ужиткованя через наших послів — отсе многоважна задача наша в біжучім часї.

о. Гн.

Всячина.

Зіставив О. В.

Польске духовеньство а Towarzystwo Szkoły Ludowej. На з'їздї згаданого товариства 7/III. у Львові підносили ся кількакратні а дуже пристрастні виступи против польского духовеньства за єго відпорне становище до товариства. На то відповідає Głos narodu (ч. 69), що польске духовеньство має щиро катол. Товариство людової просьвіти, отже тримає ся передовсїм того; взглядом товариства людової школи занимає вижидаюче становище.

Gazeta kościelna (ч. 16) замічає, що польске духовеньство боронить народні ідеали прим. в Прусах, а однак лїберальні патриоти називають католицизм шкідливим для польского народа (Kościół a naród, Berlin, 1907). Польске духовеньство боронить (!) польскости у східній Галичинї, а однак вшехпольска аґітация тов. людової школи ширить між народом нехристияньскі погляди про „народний еґоїзм“, про „свободу совісти“ (Program stronnictwa demokrat. narodowego (вшехпольского), Lwów, 1906), розкидає твори Ренана, Бюхнера, Дрепера, так, що Митропол. Ординарият у Львові приказав духовеньству пильно слїдити читальнї товариства.

З огляду на то радить Gaz. kość. сьвященикам закладати читальнї щирокатол. тов. людової просьвіти, як се робить словіньске духовеньство, яке заложило свої просьвітні катол. читальнї, що виперли відтак зовсїм мїберальні. Де однак істнують

читальні тов. людової школи, там треба би їх опанувати, не уступати однак індеферентизмови членів, „jak to czyniło nieoględnie duchowieństwo ruskie“ (але й польске робило то само!), але сьміло заступати хр. кат. сьвітогляд. Тим методом зхристиянізовано ліберальні читальні в Познанщині.

Кілько ту маємо анальоґії з нашими читальнями Просьвіти і читальнями парохіяльними, кілько з тих слів може і повинно навчити ся наше духовеньство. Витягнене консеквенций полишаємо нашим читачам, а лиш наведемо ще таку парарелю.

Лїт. Наук. Вістник (М. Лозиньский „З австрийскої України“) нарікає, що тов. Просьвіта не вщіпила „в простолюдина сьвітогляду новочасного культурного чоловіка“; що єї основателї поповнили немалі хиби, допускаючи до „переваги духовеньства над сьвітскими елементами“, „национально-клерикальну вузкоглядність і нетерпимість до західно-европейских поступових ідей“ (Л. Н. Вість. за марець ст. 683). „Тепер, коли в міру побіди поступових ідей серед нашої суспільности, почало се відбивати ся й на Просьвіті, против неї виступила нова ворожа сила. Станиславівский епископ Хомишин, для якого читальні Просьвіти являють ся гніздами радикалїзму, виступив з усею силою своєго авторитету проти них, підпираючи закладане т. з. парохіяльних читалень (l. c. ст. 684). Такі виступи, як еп. Хомишина, показують, що дехто задачі Просьвіти розуміє інакше (зн. не хоче мати єї загально-народним товариством), що она для него доти добра, доки служить виключно єго плянам, та що він готов перший приложити руку до єї знищеня, щоб тільки переперти свої пляни (l. c. ст. 685).

Конець кінцем д. Лозиньский хоче, щоби Просьвіта не була партийним товариством, але загально-народним, а рівночасно домагає ся, щоби она ширила сьвітогляд новочасного поступового, західно-европейского напряму, того рода як прим. Драгоманова, Франка, Павлика. Розуміє ся, що таку Просьвіту треба би нам поборювати безпощадно. Ширене просьвітного напряму, званого д. Лозиньским поступовим, не було би, правда, партийностию в значіню пропаґації цїлої проґрами котроїсь з руских з'орґанїзованих партий, але було би партийностию в значіню ширеня ліберального, против христиньского сьвітогляду. А християньска в засадї нация на то не сьміє позволити!

Nasze sprawy na Rusi. Є то колекция брошурок, що мають на цїли познакомити польский загал з рускими справами. В 1. брошурцї (Skład wyznaniowy wschodnio-galicyjskiego ciała sędziowskiego) подає автор на підставі своїх приватних обчислень число судиїв у східній Галичинї на 1150, з чого випадає на Поляків 783, на гр. кат. 367, а на Русинів-Українців (після Ів. Кревецкого*) 250. Судиїв-Поляків було би $^2/_3$, гр. кат. $^1/_3$, Українців $^1/_4$, хотяй після урядової статистики є гр. кат. населеня до 3 мілїонів, а рим. кат. 1 мілїон.

*) Лїт. Наук. Вістник за марець ст. 702.

В 2. брошурці (Zmiana wyznania we Lwowie 1868—1908) читаємо, що в р. 1880 було у Львові 58.602 римо-кат. (53·40%), а в р. 1900 зросло то число до 86.671 (50·92%); гр. кат. було в р. 1880 — 17.496 (15·94%), а в 1900 р. — 33.876 (19·90%). Польскої мови уживало в р. 1880 — 91.870 львовян (85·27%), а в р. 1900 — 123.357 (74·22%); рускої мови уживало в р. 1880 — 6.277 (5·83%), в р. 1900 — 19.515 (11·74%).

Від 25/V. 1868 — 1/VII. 1908 перейшло на латиньство 466 жидів і 402 Русинів. Від I/I. — I/VII. 1908 перейшло 167 Русинів.

Про лїберальїзм говорить ся в нас богато, але мало ся знає про него.

Під лїберальїзмом можна розуміти економічну систему, яка домагає ся необмеженої свободи одиниці в продукциї материяльних дібр (капіталїзм). Під лїберальїзмом можна розуміти полїтичну систему, яка домагає ся більшої участи одиниці в полїтиці, чим се допускає абсолютна монархія (конституционалїзм). Під лїберальїзмом можна розуміти фільософічний сьвітогляд, який в противорічности до Церкви домагає ся найдальше ідучої свободи для одиниці, еманципация з під власти Бога, Церкви, полишає єї повну свободу у всякій области людского житя. Лїберальїзм яко сьвітогляд прибирає ріжні форми, іншу приміром в буржуазийній верстві, а іншу в пролетарскій соц. демократичній. В засаді буде він однак той сам.

В Нїмеччинї розуміє ся під лїберальїзмом полїтичну партию буржуазийних елементів, яка стоїть на становищи фільософічного (можна назвати і релїґійного) лїберальїзму. Contradictorium до лїберальної партиї є в Нїмеччинї полїтична партия центра, яка стоїть засадничо на ідейній почві катол. Церкви. Противно. Contrarium до лїберальної партиї є нїмецка партия социяльно-демократична, яка стоїть на тім самім фільософ.-релїґійнім становищи, що лїберальна, але ріжнить ся від него способом пристосованя лїберальних принципів.

Того рода лїберальні партиї, що в Нїмеччинї, суть майже всюди.

До лїберальної партиї вступив був нїмецкий парох Тремель, за що стягнув на себе церковні кари зі сторони Ординарияту. З тої нагоди виринуло питанє, чи католик може бути членом лїберальної партиї. Беручи річ з катол. становища не може.

Лїберальїзм є в самім своїм єстві (Wesen) противкатолицкий. Єго засадою є релїґійна свобода, необмежена доґматична толєранция, отже релїґійний индиферентизм. Лїберальїзм признає всї релїґиї за обєктивно однакєво добрі, за однаково узасаднені і твердить, що одиниця має право вибирати ту віру, яка їй попобає ся, значить, що одиниця не грішить навіть обєктивно, коли змінює своє віроісповіданє на інше. І єсли всї релїґиї однаково правдиві взглядно неправдиві, тодї лїберальїзм має рацию. Але кат. Церков стоїть на становищи, що она одинока

правдива, отже між католицизмом а лібералізмом незаповнена прогалина.

Лібералізм голосить побіч доґматичної ще і горожаньску толєранцию; значить, не робить в публичнім житю ріжниці між людьми ріжної віри. Лиш для катол. Церкви не признає горожаньскої толєранциї з засади. І зовсім консеквентно. Єсли лібералізм домагає ся доґмат. толєранциї, то не може нїяк толєрувати катол. Церкви, яка єго засаду перечить. Доґмат. Церков не має місця в сьвітогляді і в полїтицї лібералізму. Він єї толєрує о стільки, о скільки не має сил на єї поборюванє.

І в тім лежить траґізм лібералізму, внутрішна єго суперечність. В імя свободи мусить ломити свободу; для захованя свого принципу мусить ломити свій принцип. Лібералізм не може існувати без поборюваня катол. Церкви, а як єї поборює, перестає бути вірним своїй засадї свободи.

Таким, яким ми єго представили, лібералізм мусить бути. Але він є таким, яким не конечно мусить бути. Лібералізм в практицї опанував внїшні средства, загарбав в свої руки всю внїшну власть і лиш силою тої власти удержує ся при панованю. Внїшна сила закриває брак єго внутрішної безсильности. Лібералізм опанував полїтичну, фінансову і духову область, поборює противні погляди силою держави, судами, поліциєю або нанятою за гроші наукою і штукою. Лібералізм змушує в такий спосіб, щоби всї піддали ся єго кпинам, але щоби нїхто не сьмів кпити собі з него. Правдива культура лиш в лібералїзмі!

Так описує лібералізм протестант Віктор Навманн, хотяй сам зовсім до ортодоксів не належить. А Франц Кравс, лїберальний католик, великий ворог „ультрамонтанїзму“, признав з болем серця, що лібералізм розуміє під свободою від церковного ярма свободу нищеня Церкв.

Лібералізм вміє промовити до амбіциї одиниці, вміє нагинати ся до обставин, вміє скривати острі контури своєї доктрини, а ті обставини причинились до розширеня єго панованя.

Лібералізм — то відносить ся однак лиш до Нїмеччини — став полїтичним представителем протестантизму, і в тій роли домагає ся, щоби правительство інакше трактувало протест. дияконїси як катол. монахинї, інакше прот. школи а інакше катол., інакше бібліїйні кружки прот. а інакше кат. конґреґациї маріяньскі. Протестанти взивають, щоби лібералізм не крив ся з своєю горожаньскою нетолєранциєю до католицизму, але щоби виступив до борби сьміло і отверто.

І чи може католик бути лібералом взагалї, а в Нїмеччинї специяльно? Нї! Але поборюванє лібералізму називають там „противнародною“ киринею, „фанатичним“ католицизмом і т. д.

І в нас дечого можна би навчити ся з що йно написаних стрічок!

Французский культуркампф в новелїстицї.

Повість Льва Фраппе п. з. „La Maternelle“ — захоронка — відкриває внутрішну порожнечу безбожної французскої „вільної“

школи. Студентка університету дістає посаду в державній захоронці на нужденнім паріскім передмістю. Над брамою захоронки видніє надпись: вільність, рівність, братерство. Система виховання така: Цілий персонал, від директора аж до послугачки, вимуштруваний по військовому, а над ними наглядає державний інспектор, заосмотрений безчисленними інструкциями шкільної власти. Ті педаґоґи впихають в дітий насильно культ держави, а та чеснота є цілим змістом кодексу практичної морали. Не відвічальність перед Богом і совістию, не любов до дітвори, але обава перед урядом і жажда признаня з єго сторони — суть мотивом такої педаґоґії. Тресоване для ефекту і реклями!

Не все однак вистарчить апель до поваги держави. Тодї намагає ся природою. Людску етику вироблює ся на зьвірячий. До уморальненя дитини уживає ся оповіданя, як то котик Місітріс пожер пташка, і за кару зістав на смерть задзьобаний, а природа винагородила шкоду так, що в короткім часї гніздо наповнило ся новими пташками. Ну, а що буде коли котик з'їсть знов ті пташки — питає цікавий оден хлопчина. Учителька стала безрадна.

Річ ясна, що така школа мусить бути „вільна“ від згадки про Бога і релїґію!

Розділ Церкви і держави та замкнене монастирів викликало богато зворушуючих епізодів, що виказують варварство і тиранїю масоньского правительства. Ті епізоди стали улюбленою темою в повістях. Писателї оброблюють ту тему в двоякий спосіб. Беруть за героїню монахиню, яка не зросла ся ще зі своїм покликанєм або таку, що зросла ся і вигнана брутально з монастиря нидіє нещасна на сьвітї.

René Bazin (L' Isolée в нїмецкім Schwester Pascale, Kempten, 1906) представляє монахиню, що вступила до монастиря тому, що не маючи самостійної вдачі потрібувала помочи люблячих монахинь. З монастиря прогоняє єї драконьский закон, і она стративши захист гине, зведена сальоновим драбом.

Champol (Schwester Alexandrine Köln 1908) представляє монахиню, що зросла ся з монастирем і любовю здобула собі серця цілої околиці. Приходить указ опустити монастир. Монахиня робить гірку замітку: люди люблять нас, а однак вибирають послів, що нас проганяють. Приходить комісар і мимо протесту сльозами залитих монахинь і удержуваних ними старушок та хорих виганяє їх з монастиря. Тайний аґент записує собі імена прогнаних. Сестра Александра мешкає разом з старенькою настоятелькою і молоденькою новіцияткою, бо обі потрібують єї помочи. Аж ту приходить комісар і заявляє в імени закона, що не вільно їм мешкати в трійку, хиба в двійку. Отже котра з нас має виносити ся, питає Александра, чи я, що заступаю одній місце матери а другій місце доньки, чи та хора старушка чи недосьвідчена дівчина? Комісар дає 24 годин до надуманя ся. Александра працює над вихованєм молоденької Цецилії, але прибита горем і злиднями умирає зломана, але без слова скарги.

„In beiden Fällen gestaltet sich das künstlerische Bild ohne ausserliche Tendenz u. Mache zu einer niederschmetternden Anklage gegen jene allen Grundsätzen der Humanität u. Gerechtigkeit Hohn sprechende Ordensgesetzgebung (закон про монастирі) in dem unglücklichen Frankreich unserer Tage“ замічає нїмецкий критик.

Образок з зігнилої культури. За приміром здеморалїзованої Франції йде Нїмеччина. Огидні романи розходять ся масами; з кольпортажі жиє 43 000 людий і повість „кат берлїньский“ принесла 3 мілїони доходу, а одно еї виданє виносило 250.000 примірників. Студенти, дївчата, термінатори поликають то одурюючe опіюм. Ілюстрації, виставлювані публично, подають фотографічні знимки нагих осіб ріжного віку і пола в найріжнороднїйших позициях і актах... А всьо то в імя штуки, дарма, що визнані артисти протестують против надуживаня штуки в цїли розбурхуваня низких інстинктів, на чім спекулянти — головно жиди — роблять золоті інтереси.

Суди і полїция виступали против такого свиньства, але досить несьміло, а однак лїберальна преса (як в своїм часї „Дїло“) виступила в оборонї загроженої штуки против „калакунів“.

Розвязлість, нїчим не спинювана, перейшла в педаґоґію і викликала змаганя до полового осьвідомлюваня дїтий (як в своїм часї „Промінь“). Бувший директор заведеня для божевільних, Форель (знаний в нас заходами Видавничої Спілки) з Цїріха, виголосив в Монахові відчит на ту тему, але зістав прогнаний „колтунами“ з Люзанни. Против Фореля виступив Ферштер і заохочував до поборюваня полових похотий.

Правдиві оргії відбувають ся на сценї, де перед публикою виступають майже нагі акторки або майже до нага в еї очах роздягають ся. І такі представленя треба повтаряти і 300 раз! Знайшли ся такі, що на їх погляд чоловік на вижинї культури повинен вернути до нагости дикунів!

Против того здичіня і божевіля виступають рішучо нїмецкі епископи і катол. преса, головно Кавзена монахійска Allgemeine Rundschau.

Вчені дураки. Брасс высказав, що Гекель, в цїли доказаня походженя чоловіка від звіряти, видав богато ілюстраций ембріонів ріжних звірят і чоловіка. Ті ембріони були однак так приладжені, і то сьвідомо та з розмислом, що не відповідали дїйсности. Именно Гекель „доповнював“ природу там, де она нїчо не говорила про походженє чоловіка, а що більше, фальшував ті ембріони позитивно і на підставі того материялу поставив свою антропольоґічну систему, що чоловік походить від звіряти.

Брасс виказав незбито то фальшованє науки, а коли Гекель накинув ся на него з хамскою лайкою, не зістав і Брасс без відповіди. Природописний союз Кеплера збивав в популярних публїкациях спокійно і річево теорию десценденциї в формі гекелїянїзму.

І ту вирвав ся синедрион з 46 „вчених“, „професорів анатомії і зоольоґії, директорів анатомічних і зоольоґічних інститутів і музеїв“ і заявив, що „справді не годить ся на поступоване того рода, що Гекля, але осуджує як найострійше акцию Брасса і союза ім. Кепплера та що теория десценденциї нїчо не тратить на своїй стійности наслїдком поступку Гекля“.

Більше дурацтв в кількох реченях годї помістити. Синедрион „вчених“ оказав ся в тій справі вповнї клясичним. Замітити належить, що з тих „вчених“ лиш пята часть має значінє в науцї, але за то всї они суть приклонниками Геклевого материялїстично-механічного монїзму в фільософії. Той монїзм понимає психічне житє як рух материї.

„Вчені“ *не годять ся* на фальшоване науки Геклем, *промовчують* хамство Геклевої лайки, але *як найострійше осуджують* спокійне ширенє противмонїстичних поглядів союза ім. Кепплера і виказане Геклевої брехнї Брассом. В додатку *боронять* десценденциї, против якої нїхто не виступає, бо виступи союза ім. Кепплера і Брасса звернені не против десценденциї яко такої але против десценденциї, подаваної в формі гекелїянїзму.

Більшої блямажі „вчених“ професорів, для яких на першім місци стоїть Гекель і его монїстична фільософія, а не наука і правда, не можна собі подумати.

Ото найновійші здобутки новочасної „науки“!

Социял.-демократична наука. Головний теоретик соц.-демократів і правовірний марксист, Кавтскі, нацисав „вчену“ книжку про повстанє християньства. Інший социялїст, Мавренбрехер, написав критику тої книжки в „Sozialist. Monatshefte“. Критик замічає, що хто бере ся до річи з таким знанєм біблійної істориї, які має школярик, той мусить понисати такі дурниці, як Кавтскі. Кавтскі не знає фактів, які хоче пояснити. Кавтскі яко правовірний марксист конструує біблійну історию після шабльонів материялїстичної істориї, отже хоче пояснити біблійний монотеїзм торговлею жидів*). А преці найбільше була розвинена торговля в Фенїкіян, які однак они все були поганами, підчас коли давні жиди не були поганами, хотяй були рільниками. Час повстаня християньства випадав — після Кавтского — на час занепаду давних форм економічної продукциї. В дійсности однак християньство розвинуло ся в 50 р. по Хр., підчас коли занепад давних форм продукциї настав в Римі 200 лїт перед Хр. а в Греции — 450, а на сходї зовсїм его не було. А занепадом економічних форм пояснює Кавтскі ґенезу християньства!

Крім торговлї вплинули на витворенє жидівского монотеїзму вавилоньскі сьвященики, які скривали монотеїзм перед своїми земляками, а навчили его полонених жидів, каже Кавтскі. Unsinniger Gedanke, замічає на то Мавренбрехер. Замість поясн-

*) Монотеїзм менше коштує як полїтеїзм і дасть ся витворити лиш спекулятивним народом.

нити вихід жидів з вавилоньского полону історичною акцією Неемії і Есдри, пояснює Кавтскі той вихід „фільософічно“ довгим цитатом з Маркса!

Найвченійший з соціялїстів не знає зовсїм істориї релїґії, а лиш загально історию економії, отже й не ма що дивуватп ся нашим соціялїстам з „Землї і Волї“, если они пишуть про економію фрази, про фільософію дурниці, а про теольоґію крайні ідіотизми.

Епископ а духовеньство. Парох в Баварії, Тремель, вступив до лїберальної партиї, за що епископ загрозив ему церковними карами. Лїберальна партия, засадничо противцерковна, домагала ся між іншим усуненя церковного впливу зі школи.

Лїберальна преса (гл. „Нива“ ст. 189) накинула ся на епископа і стала в оборонї „загрожених“ прав держави та „свободи“ пересьвідчень горожан. Та сама преса, що домагала ся усуненя пастора Карля за то, що він перейшов з лїберальної партиї до консервативної! Соціялїстична преса була на стільки вирозиміла, що признала слушність епископови, коли противно, горстка лїберальних католиків стала по сторонї пароха. (Гл. Allgemeine Rundschau 1909 ст. 191—2, 227—8). Остаточно Тремель упокорив ся на просьби численних сьвящеників і піддав ся волї епископа. Католицкі круги — крім лїберальних католиків — повитали радо такий оборот справи та й в цїлій справі заняли коректне церковне становище.

Медиоляньский епископ оголосив виключенє з Церкви сьвященика Ромоля Муррі, який виступив з кандидатурою на посла мимо того, що курия римска не позваляє католикам входити в полїтичну акцию — така акция була би понимана яко погодженє ся папства з забором Риму, — а вибраний прилучив ся в парляментї до крайної радикально-соціялїстичної лївицї і заявив ся за роздїлом Церкви від держави. Загал італїйских католиків заявив ся вповнї за поступованєм церковної власти.

Отже церковна власть ма право і фактично єго виконує в обмежуваню полїтичної свободи сьвященика, если того домагає ся справа церковна. А розпорядженя Митр. Ординарияту в справі оборони прав парохів кілько викликало криків між нашими домашними Тремлями і Муррями!

Про Гоголя думано, що артистична і релїґійна сторона єго творчисти собі противорічить, хотяй він сам вважав обі ті сторони за взаїмно себе доповняючі. Басаргин (в Москов. Вѣдом.) доказав з нагоди 100-лїтного ювилею поета, що молодечий оптимізм і пізнїйший пессимізм Гоголя зілляв ся вкінци в погляд, що житєм не ма що тїшити ся ані смутити ся, а треба єго зробити средством для осягненя загального добра. Овсянико-Куликовский (в Рѣч-и) виказав, що релїґійний чинник вплинув замітно на артистичну творчість Гоголя і надав їй глубокого підкладу і пориваючу силу, яку видимо в єго романї Мертві душі.

З нагоди письма Єго Сьвятости Пія X. до Екск. Кир Андрея (гл. „Нива“ ст. 73—5), де сказано, що не вільно єднати собі

православних затаюванєм доктринальних ріжниць між католицизмом а православєм, написав Троїцкий (в Церковн. Вѣдомост.), наче би велеградскі „пропаґандисти“ удавали православних в ціли їх позисканя для католицизму, а навіть правили православну Сл. Божу. На то відповідає А. Пальміері (Slavor. litterae theol. 1909 ст. 60—2), що конґрес має передовсїм наукові ціли, про затаюване доктринальних ріжниць нїхто не думає, а Службу Божу словяньску правив лиш Ексц. Митрополит, бож се Єго обряд.

Якъ то Русь ходила слѣдами Данила. Пропамятна книга першого руско-народного паломництва въ Св. Землю від 5—28/IX. 1906. Жовква. 1907.

В тім паломництві брало участь 505 людий, з епархії львівскої 332, з перемискої 99, з станиславівскої 68, з крижевацкої 6. Мущин було 389, женщин 116.

Мущини:		Женщини:	
рільники	232	селянки	66
сьвященики	89	жінки сьвящ.	18
богослови	11	служачі	8
властителї реальности	9	доньки сьвящ.	6
ремісники	8	жінки урядників	6
нар. учителї	5	учительки	4
ціс. урядники	5	С. С. Служебниці	4
купці	5	вдови по сьвящ.	2
ґімн. професори	3	„ по урядниках	2
адвокати	2		116
артисти	2		
автон. урядники	2		
підурядники	2		
пенсіоновані підурядники	2		
брат ч. с. В. В.	1		
	389		

В віці від 11—20 лїт було 11 осіб,
21—30 „ 73 „
61—70 „ 61 „
71—80 „ 9 „

З руским паломництвом злучила ся польска ґрупа, зложена з 34 мущин і 17 женщин.

Змаганє до унії. Для переведеня в житє ухвал велеградского з'їзду вибрано комітет, який заняв ся особливо переведенєм 27. точки, щоби скликувати з'їзди теольоґів поодиноких народів в ціли плеканя теол. наук і попираня дїла унії.

Словінці і Хорвати відбули такий з'їзд в Загребі 30 і 31. VIII. 1908. під протекторатом загребского епископа. Проф. Marchetti читав про причини східної схізми, проф. Kovačič про те, щоби Схід злучив ся з католицизмом, а не з протенстантизмом, проф. Грівец про значінє теол. студий, проф. Ґруден про нау-

кову лучбу Словінців з Хорватами. Рішено науково обговорити факти, які викликали ненависть Сходу до Западу, як четвертий хрестоносний похід, спосіб поступованя з православними Венеціян і Поляків, розвивати катол. науку напротив противцерковної, закладати наукові товариства, семінарі і журнали.

Kathol. Schulverein für Österreich відбув у Відни XXIII. загальні збори 25/III. Збори отворив лїкар, радник Шварц; Цехбавер говорив про відношене релїґії до школи і держави. Забирав голос також президент палати послів Паттай. Ухвалено таку резолюцию: Кат. шкільний Союз в імя свої засади ширити христ. погляди в школї і родинї, видить в т. з. вільній школї, особливо в § 2. єї статутів (безвірне вихованє в публичних і приватних школах) замах на арт. 14 основних державних законів, які ручать за релїґійне вихованє в школї.

За перший квартал 1909 прибуло до союза понад 3.000 членів.

Італїйске жіноцтво йде за приміром нїмецкого та австрийского і орґанізує ся в великий союз. Льокальні товариства, взглядно їх видїли, мають при собі церковну раду, визначену епископом. Центральний комітет має осїдок в Римі. Ціль союза є оживити християньского духа в приватній і публичній акциї жінки.

Французский **епископ з Нанси** оголосив, що правильне читанє злих книжок і часописий таких, що нападають на Церков брутально і таких, що нападають на неї з перфідиєю, під маскою оборони релїґійних інтересів, є гріхом задержаним.

Балканьский проблєм є доказом, що віроісповідні інтереси таки грають велику роль в міжнародній полїтиці XX. стол. Коли Австрия заняла Босну і Герцеґовіну, кричала масоньска і протестантска преса і дипльомация, що не можна позволити на скріпленє „католицкої“ Австриї і клєрикалїзму. (Обіжник Великого Майстра італїйскої масонериї з 27/XII. 1908). Рівночасно Росия хотїла боронити інтересів православя на Балканї, загроженім „католицкою“ Австриєю.

Італїйский парлямент числить 24 т. з. клєрикальних послів, які кандидували против волї церковної власти і заявили ся за апробатою забору Риму 1870 р. Ті посли не милі анї лїбералам анї церковним кругам. Муррі, радикально настроєний сьвященик, вступив до крайної лївиці.

Італ. Єзуїт Бартолї, співробітник журнала Civilta cattolica (катол. наук. журнал), перейшов до секти Вальденсів.

Опалюванє системом Перрет в лїнцкій катедрі коштує річно 1000 кор.

Капуцини числять 55 провінций, з того 24 в Італії, 7 в Австро-Угорщинї; 569 монастирів, 164 гостинниць, 10.103 членів, з того 5.123 сьвящеників. Орденови віддано 36 місий.

Катол. словіньскі посли зажадали від президента краю заказу виставленя опери, в якій виступають монахи, розуміє ся представлені з клинами.

Про смерть Вольтера оголосив студию M. Frédéric Lachèvre на підставі нового рукописного материялу. Вольтер вмирав в опущеню і серед страшної розпуки та реву, бо мучила єго гадка про минувше житє і грізну вічність.

Беатифікация Орлеаньскої Дївиці відбула ся в Римі 18. цьвітня. Взяло в тім участь яких 40.000 французких паломників і 42 представителїв від 800 родин блаженної. Часописи розписували ся над темою, чи Иоанна не походить з італїйскої родини, яка перенесла ся на початку XIV ст. до Франциї. (Гл. La Semaine religeuse de Paris, 1909 ст. 659 сл. 716 л.)

Przegląd (ч. 96 в хронїцї п. з. „niedorzeczna bajka“) заявляє на підставі уповажненя зі сторони Ексц. Митрополита, що Він взагалї не їздив анї до Петербурга анї до Москви, а тим менше в тій цїли, „aby tam czerpać natchnienie do prozelityzmu“. Такі ідіотичні поголоскі розпустила вшехпольска преса (Dziennik kijowski, Kurjer poznański).

З археольоґії. Marucchi, славнозвісний римский археольоґ, зробив з кінцем сїчня цїнне відкритє в катакомбах св. Калїкса. Відкрив именно давно пошукувану плиту з гробовим написом папи Понтияна (Понтиянос епіскопос мартир † 235).

Від початку III-го столїтя ховано папів в специяльній криптї (катакомби св. Калїкста), яку відкрив 1854 р. археольоґ de Rosi і знайшов між іншим плиту з написом: Фабіанос епіскопос мартирос († 250 р.)

Слово „мартирос“ написане в другім случаю письмом іншим, як решта тексту, именно новійшим, а то тому, бо то слово додано по переведеню певного рода канонїзацийного процесу (vindicatio martyris), на якого підставі мученика проклямовано сьвятим. Але такий процес не все переводжувано пізнїйше. Деколи (прим. при Понтиянї, Корнилїю † 253) признавано мученика сьвятим сейчас по смерти і на єго гробі писано відразу „мартирос“.

Philosophisches Jahrbuch (XXII 1909) подає бібліоґрафію фільософічної літератури в 1908 р., именно: **1. фільософічні часописи** 1908-го року (ст. 235—240), з яких заслугують на увагу: Annales de Philosophie Chrétienne, revue mensuelle, directeur L. Laberthonniére 88-e année, Paris, Bloud, 22 fr.; Jahrbuch für Philosophie u. speculative Theologie, herausgegeben von E. Commer, Paderborn, Schöningh, 22 Jahrgang, квартальник 9 марок; Philosophisches Jahrbuch, auf Vernanlassung u. mit Unterstützung der Görresgesellschaft, unter Nitwirkung von I. Pohle u. Chr. Schreiber herausgegeben von C. Gutberlet, XXI Jg., квартальник, Fulda, 9 марок. Review of Theology and Philosophy, Edinburgh; Revue Néo-Scolastique, publiée par la societé philosophique de Louvain, fondatuer D. Mercier, Louvain, Institut superieur de Philosophie, 15-e année, квартальник, 10 фр.; Revue Thomiste, directeur Coconnier O. P. 16-e année, Paris, що два місяцї 14 фр.; Zeitschrift für Religionspsychologie, Grenzfragen der Theologie u. Medizin, herausgegeben von J. Bresler u. G. Vorbrodt, Halle, Marhold, місячник, 10 марок.

2. Фільософічні книжки мішаного змісту, як Allan-а про материю і інтелєкт в цїли погодженя науки з біблїєю (анґл.); Бонфона про нинїшний католицизм (франц.); Дельбріка про біблїю а природописні науки (против Гекля; нїмец.); Франсеза про Церков а науку (франц.); Фремонта про інспірацию, сотворенє (франц.); Ґріолєта про сучасну науку а релїґію (франц.); Куттера про революцию християньства (нїмец.); Лєра становище жінки до релїґії Ягве (нїмец.); Маркусе про сексуальне питанє а християньство (нїмец.); Мюллєр еволюция а Бог (нїмец.); Мумсена душа і тїло, істнованє Бога (нїмец.); Петерса клєрикальне пониманє сьвіта а вільна наука (нїмец.); Радемахера природа а ласка (нїмец.); Сантивев про чудо а історичну критику (франц.); Селля католицизм а протестантизм в істориї, релїґії, полїтиці, культурі (нїмец.); Серра Церков а думка (франц.); Сертіллянж фемінїзм а християньство (франц.); Віденман закон божої справедливости (ст. 244—252); книжки про фільософію природи (ст. 263—6), про природну теольоґію або **теодицею** (ст. 266—7), про етику (ст. 268—271), про **фільософію релїґії** (ст. 270—280), про порівнуючу **історию релїґії** (ст. 280—1).

Die christliche Jugend. З 1. цьвітня замінив орґан союза християньскої молодїжи Австриї свій заголовок з „Arbeiterjugend“ на „Die christl. Jugend“. Занимає ся социяльними квестиями молодїжи, орґанїзує еї на христ. основах. Виходить що два тижні, Wien VII. Kaiserstasse 8, а коштує на рік 2·40 кор.

Виставу церновних річий уладжує Лїґа промислової помочи у Львові від 29 мая до кінця липня на повиставовій площи. Протекторат над виставою обняли архієпископи всїх трех обрядів. Стала карта вступу коштує 10 корон,

Katholische Volks-Katechismus pädagogisch u. zeitgemäss ausgearbeitet von Franz **Spirago** 6 Auflage. 31—35 Tausend. Prag, 1906 ст. XII+228+II+256+II+196 переплетен. 6·60 К.

Катехізм Спіраґа*) то епохальний твір на поли катихитично-педаґоґічної літератури. Складає ся з 3 частий: про віру, про мораль, про обряд, бо Христос представлений яко учитель, цар, первосьвященик.

У вступі (ст. 1—8) подана цїль чоловіка з особлившим увзглядненєм сучасного материялїстичного сьвітогляду. В І-ій (ст. 9—228) части бесїда про віру, еї жерела і знаки, про Бога, Єго прикмети та дїла, про Христа, Єго житє і дїло, про св. Духа та Єго дїяльність, про Церков, еї прикмети, устрій, відношенє до держави і культури, про послїдні річи: смерть, суд, небо, пекло.

В ІІ-ій части бесїда про заповіди божі, церковні, дїла милосердия, про християньску праведність (чесноти) і еї перепони (ґріхи), про христ. досконалість і вісїм блаженьств. При заповіди о любови Бога обговорена релїґійна і горожаньска толєран-

*) Згадка про него була в катол Сходї 1907 ст. 331—2.

ция, при заповіди о любови ближнього згадано про націоналїзм, при церковних і божих заповідях широко увзгляднено соціяльне і жіноче питанє.

В III-ій части бесїда про Службу Божу, св. Тайни і осьвяченя, брацтва і релїґійні маніфестациї: молитви, процесиї, паломництва, місиї, катол. віча і т. п.

В додатку молитви.

Всї три части віддїлені від себе, кожда з них заосмотрена осібною титуловою карткою і має свою власну паґінацию. Ріжного рода черенки уможливляють легкий перегляд і увидатнюють важнїйші місця в тексті. Возьмім приміром параґраф про релїґію (ст. 4—6). Той параґраф зачинає ся від закиду, що релїґія то річ обоятна, відтак підносить товстими черенками чотири моменти важности релїґії: єї вплив на розум, на волю, єї значінє в нещастю і заспокоєнє нею жажди щастя. Дрібними черенками переведений аналїз чотирох згаданих точок і наведений доказовий материял з св. Письма, оречень св. Отцїв і факти з істориї біблїйної сьвятих та несьвятих людий.

Суцїльність катехізму проявляє ся в тім, що всї три головні части і їх підділи аж до найдрібнїйших частиць сильно, систематично, нерозривно з собою сполучені і льоґічно переведені. Всї християньскі правди, приємні і страшні, всї обставини в людскім житю, сумні і веселі, увзгляднені рівномірно. Особливо мав автор на думцї новочасного чоловіка, з єго болями, муками, пожаданями, радощами.

Спіраґа катехізм відзначає ся зрозумілою бесїдою, вільною від тяжкого наукового балясту, від тяжких а сухих дефінїций, від сухих абстрактів і гарних а пустих фраз. Поглядовість і барвність представленя річи робить катехізм Спіраґа книжкою для народа. При всїй популярности відзначає ся книжка точностию висловів, що при науцї релїґії є вельми важною річию.

Спіраґа катехізм є наче витягом з теольоґії: біблїйна істория, апольоґетика, доґматика, літурґіка, моральна і істория стоплені в одну цїлість, уложену строго після вимог педаґоґії. А ще раз повтаряємо, найбільше може подобати ся пристосованє христ. релїґії до таких пекучих питань, як націоналїзм, алькоголїзм, вибори, соціялїзм, еманципация, часописи, двобій, товариства, паленє трупів і т. п.

Катехізм Спіраґа є не лиш книжкою для простого народа, але і інтелїґент може з него богато, пребогато скористати, а для катихита, взагалї душпастиря, книжка може стати жерелом невичерпаним. В тім як раз донесліть катехізму Спіраґа, що він, мимо популярного представленя річи, надає ся для всїх християн, без ріжниці стану і образованя. Нїкого не знудить, кождий в нїм знайде для себе щось інтересного.

Про стійність і ориґінальність Спіраґової книжки сьвідчить та обставина, що книжка переведена з нїмецкого на анґлїйске, французке, італїйске, еспаньске, мадярске, голендерске, ческе, словацке, польске В самім нїмецкім язицї появило ся вже 6 ви-

дань в 35.000 примірниках. Книжку розхапують сьвященики, лїкарі, офіцери. Сам анґлїйский перевід більше розповсюднений, як нїмецкий ориґінал.

Доповнене катехізму творять книжки того самого автора: Methodik des Religionsunterrichtes, 2. A., ст. 234, 2·64 K. і Beispiele zum kathol. Katechismus, 2. A., ст. 208, 2·88 кор.

О Церкви историческій очеркъ. 2-е исправленное и дополнительное изданіе. СПетербургъ 1909. 8⁰ ст. VIII+326 1 руб. 80 коп.

Перше виданє незвістного автора вийшло 1888 р. в Берлїнї і викликало оживлену дискусию в фахових росийских богословских журналах, яких замітки використав автор в другім виданю. Подавши обширний начерк істориї Церкви від єї початку аж до XI-го столїтя, коли то повстала схізма (ст. 1—142), подає автор три доґматичні ріжниці між катол. а православ. Церквою: походженє Сина, Непорочне Зачатє, чистилище (ст. 143—181) і ріжниці в обрядах та церемоніях (ст. 182—225). Відтак широко і солїдно доказує доґмат про неомильність папи яко науку найдавнїйших часів (ст. 226—326) і збиває всякі закиди против того-ж.

Книжка дуже цїнна з'огляду на змаганя до сполуки Церков, а в нас і з'огляду на ширенє православної пропаґанди.

„Нове средство успішного душпастированя“*). Я дуже вдячна Вп. Авторови, що взновив нашу ідею в „Ниві“. Тїшусь надїєю, що то коротке, але ревне сьвящениче слово більше зробить в користь тої ідеї, як я довгим своїм писанєм.

Віддавна ми старались ширити сю ідею, та і робимо дещо в єї дусї. Для приміру пильнувалисьмо по змозї ладу і украшень в наших монастирских церквах. Там вироблювалисьмо гарні цьвіти, гафти і т.д. і для домашних каплиць і на замовленя Впов. Духовеньства. Неменьше впоювалисьмо в молоденькі серця наших учениць сю пожиточну ідею. Но, й я переконала ся та підчас квести видїла в неоднім місци користь з наших слів та книжочок. („Збір щирих слів“ іпроч.), котрих не мало розійшло ся поміж нашими людьми. Сї книжки суть власне пристосовані до тої цїли. Але то всьо за мало напротив тілько занедбаних та в крайнім опущеню зістаючих єще наших руск. церквей, яке то занедбанє дає причину нашим ворогам до обмови та кпин. Надто і самі свої люди знеохочують ся учащати на богослуженя до занедбаних, неохар них храмів Божих.

Нехай отже Г. Бог допомагає всїм дбаючим так о „лїпоту“ в своїх церквах як Вп. Автор, що дїйсно підносить дуже наш св. обряд.

Далеко успішнїйше ішлоб на перед дїло, єсли би родичі заохочували свої доні до браня удїлу в роботах при окрашеню домів Божих.

*) Гл. „Нива“ стр. 239 сл.

Єсли інтеліґентні наші рускі женщини так запопадливо дбають о пишне окрашуване свого тїла і своїх сальонів, напихаючи часто аж до смішности всїляких дурничок, тож чи Ісус Христос, замешкуючий наші церкви, менше у нас має цїни, щоби ми Ним не заняли ся стараннїйше, як нашими тїлами та нашими помешканями? Слаба у нас віра!

О, так, дорогі в Христї Сестри! Єсли би в нас була сильна віра, то ми би все о тім памятали, що нїчо нема цїннїйшого як Ісус Хр. і Єго Пресьвята Родина тай нїчо не булоб нам милїйшого, як св. Божа церков, в котрій Вони нас вичікують. Про те уважаю для сеї справи дуже важним, щоби, родичі, даючи свої донечки на науку до наших інститутів і інтернатів, просили виразно Заряди о виучуване також таких робіт, які би до украшень церквей надавались, приміром гафтів, цьвітів, коронок і т. д. тай направи риз церковних. Було би пожадане, щоби дозволено дївчатам у свобідний час приучуватись при С. Закристиянцї в робленю порядків. Невелика то вправдї штука, але се річ певна, що як дитина завчасу не заправить ся до таких занять тай не набере замилуваня, то і пізнїйше певно до церковної роботи несхоче єї взяти ся. О! кілько би то доброго могли зробити наші рускі женщини, доні наших Вп. сьвящеників, в порозуминю з учительками, а ті зі своїми ученицями!

З власної практики знаю, що гафти, коронки, цьвіти фабричні, куповані в склепах, далеко дорожше коштують, як домашні, а по друге, хто уміє нові зробити, то і старі направить, відновить, відчистить, а се дуже богато значить. А за ощадженый гріш можна би не одно більше до церкви придбати.

Книжок про згадану квестию можна дістати у С. С. Василиянок в Яворові. Оден примірник без почти стоїть 1 кор., але вже мало що єсть у нас, то-ж просимо спішити ся.

М. С. С. ч. св. В. В.

З Товариства св. Апостола Павла.

(Продовженє*).

3. Впрсв. Митрополичий Ординарият предложив Видїлови Товариства св. Ап. Павла реферат о. Стефана Петрушевича, відчитаний на соборчику в Соколї. Реферат являєть ся під зглядом здорових гадок і проєктів на будуче знаменитий, тому Видїл вважає за найвідповіднїйше і дуже хосенне подїлити ся його змістом з цїлим Духовеньством. А робить се ще й тому, що має сильну віру в животність своїх ідей і надію, що кличі і змаганя його членів стануть ся з часом кличами і змаганями всього нашого Духовеньства.

О способі кольпортажи хосенних видавництв між народом. Кому доля свого народу не є справою обоятною, той з відрадою спостерігає, що наш рускій нарід починає чим раз скорше добуватись з сумерків анальфабетизму, що під зглядом віроісно-

*) Гс. „Нива“ ст. 378 сл.

відним і национальним що раз більше осьвідомляє ся, та мимо всїляких некорисних обставин і злобних перепонон що раз визше двигаєсь зі свого ще недавнього глибокого упадку материяльного і пониженя морального. До того підношеня і осьвідомлюваня нашого народу, причиняють ся в найбільшій мірі популярні видаия наших релїґійних і сьвітских Товариств, як також поодиноких людий доброї волї.

До найважнїйших належать видаия О. О. Василиян, о. Джулиньского, а в найновійшій добі видаия Товариства св. Ап. Павла, о котрих належить замітити, що обчислені на розширене і поглубленє релїґійно-морального сьвітогляду в загалї, а в віддїлї апольоґетичнім на скристалїзованє і утвержденє найважнїйших засад католицкої віри в душах усїх верств нашого загалу. З поміж видань поодиноких авторів визначають ся „Житя Сьвятих“ о. Мільницкого та більше популярне о. Гузара, як також „Праздничі картини“ о. Дорожиньского. Дуже гарні і для народу вельми поучаючі суть в переважній части видаия Товариства „Просьвіти“, Качковского, Тов. Педаґоґічного, а з поміж видань поодиноких сьвітских авторів визначають ся популярні працї і прегарні поеми релїґійні д-ра Щурата.

Та не досить того, що усї наведені видаия популярні дуже добре зредаґовані, що ціна їх приступна та що уже в многих тисячах примірників розійшлись в народї. Бо по перше: Належалоб постаратись о більше видань в напрямі апольоґетичнім, именно впрост протидїлаючих шкідливим струям, які на днях почали в наш нарід з більшою силою втискатись. По друге: Належалоб конче постаратись, щоб готові уже та на полицях залягаючі видаия розходились в народї в далеко більшім числї, як доси.

Дотично першого постуляту мусимо звернути увагу на ту сумну обставину, що в послїднім часї розпочалась, як відомо, в нашім народї аґітация в користь росийскої схізми. Вона була і давнійше, та була собі тиха, соромлива, несьміла — на днях стала зовсім явною, безстидною, по просту провокуючою. Хто суть аґітатори, яка їх ціль, се є нині уже лише прилюдною тайною. Мож сказати, що о тім знає „вийт і ціла громада“. Будь що будь, нашим обовязком є відвернути небезпеку, яка тут грозить нашим вірчим, що в своїй простодушности моглиб легко датись, а в частних разах вже й дались обаламутити. Здалоб ся дуже отже видане короткого, ясного зіставленя рїжниць, які заходять в науцї віри Церкви католицкої а так званої православної, именно на взір анальоґічного видаия О. Linden п. з. Die wichtigsten Unterscheidungslehren, durch welche sich die Katholiken und Protestanten voneinander unterscheiden. Дотично другого постуляту належить сконстатувати, що, вороги Церкви і народу нашого не сплять, а поквапно ширять між народом свої шкідливі видаия, в части і безплатно, як то звикла практикувати редакция безвірного „Громадского Голосу“, а також редакция тепер уже явно росийско-схізматицкого „Рус-

ского Слова", а позаяк також відомо, що одна блощиця зможе в короткім часі занечистити цілу хату, — тож являє ся потреба не лиш сильного, але й обильного антідотум, щоби шкідливі видання добрими впрост засипати.

А є уже чим. Лежать на складах стоси книжок. Щоб не лежали, а розійшлись в народі — о се мусимо постаратись конче Який на се спосіб? Спосіб готовий. Именно пильна і добре з'орґанізована кольпортажа. Такої кольпортажі плян орґанізацийний міг би бути принятий в головнім начерку як слїдує:

1. В кождім Деканатї укладають О. О. кондеканальні на Соборі деканальнім спис усїх видань так строго релїґійних як і інших, які змістом найбільше надають ся до ширення в народї, та обчисляють в приближеню, яке число примірників кождого виданя з огляду на відносини в народі, належалоб спровадити.

2. Уряд деканальний спроваджує ухвалену скількість видань, беручи їх на разї в коміс.

3. Отцї кондеканальні зголошують ся і отримують в Урядї деканальнім своє число примірників також в коміс, а Уряд деканальний веде книгу евіденцийну спроваджених і розділених примірників, як також квот за спродані книжочки поодинокими Отцями сплачених.

4. Кождий о. парох постарає ся у себе о кілька скриночок на перехованє взятих в коміс видань. Одна скринка може бути уміщена в церкві, друга в канцелярії уряду парохіяльного, трета в читальни, евентуально в школї. В кождій скринцї знаходить ся також книжка евіденцийна вложених, опісля винятих, евентуально спроданих або даром розданих примірників.

5. Кождий о. парох, евентуально катихит, зіставляє місячний або квартальний виказ спроданих книжочок враз з рахунком зібраних за них квот, та пересилає сей виказ і гроші Урядови деканальному враз з дописею, в котрій зголошує потребу, взглядного доповненя запасу книжочок.

6. Уряд деканальний спроваджує на підставі зголошень дальший запас видавництв, та споряджує з кінцем року виказ загальний і подає на Соборі деканальнім дати сего виказу до відомости о. о. кондеканальних, а то в тій цїли, щоби могли з'орієнтуватись так що до загального руху та успіху їх кольпортерских подвигів, як також що до релїґійно морального тай взагалї просьвітного стану в поодиноких місцевостях.

7. Кожде товариство видавниче удїлить титулом рабату певне число примірників даром. Ті книжочки будуть могли о. о. кольпортери роздавати для заохоти біднїйшим людям, особливож яко нагороди пильности і похвального поведеня молодїжи в церкві і школї.

8. Після повисшого пляну стає о. Декан головним кольпортером в деканатї, а о. о. парохи кождий в своїй парохії. Кождий о. парох постарає ся однакож у себе о помічних кольпортерів, якими можуть бути в брацтві церковнім ревні і сьві-

домі члени брацтва, в читальни бібліотекар, а в школі учитель. В дочерних громадах може стати помічним кольпортером також хто небудь з членів дочерного брацтва, котрий буде відповідний до сього діла.

9. Коли цілий апарат кольпортажі в сей спосіб зістане з'орґанізований, буде першим ділом о. пароха, поучити о сім ділі парохіян та заохотити до читаня книжочок, представляючи їм великі користи, які з читаня пожиточних книжочок віднесуть. Кромі того поучить подрібно підчас катехізаций та пояснить, коли, по якій ціні і які виданя будуть могли набути, та заохотить, щоб користали з нагоди, яка їм буде подана. Для заохоти перечитає деякі уступи підчас катехізації, та від часу до часу удїлить біднійшим при сій нагоді кілька безплатних примірників.

10. Кожду нагоду і хвилю, в котрій парох стикає ся з народом по за церквою, чи то в уряді парохіяльнім чи в хатах свої парохії при нагоді посьвящень хат, обходів з молитвою, зможе і довжен використати яко кольпортер.

В сей спосіб можна осягнути великі успіхи, бо нарід наш уже пробуджений, та потребує лиш сталої і близької нагоди і заохоти. Можемо бути переконані, що майже кожда книжочка, яка доси не пішла в нарід, лежить на складі лиш тому, що многі о ній або зовсім не знали, або думали, що за дорога, або, що найважнійше, не мали близької сталої нагоди, щоб єї набути. Який могутний вплив має на кождого чоловіка постоянна близька нагода, се є загально звістною психольоґічною правдою, та ще могутнійший вплив близької нагоди являє ся у нашого простолюдина. Розходить ся отже о те, щобисьмо сей вплив сталої, близької нагоди, який вороги нашої Церкви і народу використовують для своїх низьких цілий, використали для нашої високої цілі, якою є релїґійно моральне, а при тім і материяльне двигнене наших народних мас.

В кінци еще одна увага. Товариство св. Ап. Павла має після свого статута в програмі своєї діяльности також основуване читалень яко своїх філій. Позаяк мимо руху осьвітного в богато місцевостях доси еще жадна читальна не зістала основана, або в інших місцевостях давнійше основані читальні або зовсім засьмітились, або що гірше, може проявляють напрям не зовсім згідний з своєю властивою цілию, тож булоб доконче всказане в таких місцевостях оснувати читальню брацку, на основі статута Тов. св. Ап. Павла, а такі читальні причинять ся в великій мірі також до ширеня в народі добрих, хосенних книжочок. *о. Стефан Петрушевич.*

Передматуральні богоміля. (*Причинок до шкільно-душпастирскої практики.*) Наступив час передматуральний по наших середних школах. При кінци мая відбудуть ся в декотрих заведеннях вже устні матуральні іспити. Молоді хлопці, повні рожевих надій стануть при першій метї свого житя. З якою то тревогою о

дальші судьби виплеканих собою „дїтий духових“ випускає катехит своїх учеників з під своїх опікунчих крил, знаючи з досьвіду, що університет, фалшиво понята „академічна свобода“ зморозять неодно молоде серце, зломлять неодну молоду билинку, звихнуть неодно житє. В тяжких хвилях буденного житя неодна глубоко віруюча душа шукає ради-розради, вишого натхнїня, Божої помочи на славнім відпустовім якім місци, в Зарваниці, Гошові, Підкаміню, щоби там у стіп „всїх скорбящих“ прибігнути „под Єї милость“. Отсей досьвід щиро релїґійних людий постановив я минулого року використати і в тяжкій хвилї моїх матуристів перещіпити єго на на ґімназияльний ґрунт, з'ужити єго яко одно з средств виховавчих. Матуристи потребують і помочи Божої при самім матуральнім іспитї а також благословенія Божого на дальшу дорогу житя і тому зробив я з моїми стрийскими матуристами минулого року таке богомілє передматуральне до чудотворної Ікони Матери Божої на Ясну Гору до Гошева.

Незадовго опісля по тім богомілю мала стрийска ґімназия ту честь гостити в своїх мурах Преосьвященого Архієрея, а Сей, довідавшись о такім гарнім релїґійнім актї стрийских матуристів, вельми єго похвалив і до дальших таких богомілїй заохочував. Коли-ж підписаний незабавом потім розмовляв о душпастированю в ґімназиї з таким досьвідним катехитом, як о. Евг. Гузар, той висловив свою гадку, що годило-б ся про се в „Ниві“ в своїм часї написати і сю гадку богомілїй там піднести. Вивязуючись з отсеї задачі, опишу спосіб переведеня такого богоміля, як воно минулого року у нас відбулось.

День або два дни наперед відносить ся дирекция ґімназияльна офіциально до уряду стацийного, де будуть ученики всїдати, з повідомленєм, що того а того дня, тим а тим поїздом поїде більше учеників до означеної стациї. Уряд стацийний виставляє сейчас пертифікат зниженої до половини їзди, а евентуатуально додає один ваґон виключно для учеників до розпорядимости, єсли їх їде більше число. При числї 50 учеників приходить (здаєть ся менї) що третий білєт зовсїм вільної їзди, але о таке зниженє треба вже подаватись до дирекциї желїзничої.

В навечеріє виїзду перед лат. Вознесенієм Христовим мої абітуриєнти сповідались таки в місцевій церкві в Стрию, тому що в Гошеві в будний день трудно о відповідних сповідників. Рано о $^1/_2 6$ ми виїхали до три стациї від Стрия віддаленого Болехова, а відси пішли ми пішки одну годину повільним ходом на „Ясну Гору“ до Гошева. Повідомлений вже вперед о. ігумен Тибінка віддав нам ласкаво церков свою до диспозициї, де катихит в намірену абітуриєнтів мав Службу Божу. Перед сьвятим Причастієм мав підписаний теплу промову до уклякнувших вже коло Трапези Господньої абітуриєнтів. В промові натяк нув на щастє, якого отсе они доступають, сконстантував сей факт, що може як нїколи чують они себе тепер щасливими,

тепер... коли очищені від гріхів кормлять свою душу найкрасшим даром, Найсьвятїйшою Евхаристиєю, у стіп Матери руського краю, у стіп „всїх скорбящих радости“. Коли-ж вони такі щасливі тепер, — чомуж — питав я — не шукати їм в дальшім житю того щастя, а чомуж уникати отсе жерело утїхи, наколи оно тілько радости, тільки щастя подає. Судьба нас небавом розділить і я справдї з тревогою дивлюсь на них тепер, „что будуть отроки сіи“, якими судьбами покотить ся доля-судьба їх, але сего одного певний є, що коли вони не перестануть скріпляти сьвятою сповідию свого характеру, не перестануть кормити своєї душі отсею небесною манною, не перестануть любити Матери Божої, то „з них будуть люди“, они стануть пожиточними членами родин, Церкви, народа.

І мій голос дрожав зі зворушеня і в неоднім оцї заблистїла перлина-сльоза! Хвиля се незабутня, хвиля прекрасна, хвиля одинока в житю. По Службі Божий відправив я єще молебен до Пречистої, якої чудотворний образ нам о. ігумен призволив підчас тих прекрасних хвиль відкрити. І в серце моє вступила надія, що нї один з отсих молодцїв, котрих горяча любов до Пречистої привела ось тут, не піде манівцями, не стане хвалитись публично своїм невірством*), бо нинїшна хвиля дала то, що віра з єї обрядами і молитвами дати може, а моїх 10 абітурієнтів, що пішли на сьвітскі факультети, скріплять ряди віруючої християньскої інтеліґенциї. —

По Службі Божій наступила під монастирскою церквою фотоґрафія. Знимав нас один ученик аматор, котрий з нами приїхав, але можна собі замовити фотоґрафа заводового з Болехова. По фотоґрафії наступила скромна перекуска у гостинного о. ігумена, а опісля пішли ми до Болехова. Тому, що наш поїзд від'їздив аж по обідї, мали ми досить часу оглянути отсе мале а пріятне місто, парк, фабрику сїрників. Обідали ми у панї Петровичевої, вдови по сьвященику, котра має дуже добру гостинницю недалеко ринку. Панї Петровичева, повідомлена листовно наперед о нашім приїздї, приготовила нам вкусний а недорогий обід (по 1 коронї 20 сот. від особи) а кошт сего скромного видатку поніс катехит, щоби кромі дрібного видатку на желїзницю абітурієнти не поносили більше нїяких коштів. В ½5 по обідї були ми з поворотом в Стрию. Ось так відбулось наше богомілє, а сего року знов їдемо в день лат. Божого Тїла спільно обі ґімназиї стрийскі, а катехит мав вже ту сатисфакцию, що нинїшні осьмаки вже самі наперед нагадали на таке богомілє на Ясну Гору до Гошева.

Може іншим ґімназиям були-б відповіднїйші інші місця відпустові, прим.: Бережанам і Бучачеви Зарваниця, Бродам Підкамінь, Золочеву Підгірцї, Перемишлеви Кальвария, — се вже

*) Гляди 17. число „Землї і Волї“, де якийсь „урядник“ (?) пише з повним цинїзмом: „Анї я, анї моя жінка нїяких релїґійних обрядів не обходимо і в тім напрямі вливаємо також на наші служницї“.

річ домашних обставин і догідности комунїкациї. Я зі своєї сторони сповнив своє дїло, подавши се до відома. ОО. собратий. Най Бог благословить і Пречиста доброму дїлу.

Юлїян Дзерович
душпастир стрийскої ґімназиї.

Від Редакциї.

Гл. ст. 407—9.

До Редакциї часто приходять письма з проєктом, щоби „Нива“ видала катехитичні науки, яких брак дає ся пекучо відчувати. А оден з сьвящеників — парох на селї — звернув раз увагу, як би то було добре перевести на руске **Катехізм Спіраґа.** І дійсно — рада знаменита. Годї нам бути одинокими між культурними народами та не мати переводу того клясичного твору, тим більше що єго конечно потрібно. Ті мотиви склонюють Редакцию „Ниви“, щоби зробити переклад Спіраґового Катехізму. Але праця тяжка і потревала би довше. Трету часть Катихізму „про обряди“, треба би не перевести, але таки зовсїм переробити в дусї нашого обряду і нашої церковної дисциплїни. Понадто така праця була би получена з великими коштами. Але ми хочемо служити справі Божій, справі безсмертних душ і потребам нашого духовеньства, тому і **піднимаємо ся тої праці.** Але під одним услівем. А іменно мусимо дістати бодай **1000 письменних приречень** з поміж нашого духовеньства, що-оно **зобовязує ся купити** зладжений нами перевід. Ціна не буде висока, але докладно не можемо єї означити, бо не знаємо ще кілько бити примірників і як їх переплїтати. В кождім случаю в приближеню буде виносити до 10 кор. А мусить бути дорожшою як нїмец. оригінал, бо рускі книжки взагалї дорожші, а до того певно не розійдуть ся в 35.000 примірниках.

Письменні заяви на кореспонденциїній картцї просимо присилати на адресу нашої Редакциї, найпізнїйше **до кінця червня.**

Редакция „Ниви“.

Переписка Редакциї.

Впр. о. Ю. Дз. в С. За слова признаня і за радісну вість, що погляди „Ниви“ суть поглядами загалу духовеньства — сердечно дякуємо.

Переписка Адмінїстрациї.

о. Лавр. Т. Янів к. Терб. запл. за 1907, 1908 і 4 К на 1909; о. І. Колянк. Біл. п. Тарн. нам прийде єще за 1908 — 6 К; о. Хомин Шульган. п. Яголь. запл. за 1909, 4 К; о. Сїмен. Н. Більч. Зол. запл. 4 К на 1909; о. Гірняк Юст. Тязів п. Стан. запл. за 1908 а не 1909; о. Теодор Н. Пробіж. нам прийде єще 4 К за 1909; о. Др. В. Левиц. Сок. запл. за 1909; о. Добрянь. Буч. запл. 4 К на 1909.

Видає „Редакциїний Комітет“. — За редакцию відповідає:
о. Онуфрий Волянський.
З друкарнї Ставропигійскої під упр. М. Рефця.

Ч. 14. Львів, 1. червня 1909. Рік VI.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

НИВА

Адреса
редакції і
адміністрації
Львів, улиця
Коперніка ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

ЗМІСТ: о. Он. Воляньский: Значінє папства для культури. — о. Лука І: Націоналїзм патриотизм в сьвітлї катол. а христ. сьвітогляду. — о. О. Воляньский: Огляд преси по конець цьвітня. — о. Он. Воляньский: Рим а Русини. — о. Он. Воляньский: Наука в Лїт. Наук. Вістнику. — о. Он. Воляньский: З церковного і противцерковного руху. — Всячина і Дописи.

Значінє папства для культури.

„Дурне“ „тупе“ „фанатичне і некультурне папство“.

(Мих. Грушевский).

„Was würden wir ohne den Papst geworden sein? Das, was die Türken geworden sind“.

(Joh. v. Müller).

„Westeuropa ist seinem innersten Wesen nach eine Schöpfung des römischen Pontifikates“.

(Jak. Phil. Fallmerayer).

Слово „культура“ стало кличем наших днїв. Розуміємо під ним суму того всього, що має якусь вартість для нинїшного нашого житя, для єго релїгійної, етичної, науково-артистичної та технїчно-материяльної сторони. Оцінити значінє папства для культури, значить виказати єго вплив на чотири згадані области.

Для плеканя материяльної, технічної культури не є папство покликане. Заслуги єго на тім поли мають більше місцевий, чим загальний характер.

Для релїгійної культури — в значіню релїгії католицкої Церкви — положило папство неоцїнені заслуги. Оно стояло твердо і непохитно при змістї релїгійних вірувань, поданих св. Письмом і Переданєм, боронило їх перед єресями, причинило ся до їх поглубленя і зрозуміня. Се-ж головна задача папства. Для кого католицка віра є найбільшим скарбом, для того папство є институциєю неоцїненої ваги, є дороговказом до спасеня душі. Хто-ж стоїть на становищи індеферентизму і вважає ріжні форми релїгії за рівновартні, той буде мусїв признати, що папство має великаньске значінє в історії релїгії і що на тій точцї нїяка институция в сьвітї не дасть ся з ним порівнати.

Для штуки і науки зробило папство богато, хотяй оно до того не покликане силою свого становища. Папство заховало старинні памятники, взявши їх до християньских богослужебних цїлий, оно своїм впливом охоронило Рим перед варварскими ордами. Нїякий царский двір не положив для штуки таких заслуг, як римска курия. Папи згромадили коло себе найбільших ґенїїв штуки, щоби они висловили невичерпані змістом християньскі ідеї найкрасшими клясичними формами. (Гл. Al. Hoch: Papsttum u. Kultur, Strassburg, 1907, 2. A., ст. 27).

Мих. Грушевский твердить однак, що папство тих ґенїїв „найняло в роботу невільничу“, а они довершили великих дїл „не завдяки, а невважаючи на сю церковну протекцию, на се папске меценатство“, (Л. Н. Вістник, марець, ст. 515), дарма, що Ґрісар (Geschichte Roms im Mittelalter mit besonderer Berücksichtigung der Kunst), Пастор (Geschichte der Päpste seit dem Ausgange des Mittelalters) і Кравс (Realenzyklopädie der christl. Kunst) доказали противне.

Папа Сикст основав Капітоліньский музей, а єго наслїдники стягнули там безчисленні скарби клясичної штуки. Ватиканьска бібліотека стала одним з огнищ нової науки (G. Goyau), а ватиканьский архів, одинокий в своїм роді, стоїть отвором для всїх вчених. (Гл. M. Hofmann: Leo XIII, u. die Wissenschaft b: Innsbr. Zeitsch. für kath. Theologie, 1903 ст. 605—620; Alb. Ehrhard: Papsttum u. Kultur b: Verhandlungen der 52. Generalversammlung, Strassburg, 1905 ст. 230—241).

Найбільше інтересні для сучасних людий — без огляду на їх релїгійну приналежність — суть заслуги папства на поли етичної культури, заслуги над піднесенєм людскої гідности і свободи совісти. Цїла акция папства на тім поли обертала ся — наче коло оси — доокола тої основної ідеї, що чоловік призначений для вічности, а тим самим не може бути прикутий до

дочасности та не сьміє бути оцінюваний після свого дочасного становиска.

Печаливість папства взглядом убогих величає св. Ігнатий Антиохійский, а Дионизий Коринтский кличе до римскої Церкви: ви засипуєте добродійствами бідних і увязнених. Папа Григорий I. перевів знаменито адмінїстрацию удїлюваня милостинї (G. Goyau). Всї шпиталї — то церковні заведеня, а ґенези їх треба шукати в Римі, звідки за старанями Інокентия III. розійшли ся по Нїмеччинї (Шенборн). Завдяки папству замінили ся вязниці з домів кари в доми поправи. На взір папских вязниць перевів John Howard реорґанїзацию вязниць в цїлій Европі.

Клясична культура стояла як раз на противоположній точці. Держава й імператор були божеством, перед яким одиниці клячали і молили ся. То було нечуване рабство, замічає історик Ранке. Людям імпонувало всьо материяльне, внїшне, земске. Безумний, казав поет, чи раб може бути чоловіком? Раб то живий інвентар, твердив Аристотель. Гоніть бідаків з міста, кликав Плятон, они не гідні бути горожанами. Прикметою мудрця є бути безмилосердя насупроти бідаків, вчив Верґіль. Хорі і вязні уходили за тягар, за щось такого, що треба викинути поза суспільність. „Чарівна“ культура!

Наперекір тій культурі пішла християньска. Більше треба слухати Бога і голосу своєї совісти, як імператора, кличе перший папа, св. Петро. Пересьвідченє — то річ дорожша над всї земскі добра, доказують дїлами християньскі мученики. Двайцять сїм пап заплатило кровю за змаганє до освободженя свободи совісти і пересьвідченя з під терору держави і імператорского абсолютизму. І вибороло нам той найбільший скарб.

Не мало папство внїшних средств, щоби усунути рабство, яке було одною з підвалин суспільного устрою старинного сьвіта. Лишаючи незмінені відносини зависимости між паном а рабом на внї, взяло ся папство до підкопаня рабства із внутра. Всї люди суть дїтьми одного Бога, отже пан повинен цїнити в рабі образ божий і людске достоїньство. Папа Калїкст зробив вилім в римскім праві і позволив на супруже між рабом а шляхотскою дївчиною.

З подиву гідною рішучостию боронило папство морального закона. В обороні моногамії виступав Николай I. против Льотара II., Урбан II. против Филипа I., Климентий VII. і Павло III. против Генриха VIII. Єсли би папство не положило нїяких інших заслуг крім оборони моногамії, то вже тою одною здобуло би собі безсмертність (И. Мюллєр).

В борбі з цїсарством о інвеституру не ходило папству так дуже о здобутє полїтичного впливу. Цїсарі, що були би загарбали в свої руки визначнїйші церковні становища, були би зісьвітчили Церков. Побіда папства над цїсарством була проте

освободженєм Церкви з пут цїсарского абсолютизму. Хрестоносними походами спиняло папство напади ісляму, який вів за собою рабство і варварство.

Але чи папство не спиняло поступу культури і чи не ломило свободи совісти інквізициями та вірою в чари, при чім гинули тисячі людий?

Не всї ті факти можна брати на рахунок папства, бо богато їх треба приписати іншим чинникам, від папства зовсїм независимим (сьвітскі власти, здради держави єретиками, темнота народа, пристрасна вдача тогочасних людий). Папство не все і не всюди могло побороти лихо, а деколи оно само улягало духови часу з єго похибками. Папи були людьми свого часу. Папство, хотячи ратувати безсмертні душі, могло нераз посунути ся в ревности за далеко і спровоковане могло деколи ужити средств, яких ми нинї не радо ужилибисьмо. Пристрасні виступи були властиві цїлій, молодій, сьвіжій, повній сили й енергії середновічній суспільности.

Зрахувавши всї позитивні і негативні точки в культурній дїяльности папства (гл. Apologet Vorträge, München-Glaolbach, I., 1906, ст. 175—186: Das Papsttum in der Geschichte), мусимо повторити за найбільшим ворогом папства, апостатом Павлом ґрафом Hoensbroech-ом: „Unter allen Mächten, die im Lauf der Zeiten entstanden sind, ist das Papsttum zweifellos eine der bedeutendsten, wohl die bedeutendste Macht. Das Papsttum als sozialkulturelle Grossmacht verdient Staunen u. Bewunderung. Es ist die älteste aller jetzt bestehenden Kulturmächte; alle übrigen ihm gegenüber Kinder, ein gutes Stück Leben haben sie von ihm. Es hat in die Barbarei u. die sittliche Fäulniss des Heidentums christliche Aufklärung u. christliche Reinheit hineingetragen; Wissenschaft u. Kunst haben am Papsttum ihren tatkräftigen Beschützer u. Förderer gefunden“.

о. Он. Воляньский.

О. Лука І.

Націоналїзм і патріотизм в сьвітлї католицкого а лїберального сьвітогляду *).

(Присьвята Їх Ексц. Митрополитови).

„Доборолась Україна до самого краю,
Гірше Ляха свої дїти єї розпинають".

Т. Шевченко.

Не рідко можна зустрінути на стовпцях наших лїберальних часописий вискази, що клєрикалїзм — се найбільший ворог рускаго народа, се дорога до розділу і розбитя народних сил, се інтрига польска після девізи divide et impera, се прямо зрада найсьвятїйшої народної справи. Ті вискази цїлком незгідні з правдою, бо опирають ся на ложній основі, себто, що любов Церкви годї погодити з любовю вітчини, що Церков а нарід себе виключають, що нїякий клєрикал (як лїберали згірдно зовуть всїх добрах християн-католиків) нїколи не може бути добрим патріотом, вірним сином свого народа. Ті шумні фрази з'уміли неодного слабодуха настрашити, який не бачить ложности тих слів, а лїберали неодного держать в карбах понимаючого послуху для своєї нехристияньскої полїтики, що таки хотїв би все бути добрим християнином католиком.

Вже з гори, не входячи глубше в причини, кождий здорово мислячий чоловік признасть, що нїкому більше не належить ся авреоля патріотизму, як добрим християнам католикам, а з другої сторони нїхто менше не заслугує на назву патріота, як самі-ж таки лїберали. Наперід однак скажім на нашу потїху а їх завстидженє, що страхопуд клєрикалїзму, яким страшать деяких заяцїв, не є їх власним витвором а пруского канцлєра Бісмарка в часах Kulturkampf-у. Протестантский се винахід, пожичений нашими лїбералами для поборюваня тоїж таки самої католицкої Церкви, против якої воював желїзний канцлєр. Годї так дуже дивуватись, що в ту клевету увірили протестанти — вони уважають католицку Церкву за польску секту і відкидають єї Боже походженє та сьвятість. Але як оправдати наших людий а особливо духовеньство, що знає добре о Божім походженю католицкої Церкви, яка проте не може виключати так

*) Сю працю помершого вже Автора приладив до друку Мих. Шишкевич, богослов II р., за що Редакция сердечно єму дякує.

красного і природного людского серця, яким є любов вітчини! Дивна се справдї і сумна річ, що многі з духовеньства дали ся зловити на то сильце і боячись імени клєрикала, вислугувались і вислугують ся лїбералам, пятнуючи всякі одиниці більше оглядні іменем зрадників, що хотять якоїсь касти шкідливої народній справі, а навіть, нещасні, пішли в своїм засліпленю против вказівок своєї церковної ерархії, через що посередно віддїляють ся від І. Хр., від самого Бога.

Для роз'ясненя тої справи докажемо лїбералам, що правдивий патріотизм, т. є. любов своєї вітчини, не є противний любові Церкви, але противно — обі тїсно суть з собою звязані, що проте ворогами вітчини не є клєрикали, які, противно, бажають для неї як найбільше добра і о ті старають ся, а ворогами і зрадниками народної справи є якраз лїберали, що працюють над погибелею вітчини.

Що оно якраз так дїйсно є, видимо з християньскої науки про вітчину, т. є. про нацию, любов єї, про відношенє одної нації до другої і т. д. Автентична наука про сї справи містить ся в Катихізмі католицкої Церкви, проте наведемо ось тут потрібні нам уступи, в яких є ясно і основно розказана отся наука. Вибираємо Катехизм проф. Спірага, що є справдї вселеньским і католицким, бо переведений на всї майже бесїди*) і загально в практиці є примінений. В нїм на стор. 26—29 читаємо дослівно осьто:

І. Що то є нация?

Любов ближнього показує ся і виявляє ся головно в терпимости приналежних до другої нації. Під нацією розуміємо збір населеня, що говорить тою самою бесїдою, є того самого походженя, якого історичний розвій є той самий, ті самі звичаї, релїгія, ті самі менше більше прикмети душевні і тїлесні. Звідси й пословиця: „Wie die Menschen sprechen, so sind sie". Є отже тілько націй, кілько бесїд. На цїлім сьвітї є до 900 ріжних бесїд, з того 90 в Европі. І так пр. до англїйскої нації належить 100 мілїонів, до нїмецкої 85, до российскої 80, до рускоукраїньскої 33, до польскої 14, до француской 50, до португальскої 13, до жидівскої 12, і т. д. Найбільша нация на сьвітї є хіньска — 300 міл. Слово нация не є рівнозначне зі словом держава, правительство, бо можуть ріжні нації належати до одної держави, маючи однакові закони і правлїнє, як є пр. в нашій Австриї. До якої нації хто належить, то слїдує з єго походженя від матери і батька, — а єсли батько і мати не були тої самої нації, то рішає домашне вихованє і пізнїйший напрям єго житя.

---

*) Franz Spirago k. k. Religionsprofessor: Katholischer Volks-Katechismus 5 Aufl. Freutenau — 1903. —

Ріжнородність наций допустив Господь Бог з одної сторони для покореня людскої гордости, з другої сторони з премудрих замірів для добра самих народів, головно, щоби витворити взаїмну ревалїзацию.

Зі св. Письма знаємо, що первістно була лиш одна бесїда. Також з дослїдів порівнуючих лїнґвістичних язиків показує ся, що поодинокі бесїди сьвіта вийшли з ріжних родин язикових. При дальших слїдженях була також річ можлива доказати одність бесїди*). Після св. Письма впровадив Господь Бог при будові вежі вавилоньскої то замішенє язиків, щоби людий гордих упокорити і змусити до розділу (Быт. 11). Доброта однак Божа має у всїм, навіть у караню, намір помочи людям. Бо ріжність наций має і до того причинити ся, щоби они взаїмно зі собою ревалїзували — а в сей спосіб, щоби витворити поступ і культуру. Притім національна ріжниця має спинювати занепад релїґійний і моральний, щоб так скоро не розвивали ся другі. Як замішенє язиків ударемнило горде предприємство у Вавилонї, так і национальність має бути нютом і гатею, якою сусїдні народи моглиб захоронитись від безбожности і неморальности. Ріжниця бесїд має вкінци причинитись до слави Божої, подібно як і чудна ріжнородність сьвіта ростинного і звірячого у вселенній. —

II. Любов своєї наций.

Християнин-католик може і повинен свою нацию більше любити, як чужу, бо та любов лежить вже в природї чоловіка, а християньска релїґія людскої природи не зносить, противно єї ще ублагороднює і управильняє. Отже властиво „може“ є за мало сказане, треба сказати „повинен“ любити, бо любов себе і любов родичів не є лиш позволена, але і приказана — а нация сеж велика родина. Як любимо своїх кревних більше чим чужих, так треба і свою нацию більше любити як кожду іншу чужу. І як кожда дитина свою власну маму більше любить як чужу, якою однак тим самим не потребує ще гордити і єї ненавидїти. Любов до наций є отже основана в законї природнім, т. є. в воли Сотворителя. Як нам Сотворитель дав з природи більшу любов до родичів, як до других людий, так дав нам більшу любов до народа, з якого ми походимо і до якого належимо. Впрочім вже сама природа лучить нас з тими, що тою самою бесїдою говорять, якою ми говоримо. Любов отже до своєї народности чи наций є припис і обовязок природи. А християньство не зносить приписів природи. Проте і Ісус Хри-

*) Найбільший сучасний фільольоґ Max. Müller зробив проби звіту первістних пнїв індоевропейских бесїд і начислив їх 121. (cf. Max Müller Science of thongt в дїлї Psychologie von Kard. Dés. Mércier II Bd. §. 18 (Kempten u. München, Jos. Kösel 1907).

стос заявив, що не прийшов на те, щоби зносити закон природний, але на се, щоб єго доповнити і удосконалити. „Да не мните, аки прійдохъ разорити законъ, или пророки, не прійдохъ разорити, но исполнити“. (Мѳ. 5. 17) Проте любов до християньскої релїґії і любов до нациї походять обі від одного Бога, суть собі рідні сестри, що мають того самого Отця небесного. А що Господь Бог сам собі не може противорічити, то не може любов до релїґії християньскої бути противною любові до нациї.

Звідси бачимо, що Пророки, Патріярхи, Апостоли, сама навіть Пречиста Дїва Мария, що більше-навіть сам Син Божий Ісус Христос любили свою нацию. Ісус Христос говорив язиком арамейским т. є народним*), жив і дїлав в Палестинї т. є. в Галилеї і в Юдеї, отже виключно в користь своїх співгорожан жидів. Ісус виразно заявляє, що така була і воля Отця неб. „Нѣсмъ по́сланъ, то́кмѡ ко ѻ҆́вцамъ погибшимъ до́мꙋ Ї҆нлева“ (Мѳ. 15 24) Горячу любов до вітчини находимо у пророків (возьмім хотьби клясичний плач Єремії), у мучеників (братя Макавейскі покликують ся на „вітцівскі“ закони, II. Макк. 7), у Пр. Дїви Мариї (пісня „Величить душа моя“) у св. Апостолів а св. Павло радби сам бути проклятим, коб лиш єго нация була спасена: „И҆́стинꙋ гл҃ю ѡ҆ Хр҃тѣ, нелгꙋ́... ꙗ҆́кѡ ско́рбъ мѝ є҆́сть ве́лїѧ и҆ не престаю́щаѧ болѣ́знь сердцꙋ моемꙋ̀. Моли́лбыхъсѧ бо са́мъ а҆́зъ и҆тлꙋчѐнъ бы́ти ѿ Христа̀ по бра̀тїи мое́й, сро́дницѣхъ мои́хъ по пло́ти: и҆́же сꙋ́ть Ї҆нли́те... и҆́хже о҆тцы́ и ѿ ни́хже Христо́съ по пло́ти, сий надъ всѣ́ми Бг҃ъ, благослове́нъ въ вѣ́ки, а҆ми́нь“. (Римъ 9). То почутє сам Господь Бог старав ся розбудити у жидів, як бачимо зі слів Бога до Мойсея (Исх. 3) зі сьвят і соботи, що були сьвята національні і вказували на Месію. Проте і Церков католицка все узглядняла при наверненю народів національні чувства, язик. Она посилала все місіонарів з тої самої нациї**), єсли могла. До того степеня католицка Церков числилась з чувствами національними, що позволила і позволяє на сьвята національні осібні, на Сьвятих своїх, що оставили деякі поганьскі звичаї народні.

III. Що треба любити в своїй нациї?

Любов до нациї виявляємо тим, що ми свою нацию високо цїнимо і стараємо ся причинити ся до єї слави, розширеня, оборони — однак все лиш середниками дозволеними, негрішними. Хоть чоловік знає, що на земли є невісти благороднїйші і більше образовані як єго мати, но все таки цїнить висше свою ма-

*) „Христос Господь говорив по арамейски (семітский діялєкт, званий також єврейско-халдейским)“ — О. Воляньский: „Про синоптичний проблєм в Евангелиях“ Нива ч. 9. стор. 270. 1/5 1908. Панам Добродїям від „Галичанина“ — в альбум — Автор.

**) Пр. у нас св. рівноапостоли словяньскі Кирил і Методий з напівсловяньского Солуня, з матери Болгарки. —

тір, хоть селянку, бо то мати. Подібно річ має ся і з вітчиною. — То однак розсудне цїненє своєї нациї є цїлком ріжне від гордого перецїнюваня, яке полягає в тім, що, без огляду на причини, уважає ся рішучо свою нацию за лучшу, чим другі. Річ ясна, бо тодї всї малиб слушність (з ріжних наций) що є річ неможлива. Треба отже лиш то цїнити в своїй нациї, що є справдї достойне цїни, проте не злочини, пороки, гріхи, кривди, які є радше ганьбою нациї так, як суть і нечестию одиницї. Нерозумна і неприродна та крайно деморалїзуюча є річ уважати гріхи за чесноти — але треба блуди і хиби нациї узнати щиро за такі — і причиняти ся до їх усуненя. Інакше любов до нациї булаб слїпа, нерозумна і грішна. До взросту нациї причиняємо ся чеснотливим і побожним житєм, совістним сповненєм своїх обовязків, основанєм інституций, що мають на цїли двигненє народу (бурси, читальнї), єсли купуємо у своїх, працюємо у своїх, приймаємо свою службу, даємо милостинї і запомоги радше своїм. Ту велику солїдарність національну бачимо головно у Жидів — і всїм оно подобаєсь. Сам св. Павло напоминає християн венецких, щоби в дїланю доброго мали особлившу увагу на визнавцїв своєї віри: „Тѣ́мже оу҆́бо, до́ндеже вре́мѧ и҆́мамы, да дѣ́лаимъ бла́гое къ всѣ́мъ, па́че же къ при҆́снымъ въ вѣ́рѣ. (Галат. 6, 10).

До оборони нашої нациї є ми особливо тодї обовязані, коли хто хоче здавити нашу мову. Є се така кривда, як, єслиб нам хто хотїв язик з уст вирвати. Проте бесїда, мова, зовесь також язиком. Хто отже є для своєї нациї рівнодушним, то сей поповняє блуд, нелад против природи і вічних законів Божих — ще більше, розумієсь, хто до неї цїлком не признає ся. Так само однак поповняє блуд і нелад против природи пересадою, мовби нация була найвисшим добром (т. є. Богом) чоловіка. Єсли релїґійний індеферентизм чи рівнодушність є небезпечна, то певно і национальна є шкідлива. Она доказує недостачі поважаня себе самого. —

Хто не цїнить меншого добра, яким є нация, то той легко не буде цїнити і висшого добра, яким є віра, релїґія, Церков, бо хто є невірним в малім, то буде таким і в великім. Противно, хто є перенятий національним одушевленєм (патріотизмом), той легко рішить ся до великих жертв і для добра народа (розумієсь чесних і дозволених Богом). Засьвідчає се всемірна історія. Хто словом або дїлом перечить приналежність до своєї нациї*), той дїлає нечесно і неприродно, щось подібно, як сей, що встидає своїх родичів селян.

---

*) Звичайно з причин інтересу, користи дочасної, аванзу, доходів, бо друга нация є богатша, бо вже має готову лїтературу, дає достоїньства — бо має славу в сьвітї, вплив — додаток автора в незабудь чесним панам з „Галичаннна“.

IV. Любов нації не є остаточною ціллю чоловіка.

Само собою розуміємь, що нация не є найвисшим добром чоловіка, бо інакше моглоб само належенє до якоїсь нації зробити чоловіка щасливим на земли. А оно так не є. Бож зі смертию кінчать ся всї національні ріжниці *). А тим менше не ма ріжниць национальних — в небі. А справдї, тодї небо не булоб небом! І чомуж то? Бо ріжниці национальні суть карою за гріх, а в небі нема анї гріха анї кари. Проте всї нації і племена величають в небі спільними піснями похвальними. „Й кидѣ҃х й сѣ̀ наро́дх мно́гъ, є҆го́же и҆счести́ никто́же мо́жетъ, со́тъ вса́каго ꙗ҆зы́ка й колѣ́на й люде́й й племе́нъ, стоа́ще предъ престо́ломъ й предъ а҆́гнцемъ со́блечены҃ ѯ҆ ри́зы бѣлы́ и фі҃ни҃ы ѯ҆ рѫ́каѫ҆ и҆́хъ. И козопи́ша гла́сомъ ве́лїимъ гл҃ю́ще: спасе́нїе сѣдя́щемѫ҆ на престо́лѣ бг҃ѹ҆ на́шемѫ҆ й а҆́гнцѹ҆“. (Апок. 7 9. 10) Також перед судом Ісуса Христа не поможе душі нїчого приналежність до якоїсь нації, анї не зашкодить — там є лиш важні особисті заслуги або гріхи. Так, як майно, гідність, уряд, краса, мудрість, рід високий — не мають перед Божим Судиєю жадного значіня, так і народність. Там значить лиш степень любови Бога і ближнього та заслуги коло Церкви Христової. Єсли отже любов до нації є пересадна, то она є неладом, гріхом — не заслугує цїлком на то гарне імя любови, але лиш на імя слїпої пристрасти, за яку у другім житю не лиш не буде жадної нагороди, але велика кара. Extrema tanguntur. Фанатизм національний (шовінїзм) є лиш поганьским ідолоклоньством змодернїзованим. Теперішний сьвіт ту любов, яку повинен віддати одному Богови, жертвує нації.

V. Відношенє до чужої нації.

Любов до своєї нації не може вести до любови (ревности), до несправедливости зглядом належних до других наций; бо і они є також люди і ближні, особливо єсли суть християни, а тим паче, єсли католики. Всї они суть дїтьми одного Отця неб., всї відкуплені Пресьв. Кровію Ісуса Христа, всї дїти Пр. Дїви Марії, всї призначені до одного неба, всї осьвячені одним св. Хрещенієм, всї покріплені одною Пресв. Евхаристиєю — отже всї братя між собою, всї молять ся за себе: „Отче нашъ“, всї оживлені одним Духом Св.**)

---

*) Хто був у славній на весь сьвіт трунарни ОО. Капуцинів в Римі (Via-Barberini) то переконав ся, що з чашок годї пізнати, до якої нації належав хто з тих черців.

**) Нема нїчого красшого на сьвітї як Церков Христова. Народи ріжних бесїд, звичаїв, краски тїла злучені зі собою злукою найтїснїйшою бо сердець і умів, злукою одної св. віри, надії і любови. О ту єдність просив Ісус так горячо на Тайній Вечері „да будетъ єдино“.

Також у відносинах національних треба держатись засади: чого не хочеш, щоби тобі хто робив, того ти не роби і другому. Любов до нациї не може робити з чоловіка дикого зьвіря, убійника, але противно повинна піднести єго і ублагороднити. Хто справдї любить свою нацию, той власне буде дбати, щоби свого стану народного не сплямити жадним злочином анї пороком, той не піде за грішною засадою, що цїль осьвячує середники — finis sanctificat media — той не буде немудро звиняти ся, що другі так роблять. Він все буде відноситись з великою пошаною до кождої другої нациї, шанувати буде чувство любови у других, буде блестїти непорожним характером, праведностію, справедливостію, щоби так у других викликати почесть до тої нациї, яку заступає. Все і всюди буде держатись засади: радше миритись як битись. Такими були всї великі патріоти, як Windhorst, Harditon, Franklin, O' Conell. А навіть для многих границї їх нациї бути за вузкі, они служили цїлій суспільности і людству, як всї великі учені і винахідники. Проте правдива любов до свого народа і любов до цїлого людства (добрий космополїтизм) не суть противности, що себе взаїмно виключають, але себе взаїмно доповняють, як minus і plus. Справедлива є проте пословиця нїмецка:

„Wer die fremde Nation nicht ehrt,
Ist der eigenen nicht wert!“

В прекрасній приповісти о Самарянинї хотїв нас Син Божий поучити, що ми не можемо від нашої любови ближнього виключати тих, які належать до чужої нациї, хотьби навіть нам ворожої.

Гарно говорить св. Павло, Апостол народів: „Нѣсть Їꙋде́й, ни̑ Є҆лли́нъ, нѣ́сть ра̀бъ, ни̑ свобо̀дъ, нѣ́сть мꙋ́жескїй по́лъ ни́ же́ньскїй — всѝ бо вы̀ є҆ди́но є҆́сте ѡ Хр҃ѣ Їи҃сѣ“. Всї суть дїти Божі, проте братьми між собою. Се особливо важне є до тих наций, які належать до Церкви католицкої, до Царства Ісусового на земли, до родини Божої вселеньскої. Якаж може бути більше злука, як одність релїґії, віри, любови і одного спільного Вітця, Папи Римского, заступника небесного Пастиря — Ісуса. „И҆ бꙋ́деть є҆ди́но ста́до и҆ єди̑нъ па́стиръ“. (Іо. 10, 16). До вдяки для других наций є ми особливо тодї обовязані, єсли они нам зробили яке велике добро, пр. принесли віру Христову.

VI. І чужу нацию треба любити.

Брак любови поповняє і грішить против справедливости для чужої нациї:

1) хто свого ближнього вже тим самим уважає за злого і єго ненавидить, бо він належить до чужої нациї.

2) хто за зневаги і кривди, яких допускають ся одиниці другої нації, робить винною цілу націю. В осудї нашім ми повинні бути все дуже розважні і не дати себе пірвати пристрасти.

Хоть деяка нация має свої хиби і блуди, але має також і свої красні прикмети. Хоть має людий негідних, але має і благородних. За часів потопу був весь рід людский зіпсутий, а преціньбули і праведні — як Ной і єго родина. Ісуса легковажили, бо походив з Назарету „ѿ Назарѣта мо҃жетъ ни что̀ добро̀ быти“. (Іоан. 1, 46) а преціньяк ошукали ся. Звідси засада морали христіяньскої: nemo malus nisi probetur.

Бо хто без основи осуджує ближнього, грішить против VIII-ої заповіди Божої. Не є однак гріхом бути осторожним против нації, знаної з підступу пр. зглядом жидів, циганів. Ненависть для других наций була у поган. Греки і Римляни звали всї прочі нації „варварами“ і гордили ними. Але Син Божий Ісус Христос зрівнав всїх і основав Своє Царство т. є. св. католицку Церков для всїх племен і народів, по всї часи. Годї також за шалені проступки одиниць осуджувути цілу націю — подібно як за зраду Юди годї сейчас осудити всїх Апостолів, з грішного житя одного єрея або учителя — годї сейчас осуджувати весь стан сьвященичий або учительский“.

(Дальше буде).

о. Он. Волянъский.

Огляд преси по конець цьвітня.

Львôвско-Архіепарх. Вѣдомости (Ч. 4) поручають релїгійно-просьвітну бібліотеку тов. св. Ап. Павла (ст. 77).

Вѣстникъ перемыскои епархіи (Ч. 4) порушає справу тов. св. Рафаїла, фабрики мила і сьвічок та товариство для розвою руской штуки (ст. 32-3). Каса вдовичо-сиротиньского інституту представляє ся так з днем 31. XII. 1908: I. фонд корінний — готівка 63,891 К 26 с. — папери 339.210 К; II. фонд резервовий — готівка 11.172 К 52 с.; III. фонд розпорядимий — 23.783 К 18 с.; разом — готівкою 98.846 К 96 с., а паперами 339.210 К (ст. 36—40)

Про **„Ниву“** читаємо (ст. 35) таке: „Еписк. Ординарият поручає сим Всч. епархіяльному духовеньству „Ниву“, часопись посьвячену справам церковним і суспільним і надіє ся, що Всч. Духовеньство не залишить предплачувати часопись, яка занимає ся всїми питанями, що входять в контакт з християньско-католицким сьвітоглядом, запізнає нас з обявами европейского християньского житя і сповняє вже шестий рік обовязок сей преважний для добра Церкви нашої рішучо і консеквентно (23. II. 1909 ч. 7805/0 8).

Руслан (Ч. 69—70) містить статю про „усуване шкідливих впливів на молодїж“ і (ч. 73—4) про „наші церковно-народні недостачі і зараду для них“.

„З нагоди статий про антирелїгійні струї серед нашої суспільности“ підносить звісний наш і заслужений для християньскої справи публїцист Я. Л. (ч. 75), що не ма потреби виступати з проєктами нових видавництв, а треба попирати видавництва вже істнуючі: Місионара, Посланника, Основу, Видавництво чина св. Василия В., Книжочки місийні, релїгійно просьвітну бібліотеку Основи. Рада дуже розумна, практична і легка до переведеня.

Основа (Ч. 6) поучує нарід, що не вільно ходити до Почаєва на відпусти, бо там інша віра, як наша, хотяй той сам обряд. З інтересом читає ся статя п. з. „Становище царя в росийскій Церкві“, де доказує ся на підставі учебника церковного права Суворова, на підставі формули присяги, складаної епископами і на підставі царских указів, що жерелом права в православній Церкві є цар (ст. 2—3).

Передовиця (Ч. 7) п. з. „борба з противником“ перестерігає перед агітаторами, що накликують до нечесного, некультурного, нехристияньского способу поборюваня национального чи партийного противника клеветою, клинами і т. п. В статї п. з. „поступова праця“ (ст. 2—3) говорить ся про вплив віри на працю та про відношенє праці до первородного гріха. Вплив віри виказаний на фактї поданім Нивою (ст. 190—1). В дописи зі Сокаля довідуємо ся, що шкідлива агітация радикальної і социялїстичної преси знеохотила духовеньство до народної роботи, але люди, пізнавши ся на тій шкідливій агітациї, приходять до розуму і справа зачинає йти лїпше (ст. 6). На духовне читанє подає о. М. Кінаш про „місяць май — місяць Марії“.

Загалом взявши теперішна Основа так редагована, що кождий без огляду на полїтичні пересьвідченя може єї сьміло ширити між народом. Основа від полїтики і партий стоїть далеко. Християньска справа то єї ціль. Єсли би кождий з наших передплатників запренумерував два примірники Основи і розкидав єї між народ, кілько то добра можна би тим осягнути. Більше, як неодною проповідию.

Дїло (Ч. 83) доносить, що загал польского духовеньства в Холмщинї уладжує богослуженя на інтенцию відверненя нещастя від унії на случай видїленя Холмщини з Польщі, а при-

лученя єї до Росиї, що польскі товариства опіки над унїятами розвивають свою акцию, що польскі маґнати в Петербурзї а галицко-польскі епископи в Римі параліжували змаганя руских наших епископів около приверненя унії в Холмщинї. „Они воліють, щоби Русини, як не мають вже стати латинниками і Поляками, попадали в тенета православя, чим мали би остати при своїм народї в руско-католицкій Церкві“. „Так отже бачимо, що латиньске духовеньство знов уживає катол. костелів як трибун до борби за польскі інтереси против росийского уряду, тодї як наші клєрикальні загорільцї всїми силами радіб виперти национальний елємент з нашої Церкви та при кождій нагодї радіб вщіпити в своїх вірних сервілїзм перед шляхотско-польским урядом і єго представителями“.

Хто ті „клєрикальні загорільцї“, де они, в чім лежить їх антинациональна робота і сервілїстичний напрям? Дїло ультрабистре в вишукуваню уроєного антинаціоналізму між „клєрикалами“, а зовсїм осліпло на фактичний антинаціоналїзм соціяліїстів (гл. Нива ст. 345, 348) та радикалів (о чім пізнїйше). Виступ радикалів і соціяліїстів против руских послів і против самого Дїла — промовчані, але єсли „клєрикали“ домагають ся, щоби на першім місци ставити Церков, то вже випиранє национального елємету з Церкви. Дїло, хотяй формально нац. дем., против радикалів і соціяліїстів виступає як за напасть, навіть тодї, коли они займають противнациональне становище.

О. декан Бахталовский з Яблонова простує на підставі §. 19. прасового закона (ч. 89) допись в Дїлї (ч. 76) в справі парохіяльної читальнї, заявляючи, що він не з ненависти до товариства Просьвіти заложив парохіяльну читальню, але тому, що читальня Просьвіти стала прибіжищем хрунів і радикалів, які почали в нїй ґаздувати на спосіб поданий в калєндари Запорожцю, виданім д-ром Трильовским.

В статї п. з. „етика наших braci — образок з наших суспільних і церковних відносин“ (ч. 91) обговорює о. А. Ст. несправедливе покаранє о. Онуцкого з Попільник і як то Епископ винагородив ту кривду, за що стягнув на себе нагінку зі сторони польскої преси (не цїлої, бо прим. Przegląd заняв в тій справі дуже коректне становище), яка взивала сьвітску власть і лїберальних послів против Епископа.

В полємїці з радикалами в справі збираня складок на д-ра І. Франка подибуємо замітку (ч. 91 ст. 3): „чи не буває тих кривд 77 на день, як говорить ся в однім поетичнім творі“.

Свобода (Ч. 15) подає таку статю: „Їде, їде Зельман“. Ту пісню сьпівала у нас молодь сїльська у Великдень скрізь по цїлій країні нашій. Не з друкованої книжки, і не нині вона її навчила ся: її зложили в болю душі давні прадїди наші, коли то церкви винаймано Жидам в аренду, і християнський народ вижидав в Великдень від досьвідку аж до пізної ночи, заким приїхав арендар-Жид з ключами від церкви, і отворив її

за грубою доперва оплатою, аби народ міг Великодне богослуженє відсьвяткувати і паску осьвятити.

Нинїшна молодїж сьпіває по днесь сю пісню, не знаючи часто, яку то страшну памятку переказали нам нею предки наші. А ще меньше міркують собі днесь і молодші і старші, чи і в теперішних часах не їде таки Зельман, може в иншім одягу та на инший спосіб, аби таки наругу чинити вірі нашій, і церквам нашим.

Ось перейдїм ся по судах в руські сьвяточні дни: в них повно руського народу, візваного на термін в руське сьвято. Чи бачив хто через весь свій вік, аби в сьвято жидівське важив ся який небудь суд галицький візвати якого небудь Жида на термін? Нї, сего нїгде не бачив; жаден суд не відважив би ся Жидам таке зробити. А Русинови замикає суд церков в єго сьвято: бо грозьбою програного терміну і кари зневоляє єго опустити свою церков, уневажнити свою віру.

Або спитаймо наших молодців, що служили і служать при війську: чи їм то не замикають церков в урочисті руські сьвята, гонячи їх до всякої служби, аби в той спосіб зневажити їм їх віру?

Або спитаймо і між священиками нашими: чи їх не взивано в руські сьвята на всїлякі терміни? А щож значить се, як не примус аби сьвященик в сьвято замкнув церков, аби народ не мав в своє сьвято богослуженя, аби священикови і народови руському зневажити його віру?

А ось Вам найновійше: Суд повітовий в Дрогобичи, що віру жидівську шанує дуже, взиває пароха Ясениці Сільної яко сьвідка в справі зовсїм єму незнаній, перекрутивши в уржендовим єнзику зневажливо його імя, на саму Велику пятницю; та ще і грозить грошевою карою і „ригорем спровадженя“, сли розказу пана сендзєго не послухає, і церкви в Велику Пянницю не замкне: та і сю погрозу висилає незапечатану до уряду громадьского, нехай цїле село знає, що парохови грозить суд жандармом і грошевою карою, сли церкви в Велику Пятницю не замкне, і людий не лишить без найбільшого в році богослуженя. Парох дістав се завізване 8./IV. в ночи, і затримав, аби єго післати 9./IV. Пр. Ординариятови в Перемишли яко документ, що Зельман справдї їде і тепер: в иншім одягу, та в відмінний лише спосіб.

За часів польських Зельманам не міг народ спротивити ся, бо за се ждало закатоване нагаями, або посадженє на паль. А таки боронив тогди народ своєї віри власною кровію, коли терпцю вже не стало. А днесь, коли вистарчить піднести тривалий та грімкий оклик обуреня, ми потїшаємо себе тим, що зростаючі випадки зневаги нашої віри, се одиничні лише випадки; і здаємо оборону нашої віри перед зневагами новітних Зельманів на одиноких Епископів, самі не прикладаючи нї в чім рук.

А Зельмани новітні з сего раді: они набирають чим раз більшої зухвалости, бо бачать, що ми безгласне стадо, і даємо їм віру нашу зневажати до схочу. Ми привикаємо до зневаги нашої віри, а Зельмани множуть ся і роблять ся вже зухвалі так, що і жандармами вже грозять, сли народови в найбільше сьвято не замкнемо церкви.

Що зробили би Жиди, слиб не то рабіна, а послїдного лапсердака важив ся який небудь суд візвати в судний день на термін? Піднесли би предовгий рейвах на цїлий сьвіт, і весь сьвіт шановав би їх за те, що не дадуть нїкому зневажити своєї віри.

А чиж ми від Жидів гірші?

Гей християнський народе: їде, їде Зельман, вже й тепер, та каже церкви замикати, в Велику Пятницю навіть. Гей, а що на те Ти скажеш?

Галичанинъ (ч. 76) доносить про намірену реформу православної церкви в Австро-Угорщині. Православна церков в Боснї і Герцеґовині (4 епархії) має бути вилучена з царгородского патриярхату, а війде разом з 2 епархіями дальматскими і 3 хорватскими в склад митрополії, на якої чолї мав би стати карловицкий патриярх. Сербскі епархії на Угорщині будуть виділені з карловицкої патриярхії і будуть злучені в будиньску митрополію (в Будапештї), а будапештеньский епископ дістане титул угорского митрополита. Трета независима митрополія буде на Буковині, бо черновецка епархія роздїлить ся на руску і румуньску. Румуньска семигородска митрополія остане без зміни.

Галичанинъ замічає (ч. 77), що в польскім царстві суть „русскіи принявшіи католичество подъ давленіемъ (!) пропаганды“ та що (6566) нинїшні мариявити Сїдлецкої ґубернії то суть „бывшіе упорствующіе, которыхъ в 1905 г. прибрала было къ рукамъ іезуитская пропаганда, но которые потомъ искали выхода изъ ксендзовскихъ лапъ“.

Нову поїздку до Почаєва і Києва уладжує редактор перемиской Русскої Волї, як про се доносить Галичанинъ (ч. 81) і подає способи, як би то можна дістати інформації. В тім самім числї пише Галичанинъ, що парох Лїтовиск, повіта Брідского, суспендований, а селяни домагають ся знесеня суспензи або наданя їм сталого сьвященика, бо як нї, то они перейдуть на православє, але не росийске, але австрийско-буковиньске.

Галичанинъ (ч. 82) радить, щоби дїячі в западно-росийских землях постарали ся о духовні семинарі для малоруских і білоруских католиків в Холмщині та о осібні для них епархії. Если росийске правительство не стане на становищи, що можна бути „русским“ і католиком, то зажене всїх католиків в польский табор, а римокатол. Церков віддасть в польске посїданє. Єсли-ж полишить ся релїґійну свободу, то „католическая религія перестанетъ быть опасной и грозной для русскаго дѣла и быть можетъ, что новыя обстоятельства причинятся къ сближенію и соєдиненію восточной и западной церквей, о чемъ всѣ мы

при литургіи молимся". Таких мудрих слів в Галичанин-ї не часто доводить ся читати і витаємо їх з тим більшою радостию. Щоби они лиш були щирі!

В тім самім числї читаємо, що правительство заказало Єзуїтам входити до Росиї з обави перед їх інтензивною пропаґандою католицизму, яку они ведуть, дiставши ся до Росиї в характері „поваровъ и лакеєвъ".

Русское Слово (ч. 15) помістило гарну характеристику радикалів „чужое видятъ пôдъ лѣсомъ, а своєго не видятъ пôдъ носомъ". Радикальну партию складають лиш збаламучені селяни з кількома проводирами, та партия не виступає анї против здирств жидів, адвокатів та ремісників, а все лиш уїдає на „попів", які суть після радикалів причиною всякого лиха.

Русь (ч. 13). З радостию доносить вість про основанє у Львові росийскої видавничої спілки (Russische Verlagsgenossenschaft) і про анкету шкільну, яка має заняти ся уладженєм росийских шкіл в Галичинї. Про загальні збори читальнї імени Качковского в Жовкві пише, що оо. Василияни заявили охоту вступленя до читальнї і мотивували своє домаганє тим, що хочуть дістати ся до видїлу в цїли контролї бібліотеки. Оден з тих Василиян мав сказати, що Общество Качковского, Русь і Русское Слово суть заказані Митрополитом за схізматицкий напрям та що наші владики мусять дивити ся на лїберальну акцию україньскої преси через пальцї тому, бо самі належать до україньского табору. А на підставі тих слів вносить Русь, що в Українців „навѣть священникôвъ и у владыкъ, насампередъ политика и ворожа Руси ляцка выдумка Украина, а доперва потôмъ католицка Церковь, за котрою они губою розбиваются".

Православна Русь вчить католицких епископів, що они мають боронити католицкої Церкви! Русь вкладає в уста оо. Василиян такі дурницї, які можливі хиба в „русскій" мозґівницї! Рускі владики стали в понятю Руси сьвященіками з Дїла!

Громадський Голос (Ч. 15 і 16) подає божевільну доктрину росийского анархіста Бакунїна. Социялїст Маркс називав Бакунїна аґентом росийского правительства. Бакунїн „вчив", що: „кожда наука є доперва тодї правдивою наукою, коли збуде ся теольоґічних і метафізичних дурниць і опре ся на материялїстичній підставі", „людина се материя, зьвіря..., а коли тільки чоловік старав ся знищити свою зьвірячу натуру, то она власне тодї найбільше проявляє ся..., доказ сего сьвященики найідеальнїйшої і найдурнїйшої в цїлім сьвітї релїґії, а саме католицизму..., і нема більших материялїстів від тих апостолів християнького ідеалїзму", „проклята засада людского і бôжого авторитету", „найгірша република є сто раз лїпша від найлїпшої монархії", „розвиток починає ся від такої глупоти, як ідея бога і душі", „темнота, побожність і віра мають менше-більше те саме значінє", „момент волї негативний полягає на бунтї... особливо проти бога", „поки маємо пана в небі, то ми єго слу-

ги на землї", „люди нїколи не виборуть собі волї, поки не знищать в собі віри в нещасну видумку небесного пана", „держава є тільки історично конечним злом, котре скорше або пізнїйше мусить бути знищене", „держава то брутальна історична форма суспільности, она у всїх краях повстала з подружа насильства і рабунку з богами, сотвореними теольогічним маяченєм", „всї релїгії і всї боги то твори легковірної фантазиї чоловіка, котрого ум єще не розвинений", „в натурі кождої релїгії є плянове поневолюванє і нищенє людства в хосен видуманого бога", „християньство се релїгія основана на крови в більшій мірі, чим котра небудь інша" „мілїони людий убила Христова релїгія любови", „як довго яка небудь релїгія буде мати хочби найменший вплив і значінє у народа, так довго не буде справедливости і тому просто доконечно є виступати проти кождої релїгії і осьвічувати нарід в тім дусї", „полїтика мусить бути атеістична", „тепер власти домагають ся не попи упадаючих релїгій, тільки патентовані інтелїґенти, члени морально упавшої верстви", „доси інтелїґентні люди ще нїколи не були такими боягузами і самолюбами, без усякого переконаня, як тепер, як давно попи, так тепер інтелїґенти несправедливо і страшно визискують народ", „релїгійна мораль, висказана докладно в сїм реченю: люби бога більше, чим себе самого, а ближнього так само як себе самого, перша часть того реченя є божевільна, а друга неморальна", „ще гірша є державна мораль", „монархи, мінїстри, полїтики, урядники і вояки зі становища людскої справедливости стократно заслужили собі на шибеницю і тяжку каторгу", „природний наслїдок держави — неволя".

В тім самім числї (ч. 15, 16) згадує ся про давнїйшу статю в справі Йосифіньского патенту (ч. 13 Гр. Голосу) і приводить ся лист якогось селянина, де той вважає найбільшою полїтичною заслугою радикальної партиї „єсли би їй удало ся здирствам попівским конець положити", бо ті здирства, то одна „з найтяжших язв теперішного часу, против котрої, здавало ся, нема закону". Радикалів порівнує „селянин" з „назабутної памяти Цїсарем Йосифом II., котрий видав сей патент"; Гр. Голос подає рішенє державного Трибуналу з 24. X. 1908 ч. 326, що Йосифиньский патент обовязує. Від себе дає редакция такі замітки:

„Отсе була би одна дорога, котрою можна ратувати ся від попівського здирства — дорога державно-правна.

Але є ще й друга дорога на се — природно-правна — а то така, аби люде самі ховали ся, самі собі шлюби давали, самі хрестили ся і т. д., то тоді не платили би за те все і тілько, що в Йосифінськім патентї, і не потрібували би не то нїяких патентів і тяганин, але й самих попів. Таке могли би робити сьміливо й щиро-релїгійні люде на тій підставі, що перед богом, — як вірують релїгійники, — всї люде рівні, значить, кождий може йти собі до бога, чи в небо, простїсїнько, сам,

без посередництва попів. А невіруючі люде, — яких тепер дуже богато межи просьвіченими по сьвітському, — можуть робити, тай уже й роблять, іще радикальнїще, то значить: заводити собі сьвітські, поступові церемонії при похоронах і т. д. — розуміє ся, зовсїм безплатні — церемонії, при котрих мусїло би ся перестерігати лише сьвітські закони, — санїтарні й т. и. — та прикази науки й поезії".

Ту статю Гр. Гол. обговорує дуже вдатно **Русское Слово** (ч. 17), виказуючи, що радикалам ходить не лиш о плюгавленє духовеньства, але ще більше о усуненє релїгії з народа, они нїчо не зробили для народа, нїчо єму не дали крім пустих демагогічних обітниць, а за те виривають з народа віру.

До „сьвящеників з Дїла" і „сьвящеників з Галичанина" приходить ще третий тип „сьвященик з Гром. Голосу", який накидає ся в 15/6 числї Гр. Гол. на о. Григор. Селяньского в статї п. з. „Вовк у селяньскій масцї". „Сьвященик" з Гр. Гол. накидає ся на статї о. Селяньского в Русланї, звернені против радикалів, (що радикали дико нападають на „попів", се нїкого не обходить!) закидає єму дурноту, підлоту і гонене за наживою, витягає на денне сьвітло єго домашні справи, епископа називає „Хомишином" і т. д.

Єсли статю в Гр. Гол. написав фактично сьвященик, який в оборонї радикалів виступив против другого сьвященика, то тодї нам бракувало би слів на напятнованє так нужденного поведеня.

Але нам видає ся, що скорше редакция Гр. Гол. сфальшувала фірму сьвященика. І єсли редакция не докаже, що статя написана сьвящеником, то ми вважати мемо єї поступованє за низке, нужденне, негідне інтелїґентних людий.

До статї „сьвященика" додає редакция замітку, що сьвітогляд католицкий а радикальний вічні вороги, як огонь і вода, як пітьма і сьвітло. Але бодай одно признає редакция, що о. К. Селецкий веде в Русланї чесно борбу з радикалами.

В дописи з „Тернопільщини" читаємо, що рускі социяльїсти працюють для польских зі шкодою Русинів, що в руских социяльїстів цїль осьвячує средства, що ті социяльїсти поборюють радикалів „інсинуациями, клеветами, обкидуванєм лайкою дуже часто глупенькою", що они некультурні, нахабні. Социяльїсти називають радикалів назадниками, однодумцями Скаллона, чорносотенцями. Чорт йде на Велсевува!

Після Гр. Гол. (Ч. 15/6 ст. 9) оден парох виголосив таку проповідь в Сьвітлий понедїлок:

„Дорогі парафіяни! ви їсьте пєте, як худоба при нагоді воскресенія Христового, а за ваших батьків, мамів, братей і сестер, котрі таку жажду терплять в чистилищу, ви забуваєте! А вони до вас руки витягають і кличуть о поміч, а ви то і знати не хочете! А вам гріхів не відпустять, котрий тепер не прийде з помочею тим душам! Най кождий з вас памятає, нехай сам не їсть, не пє, а принесе тим душам помершим, а то, що має:

хлїб, сирі яйцї, цукор, вино, і давайте кождий на сьвяте євангеліє, щоби я відчитав на кождім гробі, що на вашім цвинтарі, щоби не знайшов ся один гріб, на котрім би я не відчитав євангеліє. Бо хто не дасть — гріх смертельний. Наказую з вас кождому. По службі божій пішов наш піп на гроби; тривало може година — набрав для душ померших дві повні фірі хлїба, два коші яєць, за котрі дав бідному селянинови 20 ст., що заніс до него до дому, а з Кудиновець до Беремовиць дороги шмат. А попадя, зобачивши таку скількість яєць, ще додала му кавалок паски. Ось як попи людям голову закручують, щоби мали чим собі черева випасати".

Хлопска правда (ч. 7) пише, що „на внесенє якогось калакуня з Войнилова ухвалено народовским послам безмежне довірє", що буковиньскі посли то урядова партия, а деякі галицкі то мамелюки, що „народовцї буковиньскі і галицкі стали ся безпосередною причиною, що старости дістали страшенну збрую на наших хлопів", народовецкі посли хотїли через напад на д-ра Трильовского (за єго бесїду про „зьвірства" Русинів в Босні) відвернути увагу руского народу від свого підлого і раболїпного захованя в радї державній" „виперли ся свого товариша (Трильовского) як Юда Христа" „старають ся усувати радикальних послів від всякого впливу на хід полїтичних подій", „знюхують ся з клєрикалами, як ось на просьвітнім конґресї", але „побіду вибороти можна лиш під червоним прапором, в рядах хлопскої радикальної партиї". (ст. 1—5). Крім того виводить Хл. Правда події в парляментарнім клюбі на денне сьвітло і грозить новими поганими ревеляциями... для пімсти. О, радикальні патриоти!

В новинках (ст. 5—7) читаємо слова висказані умираючим радикалом, що „як кривда непоповнена, то й сповідь не поможе", „тепер у семінариї повиучували молодих попиків людий туманити та дурити", „неоден прийшов до переконаня, що буде й себе без попа ховати", „попи є на то, аби кричали на радикалів, тай аби брали, де дасть ся", бо їм так „старші наказали", „по Йорданї піп міняє воду (сьвячену) за кукурудзи тай повісмо". „Свобода наказує цїлувати попів в руку та нападає на радикалів. Она в Сїчи і між радикалами не повинна бути". „А ми таки радимо людям, аби не давали попам за краплю оливи ґрейцар".

Андриєвич докінчує свої замітки про „попівско-учительскі відносини" (ст. 7—8, гл. Нива ст. 343).

І народовцї і „попи" і социялїсти — всї підлі, лиш одні радикали то ходяча чеснота!

Прапор (ч. 11 ст. 4) нарікає, що „Дїло і Свобода сьвідомо ігнорують істнованє Прапора, бо, помимо проськи єго редакциї, не хотять навіть обмінювати ся своїми часописями, та тїшить ся (ст. 14), що масоньска Myśl Niepodległa похвалила Прапор „za szereg artykułów, co to jest Wolna Myśl i jak wygląda jej działalność na kuli ziemskiej specyalnie zaś w krajach słowiańskich". Дальше ущасливляє Прапор своїх читачів рефератом Євг. Гінса

з Брукселї, редактора La Pensee, читаним на конґресї вільної думки в Празї п. з. „Школа а Церков“ (Ч. 11— | ст. 6—8,—) де стоять такі мудрощі: „Твердиня назадництва (Церков) і до нині стоїть непорушима“ „із попом входять до школи непорозуміня, денунцияції і незгоди між дїтьми“ „найліпше булоб, щоби релїгії зовсїм не учити“, „Церков то царство леґенд та забобонів“, „зі школи усунути особи, що наслїдком сьвяченя або торжественних обітів усунулись із людского товариства“, „піп вчить, що розкіш змислів, духова утїха, література, штука, наука, весь поступ, — се всьо нїчого не стоїть! Всьо, чим чоловік гордить ся, любов, приязнь, братерство і всї радости серця — се всьо пусте! Всього мусиш виречи ся і не дбати анї о свій розум, анї о голос серця, лише взяти собі за примір якого маняка або фанатика, що Рим оголосив його сьвятим і після того урядити цїле своє житє. Житє людське — се лише притвор нашої смерти; а що нїхто не замешкує постійно в притворі, то виходить, що житє навіть не варте того, щоб о нїм говорити, а головна річ — се добрий конець. Най там буде житє, яке хоче. Всьо проче — се марниця“.

Прапор (ч. 12) містить передовицю „в сотні роковини уродин К. Дарвіна“, писану в честь Дарвіна і називає дарвінїзм „душею всїх наук природничо-біольоґічних“, твердить, що „Дарвін по мистецки завершив розпочате дїло попередників і утвердив еволюцию на незрушимих і вічно тривких основах“. При тім всїм додає Прапор, що „не місце тут застановляти ся над сим, чи теория Дарвіна правдива, чи нї, фактом є“ і т. д. Отже Дарвін утвердив еволюцию на незрушимих основах, хотяй про правдивість его теориї можна би ще богато говорити! Льоґіка в Прапора якось не тее... З другої-ж сторони зазначимо, що як раз дарвінїзм зн. пояснюванє еволюциї борбою о бутє нині майже загально закинений, хотяй еволюция з низших типів, яка не є ще дарвінїзмом, як се признає сам Прапор, утримує ся загально, але лиш яко поважна ґіпотеза, якій далеко ще до певности і яка потрібує на своє узасаднюванє „довгого, бо численого на сотки тисячів і більше лїт, часу“. Взаґалї цїла та статя Прапора заносить дуже лєксиконом, і то досить перестарілим, десь 80-их років. Пор. Нива ст. 326—8.

В статї п. з. „з біжучої хвилї“ нарікає автор на „некультурність і нечемність“ видїлу і львівскої публики на загальних зборах Педаґоґічного товариства 25. марця та закидає, що якби той видїл урядував дальше, то довів би товариство до руїни, кричить тому видїлови „ганьба“ і дорікає суспільности, що она „всьо пожре: серце, розум, мозок, житє, але сама нїчо не дасть“..., а копне ногою... і подасть оцту з жовчию хотьби з проповідниці“ (ст. 9—10). Зі звіту про загальні збори тов. взаїмної помочи галиц. і буковин. учителїв (ст. 12-3) довідуємо ся, що радикальний посол до сойму, д-р Макух, складав справозданє із заходів соймового клюбу біля народного учительства; що „струї виходячі з Народного Комітету і руского Тов.

педагогічного оминають зовсїм байдужно наше учительство, а кличі, кидані з национал-демократ. табору виходять вже мертвородженими, а опертє для учительства „найдеть ся в тій партиї, котрій побіч фраз, теж і розвій нар. шкільництва лежить на серци“ (чи не радикальній?). В бібліографії (ст. 14—5) довідуємо ся про появу Каменярів, двотижневника, орґану вільної орґанїзациї укр. учительства на Буковинї. Каменярі не хочуть робити конкуренциї Прапорови.

Земля і Воля (ч. 15) в статї „не убий“ знає лиш одну причину злочинів: сучасний капіталїстичний лад. Що за плиткість! Таж злочини не суть чимсь привязаним до способу продукциї материяльних дібр, але випливають з людских пристрастий. Чи заздрість, гнів, пяньство, невірність, амбіция мають що спільного з індивідуалїстичним або колєктивістичним способом продукциї? Чи они перестали би існувати в социялїстичнім ладї? Чи між людьми ситими, маючими, нежадними нїяких дібр материяльних нема злочинів?

Ще нерациональнїйші суть замітки поміщені в статї п. з. „Проч з карою смерти“. Факт, що при страченю чоловіка був присутний сьвященик, який нещасного потїшав і єму осолоджував послїдні хвилї, яких продовжити Церков і так не в силї, викликує в социялїстичного письмака рефлєксию, що „се глум та наруга з науки самого Христа“ та що „найбільш мерзенною була присутність Христового слуги при актї страченя, коли в душі злочинця доконувалось каянє“. А може як раз сповідник викликав то каянє? Впрочім сам засуджений на смерть просив сьвященика, щоби єго не опускав до послїдної хвилї. Як би так редактори Землї і Волї були під шибеницею, то певно дивили би ся інакше на присутність сьвященика при актї страченя.

Інтересне і то, що социялїсти обурюють ся карою смерти доконаною на злочинцях, але примикають очи, коли ходить о убийства доконані революционерами!

Загроза відмовленя розрішеня каянникови, єсли той не пірікає покинути социялїзму, має бути після Землї і Волї насильством, колїдуючим з карним кодексом! А чи виключенє несоциялїста з социялїстичної орґанїзациї є також насильством? Дальше гіршить ся З. і В., що папа має богато титулів як римский епископ, італїйский примас, пан дочасних дібр Церкви, а Христос має лиш титул Учителя правди. Алеж в титулї Христа „Бог“ містить ся всьо, панове редактори! Причину бійки між представителями ріжних конфесий при Божім гробі, бачить З. і В. лиш в борбі о наживу! До Божого гробу ходять лиш „темні релїгійні фанатики з цїлого сьвіта!“ Видко у социялїстів нїчо не має значіня крім повного корита.

Подаючи дати, що на 8714 академіків у Відні випадає 212 теольоґів, в Празї на 4128 — 109, в Ґрацу на 2023 — 88, в Празї (нїмецк.) на 1733 — 60, у Львові на 4195 — 414, заключає З. і В., що „Галичина — попівский край... посьвячує велике число молодїжи до ремісла туманеня людий“. Забуває З. і В., що Галичина

не має значно більшого числа теольогів, як інші провінції, бо на позірно висше число галицких теольогів впливає та обставина, що рускі теольоги майже всї суть на університетї, а в інших провінциях богато є по лїцеях. Дальше сьвящеників по інших провінцях є великий брак, більший як в Галичинї. Вкінци, чи десята часть абітурієнтів на видїлї теольогічнім є так великим числом? На називане сьвященичого уряду ремеслом туманеня людий уважаємо низше чести реагувати.

Яка льогіка в „украіньскої социял-демократиї", поучує нас новинка (ч. 16/17) про „наслїдки місиї". „Люди, стережіть ся попівских місий, бо на них тілько розпуста", бо якась там дївчина казала родичам, що єї на місиї хлопцї впоїли тай знасилували.

Буковина (ч. 72) подає характеристику трех партий на Буковинї: Кацапів, радикалів і т. з. поступовців (відповідають галицким национал-демократам).

Посол Е. Пігуляк: **Церква**. (Буковина ч. 78). Та у Відни багато церков. Пішов я до грецкої церкви. Не величкий, але богатий будинок, з самого мармору. Сьпів чудовий. Вслухую ся, вглублюю ся, подивляю. Вражінє сильне, але не липне, не ловить за серце. Що такого? Незрозуміле, не своє! От що!

На другу неділю пішов я до московскої церкви. Будинок гарний в росийскім стилю. В серединї богатство. Іконостас майже цїлий золотокутий. Образи ледви вилущують ся із золота. Але сьвітла за мало. Те виставлене богатство та масивність, то придавлене сьвітло дишуть далеким, далеким східним смаком. З тим в спілцї йде і спосіб богослуженя і сьпіву. Із олтара лунає глубоким тяжким басом. Голос іде так одностайно, так невідмінно, він нуртує в таких глубинах, що мимоволї з'умієш ся. Сьпів хору відповідає так само. Гармонія сьпіву прекрасна. Але йде так стовповато, так одним шляхом і простує так до цїлковитої покори, що все до купи виходить — на пригноблене душі, на знищене індівідуальних чувств. Замість чутя взнеслости, опановує придавленє. Як би не чудова гармонія сьпіву, то би не витримав того нищеня індівідуальности. І в украіньскій церкві йдуть ті самі пісні, але в иньший, своєрідний, гнучкий, підносячий а не прибиваючий спосіб.

Не найшов я тут, чого шукав. Замість помиреня і полекші — лиш приспанє.

Слїдуючої неділї пішов я до рускої церкви. Будинок не замітний, лиш хрестик над входом відріжнює єго від сусїдних камениць. В серединї не широкий і не виставний, але відповідний іконостас і вівтар, як у всїх грецких церквах. Хор мішаний з добірних голосів. Особливо жіночі голоси надзвичайно гарні і вишколені, як рідко почути. Гармонія в цїлости чудова. Характер сьпіву питомий, украіньский. Несуть ся соля, лунає хор, дрожать солодкі звуки у воздусї від найнїжнїйшого пяніссіма до гучного фортіссіма. Пісні своєрідної краски, знані з дитинних

лїт, будять найглубші чутя, розбирають душу, обхоплюють цїле єство, смирять, корять і зносять в гору. „Горі імієм серца“, чути клич із олтаря а сьпів підносить і дїйсно помирену душу геть туда понад мізерну буденщину, де нема злоби. Примикаю очи і віддаю ся геть чаруючому впливови голосів і гармонії сьпіву. Ті тремтїня гармонїйного гомону у воздусї над головами викликують сьвятий дрож на душі і тїлї. Вся муза буденщини, що налягла грубою, томлячою, денервуючою верствою на душу, топить ся і скапує, як „віск от лица огня“. Отак уносить гарний, свій рідний сьпів церковний людину із мізерної щоденщини у надземскі реґіони миру, супокою, доброти, покірности — до поезиї всего миру. Вражінє тремтить ще довго послї у душі і принаджує ще й на другий раз до церкви.

Инакше-ж, коли сьпів іде в чужій не зрозумілій, або не звиклій з дитиньства мові, хоть би він був і як гарний. Вражінє як би, кажім, на концертї, послухав і пішов. А ще гірше, коли акция або особа в вівтари не відповідає красї сьпіву. Се разить, обурює і нищить сьвятість місця.

Церква, се нерозвязана загадка цїлого миру. Вона становить масї рівновагу до томлячої прози буденщини. Церква, се несьвідома поезия люду, спільна всему миру на земли.

Церква, се щось так субтельного, так нїжного, так вразливого і задушевного; церква становить несьвідомо найзагальнїйшу і найнїжнїйшу поезию земского люду, що діткне ся єї в грубий спосіб і вся єї сьвятість, все сяєво, яким она озарена, зникне як милий зір ока, коли в него скалка пирсне.

В сїй єї вдачі лежить і безмежна сила чи неміч церкви. Де церква тільки церква, там не подолає єї нїхто, нїколи до кінця віку — де-ж перенесуть єї з єї властивого ґрунту, там тратить свою силу і не встоїть ся хочби леда-якому поважному напорови. Але впавши, уступить лиш місце для другої, иньшої церкви, бо без церкви не було люду з поконвіку і не буде без неї аж до суду віка. Церква остане послїдним людским питанєм на сьвітї. Коли-б всї питаня житя і тайни природи дух людский колись вичерпав, то тайна єства церкви лиш що розпічне займати ґлубину ума людского. —

В статї п. з. „борба між українською поступовою і радикальною партиєю а україн. учительство на Буковинї“ (Буковина ч. 82) напоминають Каменярі, орґан вільної орґанїзациї україн. учительства на Буковинї, до занеханя взаїмних лайок нац. дем. Буковини і радикального Громадянина. „Радикали пускають між народ ріжні полїтичні фаєрверки“.

Ukrain. Rundschau (ч. 4 ст. 151 сл.) подає вісти про партиї на Українї: революц.-україн. партия, социял.-україн. партия, україн.-национ. партия, социял. демокр.-спілка, україн-социял. демокр.-робітнича партия, україн.-демокр. партия, радик. партия, україн.-демокр.-радик.партия.

Учитель (ч. 7) подає звіт зі статї директора одної з ґімназий в часописи „Muzeum“ про жерела декаденциї серед шкільної

молодїжи, як за велику толєранцию суспільности, преси, які причиняють ся до викликуваня серед молодїжи пайдократиї і хулїганьства (ст. 111). Д-р І. Демянчук пише статейку п. з. „Плїнїй молодший про християн“ (ст. 109—111) де подає переклад листу намістника Бітинії Плїнїя молодшого (р. 111—113) до імператора Траяна. „Не було для мене сумніву, що без огляду на якість вини, до якої признають ся християни, достойна кари є сама упертість і непоборима затвердїлість..., одні (з християн) змовили за мною молитву до богів і пошанували кадилом і вином Твою статую..., крім того хулили Христа..., всї (християни) впевнювали мене, що цїла їх вина чи блуд є лиш в тім, що мали звичай сходити ся назначеної днини досьвіта разом і сьпівати антифони на честь Христа, якого мають за бога, що складали присягу, але не на те, що злочини поповнять, але що вистерігати ся будуть крадежи, розбоїв і розпусти, що додержувати будуть даного слова, що діставши чужу річ для перехованя, не скажуть по тім, що єї не дістали; потім звичайний, невинний пир*)..., по таких зізнанях я вважав за річ тим більше конечну, при помочи тортур розвідати правду у двох служниць, які в них називають ся дияконїссами, але і тепер прийшов до пересьвідченя, що нема в тім нїчого иншого, як лиш нерозумний забобон“. Імператор відповів, що не треба карати тих християн, які випруть ся віри і потвердять се поклоном богам.

А Гром. Голос твердить, що християн карано за провини против держави! (гл. Нива ст. 171).

В поглядї на ґенезу громади занимає Учитель (ст. 104) становище материялїстичної еволюциї, що чоловік став лучити ся в громаду змушений небезпекою. „Нинї є загально знаним і науково доведеним (?), що висші типи повстають по закону еволюциї з низших дорогою природного добору (?)“.

Письмо з Просьвіти (ч. 4) доносить, що гол. виділ тов. Просьвіта отворив з нагоди ювилею товариства публичну читальню. Бібліотека товариства числить 12.000 томів (ст. 50-2). В дописи „з економічного житя на Гуцульщинї“ (ст. 54-5) довідуємо ся про заложенє товариства на удїлах „Гуцульска спілка торговельно-господарска“.

Будучність про Лїт. Наук. Вістник і радикалів. На ст. 108 (Ч. 6-7) читаємо, що в літературній критиці у Русинів видко лиш некультурність і незнанє; на критика подає ся в нас кождий, хто вміє лиш читати і писати; критикою в нас є або хваленє або плюгавленє; наші критики мають на авторів ріжні епітети, починаючи від малпи, а скінчивши на кони.

Того рода „критика“ процвитає в „Дїлї“, а передовсїм в Лїт. Наук. Вістнику.

---

*) Християн підозрівали, що на своїх сходинах пють кров убитих римских дїтий, тому в слїдстві они зазначували невинний характер своїх пирів

„Але правда, о піддержанє автора нашій критиці не ходить, не дурно казав онодї Стефаник до Луцкого про оден наш літературний журнал (Л. Н. Вістник), що їм о літературу не ходить, они буком єї гонять".

Хотяй Будучність домагає ся уживаня культурних слів, то сама однак, обиджена тим, що одному радикальному агітаторови-депендентови не хотїв дати якийсь адвокат-посол (мабуть сам радикал) обіцяної платнї, звертає ся до радикальної партиї з такою апострофою (ст. 111): „Не склянки з вином, а нічні горшки бити на твоїх лобах, бюрократична, сита худобо. Хто має на серци судьбу народа? Чи боги, яких ми (безвусі смаркачі!) прокляли (!) і скинули з тронів (!!), чи лємури, пігмеї, песиголовцї і тим подібні бюрократи?"

Господар, часопись рільнича для хліборобів руских земель, виходить що місяця в Перемишли, річно 3 кор., є вельми цінним жерелом аґрарного знаня і заслугує на особлившу увагу нашого сельского духовеньства. Що як що, але таки зі всїх позацерковних занять сельского сьвященика на особлившу увагу заслугує студиованє аґрарного питаня. Теоретичним а головно практичним знанєм хліборобского питаня можуть наші сьвященики в неоднім причинити ся до розвязки тогож.

В 4-ім числї поміщена в Господари вступна статя (ст. 49-52), яка вказує на пекучу потребу популяризованя аґрарного знаня між нашим селяньством і поручає книжку А. Штравха п. з. „Der landwirtschaftliche Vortrag". Липск, 3·60 марок. Є то підручник до рільничих викладів.

Замітимо, що згадана статя пересякнена християньским духом. Навіть в чисто аґрарну статю з'умів автор вложити того духа, дуже влучно і зручно, так, що сей дух зовсїм не робить вражіня чогось накиненого. Так може писати лиш людина, глубоко перенята христ. справою.

Найбільше статий — властиво майже всї оригінальні — пише о. І. Негребецкий.

о. Он. Воляньский.

Рим а Русини.

(*Гл. „Руслан" ч. 95 з 13. мая*).

Чи „Рим протектором польонїзаторів у Східній Галичинї?" В „політичних ґльоссах" помістило „Дїло" (ч. 97 з 7. мая) наріка-

ня, що в Римі, навіть „сам папа“ *) відносять ся прихильно до переходу на латиньство, бо призволив на заведене в селї Боднарові, „де тільки специяльними заходами станиславівских obrońców wiary і ojczyzny вдало ся навернути кілька родин на римо-кат. обряд“, чотирох відпустів. Ще більшого злочину допустив ся Рим, бо „завдяки заходам архіепископа Більчевского признав для римо-кат. дієцезиї львівскої і перемискої день роковин конституциї 3. мая 1791 р. сьвятом Матери Божої, королевої польскої корони. Значить на рускій землї заводить Рим нове польске сьвято“... а „те сьвято має на метї виключно польонїзацийні цїли“, бо заведено єго тільки у східній Галичинї. Catholicissima руска преса мовчить на над'уживанє католицизму в польских цїлях, підчас коли голосно нарікає на урядників, які не маючи вільного часу в будень, урядили собі збори в неділю.

Брехливість і нельоґічність — то черти тої антипапскої геци „Дїла“!

Catholicissima руска преса остро пятнує над'уживанє католицизму до польских цїлий. Просимо глянути до „Ниви“. (1908 ст. 529, 604—5; 1909 ст. 81—2, 121—4, 294—5). „Руслан“ ганив урядників не за збори в неділю, але за збори в неділю рано в часї Служби Божої. Боднарів — се село в якім латинники живуть з давен давна. Три брехнї в короткій вістцї народовецкого орґану! Відтак дуже сумнїваємо ся, чи сьвято Матери Божої заведено лиш у східній Галичинї.

Возмім, що архіепископ Більчевский постарав ся о нове сьвято виключно в польонїзацийних цїлях, то чи конґреґация мусїла знати, які задушевні заміри має архіепископ? Возьмім, що відпусти надано тим, що недавно перейшли незаконно на латиньство, то чи конґреґация мусїла знати о їх переході? Чим ту винуватий Рим? „Дїло“ завидує Полякам духовних ласк, яких папа нїкому не жалує, хто о них просить. О, побілені гроби!!

Польске сьвято заведено на рускій землї! І то говорить „поступовий“, толерантний орґан в XX-ім столїтю! Та-ж Поляки, а ще більше латинники мешкають здавна у східній Галичинї і мають повне право відбувати свої релїґійні і патріотичні торжества. Клич „cuius regio, huius religio“ нинї пережив ся, отже Поляки не обовязані єго тримати ся на рускій земли, так само як Русини на польскій.

Єсли би навіть нове сьвято заведено лиш у східній Галичинї, то се дало би ся оправдати. Латинники, розкинені між Русинами, наражені на затрату свого обряду. Єслибисьмо стали на становищи т. з. свободи совісти — на якім певно стоять панове з „Дїла“, — то мусїлибисьмо признати право переходу на той обряд, який кому подобає ся, а в дальшій консеквенциї му-

*) В „Дїлї“ крайне незнане церковних установ: декретів конґреґацій папа не підписує, отже про них і не знає.

сїлибисьмо признати право аґітованя за переходами з одного обряду на другий, щоби лиш без некультурних, неетичних средств. Але церковний закон т. з. конкордия обмежив ту „свободу совісти“, так, що духовна власть є з'обовязана дбати лиш про захованє вірних при їх обрядї. Єсли проте нове сьвято обчислене на захованє латинників при їх обрядї, то не смілибисьмо з тої причини робити нїяких закидів.

Єсли однак захованє латиньского обряду самим тим фактом потягає за собою польскість, то вже не вина латиньства, але темноти людий, що не вміють відріжнити обряду від национальности, взглядно вина тих, що не дбали о просьвіченє народа та привязанє єго до своєї национальности.

Национальність — то річ, о яку мають дбати самі інтересовані. Церков не має права нїкому якоїсь национальности накидати анї когось змушувати, щоби остав при своїй национальности. Може і повинна лиш заохочувати, щоби кождий остав при тій нації, яка єго видала. Але не може осуджувати тих, що переходять до іншої нації задля пересьвідченя. Проте, єсли би Русини добровільно лиш під впливом нового сьвята переходили на латиньство і на польске, то не можна би винувати самого сьвята, а лиш Русинів.

Русинам полишене повне право, а навіть обовязок боронити ся перед насильним латиньщенєм та польонїзованєм, єсли би архієпископ хотїв уживати до того нового сьвята і відпустів. Перед моральним впливом тих заряджень на перехід Русинів на латиньство чи польске, не остає інша дорога, як просьвічувати нарід і привязати єго до свого обряду, до свого народу. Єслиж то не поможе то „volenti non fit iniuria“!

Сказане відносить ся і до відпустів в Боднарові.

Коротко зібравши: заведеню нового сьвята і нових відпустів в засадї не ма що закинути. Інша річ переведенє тої засади. І найкрасшу річ можна з'огидити. Не є виключене, що польске духовеньство буде надуживати нові заряджења. Але ab posse ad esse nulla illatio. Звалованє за се posse вини на Рим і добачуванє в наділюваню Поляків духовними добрами, яких Поляки може будуть над'уживати — противруской політики ще більше глупе, як коли би хто хотїв добачувати в беатифікациї Орлеаньской Дїви політику Риму ворожу французкій републицї і ворожу анґлїйскому народови, бо Орл. Дїва спасла франц. короля і побідила анґлїйску армію, а деякі загорілі роялїсти хотїли з церковного торжества зробити політичну маніфестацию за франц. монархією.

При читаню „Дїла“ насувають ся мимоволї слова американьского гумориста Марка Твена, що до писаня в ґазетах беруть півголовки.

Розуміє ся, що і наш добрий знакомий з антипапской шопки **Галичанинъ** (гл. „Нива“ ст. 146—7) повторив радо елюкубрацию „Дїла“ — similis simili gaudet — додаючи ще протест в імени руского народа против „провокациї сьвятих єго

почувань". Після „то является прямо колцунствомъ, щобы имя Богоматери дѣлати покровительницею якой то корони того народа, который былъ и есть гнобителемъ русскаго народа". Єсли би Богоматїр мала бути царицею лиш такого народа, який є щиро християньским в теориї і практиці, то мабуть не могла би носити земскої корони. Се-ж є певного рода добрим знаком, єсли хтось, мимо своїх гріхів, має таки пієтизм до Божої Матери і старає ся Єї величати в найлїпший після свого розуміня спосіб.

Якими там не були і є Поляки, то таки треба замітити, що в нас йде польонофобія за далеко і переходить межі розуму і справедливости.

Правда в очи коле!

У відповідь „Дїлови".

Коли надоптати гадюку в болюче місце, так она кине ся як скажена і вилле цїлу свою їдь, на яку єї стати.

В ч. 95-ім „Руслана" з 13. мая виказав я в статї п. з. „Чи Рим протектором польонїзаторів у східній Галичинї", що „Дїло" у своїх „політичних ґльоссах" ч. 97 з 7. мая зовсїм безпідставно робить Римови і самому Папі*) закиди, начеби то они попирали змаганя польскої єрархії до польонїзациї, 2) що введеню у сх. Галичинї сьвята Матери Божої королевої польскої корони не можна в засадї нїчо закинути, 3) але против евентуального над'уживаня сьвята в польонїзацийних цїлях повинні Русини боронити ся. При тім навів я три факти брехливости „Дїла", закинув єму нельоґічність за звалюване евентуальної вини польского архієпископа на Рим і тенденцийність в вишукуваню противруского характеру нового сьвята. При тій нагодї замітив я, що в нас до преси беруть ся півголовки.

Ударити о стіл, так відозвуть ся ножиці. „Дїло", образоване на бруковім стилю „Gońc-a" Брандовского, накинуло ся скажено на мене в ч. 102-ім з 13. мая в новинцї п. з. „Оборонець польонїзациї при помочи католицизму". Не будучи в силї виказати нестійности моїх виводів, а навіть не пробуючи сего, вибрало собі „Дїло" вигіднїйшу дорогу: замість арґументів — ординарної лайки.

Оно сказало, але не старало ся навіть доказати, що я оборонцем польонїзованя**) Русинів при помочи латиньства. Тому,

---

*) Конґреґациї видають звичайно свої рішеня без відома і без підпису Папи.

**) То не перший раз, що „Дїло" бреше, коли наводить мої погляди (гл. „Нива" 1907 ст. 684—5).

що я не міг знайти вини по сторонї Риму і не міг нїчого знайти до закиненя новому сьвяту, став я в очах „Дїла“ оборонцем польонїзованя! В доказуваню своїх поглядів я міг помилити ся, але се треба менї було доказати! Само спрепароване моєї противнародної вини, ще зовсїм не вистане на єї доказ, а то тим менше, що „Дїло“ має ориґінальні понятя про патриотизм. Оно-ж ставить богато обіцюючий оклик до так заслужених патриотів, як о. Ал. Стефанович і п. Вас. Нагірний, п. з. „Пора би знати народну честь“ за то, що они, як і всї рускі артисти і промисловцї — крім одного „патриота“, — заявили ся за участию в виставі церковних річий промислової Лїґи. Навіт в виставі доглянуло „Дїло“ польонїзацию. Хто думає інакше, як „Дїло“, той зрадник народа!

Річеву сторону моєї статї збуло „Дїло“ нїчим. За те-ж розписало ся на тему ординарности! Ординарність се-ж „фаса“ „Дїла“! Відізвав ся в своїм щоденнім клерикальнім (ага!) орґанї (зн. „Руслані“) о. Воляньский, редактор „Ниви“, яка під єго редакцийею що до ординарности (ба, але бо „Нива“ наводить цїлі „витяги з поступових“ орґанів: „Дїла“, „Гр. Голосу“, „Землї і Волї“, „Прапора“, „Лїт. Наук. Вістника“ отже тимсамим мусить мати ординарне) і т. д. шановний pogromca (людскої менажериї з редакциї „Дїла“ і С-о) всякої масонериї в нашій суспільности (тому то редактори „Дїла“ так уїдають на него) накинув ся з цїлою силою (раптом сказав оден однїський раз про півголовків в журналїстиці) свого ординарного (бо переняв ся духом „Дїла“ і єму споріднених в горі вичислених орґанів, які за точно читає) стилю... таку статю, як Воляньский, (чому?) може написати тільки півголовок (лайка „Дїла“ що до форми безпорівнаня ординарнїйша, як моя статя в „Руслані“, а що до змісту — то таки не дає нїчого розумного, отже написати міг єї хтось ще гірший, як півголовок), в якого мізку і серцї розсїла ся ординарна (котрий то вже раз сказано?) злоба (?) і ненависть (о, то нї, лиш... милосерде получене з киванем головою) до всїх, хто сьміє думати інакше, нїж він (читай: брехати)“.

Що пишуть люди про „Ниву“ за моєї редакциї, то я вже висказав на іншім місци (гл. „Нива“ 1909 ст. 289—296): они висказують єї своє признане, якого не відмовив в певній мірі навіт адоратор „Дїла“ — Адриян (гл. „Нива“ ст. 257—260).

Єсли „Дїло“ накинуло ся на мою статю, то тому, що она написана „клєрикалом“ в „клєрикальнім“ орґанї в оборонї несправедливо оклеветаного „Дїлом“ „клєрикалїзму“ (зн. Риму) і піддала гадку, чи „Дїло“ цїлою своєю новинкою не мало на цїли, напятнувши патриотичну маску, викликати передовсїм ненависть до „клєрикальної“ акциї польскої єрархиї. Польский клир нераз надуживає католицизму до польонїзациї, „Дїло“ надуживає патриотизму, але чи то „нераз“ має своє пристосоване в заведеню нового сьвята?

Але на кого „Дїло“ не накидало ся? Оно хвалить в передовици 102-го числа анархістів, що грозять нині загладою франц. републицї!

Глупота і злоба наших ґазетярів.

Наші ґазетярі на церковних справах нїчо не розуміють ся, але мимо того всюди люблять впхати ся, щоби при тім стрілити дурницю, но і вколоти нелюбі собі особи чи институциї.

Православна львівска „Русь“ дорікає без слів Митрополитови, що Він взяв участь в просьвітно-економічнім конґресї і мав рухати губами, коли сьпівано украіньский народний гимн. Так якби епископови не вільно манїфестувати своєї национальної приналежности! Таку саму глупу штуку*) втяло релїґійно-індеферентне „Дїло“, яке з притиском підносить, що Митрополит вислав свого делеґата на засїданє літературної комісиї ім. Мих. Качковского. Так як-би то епископови не вільно було брати участи в культурній акциї другого народа, якого він також є владикою!

„Дїло“ і „Галичанинъ“ полапавши з першої лїпшої ґазети, що десь там в Америцї якісь рускі сьвященики грозять схізмою, бо Рим має наказувати їм придержувати ся целїбату, накидають ся як скажені на Рим, що своїми „благодатьми“ так записує руску Церков та ще і взивають, щоби якийсь сьвященик публїцист набрав „цивільної відваги“ та написав до італїйских часописий про „кривди“ Русинів зі сторони Риму. Розуміє ся, що „поступовим“ італїйским ґазетярам допись кат. сьвященика против Риму дуже би подобала ся, та може при тім зробило би ся ще і „патриотичне“ дїло: одно вколоти ненавистний Рим, а друге бодай тим дати доказ сьвітови, що Русь жиє.

Але сумнїваємо ся, чи нині схоче хто зі сьвящеників стати наганячем нїби народовецкого нїби радикального, а властиво . . . . ого орґану.

Бо по перше і ті сьвященики, що в добрій вірі і в найгарнїйших інтенциях писали в „Дїлї“ против „затїй“ Риму, нині вже пізнали, що дали ся „надути“ і інакше вже дивлять ся на „Дїло“, нїж се було до недавна.

А по друге, чого так дуже шарцати ся, хотяй би новинка, подана „Дїлом“, була правдива. Рим з'обовязав ся полишити Русинам женитьбу духовеньства і певно, що без достаточних

*) Вже другу, бо першою було нарїканє на поиранє Римом польонїзаторских затїй Бїльчевского.

причин не відійме нам того привилею. Але Америка, хотяй би і в територіях заселених рускими еміґрантами, не є Галичиною, отже привилей привязаний до галицкої території не переносить ся на Америку. Рим стоїть на становищи, що наша клирократія є чимсь територияльним, так як приміром галицка Служба Божа у Хорватів, яка наробила свого часу тілько крику серед загонистих „патриотів“, що то всюди і за всяку ціну раді би наситити ненасичену свою национальну амбіцию.

Цікаві ті панки в пониманю церковної власти. Они думають, що папскі заряджена тоді треба виконувати, если они приємні і любі якійсь громаді людий. Взгляд на загальне добро, загальний інтерес Церкви, якому треба нераз жертвувати дещо з своїх привилеїв, для того рода панків не істнує. Для них Рим так довго добрий, як довго їм схліблює, а бодай не вимагає від них жертви. Если би в Римі хотїли рахувати лиш на симпатиї ріжних поодиноких церковних орґанізмів, то не були би і до нині перевели нерозривности подружа, сцентралїзованя церковної власти, скріпленя церковної доктрини, осудженя блудів зібраних в силябусї і енцикліцї против модернїстів, оголошеня неважними сьвячень в анґліканьскій церкві, осудженя роздїлу Церкви від держави у Франциї, осудженя грабіжи Риму італїйским „народом“ і т. д. і т. д. Рим веде свою церковну полїтику з желїзною консеквенциєю і не дбає о хвилеві симпатиї або антипатиї. Если-ж така консеквентна акция викличе від часу до часу реакцию і відірве малькотентів, то не велика страта, бо відлетить полова. Єсьмо щирими католиками і ними абсолютно мусимо остати. Если яке римске заряджене видає ся нам не на наші відносини, можемо робити наші замітки, але не з бундючною міною, з якою ставить ся неоден сватоk до війта, але так, як дитина до матери. Если-ж мимо того не віднесемо успіху, то мусимо підчинити ся в тім пересьвідченю, що загальне добро Церкви вимагає того.

Розуміє ся, що панкам з „Дїла“, які вважають консеквентно переведений католицизм за анахронїзм, буде наше становище незрозумілим. Але з ким ту числити ся? З тим „Дїлом“ — та „Галичанин-ом“, якому так ходить о справу кат. Церкви, як нам о тамтогорічний сніг, а яке мусить квичати і гавкати на Рим, бо така вже єго вдача!

о. Он. Воляньский.

„Наука“ в „Лїт. Наук. Вістнику“.

Дарвін в Лїт. Наук. Вістнику а в дїйсности. В своїй розвідцї п. з. „Ювилей ідеї розвою“ (Лїт. Наук. Вістник 1909 том 46, кн. IV, ст. 139—154) подає д. Ів. Раковский*) дещо про дарвінїзм з нагоди столїтної річницї уродин Дарвіна. Стаття написана далеко симпатичнїйше і більше повздержно, як інші статї того самого автора в „Учителю“ (гл. „Нива“ ст. 222 сл., 304 сл. 359 сл.) — Все-ж таки і та стаття робить вражінє панеґірику, написаного в честь Дарвіна, ідеалїзує характер Дарвіна, переціннює его значінє в науцї, поминає слабі сторони его теорії.

Гекель, найкрайнїйший дарвінїст, фанатик атеїзму і фальшівник науки ad maiorem atheismi gloriam (гл. „Нива“ 1906 ст. 81, 1909 ст. 328, належить після Раковского — до одного з найславнїйших зоольоґів (Вість. 144).

Про Дарвіна читаємо, що то був чоловік чистого як хрустал характеру, без крихітки зарозумілости, якому не ходило о признанє анї о славу, а лиш о саму науку і о пересьвідченє, який стояв висше понад своїх критиків і т. п. (Вість. 144—5).

Для Раковского є доказом наукової обережности в трактованю справи, если Дарвін не виводить походженя чоловіка від якоїсь тепер істнуючої малпи, але від якоїсь малпи нинї вже не істнуючої на землї (Вість. 152).

Наукова критика дарвінїзму обертає ся коло питаня, як далеко можна приняти вплив дарвінїстичних чинників (впливу боротьби за істнованє і природного добору) на витворюванє нових ґатунків орґанїзмів, але істнованя тих чинників не заперечує (Вість. 154).

Значінє Дарвіна для науки не мале, але не таке знова велике, як се рад би вмовити в нас д. Раковский. З початку осліпив дарвінїзм людий, але від 1895 р. зачав тратити що раз більше на значіню. „Der Darwinische Baum ist frühzeitig abgestorben, er war in seinen Wurzeln schon faul“. Оно правда, що Дарвін зібрав масу фактів і в тій муравельній пильности его заслуга. Але великим мислителем він не був, а мимо того хотїв зібрані факти уложити в суцїльну фільософічну систему, яка відповідно прикроєна і оброблена, мала на цїли пояснити механічно повстанє сьвіта, відкидаючи всяку доцїльність в природї, відкинути інте-

*) Шкода, що д. Раковский нїколи не подає жерел, з яких черпає.

лїґентного Сотворителя сьвіта. (M. Gander Darwin u. seine Schule, Einsiedeln, 1907, 2. видане, ст. V—VI, 15—8*).

Погляд, висказаний і нами в „Ниві“ (ст. 327), що Дарвін був пересьвідчений про можливість погодженя своєї доктрини з християньством, є невірний, хотяй досить розширений (Gander 17).

Своє розширенє завдячує дарвінїзм не науковій своїй вартости, але тому, що здавав ся пояснити сьвіт без Бога. То признають такі натуралїсти як Baer, Bronn, Mayer, Goette, Weismann (Grander 60—1). Дарвінїзм висказав лиш, що суть нині в зоольогії т. з. роди (Arten), які в дїйсности требаб вважати лиш за відміни (Variätet), витворені в рамах роду. Але Дарвін не доказав, щоби бодай оден рід перемінив ся в другий, не говорячи вже про те, щоби всї роди походили з одної первістної комірки. „Як“ могла би відбувати ся така переміна, значить під впливом яких чинників — про се не ма що і згадувати. Дарвінїстичні чинники розвою (вичислені в Л. Наук. Вістн. ст. 149—151) не моглиб пояснити розвою, єсли би були навіть доказані. (Grander 56—9). А не суть они зовсїм доказані. (Grander 21—56). „Der Darwinismns ist gefallen u. damit auch der letzte Anhaltspunkt für die mechanisch-materialistische Weltanschauung“

Наукове значінє Дарвіна не таке там і дуже велике. Ґеніяльним зроблено єго з певних тенденций! Але і особистий характер Дарвіна не є так взнеслий, як се твердить д. Раковский.

Дарвін знав, що єго теория противна вірі і признавав се в листах до людий, з якими міг бути щирий (до Lyell-a лист з 28/III. 1859). Але, щоби не стратити популярности, а головно щоби не зразити собі накладчика своїх творів, став фарисеєм, брехуном і говорив, що єго теория — не противна вірі.

Дарвінови ходило не лиш о „правду“, але ходило єму дуже о то, щоби сю „правду“ вважано єго винаходом. В листї до Lyell-a з 26/VI. 1858 вважає за нещастє, єсли би мав стратити славу винахідника „нової“ теориї.

На критику був Дарвін дуже вразливий, збирав всї рецензиї про себе, злостив ся на неприхильні, постановив відтак читати лиш самі прихильні. На критиків накидав ся, називав чорними бестиями (в листї до Hooker-a з падолиста 1859), закидав їм підлоту, глупоту, з'їдливість — дарма, що нераз сам твердив, що для принятя єго теориї треба... віри в неї. (Gander 1—13).

Не завидуємо читачам Лїт. Наук. Вістника того жерела, з якого они черпають своє „знанє“. А редакция Вістника думає — видко, — що наша публика така наївна і ограничена, як давнїйше, коли то давала ся ошукувати ріжного рода обманьщикам і їх фальшовану після „поступової“ рецепти науку брала за чисте зерно. Минули ті часи!

---

*) Книжочка популярна, але оперта на творах, всюди докладно цитованих, найбільших натуралїстів.

Грушевский про чудо св. Януария. В описї своєї подорожи по Італії оповідає Грушевский (Лїт. Наук. Вістник за цьвітень ст. 54), що чудесний перехід сцїпенїлої крови св. Януария в плин належить до тих історий, „які духовеньство довго ще буде мусїло перероблювати для утїхи вірних по принципу свому — mundus vult decipi, ergo decipiatur, аж поки якесь просьвічене начальство не зробить кінця“.

Вірити в чудо св. Януария нїхто не є обовязаний, бо Церков не поручила своїм авторитетом за єго правдивість. Приняти правдивість згаданого чуда можна о стільки, о скільки промавляють за ним сьвідоцтва очивидцїв. Отже чудо св. Януария треба трактувати так, як трактує ся кожду історичну подїю. Отже наперед не вмовляти в себе з гори неможливість чуда, бо хто так робить, той буде слїпий і глухий на всякі докази і факти. Ще менше випадалоб інтелїґентному і чесному чоловікови пояснювати чудо обманьством.

Возмім тепер чудо св. Януария. Що року оно повтаряє ся перед очима зібраних (гл. лїтературу про той факт в Фонка Die Wunder des Herrn im Evangelium, Innsbruck, 1903 I. часть, ст. 15), стягає до себе тисячі вірних і цїкавих. Навіть історики (Фр. Гуртер) і хеміки (Davy, Punzo), протестантскі і вільнодумні, признають тому фактови щось надзвичайного та не пояснюють єго — як Грушевский — звичайним обманьством. А чуда, які дїють ся тепер в Льорд*) і які остоюють ся перед лїкарями ріжних таборів, чуда, що уздоровлюють в моментї не нервові хороби, але глубокі рани, остерігають, щоби чудо св. Януария не збувати звітрілою, пустою фразою заслїпленого недовірка.

о. Он. Воляньский,

З церковного і противцерковного руху.

Росийщина на галиц. Руси. Церков. Вѣстникъ (ч. 15 ст. 461—2) помістив відозву звісного панславіста ґр. Вол. Бобринь-

*) Boissarie Die grossen Heilungen von Lourdes, Luxemburg 1902. G. Bertin Histoire critique des événements de Lourdes. Apparitions et Guérisons, Paris. 1904. Французский ориґінал має 15 видань, а нїмецкий перевід — 3. В французскім ориґіналї подані урядові документи.

ского п. з. „Къ положенію зарубежной Руси“. В Австро-Угорщині „живетъ въ тяжкомъ и унизительномъ рабствѣ болѣе 4,000.000 такихъ же русскихъ людей, какъ и мы. Они предналежатъ къ малорусской вѣтви единаго русскаго народа“. „Часть (зн. Русини-католики), мужественно и упорно защищала православіе, но сравнительно недавно 1700 года насиліемъ обращена въ унію, но все же сохранила (зн. побіч обряду) духъ православной церкви“.

„Мужественно и бойко боретъ ся противъ натиска австрійскихъ Нѣмцевъ, Мадяръ и сообственныхъ измѣнниковъ, стремлячихся заставить народъ отречется отъ его русскаго языка, преданій своей русской старини и русской вѣри“. „Эти попитки розбивались о стойкость русскаго крестянства и его доблестнаго духовенства“.

„Жертвуйте деньги“ кличе відозва, щоби ширити росийщину но і само собою розуміє ся і православіе на галицкій Руси!

З американьскої Руси.

1) Календар для американьских Русинів на рік 1909, накладом Рус. Нар. Союза, подає портрет еп. Ортиньского, якого іменовано першим почетним членом Р. Н. Союза.

Союз то орґанізация Русинів в Америці, основана 1894 р., числить понад 12.000 членів і складає ся з 220 брацтв. Девізом Союза є клич „любов Бога і Руси-України“, а цілию гуртоване Русинів і забезпека своїх членів на случай каліцтва і т. п. Покровителем Союза є Прсв. Сотер, духовним управителем о. Мих. Балоґ. До контрольної комісиї входить між іншими о. Добротвор, директором друкарні є о. Понятишин.

В календарі знаходимо інтересні дані про сьвята в Спол. Державах. Число Русинів на сьвітї подано на 37,205.278 душ. Відтак поданий начерк конституциї і правного порядку в Спол. Державах (ст. 35 - 86).

Інтересна розвідка про алькоголїзм (ст. 11—131) та замітки про заснованє Рус. Нар. Союза. (ст. 189—190).

Орґаном Союза є часопись Свобода.

2) Американскій русскій мѣсяцесловъ соединенія гр. кат. русскихъ брацтв въ Сѣверной Америки на годъ 1909 (виданий редакциею „Америк. Русскаго Вѣстника“).

Соединеніе гр. кат. рус. брацвъ основано 1892 р. угорскими Русинами, яких є до 300.000 душ.

В розтяглій відозві Соединенія (ст. 35—48) читаємо, що за старанєм „единственно“ Угро-Русинів іменовано епископа, але іменовано на жаль „не изъ между угро-русского духовенства, но изъ духовенства угро-русскому народу чужого... загорѣлого и опастного Украинца“, який хоче знищити всьо угрорускє та вибудувати Україну, зложену з галицких Українців та радикалів з епископом на чолї. „Верховодство совсѣмъ справедливо принадлежитъ угро-русскому народу“ над цілим руским народом в Америці бо угро-русскій на-

рід становить переважну часть руско-америк. населеня. І Соединеніе веде борбу в оборонї угро-русского народа перед українсько-галицкою акциєю Епископа а дальше в цїли здобутя собі переваги над цїлою амер. Русию. В тім змаганю повинні угрорусинів спомагати Галичани зі „старорусскои“ партиї. Борба має бути рішена в 1909 роцї.

Другим ворогом угро-русского народа суть аґітатори православя, яких треба стеречись.

Б календари читаємо, що угорскі Русини своїм пяньством і диким поведенєм звертають на себе увагу Американців (ст. 49—51) і зовсїм не дбають про школи (ст. 56—9).

Відтак йде істория церкви від картаґіньского собору в V. ст. до реформациї XVI. стол. (ст. 77—115), з особлившим увзглядненєм унії угро-руской Церкви (ст. 111—2). Істория написана в щиро-католицкім дусї.

При кінци календаря поданий огляд церковного і суспільного житя угро-руского народа в Америцї (ст. 181—211) в 1908 роцї.

В тім оглядї всьо крутить ся докола „галицко-українськорадикальної“ полїтики Епископа. Приклонники хвалять Епископа в мадярских часописях яко доброго опікуна мадярскої справи, а рівночасно оклевечують противників Епископа яко ворожих мадярству панславістів — москвофілів. Старають ся також притягнути угорских Русинів на сторону Епископа. Інші прихильники Епископа ширять в антимадярских кругах погляд, що Епископ є добрим Русином, а ворогом Мадярів. Сам Епископ мав оклеветати перед церковними властями тих угорских Русинів, які не хотїли віддати свої церкви „українсько-радикальним“ его забаганкам.

Епископ має поборювати своїх противників папскою булею. Если прийде зі старого краю сьвященик, хотяйби і без позволеня свого Ординарияту, то епископ Ортиньский приймає его і позваляє ему не заховати приписів булї, щоби лиш був прихильником українськоі полїтики. Противно, сьвящеників, що приходять за позволенєм свого Ординарияту до Америки, переслїдує еп. Ортиньский, если они не йдуть під лад его полїтики. Але против Епископа завязала ся в жовтни 1908 р. „угрорусская Народная Лига“.

Церковно-горожаньский конґрес угро-русских і галицких старорусских делеґатів ухвалив в маю просити о зміну булї Ea semper, осудив укр. полїтику Епископа, постановив старати ся о Угро-русску дієцезию в Америцї, „ибо угорскіи Русини дѣлятъ ся отъ украинцевъ въ языкѣ, письмѣ, изъ части же въ обрядѣ“. Рішеня конґресу мав перевести еґзекутивний комітет, який в вересни скликав в тій справі віче. З другої сторони часть угро-русских сьвящеників т. з. пряшівскі духовники“ поборюють змаганя Соединенія і попирають еп. Ортиньского.

Соединеніе числить 21.396 членів в 519 брацтвах. Маєток виносить 200.000 долярів. Орґаном єго є Америк. русскій Вѣстникъ.

3) Polak Amerykański, що виходить в Буфальо, подає (ч. 11 з 21/III. 1909) звіт про місию в Буфальо. На закінченє місиї 20/III. приїхав Епископ, якого обі рускі парохії приняли з ентузиязмом. На вечірни, що кінчила місию, було двох американьских епископів, а на вечери в пароха взяли участь всї три епископи і руске, польске та анґлійске духовеньство. Поляки завидують Русинам такого епископа.

Часопись Polak w Ameryce, що виходить також в Буфальо, описує (ч. 296 з 29/III. 1909) відїзд Епископа і каже, що короткий побут з'єднав Епископови богато приятелїв і всї серця.

Реформи руско-угорскої Церкви в хорват. осьвітленю*). Недавно донесли деякі нїмецкі часописи, що гр. кат. Мадяри (по правдї змадяризовані Русини) виєднали у св. Столицї позволенє завести григориньский календар, зроформувати василияньскі монастирі і уживати мадярскої мови при богослуженю. Тимчасом загребска часопись „Hrvatstvo“ пише, що то все неправда. Мадяри вправдї старали ся о зрівнанє календара, однак Столиця Апостольска на се не згодила ся, бо не хоче реформувати тілько частину східної Церкви, а по друге хоче задержати східний обряд таким яким він є, щоби не зривати тої злуки, яка є між нею а православними. Але Мадярам не ходить так о релїґію, як радше о їх мадяризацийні пляни. Коли переводжено реформу василияньских монастирів в Галичинї, тодї они не хотїли її в себе перевести з боязни перед панславізмом. Нинї переводять самі таку реформу, лиш в своїм дусї. Столиця Апостольска заборонила унїятам уживати иньших книг, крім старославяньских. Мадяри мимо заборони ввели до богослуженя язик мадярский пр. в мункачівскій диецезиї і в Пештї. Але змадяризовані рускі сьвященики не тілько в дома в своїм „országy“ ведуть мадяризацию; они свої пляни розтягнули і на гр. кат. вірних в Америцї. Однак там Епископ Ортиньский виступає против того, проте розвели проти него правдивий бойкот. Вірні і сьвященики, якими заволодїли мадярони, „відпали“ від Епископа, не платять церковних датків, не принимають від него жадних функций. Еп. Ортиньский кількох сьвящеників за упір суспендовав, а они місто покорити ся — пристали до православної церкви, до якої московский епископ Платон радо їх приняв, а навіть позволив при богослуженю уживати мадярскої мови. Длятого в Угорщинї домагають ся тепер утвореня еще одної унїяцкої диецезиї, головно для угорских еміґрантів. Щоби ту ціль осягнути, старають ся приєднати для себе рішаючі круги в Італиї, у нас (Австриї) і в Нїмеччинї, і для того від часу до часу посилають до італїйских і нїмецких часописий вістки, які мають їх

*) Гл. „Нива“ ст. 370.

представити, яко угнетених, невинних ягнят і задокументовати їх покору, вірність і переданість Церкві. Тимчасом то все служить лиш ad maiorem gloriam Мадярів. С. Т.

З польских справ церковних. Перемиский синод установив артистичну комісию, яка має наглядати будову костелів.

Архібрацтво неустанної адорациї і спомаганя бідних храмів мало з кінцем 1908 р. 3.131 членів і роздало 39 латиньских а 1 руских фелонів.

В Вильні відбув ся 5 і 6 марця з'їзд польских і литовских сьвящеників. Адмінїстратор епархії ганив тих сьвящеників, які всю свою ревність звернули на розбудженє і скріпленє в народї национального почуваня, а забувають про висше своє післанництво. Остаточно обі сторони згодили ся на то, що душпастир повинен знати оба краєві язики і голосити в них проповіди і катихізувати. Додаткові богослуженя мають відбувати ся в обох мовах. Национальні спори має ріщати комісия, зложена з 5 членів. Інша комісия має заняти ся реґуляциєю церковних оплат і відносин між парохами а сотрудниками. Однак після дописи, поміщеної в „Ukrainische Rundschau“ (ч. 4 ст. 190—1) мав заняти адмінїстратор виленьскої епархії Михалькевич вороже Литовцям становище.

В Америцї будують Поляки численні наукові колеґії, які однак не можуть устояти ся з причини браку средств і учительских сил.

Деякі польскі письменники (як Віткевич в книжцї про Матейка) і польскі часописи (Słowo Polskie) нарікають, що Рим є дипльоматичною силою, яка стремить до своїх питомих, інтернациональних ціли та не дбає про польскі інтереси.

Товар. будови домів для катол. робітників має на ціли зберегчи робітників перед будовельними спекулянтами, які зовсім не числять ся з гиґієною. У Львові, Кракові і Станиславові суть вже такі доми. Піднесено також гадку, щоби винаймати міским робітникам дешево хату з огородом на селї, близько зелїзничих стацій.

Союз латинь. катихитів ім. св. Йоана Кантого завязав ся у Львові, а статути єго зістали затверджені Намісництвом 27/III. 1909. Союз обнимає всї чотири лат. епархії і дозволяє основуванє місцевих та епархіяльних кружків катихитів. Ціллю є взаїмне порозуміне ся в педаґоґічних справах, плеканє катол. ідей в вихованю суспільности, попиранє педаґоґ. заведень і самих катихитів.

Польске духовеньство не тїшить ся симпатиєю Литовців. „Litwa“ dwutygodnik ilustrowany litewski w języku polskim твердить (1909 ст. 74), що польска шляхта і польске духовеньство вчила Литовців не культури, а лиш польского язика: в польских сьвящеників народно-демократичних „pociechy religijne ludu wierzącego stoją na trzecim planie“ (ст. 76), єсли має ся усунути спір польско-литовский в церкві), то „nasampierw trzeba

zrobić operacyę wycięcia wrzodu ze zbolałej ziemi litewskiej, mianowicie wrzodu zwanego duchowieństwiem polskiem na Litwie“ (ст. 76).

Słowo Prawdy зачало виходити в Перемишли, а відтак перенесло ся до Коломиї. Виходить по польски і по руски, а виступає в обороні духовенства против епископского і консисторского „деспотизму“, при чім не щадить анї руских анї польских єрархів. Редакция пропонує заложенє комітету, іменованого відРиму, а той комітет мав би бути винятий з під власти епископа і судити єго спори з духовеньством. „Самоволю“ владиків хоче редакция пятнувати в пресї, в Римі і .... в парляментї.

Клерикальний „Монїтор“, але так як і „Монїтор“ демаґоґічний! Митр. лат. Ординарият заказав ширенє „Sł: Pr.“ sub poena suspensionis.

З ческих церковнх справ. З'орґанїзовані ческі католики видають независимий тижневник для культури „Nový Věk“. Видавцї часописи взяли ся за французским взором (Mercure de France) до видаваня переводів славних католицких творів, головно з области артистичної культури та фільософії п. з. Knihovna Nového Věku. Видавництво буде обіймати річно 6 томів в формі доповненя до часописи. Перший том (1907 ст. 137 2 кор.) обіймає розвідку про великого конвефита Hnysmans-a; другий — про проблєм Бога в старинній фільософії (1908 ст. 188), — є зібранєм статий поміщених в часописи Hlidka і Česka Myśl.

Товариство викладів приятелїв католицкої культури має за ціль давати публичні виклади в християньско-католицкім дусї.

Лїберальні живла стремлять до того, щоби в 1910 р. яко 500-лїтну річницю смерти Гуса, не вибрано ректором праского університету професора з теольоґічного виділу, на який як раз припадає черга. Аґітация за виключенєм теольоґії з університету треває вже кілька лїт.

Ческі „поступовцї“ намагають ся загарбати в свої руки всякі институциї, як Соколи, товариства для виученя ся есперанто і т. п. та ужити їх до противцерковних виступів. Деякі виділи виключають з Сокола тих, що належать до католицкого сторонництва. (Др. Трильовский не надармо їхав до Праги на вільнодумний конґрес; він там дечого навчив ся, именно виключеня сьвящеників зі Сїчи!) Католики ческі закладають собі свої власні ґімнастичні товариства.

Про християньско-демократичний рух між Словінцями читав у Відни в товаристві ім. Льва посол о. др. Іван Крек дня 6. цьвітня. Лїберальний рух словіньский викликав реакцию, яка в формі хр. дем. руху розвинула широку економічну акцию, оперши ся на касах Райфайзена і промислових союзах. Централя союзів („Zadružna Zveza“) в Любляні купує і продає добуток поодиноких союзів а наслїдком виключеня посередників

продуценти мають більше зиску. Райфайзенки знищили лихву. Орґаном економічної акції є часопись „Narodni Hospodar“. Спеціяльна школа образує учеників в правничо економічнім напрямі. Християньско-соціяльний союз ширить просьвіту, утримуючи школи язиків, стеноґрафії, театральні курси. Ліберальному „Соколови“ противдїлає католицкий „Орел“, ґімнастичне товариство. Стислою наукою займає ся відлам віденьского „Leogesellschaft“.

А в нас? — всьо „поступове“ або бодай індеферентне!

З православної Церкви. Після донесеня журнала „Церковныя Вѣдомости“, видаваного при т. з. св. Синоді в Петербурзї, звернуло ся міністерство фінансів до Синода з просьбою о дозвіл сьвященикам брати участь в закладаню інституций для дрібного кредиту. З огляду на то, що ті інституції не суть обчислені в першій мірі на материяльні інтереси, але мають на ціли виробити передовсїм соціяльні чесноти відвічальности та довіря, Синод залагодив справу після інтенций міністерства.

В Петербурзї завязав ся „Союзъ братской помощи“, який має на ціли навертати на християньско-православну віру поган, а головно тих, що відрекли ся віри в Бога і Христа. Публичні відчити, закладане читалень, видаване книжок і журналів, основуване добродійних заведень суть средствами „Союза“. Надзір буде мати петербурский митрополит. Членами можуть бути лиш православні. За дозволом міністерства внутрішних справ може союз основувати свої епархіяльні філії.

Іван Кронштадский уходить за чудотворця, а его особа і житє оточено нїмбом леґенд. Оден з петербурских співробітників журнала „Civiltà Cattolica“ доказує, що небіщик Іван не відзначав ся нїчим надзвичайним, в житю своїм не гордив люксусовими обідами і вигодами, відносив ся з фанатичною ненавистию до жидів за то лиш, що они жидівскої віри, був приклонником полїтичного абсолютизму. Користаючи з своїх впливів на царя і на суспільність, які здобув більше припадково, робив богато доброго на соціяльнім поли, закладав за мілїонові складані ему жертви шпиталї, школи, читальнї, чим відбивав корисно від нечинного, звязаного бюрократичними кайданами росийского духовеньства. Его обожателї утворили секту Йоанїтів, які почитали Івана як воплоченого Спасителя, а одна з его пенїтенток оголосила ся божою материю.

В катол. Церкві був би Іван Кронштадский добрим, ревним сьвящеником, а в православній зістав мало що не . . . . сьвятим.

„Соборность“ стала питанєм, яке нинї інтересує росийскі круги. Децентралїзация росийскої Церкви оказала ся дуже шкідливою, тож церковні орґани раді би єї завести в Церкві (Церк. Вѣстникъ), а насупротив того заявили сьвітскі орґани (Современное Слово), що в Церкві соборність немислима, як

довго нема єї в культурнім житю народу. Той погляд фалшивий: централїзм є єственною прикметою Церкви, а лиш припадковою сьвітскої культури.

В росийскій думі внесено проект, щоби знести платню за треби, а натомість платити сельскому православному духовеньству державними грішми. В тій цїли проектує ся побільшити незначно податок селян і наложити оплати на люксусові предмети.

Росийский закон звільняє православне духовеньство від плаченя всяких данин. Але що богатші монастирі винаймають землї в цїли збираня капіталів, виринула гарна гадка в душі, щоби церковні добра обложити податком.

Той проект принято симпатично, а Церк. Вѣст. вносять, щоби квестию данин плачених з церковних дібр урегулювати на взір западно-европейскцх законів, іменно звільнити від податків такі церковні маєтки, що служать для загалу (церкви, каплиці, кладбища, школи), а наложити податки на добра, з яких дохід йде на удержане приватних осіб (парохів) або корпораций (монахи). Через то, що духовеньство причинить ся до збільшеня державних доходів, буде мати повне право користати зі всїх державних институций, з яких користало до тепер з ласки.

Для спиненя переходів з православя на латиньство затвердив Синод слїдуючі резолюції місионарского з'їзду в Києві: спиняти ходжене до катол. „єретичних“ костелів, виключати з церкви тих, що довго і систематично занедбують релїгійні практики православної Церкви, оголошувати в міру потреби публично екскомунїку на тих, що перейшли на католицке. В цїли піднесеня православного духа рішено перенести мощі прпдб. Евфрозини з Києва в Полоцк.

В Смоленьск. епарх. Відомост. піднесено квестию про відношене епископа до духовеньства. Епископ повинен бути пастирем епархії, а не адмінїстрацийним урядником. Духовеньство повинно з епископ часто стрічати ся, просити о пораду і потїху в душпастирских справах і клопотах. Духовеньство не повинно являти ся в епископа лиш тоді, коли має просити о материяльну поміч або коли має оправдати ся з провин, але повинно до него прибігати як до батька у всїх своїх потребах.

Плян реформи духовних академій викликав заінтересоване в росийскій пресї, яка домагає ся, щоби в склад комісиї, занимаючої ся реформою, входили і сьвітскі люди з рамени суспільности, якій не є обоятною річию вихованє душпастирів, що мають колись працювати для неї.

Розстрій між парохом а церковною прислугою викликав заінтересоване ся тою справою і стремлене до усуненя розладу. Церков повинна усунути ті непорозуміня і зближити до себе своїх слуг.

Ширене католицизму в Польщі викликує між православними сильнійшу акцию і они думають над більшим релїґійним образованєм дітий, щоби зробити їх відпорними на католицку акцию.

Царгородска церков стратила через смерть двох митрополитів: амасийского Антина, історика і археольоґа та пелагонїйского Йоакима, історика і правника. Оба були членами патрияршого синода.

Атеньске товариство для видаваня дешевих книжок видало 96 книжок в 750.000 примірниках, з того книжочка про грецку церков розійшла ся в 107.000 примірниках.

За ініциятивою грецкого епископа Гармана завязав ся союз сьвящеників, який має збирати сьвящеників для обговореня ріжних цїкавих случаїв з практики душпастирскої, видавати книжки для духовеньства, закладати церковні бібліотеки, уділяти запомог членам і їх родинам.

В грецкій церкві повстала квестия, хто має право именувати церковну прислугу в парохіяльних храмах: епископ чи церковно-парохіяльний комітет. На підставі церковних законів то право признано епископам.

Під впливом турецкої конституциї видавало ся народови і пресї, що він має таке право в церковних дїлах, як і в полїтичних. Царгородский синод пояснив, що конституция зовсїм не зміняє канонїчного устрою в церкві.

В Болгарії заходить велика потреба сьвящеників з висшим образованєм. Синод домагає ся тому заложеня теольоґічного наукового заведеня, яке стояло би висше, як болгарскі духовні семінарії в Софії і Царгородї. Дотепер висилано спосібнїйших семінаристів до росийских духовних академій та на теольоґічні видїли в Чернівцях та Букарештї.

При пляні заложеня висшого теол. інституту в Софії насуває ся гадка, чи заложити духовну академію, як се є в Росиї, чи заложити теол. видїл при унїверситетї, як се у всїх інших державах. Деякі думають, що теол. видїл зближив би до себе духовну і сьвітску молодїж і сьвітскі люди не стояли би так далеко від духовеньства як прим. в Росиї. Інші боять ся, щоби теол. видїл не заразив ся раціоналїзмом сьвітских факультетів.

В Чорногорі черпали сьвященики свої доходи з парохіян, але з 1. сїчня 1909 ухвалено їм сталу державну платню (не високу — до 260 рублїв). В сїчни 1908 р. підвисшено чорногорскому духовеньству, православному і католицкому, платню (до 384 рублїв) і додано квінквенїя, так, що по 30 лїтах служби платня доходить до 960 рублїв.

В Сербії духовеньство не одержує нїчо з державної каси, а жиє з треб. Специяльна комісия духовна виробила законопроєкт, який управильняє квестию требів, а правительство затвердило се. Материяльне положенє сербского духо-

веньства так лихе, що мало людий посьвячує ся духовному станови.

В Болгарскій церкві в Туреччині утворено з кінцем 1908 р. синод і раду при болгарскім ексарсї в Царгородї. Предсїдателем синода є ексарх, членами чотири македоньскі митрополити; в склад ради входить шістьох сьвітских, між ними двох парляментарних послів.

(Конець буде.)

Всячина і Дописи.

Шематизмъ всего клира гр. кат. **Епархіи Станиславôвскои** на рôкъ Божій 1909. Рôчникъ XXIV. Станиславôвь, 1909 ст. XXVIII +235.

Епископів в станислав. епархії було до тепер 4, (від 1885 р.), крилошан дїйсних 11, почетних 9. В школї занятих 26 сьвящеників з того 21 катихитів, в війску 1, капелян Епископа 1. Деканатів є 21*), з того 2 на Буковині: Сучавский і Черновецкий! Пенсионованих сьвящеників є 4.

Момастирів василияньских є 4: в Бучачи (5 сьвящ. і 2 братів), в Михайлівцї (2 сьвящ. і 5 бр.), в Погони (2 і 2) та Улашківцях (2 і 4). С. С. Василиянок при дївочім Інституті в Станиславові є 7, а в монастири в Кудринцях 3. Домів С. С. Служебниць є 12 з 57 сестрами.

Настоятелїв духовної семинарії полученої з лїцеєм є 4, питомців на I р. 35, II — 23, III — 11. На IV р. з стан. епархії є у Львові 15, на III. р. — 1.

В Римскій колеґії є 6, в Відни в Августинеум 1.

Членів тов. св. Ап. Петра має дисцезия 3.216, з того між парохами 351, між завідателями 20, між сотрудниками 37, між катихитами 12, між церквами материними 327, дочерними 162, між моральними особами 84, між сьвітскими 2.223. В 1908 р. померло 10 сьвящеників.

В епархії є 433 парохій (з того 16 на Буковинї), 395 парохів (з того 8 на Бук.), 38 завідателїв (з того 8 на Бук.); 21 експозитур (2 буков.), 10 експонованих сотрудництв, 40 системізованих сотрудництв (3 буков.), 31 приватних сотрудників. Жонатих є 444, вдівців 81, безженних 19. Монахів в душпастирстві 6. Церков материх 430, дочерних 296, каплиць 56. Наданя цїсарского 67, ординариятского 42, приватного 324.

Число душ 953.317 (з того на Буковинї 28.234). Гл. стор. 202—3.

*) Єсли дїлить ся станисл. деканат на мийский і позамийский — то 22.

Релїґійні практики в школах. Побожне вихованє, защіплене в молодім віцї у чоловіка, то найпевнїйше забороло релїґійности в будучім житю. А єсть много средств, яких уживаємо з порученя Церкви для вірних в старшім віцї, яких одначе не примінює ся для молодежи, хотяй она дуже радо приняла-б їх і зросла-б з ними вже і для будуччини. До таких средств належить водосьвятиє Йорданьске. Вельми хосенним було-б, щоби духовні власти постарали ся о се, щоби було навечериє св. Богоявленя вільним від шкільної науки і для учеників шкіл середних та щоби після обставин місця і часу, міг катехит відправити велике Йорданьске водосьвятиє; а ученики присутні напили ся сьвяченої води в порядку від найвисшої кляси аж до найнисшої.

В сам день св. Богоявленя дуже успішним средством єсть, коли ученики зберуть ся кождий відділ в своїй салї науковій з господарем кляси, а сьвященик одітий в всї ризи або принайменче в епитрахиль, входить, кропить салю і дає цїлувати св. Крест.

Прочим учителям разом з Дирекциєю заведеня шкільного в канцелярії зібраним, складає желаня, кропить і дає св. Крест цїлувати.

В неділю вай — о скілько можливо — постаратись, щоби була відповідна скількість вай осьвящених, а ученикам приступаючим роздає їх сьвященик. Чуство, з яким приступає і стоїть учених маючи ваю в руцї підчас Служби Божої, певно подістане єму і на старі лїта в тямцї.

Подібною нагодою до взбудженя чувств у учеників є цїлованє Креста в праздник Воздвиженя Честного і животворящого Креста, а також в Неділю Крестопоклонну. Се одначе з причини натиску вірних є трудпїйше до переведеня.

В загалї під тим взглядом істнують в поодиноких середних школах звичаї місцеві, але єсли би они прийшли до відомости публичної, то може-б неприймались там, где їх ще нема.

У Львові на процесиї Божого Тїла у латинників беруть участь і ученики в мундурках числом двайцять, а на попелец мусить майже кождий на провінциї приступити до посипаня попелом. Патриотичні заупокійні богослуженя устроюють нераз ученики латинники, але у нас в тім взглядї невиповняєма люка.

Катихит ґімн.

В справі кольпортажи. Проєкт орґанїзациї кольпортажи релїґійних книжочок, поданий в попереднім числї „Ниви“ (стр. 410 і сл.) — є в засадї добрий та й повинен як найскорше бути зреалїзований, щоби не сповнило ся, що у нас богато проєктів, але .... лише на папери. Однак має він деякі невеликі недогоди, які можна оминути, евентуально о. Ст. Петрушевич, яко його автор, зволить подати вихід. Именно таке посередництво о. о. деканів потягне непотрібні видатки на порто, опізнене посилок, як також опісля зайдуть невигоди з стяганєм належитостий за книжки, бо за довга дорога. А от хочби апострофи в майже кождім числї „Ниви“: „вирівнуйте залеглости“! вказує,

який то поспіх в посиланю належитостий! Лучше отже буде, наколи о. о. парохи будуть замавляти потрібні книжки самі, впрост, — а о. о. деканам повинні би висилати лише спис кілько і чого розійшлось. — Друга річ то в нашій державі кольпортаж не дозволена, тож той спосіб, який в проєктї поданий, готов напитати подекуди тяганини та переслїдуваня, бо-ж се очевидна протизаконна кольпортаж, взглядно неконцесионована продаж.

У нас вільно що найбільше одному спровадити для більшости книжок і то тим а тим замавляючим. Від біди толерують продаж під церквою, але ходити по хатах — як проєктує ся — то наражує ся книжки на конфіскату і кару. Найлучше еще використати по части читальні а передовсїм брацтва. Церковні брацтва, яко такі, не підлягають ц. к. властям і до них не примінюєть ся законів про товариства, збори і т. п. Можна отже робити брацкі сходини і на них розширювати. Але щож! Церковні брацтва якось на жаль, ледви чи роблять які, хочби релїґійні, сходини, бо якось не чувати. Варта проте над сим застановитись та й забратись до сего. Але передовсїм пожаданий є поспіх, тож поки що могли би о. о. парохи сейчас спроваджувати книжки, хочби за свої гроші, які опісля відобрали би собі розпродавши книжочки. Здав би ся також спис книжочок змісту чисто релїґійного, щоби, хто хоче, знав які, по якій цїні, під якими услівями можна спроваджувати. Такий спис повинно би виготовити Товариство св. Ап. Павла, а поміщати можна би от хочби і в „Ниві“ бодай на обгортцї і то частинами. М. Ш-ч.

Красні образи для руских родин. Львівска „Достава“ поступила в сповнюваню своєї задачі знов о оден ступінь наперед. Від давна давав ся відчувати у нас брак гарних і дешевих релїґійних образів, пригожих для народа. Наші люди купували їх звичайно по ярмарках або віднустах, і набували вироби гидкі, без ґусту і змислу, а нераз й противні духови нашого обряду, котрі хиба лиш безображали їх комнати і зовсїм не були спосібні підносити релїґійного духа. Мало що лїпше стояло оно в домах інтелїґенції, де також тяжко було стрінути щось лїпшого. Наша „Достава“ уважала своїм дїлом зарадити і сій потребі рускої публики і спровадила з заграници великий вибір релїґійних образів, олїйних друків для окраси наших комнат. Одні образи суть великі, прегарно виконані, знимки з творів найперших артистів сьвіта; они призначені для вибагливої публики і уложені в величавих рамах можуть послужити для окраси лучших сальонів. Виставлені від кількох днїв в вікнах „Достави“, звертають увагу львівскої публики. Другі образи суть менші, але також красні, і можуть надаватись і для інтелїґенції, а заразом і для селян і міщан. Цїна їх аж дивно мала. На сї дешевші образи звертаємо особенно увагу нашого духовенства, а іменно з того згляду, щоби старали ся допомочи своїм вірним до їх набуваня. Се красні річи, що можуть справдї підносити релїґійного духа в родинах. Розуміє ся, що спроваджуване тих образів в поодиноких штуках не виплатилось би ні для

торговлї, нї для сторін. Та тут був би ось який легкий спосіб: Сьвященики могуть зарядити, щоби брацка каса замовляла їх в більшій скількости (40 примірн. і вище) і ширила їх дальше між вірних. Нарід прийме певно сю прислугу з великим вдоволенєм, та розбере скоро і радо гарні образи. Під сим зглядом зробив я перед роками малий досьвід і можу єго всїм поручити. Їдучи раз на Великдень в одно мале місточко, взяв я з давної торговлї Димета з яких 50 образів, олїйних друків, і показав їх по богослуженю народови. І хоч ціна їх була нерівно висша від теперішних в „Доставі“, люди рвали ся над ними і розібрали їх в одну мить. Так можна би поступити по всїх парохіях. Дїло отже зовсїм легке: і брацка каса нїчого на сїм не потерпить і сповнить єще красну релїґійну місию в народї. Розуміє ся, що в звязи з образами треба замовляти для людий також дешеві рами враз зі склами, бо лиш в такій цїлости зможуть образи надаватись до своєї служби, тай вийдуть певно дешевше, як при окремих закупнах рам. Гадаю, що наше духовеньство і церковні брацтва повинні би радо занятись сим дїлом і ввести вже раз красші образи в наші рускі родини. Сальонові образи коштують після величини, 100×85 центиметрів (здовж і вшир) без рам, 12—25 К, а в рамах доходять на 30—80 К. Чим дорозші рами, тим ширші, красші і величавійші. Дешевші образи мають міри 74/56 цм. 65/43 цм. 52/40 цм. і 43/33 цм. і коштують без рам від 60 с. до 2 К. Ціна дешевших рам зі склом вийде на 3 К і підносить ся відповідно до їх величини і краси на кільканайцять корон.

З Педаґоґічного Товариства. Великі і красні образи до науки істориї в народних школах, уложені народними учителями на підставі шкільних підручників „Школа народна ч. III і IV“ дуже добрі до поглядової науки істориї можна набути в Рускім Товаристві Педаґоґічнім у Львові при вул. Мохнацкого ч. 12.

На тих образах суть представлені в хронольоґічнім порядку всї рускі князї, о яких говорить ся в народних школах. Позаяк виконанє сих образів єсть дуже гарне, тож Виділ Товариства Педаґоґічного має повну надїю, що кождий учитель і кожда Рада шкільна місцева постарають ся о се, щоби ті образи були в кождій рускій школї. Ціна 1 Кор. з почтою 1 К. 20 с. Ті образи можуть бути не лишень гарною окрасою школи, але також і кождої рускої хати.

Від Всвтл. **о. прал. Ісидора Дольницкого,** духовника Семинара, отримуємо до поміщеня:

Вже вийшли дві книжки, разом в оден том оправлені, о Брацтві Введеня Прсв. Богородиці у львівскім семинари і о Чеснотах Пр. Б., написані о. І. Дольницким. Набути можна в Автора **(Львів ул. Коперника ч. 36)** по ціні 10 корон, для питомців 8 корон.

На передї книжки поміщена гарна хромолїтоґрафія Введеня, знята з мозаїки церкви св. Петра в Римі.

В І-ій книжцї знаходить ся вступ про історичність факту Введеня. І-ий розділ говорить про основанє Брацтва в львівскім Семинари, єго статути та відпусти. ІІ-ий роз-

діл говорить про житє Пр. Б. при єрусалимскім храмі. Єї житє при храмі уложене на підставі св. Отців і поділене на три части: вступленє в храм, житє тамже і виступленє. Кожда з тих трех частий заосмотрена моральними науками для членів Брацтва.

В II-ій части — житє в храмі — описано, як Пр. Б. складала обіт дівичої чистоти і як заключила подруже з св. Йосифом. Перша подія дає богато поучень для тих членів Брацтва, що задумують посьвятити ся безженности, підчас коли в другій знайдуть для себе науки ті, що задумують вступити в подруже.

В II-ій книжці описані чесноти Пр. Б., заосмотрені відповідними науками. Кождий знайде ту обильне жерело до проповідий.

В додатку поданий текст грамоти канонічного основання Брацтва Введеня в дівочім інституті С. С. Василиянок і кілька пісень народних в честь Введеня, заосмотрених ірмольоґійними нотами.

Діло заслугує на поручене особливо для членів Брацтва, які суть в Семинари або поза ним. За дозволом Льва XIII. можна належати до Брацтва і по опущеню Семинара та користати з єго відпустів цїле житє.

Діло має 80 аркушів. Печатане в двох колюмнах; по руски і латині. Аркуш друку коштує 80 кор., образки 800 кор., брошуроване 500 кор. Друковано в 1000 примірниках.

З товариства гр. кат. сьвящеників імени св. Андрея. Від Виділу Товариства повідомляє ся, що надзвичайні загальні Збори Тов-а відбудуть ся в середу, дня 9. н. ст. червня с. р. о год. 4. по пол. в духовнім Семинари у Львові. З огляду на се, що Тов-о з причини смерти Голови, резиґнації місто-голови, малого попертя у суспільности і т. д. не розвиває ся морально і потребує цїлковитої реорґанїзації, — просить ся о численну участь. Єсли би в означенім часі приписане статутом число членів не явило ся, другі надзв. загальні Збори відбудуть ся без огляду на число участників о год. 5. того самого дня там-же.

Від Секретаря тов-а дістаємо до поміщеня: На перший поклик прислано около 200 заяв. Пізнійше, коли Впреосв. Ординарияти поручили згодом тов. Всч. духовеньству, наспіло ще кількадесять заяв. З того числа (около 230) платить вкладки 76, прочі не прислали навіть вписового. Доходів досї: 609·18 К., розходів: 202·63 К., остає готівки 406·55 К., що зберігає ся в краєв. кред. Тов. урядників і сьвящен. на книжочці вкладковій ч: 671. Ті дати сьвідчать про соломяний запал наших людий: в першій хвилї велике одушевленє, а відтак велика охлялість. Зрефлектуймо ся!

Видає „Редакцийний Комітет“. — За редакцию відповідає:
о. Онуфрий Волянъский.
З друкарнї Ставропигійскої під упр. М. Рефця.

Ч. 15—16. Львів, 15. червня 1909. Рік VI.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

НИВА

Адреса
редакції і
адмінїстраци
Львів, улиця
Коперніка ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

ЗМІСТ: о. Он. Воляньский: В справі релїґійного осьвідомлюваня нашого сьвященичого жіноцтва. — о. Лука І.: Націоналїзм і патриотизм в сьвітлї катол. і лїбер. сьвітогляду. — о. Йос. Ганкевич. Рік 1809 в рускій Церкві. — о. О. Воляньский: З книжок і журналів. — о. Он. Воляньский: З церковного і противцерковного руху. — Всячина.

В справі релїґійного осьвідомлюваня нашого сьвященичого жіноцтва.

В „Ниві“ була вже бесїда і про вихованє кандидатів духовного стану, і про соціяльну акцию руского духовеньства та про єго суспільне становище. Для заокругленя треба би піднести ще оден важний чинник в нашім духовнім організмі, чинник специфічний нам, рускому духовеньству, іменно наше сьвященичe жіноцтво.

Становище женщини в суспільнім житю — як се доказує історія — велике, а набирає ще більшої ваги тепер, коли, під напором особливших обставин, женщина розширяє і поглубляє своє суспільне значінє. Для справи християнства і Церкви віддала женщина великі заслуги*). Вольтер замітив, що женщина

*) Гл. Он. Воляньский: про жіноче питанє в „Катол. Сходї“ (1905 ст. 5—19, 120—139, 246—252) і „Ниві“ (1906 ст. 81 замітка); Retzbach: Die soziale Frage, Freiburg Br. 1905 (ст. 245—260); Biederlack: Die soziale Frage, Innsbruck, 1904 (ст. 275—290); Willems: Philos. moral. 1908 (ст. 563—7).

своєю працею над християньскою справою, щедро відплатила Церкві за ту печаливість, яку Церков оказала, коли оцінила гідність женщини і піднесла єї з тої низини, на яку зіпхнуло єї поганьство.

Не дивниця, що нині, коли християньский дух уходить з новочасної суспільности — в немалій части і з вини зіпсутої женщини, — очи всіх людий, яким лежить на серцю справа відродженя суспільности, звертають ся на женщину. Християньско-суспільний рух, що змагає до опановання всіх областий публичного житя — штуки, науки, політики, економічної продукциї, школи, преси і т. п., — не може не захопити жіночого рода. В западній Европі збудило ся християньске, католицке жіноцтво, і йдучи за приміром своїх лібералъних та социяльно-демократичних посестер, орґанізує ся (kath.-Frauenbund) на основі християньско-католицкого сьвітогляду*) та видає журнали, присьвячені хр.-кат. жіночому рухови (Die christl. Frau).

У внутрі загально-жіночого руху витворює ся самостійна орґанізация катол. студентів висших шкіл. На вічах католиків мають женщини свої власні секциї, а в загально-катол. орґанізациях — політичних чи фахових — свої власні союзи. Перед в тій роботї веде Німеччина, а слїдом за нею ступає Австрия (Відень), Франция і Італїя. В тих державах женщина стремить до виробленя собі суспільної позициї і вихіснованя тої-ж для християньскої справи.

Ще замітнїйшу подію бачимо в Росиї. Там духовеньство жонате, то-ж і виринула гадка з кругів самого жіноцтва, щоби женщини, навіть ті, що не суть жінками сьвящеників, спомагали душпастирску акцию парохів в інтересї православної Церкви. Для фахового виобразуваня проєктує ся навіть жіночі теольогічні курси.

Перейдім тепер до наших домашних відносин. Наше руске жіноцтво ще не дуже осьвідомлене на точцї т. з. жіночого питаня, бо остаточно й не заходила до тепер пекуча потреба виходити поза традицийні шляхи. Єслиж в послїдних часах показують ся де-не-де проби жіночого руху і жіночої преси, то носять они на собі знамя лібералізму. Се-ж в нас звичайна історія, що всякі нові ідеї бере ся з Западу з т. з. поступового (противцерковного) табору. На тім поли набралисьмо аж за богато досьвіду. То-ж тепер не потребуємо і не повиннісьмо чекати, щоби жіночий рух, який після всякої віроятности в нас,— хотяй би і за 50 лїт скріпить ся,— пішов лібералъними дорогами. Тепер, поки ще той рух слабенький, можна єго опанувати і взяти під знамя хр. кат. сьвітогляду. А маємо до того так знамените средство,

---

*) E. M. Hamann: Frauenbewegung u. Erziehungsfrage в „Literar. Ratgeber für die Katholiken Deutschlands" München (1906 ст. 144—9: 1907 ст. 148—156; 1908 ст. 158—165); Fr. Walter: Frauenbewegung в „Jahrbuch der Zeit u. Kulturgeschichte" I., Freiburg Br., 1908 (ст. 108—114, 129, 135).

якого не має нїякий католицкий нарід на цїлім сьвітї — маємо сьвящениче жіноцтво.

Від вихованя того жіноцтва — чи то домашного чи позадомашного по інститутах — залежить дуже богато. Цїле-ж вихованє і образованє повинно стреміти до того, щоби дївчина навчила ся цїнити і любити свою релїґію, свою Церков над всьо. Оно правда, що сьвященичі доньки отримують релїґійне вихованє, але занадто примітивне, за надто традицийне, за мало сьвідоме. Релїґійне почуванє буде десь укрите в глубинї душі, а за мало виступає на внї; оно більше обчислене для особистого ужитку, а за мало місионарске, за мало апостольске, — скажім по новочасному — за мало аґітаторске.

Таких женщин, що були би обзнакомлені з теольоґічними і церковними квестиями, які інтересують ширші круги — приміром в Нїмеччинї, або і в нас, в Галичинї — ледво чи в нас знайде ся. Таких женщин, що були би привязані так горячо і щиро до Церкви, як приміром до Украіни, що інтересовали би ся справами Церкви, що плакали би єї сльозами, а сьміяли ся єї сьміхом — в нас й не шукати. Наші женщини зі сьвященичих родин — особливо молодша ґенерация — нераз любить переходити до дневного порядку над релїґійними практиками. Участи їх в парохіяльних манїфестациях релїґійного духа — часто не видно.

Нераз — мимо особисто релїґійного настрою сьвященої доньки, видко в неї певне упередженє, певну нехіть до духовного стану. Не можна брати за зле дївчатам, єсли они радше виходять за сьвітских, як за питомців. Беручи річ зі становиска особистої вигоди, не ма що дивувати ся, бо мійске житє має більше притягаючої сили, як сельске, а тим більше, єсли бачить ся і чує ся ріжного рода т. з. противклєрикальні виступи. Але і поза тим дає ся завважати, що женщини з сьвященичих родин не мають того пієтизму до становища сьвященика, яке би належало ся. Оно правда, що поступованє батьків, братів та мужів-сьвящеників не є все того рода, щоби викликувало респект. Але все таки певну частину упередженя до духовного стану в женщин, походячих зі сьвященичих родин, треба пояснити релїґійно слабо розвиненим духом.

В нашім сьвященичім жіноцтві бачимо проте дві слабі сторони: за мало розвинене почутє практичної релїґії і за мале теоретичне осьвідомленє і образованє в релїґійно-церковних справах. А ті обі похибки треба конечно направити. Того домагають ся нашї часи, яким потрібно ясного, суцільного, сформулованого сьвітогляду; внїшних, впадаючих в очи дїл, що потягали би за собою круги людий; рішучого, неустрашимого способу поступованя. Такими лиш средствами може прислужити ся церковній справі кождий, кому на тій справі залежить. Отже і наше духовеньство повинно впливати на виробленє в своїх родинах такого, а не інакшого жіноцтва.

Під тим взглядом лишає ся в нас богато до роботи, яку в першій мірі покликані виконати родичі і вихователї, до яких зачисляємо передовсїм наші С. С. Василиянки, що ведуть дївочі інститути. В тім дусї виховані дївчата можуть віддати неоцїнені прислуги церковній справі, без огляду на то, за кого они вийдуть і чи взагалї вийдуть.

З так вихованих женщин мала би Церков ревних і собі відданих приклонниць в загально-жіночім руху, який певно не мине нашої країни. З так вихованих женщин мала би Церков сильну підойму в ширеню християньско-католицких поглядів в школї. В тім дусї виховані жінки і матери повели би цїлі родини християньскими шляхами. З рядів так вихованого жіноцтва вийшла би не одна писателька, не одна організаторка, яка служила би християньскій справі. З кругів такого жіноцтва виходили би одиниці, що зложили би на жертвеннику свою особистість і віддали би ся цїлком на службу Богу і Церкві, заповняючи жіночі монастирі.

В кождім случаю справа релїгійного осьвідомлюваня нашого жіноцтва взагалї, а сьвященичого в особенности, є того рода, що легковажити єї не вільно. На тій точцї в нас застій, великий застій. Реформуємо всьо, осьвідомлюємо всьо, стремимо до поступу усюди. Але не забуваймо, що з обовязку і з пересьвідченя маємо вишукувати всї ті средства, які хосенні для справи нашої Церкви, нашого сьвітогляду. А сьвященичe жіноцтво в тій справі перворядне средство!

Ми подали основну гадку. Тепер черга на людий доброї волї виступати на шпальтах нашої часописи з подрібними проєктами.

о. О. Воляньский.

О. Лука І.

Націоналїзм і патріотизм в сьвітлї католицкого а лїберального сьвітогляду.

(Присьвята Їх Ексц. Митрополитови).

(Конець.)

VII. Церков а вітчина.

Отже з тої науки ясно бачимо, що поставити антаґонїзм між любовю Церкви а любовю вітчини є то само, що поставити антаґонїзм між двома заповідями Божими, послїдовно поставити Бога в противорічію до себе самого. Бо і щож є Церков? Є то царство Боже, основане на земли через Ісуса Христа (Мѳ. 12, 28), є родина Божих дїтей, відкуплених Ісусом Христом, який є їх головою і житєм. Церков є сам Ісус Христос, живучий і дїлаючий в своїм Намістнику і ієрархії церковній, проте, випоминаючи Савлови, що переслїдував Церков, сказав: „Савле, Савле, что мя гонеши?“ (Дѣян 9). Любити отже Церков католицку є то само, що любити Ісуса Христа, що любити Бога; проте любов Церкви катол. є включена в заповіди любови Бога. — А щож є вітчина? Ми вже бачили висше. Матеріяльно є тота земля, що почула перший наш плач, на яку упали перші наші слези, де ми жили перші хвилї житя, де ми дістали першу опіку тїлесну і духовну, любов, поживу — де сонце, небо, вселенна вперве явилась нашим очам. Чувство любови інстинктово вяже нас з тою землею більше як з іншою. А беручи знов формально — скажемо, що вітчина є та часть роду людского, що є з нами тїснїйше злучена задля спільности племени, побуту, язика, звичаїв, справ — є се мовби розширена наша власна рідня, сїмя. І проте то чувство любови є також розумом приказане і згідне з нашою людскою природою. Проте та любов вітчини є нам також Богом приказана в заповіди любови ближнього. Якжеж отже може бути контраст між тими обома любовями: Бога і ближнього, если обі они є вложені одним Богом?

Церков є наша мати і вітчина є також мати. Церков породила нас до житя надприродною ласкою, дала достоїньство дїтей Божих, дала право до царства небесного, кріпить нас своїми тайнами, веде своєю наукою, спомагає молитвою. Чимсь подібним є в порядку природнім вітчина. Она, о скілько включає наших родичів, рідню, кревних, учителїв, приятелїв — дала нам житє дочасне, тїлесне, виховала нас фізично і духовно, захороняє в уживаню наших прав, дбає про наше щасте дочасне — а так служить яко середник до щастя вічного. Обі отже є матері — одна надприродна, друга природна, проте заповідь

IV „Шануй вітця і матір“ відносить ся так до Церкви як і до вітчини. Проте ті дві любови є нероздільні між собою, одна не може бути без другої. Любити будемо Церков і Бога, єсли заховаємо Єго заповіди: „а҆́ще лю́бите мѧ̀, за́повїди моѧ̀ соблюди́те“ (Іо. 14, 15) каже Син Божий, а власне між тими заповідями є також і любов вітчини — отже без захованя тої ззповіди нема і любови Церкви і любови Бога. Церков веде нас до неба власне через захованє наших обовязків. — І навряд, без любови Церкви — не можлива є любов вітчини, бо не можна любити правдиво вітчини, не бажаючи єї того, що є найбільшим єї добром т. є. приналежність до Церкви католицкої. Отже любов вітчини і любов Церкви не лиш не суть собі противні, але зі собою тісно злучені, творячи нероздільну синтезу.

VIII. Віднощенє любови Церкви до любови вітчини.

Чомуж однак лїберали роздїляють ті дві любови і кладуть одну против другої, кажучи, що, хто любить Церков, тим самим не може любити вітчини? Причина є ясна, бо они висше ставлять вітчину від Церкви, творять з вітчини свого божка, якому требе все в жертву принести — проте перевертають лад любови. Бо любов Церкви і вітчини, хоть тїсно зі собою злучена, є однак після певного степеня і ладу, так що одна є висша чим друга. Се річ природна і конечна. Бо любов кожда пливе як з жерела від любови найвисшого добра т. є. від любови Бога. А є основа фільозофії, що то все, що походить від якогось начала, принципу, має „більше“ і „менше“, „перше“ і „опісля“, що власне творить підпорядкованє. Ось як гарно се поясняє св. Тома: „Prius et posterius dicitur secundum relationem ad aliquod principium. Ordo autem includit in se aliquem modum prioris et posterioris. Unde, ubi est principium, est etiam ordo Probatur minor. Quia dilectio caritatis tendit in Deum, sicut in principium beatitudinis, in cuius comunicatione amicitia caritatis fundatur. Et ideo in his, quae ex caritate diliguntur, oportet, ut sit aliquis ordo secundum relationem ad primum principium huius dilectionis, quod principium est Deus“. (II. 2. q. 26. art. 1). Себ то сказавши просто, більше треба любити то, що є більше добро в собі і для нас, а таким є Бог і Церков, як то, що є меншим добром а таким є вітчина. Сеж прецїнь річ ясна і природна, що степень любови залежить від двох річий: від доброти предмету любленого (більшої або меншої) і від злуки більшої або меншої того предмету зі мною. Проте добро, яке є висше і проте близше Бога, заслугує на більшу любов, як друге, що не має тої досконалости. Так само добро близше нам і тїснїйше з нами злучене потягає до себе більше нашу любов, як друге добро не так нам близьке. Але послухаймо, як просто і ясно та розумно учить того той сам св. Тома: „Gradus dilectionis ex duobus pensari potest. Primo ex parte obiecti; et secundum hoc illud est magis dili-

gendum, quod habet rationem majoris boni, et quod est Deo similius. Alio modo ex parte ipsius diligentis; et sic magis diligatur, quod est coniunctius". З обох тих причин — кождому є ясно, що висшою є любов Бога і Церкви — як вітчина. Одна має за предмет добро абсолютне, незмінне жерело всїх дібр, яке є зі мною так тїсно злучене, що дає менї природу висшу, майже Божу і робить мене чимсь незрівнано достойним т. є. дитиною Божою — а любов вітчини є порядку природного, тїлесного, кінчить ся з тим житєм дочасним. Церков є так люба Обручниця Ісуса Христа, що єї купив собі цїною крови своєї пресьвятої і свого Божого житя, як гарно каже св. Павло: „Хрⷭ҇то́съ возлюби̑ це́рковъ и҆ себѐ предадѐ за ню̀: Да ѡ҆свѧ́тить ю̑, ѡ҆чи́стивъ ба́нею во́дною, Да предста́витъ ю̑ сѐбѣ сла́внꙋ це́рковь, не и҆мꙋщꙋ скве́рны, и҆́ли поро́ка, но да бꙋ́детъ ст҃а̀ и҆ непоро̑чна". (Ефез. 5. 25).

Чи то само можна сказати о якій вітчинї? Проте любов до Церкви має ся до любови вітчини так, як любов Бога до любови ближнього. Но а вже дїти маленькі знають з катехізму, котра любов є висша. — Се лиш, беручи саму в собі, Церков. Єсли опісля глянемо на добра, які з неї пливуть для нас, то побачим, що на земли не можемо по Бозї нїкого більше любити як єї. Она нас прецїнь веде від колиски до гробу. Она нас сейчас несе до купіли св. Хрещеня, де дає нам одяг білий ласки і царску одежу дитини Божої, з якою може душа явити ся на царскім пирі, она нас поставляє на воїнів Христових в Тайнї Миропомазаня і дає нам збрую і меч і шелом і панцир на бій Божий т. є. дари Духа св.; Церков поручає нашим родичам дбати о нас, любити нас, кормити. —

Она веде нас до школи, учить любити Бога і ближнього, вказує на наше призначенє постійне, каже про Ісуса, про всю віру і мораль. Она, єсли упадемо в неволю сатани, єднає нас з Богом в Тайнї Покаяня, кріпить до нової борби в Тайнї Евхаристиї, она нас учить і веде серед бурливих филь житя, серед пітьми і ворожнечі сьвіта своєю наукою — она нас потїшає в смутку, ободряє в розпуцї, отерає слези в кривдах, она нам все благословить і осьвячує. — Церков веде нас цїле житє, як любляча мати дитину єдину — она нас не покине в постійній борбі — прийде до смертельної постелї, хоть би і як тяжка і заразлива була наша слабість, молить ся з нами, кріпить силою Духа св. в тайнї Єлеопомазаня, отерає зимний піт — і коли ми вже упокоїлись, то каже з пошаною ховати наше тїло, бо оно було мешканєм Св. Духа, она єго кадить, веде з почестію до гробу, кропить сьвяченою водою, плаче над нами, поминає добрим словом, записує наші заслуги. А навіть за гріб сягає єї любов. Она так є могутна і люба для свого Обручника Ісуса, що дістане від Него ключі до того криміналу, де душе ще мусить очистити свої жалї, заким увійде на вічне весїлє, на яке нїчого нечистого не може увійти. Она, св. Церков, любляча мати, йде і там, жертвує Божій справедливости безконечні заслу-

ги Ісуса Христа, приносить св. відпусти, платить наші довги і не спічне доки нас не віддасть в Сотворителя руцї, з яких ми вийшли. Якаж мати, яка вітчина може рівнати ся з тою св. Матерію, що є якби самим Божим милосердієм і любовю, працює для нашого добра дочасного і вічного. Вітчина дбає лиш о добро наше дочасне, о тїло і при гробі кидає нас. Се є погляд християньский, витягнений яко послїдне заключенє зі св. віри. Проте ясно, що вітчина у відношеню до Церкви стоїть як дочасне до вічного, тїлесне до духовного, природне до надприродного, земля до неба, сотворінє до Сотворителя, добро зглядне до безглядного. Товариства мають ся до себе як цїли, каже право римске і канонїче: „Societates sunt ut fines". Проте титул до любови вітчини є низший як до любови Церкви. Певно — „quod est per essentiam suam relatum posterius est absoluto" мудро каже св. Тома (I. 2. q. 16. a. 4).

Так само ясно виходить то заключенє, єсли глянемо на другу причину первеньства любови т. є. на злуку, з'єдиненє добра з нами. З вітчиною ми є злучені нациєю що до тїла, що до нашого житя дочасного, — з Церквою, що до душі, до нашого житя вічного, надприродного. —

Злука з вітчиною мірить ся часом, злука з Церквою вічностію, бо обі Церкви, воінствуюча і прославлена, се лиш дві провінциї одного Царя Ісуса Христа. А прецїнь кождому, що має розум і крихту любови для себе, цїннїйша повинна бути душа як тїло, вічність як дочасність, небо як земля. Бо і справдї любов і злука наша з Церквою нїчим не ріжнить ся від злуки з Богом, бо Церков то Ісус, жиючий дальше в своїх чненах, дїлаючий для нас, продовжаючий дїло відкупленя і спасеня по цїлій земли і по всї часи до кіньця сьвіта. Проте злука з Церквою є найбільша, послїдовно Церков заслугує на найбільшу любов. Ще раз повторяємо і маркуємо, що любов Церкви слушно не ріжнить ся від любови Бога — а любов вітчини розтягаєсь і обіймає любов ближнього а найбільше любов сина до родичів, яка певно є низша від любови Бога, після воплощеної Мудрости Божої: „И҆́же лю́бить ѻ҆тца́, и҆́ли ма́терь па́че менѐ, нѣ́сть мене́ досто́инъ, и҆́же лю́бить сы́на, и҆́ли дщерь па́че менѐ, нѣ́сть менѐ досто́инъ". (Мѳ. 10, 37).

IX. Лїберали про націоналїзм і вітчину.

А що на то панове лїберали? Они такого порядку любови, о якім була визше бесїда — й нехотять чути. Се дїє ся тому, що они відкидають християньску віру, науку св. Евангелія. Для них Церков — се найбільший ворог поступу, се тиран, деспот, що заковує совість, свободу, поступ, розвій. У них ті заключеня, так ясні і правдиві та згідні з людскою природою, є більше як клерикалїзмом, хиба найкрайнїйшим ультрамонтанїзмом, або ще щось гірше.

У них народ, вітчина, суспільне добро се найвисше, безглядне добро, понад яке вищого нїчого нема. На жертвенник тій богини треба принести всьо — не тілько тїло, душу, маєток, честь, — але навіть віру, своє щастє вічне — а навіть Церков і Бога, які повинні служити вітчинї, і то о стілько лиш они суть добрі і можна їх терпіти до часу.

Отже вітчина у лїбералів — то є Бог А та наука не є їх власність — се пожичені лахи від поганьских Римлян. У них Roma була більша як всї божки, Jupiter і Venus і Apollo — які всї мали тій Rom'і служити, єї помагати в заборах. Що було для добра вітчини — то все було дозволене, всї закони можна було подоптати, всї обовязки зломити. Користне вітчинї було рівноважне зі справедливим, сьвятим. І дивна річ, та пристрасть не порядочної любови до вітчини була так стара, як сьвіт, а так могутна і сильна, що поглинула в свою неволю навіть такого ґенїя і князя фільозофів, яким був Арістотель. Весь майже єго систем зістав принятий без поправки середновічними схоластиками зі св. Томою і новочасними нео-схоластиками з кардин. Mércier з Lovanium — а преціньтой ґенїй, здаєсь во всїм непорочний, таки в своїх новинках сплямив ся такою плямою, що годї навіть глянути на ту науку і слухати єї.

У Арістотеля відношенє горожан до вітчини — то таке саме, як відношенє кіз, овець, безрог до їх властителя. І як він про се говорить — то от послухаймо його власних слів, хоч пише в латиньскім переводї (Politicorum liber 7.): „Si igitur legum latoris partes sunt, ut alendorum optima corpora generentur, ab initio providere nimirum prima cura de matrimonio est adhibenda, quando et quales in maritalem consuetudinem convenire debent". Себ то по нашому: „Ви панове, Перікле, архонти і прочі законодавцї, тямте, як маєте подбати о добро народа, о здорових горожан, щоб було чим похвалитись і оборонитись від ворога"! — Отже кладе людий на рівнї з худобою, супружество з тїленєм ся, а любови, особистої свободи — дасть Бог! Для того бога-вітчини принести в жертву навіть свою волю і любов супружу. „Bonum commune praevalet bono privato".

І здаєсь, годіб щось страшнїйшого видумати. А преціньгляньмо як недостача обявленя, як пристрасть веде чоловіка в безодню упідленя і неморальности. Ось другий закон грецкого мудрця: „Abolendis autem alendisque foetibus esto lex: ut nihil alatur manum et debile. Definitum esse opportet procreandorum liberorum numerum. Quod si quibus fuerit aliquid praeterea genitum, abortivum facere convenit, antequam sensus et vita foetui accesserit". (Ibid. Politicorum lib. 7).

Себ то на нашу бесїду: А закон, що до зігнаня плоду — а що до кормленя має бути такий: Засада основна має бути; щоби нїчого не держати і не ховати, що є недоладне (калїки) або слабосильне. Повинно ся в державі з гори ухвалити (як в нас буджет) число потрібних нових дїтий. А если десь уродить ся

понад то число установлене, то заким плід явить ся на сьвіт, треба єго зігнати в лоні матери — розумієсь, щоби не був балястом для вітчини"!

Ось такий Мольох був у поган — вітчина, таким вона є і у наших лїбералів — то та сама школа. І если можна ще звинити поганина Аристотеля, що небачив сьвітла Христової науки — то як можна звиняти наших хрещених поган? Правда, они ще не змогли приписати таких законів, бо за короткі руки — але деж іноді ведуть їх змаганя до підкопаня сьвятости супружества християньского, та радість з раю француского?! Хочемо однак бути справедливі в осудї — мовляв той: cuique-scum — і замічаємо, що є маленька ріжниця в поглядах поган а наших лїбералів. Именно для поган вітчина була рівноважним словом з головним городом. Римлянин не звав своєї вітчини Italia — але Roma, Грек не звав своєї Ἑλλάς — але Ἀθῆναι. Противно панове лїберали під вітчиною не розуміють лиш одного міста Львів — Київ — але усю Україну від Сяна по Волгу від моря Чорного по Балтійске. —

Винявши ту малу ріжницю, наші лїберали годять ся цїлком з давними поганами. Бо і они дають вітчинї цїну добра абсолютного, найвисшого (не узнаючи Бога — ставлять свого божка на те місце), перед яким никне всяке право, мораль, свобода, обовязок. В честь того божка (перше звав ся Зевесом, Перуном, а тепер „вітчиною" „народом") треба принести в жертву свою віру, релїґію, вічне щасте, Бога, Церков, родину, сьвятість супружества — все, хочби було і як сьвяте та дороге людскому серцю.

Вітчина у лїбералів має бути свобідна, але в їх розуміню. Отже не так як ми, християни, під евободою розуміємо головно свободу від гріха, пристрастий, діявола, — але у них свобода то вжеж апостазія від Христа, дезертирство від віри християньскої (яку зовуть забобоном), знищене цїлковите впливу Церкви, ієрархії, а особливо Папи Римского.)

Люба вітчина мусить бути цивілїзована. Ах, цивілїзация — то верх ідеалів людства! Однак і цивілїзация лїбералів не є та, яку ми розуміємо, яку принесла Церков і Христос диким народам, де Апостоли і черцї учили орати, сїяти, молити ся одному Богу, любити брата як себе, шанувати чужу власність, не убивати невинного.

Нї, у лїбералів цивілїзация — то головно — атеїзм в науцї. Най собі хлопець буде і дуже тупий і ще лиш в низших клясах, як він вже сказав: „нема Бога" — то він розумний, розвинесь, уцивілїзуєсь поволи. Цивілїзация то дальше у них значить вільна любов у моральности а по нашому булоб проституция і неморальність з правом горожаньства. Отже передовсїм завести лад: ordo est anima rerum. Забрати всї добра церковні, монастирскі (o felix Франция! колиж то і в наше віконце засїяє то „свободи" сонце!!) з церков зробити бібліотеки атеістичні, неморальні, салї Сїчий. Управа дуже строга — їх

прикази суть непомильні, воля сьвята — опір карає ся ґільотиною. Бранка загальна, податки високі, бо ґосподарство кожде на початку тяжке — а треба преціньь поставити памятники для мучеників за волю...

Загальна заборона культу християньского, хрещеня дїтий (таж то очевидно силуване!), в школах наука без Бога (а радше против Бога) без душі, без вічности, без надгороди, без кари. Університети се осередки богохульств, театри се кльоаки розпусти, журналїстика се упатентоване згіршенє. Всї народи свобідні, вольні!

Одинокий ворог ще лишив ся — то останки християньства, се Церков, се клєрикали!!

О, тепер вже можна скинути маску і рукавички і без обиняків сказати: „заберайтесь проч — ви нам непотрібні". Der Mohr hat seinen Dienst gethan, Der Mohr kann gehen. Супружества цивільні на кілька лїт, скасоване сьвят церковних, заведенє національних. Строга заборона (під карою смерти) відправленя Служби Божої, удїленя св. Тайн, відправлювання похоронів, процесий. Так, таж то свобода вже — не середновічна паньщина!

X. Зіставленє обох поглядів.

Ось таку то вітчину хотять завести лїберали. Правда, они сего ещe не говорять отверто, бо ещe за вчасно, але се суть їх мрії, сни, і задушевні бажаня, які видимо з їх основ, засад і поступованя. Головна цїха вітчини лїбералів є, що мусить бути без Бога, Христа, іерархії, бо она сама має заняти Їх хісце. А щоби до сего дійти, мусить уступити передовсїм Церков зі своїм культом. Все мусить упасти під ноги їх поступу: всяка мораль, всї закони Божі і людскі, вічні і дочасні, а одинокий найсьвятїйший і неомильний закон — се воля проводирів народа; а хто би їм противив ся і сего не хотїв, се зрадник народа, підлий ренеґат, Ефіяльт.

А якаж є вітчина християн? Така, якої єї Пан Біг хоче, яку Ісус Христос основав, яку бачим в краях католицких, в якій є введені в житє основи віри і морали християньскої. Звідси ясно слїдує, що лїберали далекими є від любови вітчини власне задля своїх нехристияньских і нелюдских засад. Бож любити—значить бажати добра, а ненавидїти і бути ворогом значить хотїти комусь зле. А якеж зло може бути більше як руїна християньскої морали і віри — а поворот до поганьства і панованя сатани? Того власне хотять лїберали і радикали.

Проте їх треба конче уважати за найбільших ворогів вітчини і народа. Але скаже хтось: преціньь они дбають о добра дочасні вітчини, о права. Мимо того однак они суть ворогами і то ще більше небезпечними, бо укритими під шкіру приятелїв, бо хотьби придбали добра дочасні і як много, то видирають добра найбільші і найдорожші кождому серцю т. є. волю, сво-

боду, віру, Бога, небо. Така є наука Евангелія. Лучше каже Ісус, воплощена премудрість Божа, дійти до неба бідному і слїпому, як упасти в пекло богатому і видющому. „А҆́ще ли рꙋка̀ твоѧ̀, и҆лѝ нога̀ твоѧ̀ соблажнѧ́етъ тѧ́ — ѿсѣцы̀ ю̀ и҆ ве́рзи ѿ себѐ, добрѣ́йше тѝ є҆́сть внитѝ въ живо́тъ хро́мꙋ и҆лѝ безъ рꙋкѝ, не́же двѣ̀ рꙋцѣ, и҆ двѣ̀ но́зѣ и҆мꙋ̀щꙋ, вве́рженꙋ бы́ти въ ѻ҆́гнь вѣ́чный. И҆ а҆́ще ѻ҆́ко твоѐ соблажнѧ́етъ тѧ, и҆змѝ є҆, и҆ве́рзи ѿ себѐ: добрѣ́йше тѝ є҆́сть со є҆ди́нѣмъ ѻ҆́комъ въ живо̀тъ внитѝ, не́же двѣ̀ ѡцѣ и҆мꙋ̀щꙋ вве́рженꙋ бы́ти въ гее́ннꙋ ѡгненнꙋю“. (Мѳ. 18, 8).

Значінє є таке, що для спасеня душі, що є одинокою справою необхідно конечною, треба позбути ся всїх річий, хоть би були так дорогі, як рука і око, єсли они малиб бути причиною вічної погибели. Ще сильнїйше говорить Спаситеяь сьвіта в другім місци: „Ка́ѧ бо по́льза человѣ́кꙋ, а҆́ще мі́ръ вѐсь прїѡбрѧ́щетъ, дꙋ́шꙋ же свою̀ ѻ҆тщети́тъ: и҆лѝ что̀ да́сть человѣ́къ и҆змѣ́нꙋ за дꙋ̀шꙋ свою̀ (Мѳ. 16, 26).

В день суду нїчо не поможуть скарби сьвіта, з яких буде купа попілу — і хоть є річ неможлива, щоби хтось посїв весь сьвіт, то навіть тодї то єму нїчо не помоглоб, єслиб стратив житє вічне щасливе, бо всьо земске є дочасне — а душа вічна, приємність є дочасна, коротка — а мука вічна. —

Ясна отже річ, що жадне добро дочасне не може винагородити добра вічного, тїлесне душевного. Проте хотьби навіть „клєрикали“ т. є. християни і не дуже дбали о добра дочасні вітчини — однак понеже дбають о добра душевні і вічні — суть правдивими патріотами і добродїями, бо они дбають о головні добра, перворядні, вічні, але навіть і що до дібр дочасних лїберали є вороги вітчини, бо доходять до тих дібр звичайно дорогою нечесною, гріхів, кривд, несправедливостий, за які опісля Пан Біг карає навіть карами дочасними весь народ, як каже Дух св. (в притч. 14, 34) „Пра́вда возвыща́етъ ꙗ҆зы́къ ѹ҆мала́ютъ же племена̀ грѣсѝ“. Гріхи, насильства, розбої, кривди скорше чи пізнїйше ведуть нацию в погибель і нужду. Причина є ясна, бо Божа справедливість не може лишити непокореної жадної вини — а нация, яко нация жиє лиш на земли, проте і на земли мусить бути покорена. Противно, християни дбаючи о справедливість і побожність стягають на вітчину також боже благословеньство в річах дочасних, як обіцяв сам Ісус Христос „и҆щи́те же пре́жде ца́рствїѧ Бж҃їѧ и҆ правды̀ є҆гѡ, и҆ сїѧ всѧ̀ (т. є. щастє дочасне, маєтки) прило́жатсѧ́ ва́мъ“ (Мѳ. 6, 33).

На конець зберім все в маленький епільоґ.

Любов Церкви і любов вітчини не лиш себе не виключають, але себе взаїмно включають, бо сама Церков приказує любити вітчину — а знова правдива любов вітчини домагає ся на першім місци, щоби ми бажали єї найвисшого добра т. є щоби она була вірною донею св. Церкви католицкої. Любов Церкви є тотожна з любовію Бога, бо Церков є тїло містичне Ісуса Христа, який є Єї головою. Любов вітчини є розтягненєм лю-

бови ближнього і родичів — звідси она є підпорядкована під першу. Контраст, який кладуть лїберали між любовю вітчини а любовю Церкви, походить з ложного понятя вітчини, уявляючи єї собі яко (витвір своєї уяви) товариство віддїльне від Бога, висше від Бога, що отже постійна ціль чоловіка у них є лиш щасте дочасне. Така вітчина гідна є обридженя і ненависти любови, така любов є грішна і богохульна. Одні добрі християни правдиво люблять свою вітчину: серцем, душею і дїлом. Причина ясна, бо бажають єї найбільших дібр т. є посїданя правдивої релїґії і приналежности до правдивої Церкви Христової. А навіть о дочасні добра вітчини дбають християни більше, все однак лиш на законній дорозї, тямлячи, що нїколи ціль не осьвячує средств. Противно лїберали, поповнивши нелад в понятю вітчини, пхають єї дорогою безбожности і гріхів та так працюють над єї руїною дочасною і вічною —

В Римі — в празник Вознесеня Г. Н. Ісуса Христа

„егоже царствію не будеть конца".

Рік 1809 в рускій Церкві.

Дивний був 1809 рік, повний ріжних несподїванок. Австрия виповіла війну Наполєонови I. і єго союзникам, як князеви варшавскому. Княжество варшавске, утворене Наполєоном трактатом в Тильжи 1807, складало ся з деяких польских областий, що належали до короля пруского. Князем варшавским був король саский. Наполєон казав удержувати єго коштом княжество і військо польске і оден 30-тисячний корпус француский, через що положенє фінансове княжества винищеного війною було дуже кепске.

В р. 1809 архикнязї Кароль і Іван вирушили з арміями против Наполєона, а архикнязь Фердинанд d' Este против князя варшавского і заняв був Варшаву. Всюди обходив ся дуже лагідно і прихильно з мешканцями князївства варшавского. Довідавшись однак про неудачі Австриї в війнї з Наполєоном, вертає до западної Галичини, а рівночасно війска варшавскі забирають Люблин, Замость — належачі від III. подїлу Польщі до Австриї, — а вкінци Ярослав, Жовкву і Львів. Князь Понятовский і другі ґенерали польскі забирають часть Галичини не для князївства варшавского лиш для Наполєона, але установляють

польский ряд центральний в Галичинї і то під французским прапором державним.

В цїлій Галичинї вибухло велике повстанє против Австриї, коли Поляки видїли, що Наполєонови щастить ся і польскі єго війска заняли Львів під ґен. Рожнєцким 28/5. 1809, який заквартирував ся до резиденциї руск. митрополита, призначеної попередно на кватиру для архикнязя Фердинанда.

На Подїлю на степі коло Винявки (котру Австрия потім назвала Хмелївкою) побили повстанцї австрійске війско. Митрополита Ангеловича, що тодї адмінїстрував також перемиску диецезию, і офіцияла Мих. Гарасевича переслїдують у Львові польскі уряди військові і цивільні. Они забирають збіже, товар і прч. з дібр столових митрополита. Військові і цивільні уряди польскі накладають митрополитови і декотрим деканам і парохам: 1) щоби присягу складали лиш для Наполєона, 2) щоби в богослуженях місто цїс. Франца поминали Наполєона. Рівнож навмисно розпущено ложну вість, будьто би рускі сьвященики переховували оружиє для Австриї і Росиї і будьто би они після тайного наказу митрополита бунтовали нарід против польского уряду. Палату митрополита і катедру зревідовано і обсаджено військом. Митроп. Ангелович і офіц. Гарасевич утїкають на Угорщину, однак в Скільщинї відкривають їх і відставляють до Стрия перед польскі уряди. Руских деканів, Григ. Ганкевича з Теребовлї і Ілию Товарницкого з Манастириск, поривають повстанцї і транспортують до Люблина перед суд воєнний. Скалатский декан Иосиф Микульский (antique educationis, хоч губернїя зарядила була вперед, що деканом може бути сьвященик studii latini а не stud. rutheni) видає куренду до духовеньства (по польски!), щоби Наполєона вспоминати при богослуженях місто цїс. Фердинанда I.

Небавом змінює ся всьо в Галичинї. Під Залїщиками побито повстанцїв австр. військом з Черновець. Австр. ген. Єґерман обсаджує і відбирає Львів (21/6 1809). Митр. Ангеловича і офіц. Гарасевича випускають зі Стрия і они вертають до Львова. Деканів Ганкевича і Товарницкого увільняють в Люблинї. Войска росийскі відтак обсаджують справдї майже цїлу Галичину, особенно Поділє, Львів, Замость, Люблин, а навіть і Краків, але мало що не побили ся з своїми союзниками — Поляками. Цар Александер I. був в р. 1809 офіцияльним союзником Наполєона і князя варшавского, однак з другої сторони був в тайнім порозуміню з Австриєю і длятого війска рос. не били ся з австрийскими. Звичайно рос. війска обсаджували тоді якусь місцевість, як австр. уряди вже забрали ся. Вожд росийский, Галїцин, сам прихильник Австриї, мав специяльне порученє від царя Александра поводити ся неутрально, але на користь Австриї. Як Львів заняли 1809 р. рос. війска, то австр. уступили, але за те лишили ся австр. уряди. На кошт австр. держави стояли у Львові рос. війска і уступили аж в грудни 1809, коли то 17. жовтня 1809 року, заключено в Шенбрунї трактат.

В тім трактаті Краків і тзв. нова західна Галичина і циркул Замойский перейшов до кн. варшавского. Ціла холмска руска епархія і мала частина перемискої — лежача в замойскім циркулї — в р. 1809 перейшла до князївства варшавского, а 1815 до конґресового царства польского злученого з Росиєю.

Трактатом в Шенбрунї 1809 переходить циркул тернопільский і чортківский під пановане Росиї яко „край тернопільский". Росия мала дістати 400 тисяч людности, а в ціли осягненя того мусїла дістати не тілько область межи Збручем і Стрипою, але також деякі місцевости на правім березї Стрипи. Докладно описує ті події Лєщиньский в книжцї „Rządy rosyjskie w kraju Tarnopolskim". Коли ґенерал рос. Ґалїцин відбирав край тернопільский" для Росиї, умер нагло в Тернополи, а ґубернатором того краю призначено сенатора de Theyls. Попередно був він урядником в Білімстоцї, де король пруский Фридрих Вільгельм III. установив для рус. католиків супрасльску епархію, яка по трактатї в Тильжи (1807) перейшла під Росию і зістала прилучена до епархії берестейскої. Ґубернатор de Theyls мешкав в Тернополи.

„Край тернопільский" належав канонїчно до львівскої архіепархії, а митр. Ангелович зарядив 21/5, 1810 в посланю, що парох і декан Теребовлї, Григ. Ганкевич, зістав іменований поч. львівским крилошанином і делеґатом митрополита на „край тернопільский". На жаданє росийского ряду додано делеґатови уряд духовний в Тернополи. Як оповідає д-р Пелеш (Geschichte der Union II. 798), удавав ся до сенатора Theylsa правосл. епископ Йоанникий, щоби в „краю тернопільскім" запровадити православіє, но на то сенатор не пристав. Ряд рос. і сенатор немали з початку нїчо против того, що „край тернопільский" належить до львівского митрополита в Австриї. Коли латиньским митрополитом в Росиї став Сєсченчевіч — злий дух катол. Церкви, особливо рускої — тодї росийске правительство прилучило „тернопільский край" до луцкої дієцезиї в р. 1811, де був епископом Григорий Кохановіч „митрополит уницких церквей в Росиї". Ангеловичеви забрано незаконно частину єго дієцезиї.

З порученя митр. Кохановича управляв Тернополем офіциял Корсак, архімандрит з Жидичина, а по єго смерти луцкий крил. Бучиньский. Консисторию терноп. знесено. Митр. Кохановіч мусїв яко предсїдатель (II. секциї) гр. кат. церковної колеґиї дуже часто перебувати в Петербурзї, через те мало міг занимати ся луцкою епархією і злученим з нею краєм тернопільским. Митроп. Кохановіч висьвятив 1810—1814 много сьвящеників для тернопільского краю, однак більшість межи ними була мало або зовсїм необразована так, що в шематизмі львівскім на 1838 рік знаходимо такі дати: В циркулах (округах) чортківскім і тернопільскім було 1838 року сьвящеників: 1) studii latini 114, 2) studii rutheni (задержаного у Львові до 1805 року) 10, 3) antiquae educationis з часів перед Росиєю 18, 4) antiquae

educationis з часів росийских 62. Тих послїдних звали у нас „Луцаками“.

В роцї 1814 умирає митр. Кохановичі митр. Ангелович, а адмінїстрацию львівскої епархії обіймає офіциял Михаїл барон de Neustern Гарасевич яко вікарий капітульний. Луцка епархія і митрополїя „уницких церквей в Росиї“ була довший час необсаджена, бо цар Александер I. був занятий війною против Наполєона і віденьским конґресом.

На підставі ухвали конґресу віденьского 1815 р. вертає „край тернопільский“ до Австриї, а через те до своєї властивої звязи канонїчної з архіепархією львівскою. Після розпорядженя ґубернїяльного з 2/2. 1816 ч. 3479 в зверненій Австриї области тернопільскій урядовав до кінця марта 1816 комісар в Тернополи (Tarnopoler Landeskomissariat), а від 1. цьвітня 1816 уряди циркулярні (Kreisamt): тернопільский в Тернополи і чортківский в Залїщиках. Цїсар Франц I. іменував в Парижи дипльоном з дня 17/8. 1815 митрополитом Мих. Левицкого, епископа перемиского, котрого в Римі 8/3. 1816 затверджено. Уряд циркул. Чортківский в р. 1818 доніс таке до митр. Левицкого: Dieser Kreis war unter der russischen Regierung in allen Zweigen der inneren Verwaltung und der Cultur vernachlässigt.

Небавом буде 100 лїт, як наше Поділє прийшло під пановане Росиї.

УВАГА 1.

Велика і дуже цїнна бібліотека з архівом, у Вікнї — власність п. Федоровича члена палати вельмож австр. думи — має много дуже важ. книг і записок дотичного року 1809, походячих з Відня, Парижа, Варшави, Петербурга і т. д.

УВАГА 2.

На Поділю удержує ся дотепер неузасаднена гадка, що документи на користь руских ерекций (за опал, пасовиска і другі сервітути) і громад забрано в р. р. 1810—1814 до Каменця Под. і там наумисно запропащено.

о. Йосиф Ганкевич.

о. Он. Воляньский.

З книжок і журналів.

Biblische Zeitfragen gemeinverständlich erörtert. Ein Broschürenzyklus.

Від коли Делїтш виступив з своїми викладами про відношенє біблії до вавилоньскої культури і непевні висліди науки подав за певні, зайшла потреба інформованя ширших мас про біблїйні теми. По катол. сторонї повстало в тій цїли згадане видавництво.

В 1. випуску 1. серії (I. Nikel: Alte u. neue Angriffe auf d. Alte Testament — Ein Rückblick u. Ausblick — Münster 1908. 47 ст. 72 сот.) обговорені лїберальні напасти на Старий Завіт, поданий предмет і метод борби, і вияснює ся дві важні квестиї: про надприродне вихованє жидівского народа і інспірацию св. Письма.

В 2. випуску (der Ursprung des alttestament. Gottesglaubens, 43 ст. 60 сот.) доказує ся, що біблїйний монотеїзм є особлившою появою в історії релїґії і що его не можна випровадити анї з наклону семітскої раси анї з законів природного розвою.

Ad. Deissmann Licht vom Osten — **Das Neue Testament** u. die neuentdeckten Denkmäler der hellenistisch-römischen Welt, Tübingen, 1908, X + 364 ст. 15 марок.

На підставі відкритих текстів на камени, метали, воску, папірусї, глинї з периоду Александра В. до Константина В. доказує автор, що т. з. традиционална біблїйна школа має рацию в поглядах на повстанє новозавітних книг і на історию первісного християнства.

Biblische Volksbücher ausgewählte Texte des A. Testaments übersetzt u. erklärt, Fulda. Видавництво має на цїли подавати образованим людям вибір найгарнїйших частин св. Письма Старого Завіта в нїмецкім переводї з лїтературними й історичними замітками і поясненями. Становище католицке.

Jesus Christus Vorträge auf dem Hochschulkurse zu Freiburg Br. 1908, ст. VIII + 440, 7·20 К. в оправі.

Суть то виклади фільософа Брайґа, педаґоґа Кріґа, доґматика Ґссера, біблїста Ґоберґа, апольоґета Вебера, виголошені найзнаменитшими катол. нїмец. теольоґами на II-ім курсї унїверсит. викладів в Фрайбурґу від 12—16 жовтня 1908. Книжка подає відповіди на найновїйші закиди лїберально-протестантскої і модернїстично-католицкої теольоґії. Автентичність і історичність евангелий, Боже синівство Христа, Ґго гіпостатична сполука і Ґго відношенє до людства XX-го столїтя—то теми інтересної книжки.

Joh. Wil. Arenz: **Historisch-apologetisches Lesebuch** für den kathol. Religionsunterricht an den obersten Klassen höherer Lehranstalten sowie zur Selbstbelehrung. Freiburg Br. 1908. Ґто зіставленє клясичних текстів з християнскої лїтератури від найдавнїйших до наших часів на теми історичні, доґматичні, фільософічні, педаґоґічні, естетичні і т. д. Крім того подибуємо цїнні розвідки про відношенє віри до науки, про жерела в'ри, про розвій доґми.

Книжка має неоцінене значінє для катехитів середних шкіл, для оживленя науки релїґії, та психольоґічного єї поглубленя.

I. H. Schütz: **Moderne Phrasen** Kavelaer 1909, 1·50 К. Є то вибір новочасних закидів на тему забобонів в Церкві, сповіди, біблії, супружа, Бога, індексу, інквізиції, природописних наук, назадництва, катол. социяльної полїтики, силябуса, театру, чуд, целїбату. На кождий закид подана коротка відповідь.

Mart. Gander: **Das Gehirn** u. seine Tätikeit, Einsiedeln, 1909, ст. 130, 1·80 К. (Nr. 12, Naturwissenschaftliche Bibliothek). Автор, звісний катол. знаток природи, подає дещо про будову мозґу, нервів і виступає против материалїзму.

A. Schmitt: Das Zeugniss der Versteinerungen gegen den **Darwinismus** oder die Bedeutung der persistenden Lebensformen für Abstammungslehre u. Apologetik, Freiburg Br., 1908, 2·88 К.

Автор доказує, що тревалі типи орґанїзмів, знайдені в викопалищах з первісних часів, сьвідчать против дарвінїзму, який хоче вивести орґанїзми з первісних кількох комірок, що мали розвинути ся в ріжні типи під вплывом борби о бутє.

De la Paquerie: Apologie elementaire — **Dieu et Religion,** Paris, 1908. Автор, вихований по християньски, мусїв однак дізнати богато сумнївів в вірі, бо ходив до „вільної“ школи. В цїли розвязки тих сумнївів думав і збирав цїле своє житє 40 лїт — апольоґетичні замітки та зложив з них цїлу книжку. За основу взяв слова Наполеона I.: Піднесїть очи в гору, а блакитне шатро над нашими головами каже, що є Бог. Єслиж є Бог, то Єму належить ся почитанє, а зі всїх форм культу найрозумнїйший католицкий.

Апольоґія взята безпосередно з житя, написана горячо, переконуючо.

Перша повага на поли науки о елекричности А. Ґокель написав книжку п. з. „**Schöpfungsgeschichtliche Theorien**“, Köln, 1907, 2·40 К., де подає розумну, тверезу критику теорий про повстанє сьвіта, головно нашої сонїшної системи, починаючи від теориї Канта-Ляпляса (1755) а скінчивши на теориї Цендера (1897) і Мультона (1905). При критицї теорий поучує нас автор про явища з фізики, ґеольоґії, астрономії. Здивовані довідуємо ся, що наука може далеко менше сказати про початок сьвіта, нїж загально думає ся. Теориї головно сходять в країну мрій. Як взяти ще під розвагу, що в теольоґії спорять про те, як розуміти біблїйні оповіданя про повстанє сьвіта, мусимо прийти до пересьвідченя, що не пора ще говорити про відношенє біблії до науки в тій квестиї, а тим менше про борбу між ними. Всякі проби полагодженя біблії з наукою суть злишні, бо з науковою певностию майже нїчо не знаємо про ґенезу сьвіта.

Konst. Gutberlet: **Der Kosmos,** sein Ursprung u. seine Entwickelung, VIII+625 ст., Paderborn, 1908, 12 К. Звідки сьвіт, звідки чоловік — то проблеми, що занимають уми думаючих людий а їх розвязка витискає знамя на сьвітоглядї.

Вічний Бог сотворив сьвіт в часї з нїчого, з Божих рук вийшов чоловік, наділений сам оден без смертною душею, голосить християньство і доказує схоластична фільософія. Сьвіт є вічний, без початку і без кінця, повстав сам зі себе, а чоловік є витвором механїчним фізичних законів, голосить противхристияньска фільософія. В дусї християньского сьвітогляду розвязує Ґутберлєт вічні проблєми в творах: „Der mechanische Monismus“, „Der Kosmos“, „Der Mensch — sein Ursprung u. seine Entwickelung“.

В „Der Kosmos“ доказує автор, що безконечний реальний простір є не мислимий, отже сьвіт є під взглядом простору скінчений. Еслиж є скінчений що до простору, то мусить бути скінчений що до часу, отже мусить мати початок та конець. Єсли так, то якесь висше Єство мусїло викликати сьвіт, а що сьвіт збудований доцїльно, отже і Сотворитель мусить бути інтелїґентний.

Кожду точку опирає Ґутберлєт о солїдні здобутки знаня природи і поглублює їх ґенїяльною спекуляциєю.

Staatslexikon, dritte neubearbeitete Auflage, unter Mitwirkung von Fachmännern herausgegeben im Auftrag der Görres-gesellschaft zur Pflege der Wissenschaft im katholischen Deutschland von Dr. Jul. Bachem in Köln, 5. starke Bände in Lexikon — Oktav, Freiburg Br.

Лєксикон наук про державу є збірником систематично оброблених і суцїльно уложених артикулів на ріжні теми публичного житя. Старий лїбералїзм 1840 р. мав свій орґан в лєксиконї права (Rechtslexikon) Роттека і Велькера, уміркований лїбералїзм 1860 р. в лєксиконї наук про державу (Staatswörterbuch) Блюнтшлїя і Братера. Консервативно-протестантский лєксикон має науки про держави та суспільність (Staats-u. gesellschatslexikon) Ваґенера. Найновійший лєксикон (Handwörterbuch der Staatswissenschaften) Конрада, Ельстера, Лєксія і Лєнїнґа обмежає ся на економічно-социяльну сторону держави, а до того вдоволяє ся дескриптивним представленєм фактичного стану на економічно-социяльній области, не входячи в їх фільософічне узасаднене і поглублене.

Лєксикон товариства ім. Ґерреса кладе натиск на обговорене основних понять про релїґію і мораль, право і закон, закон природний і позитивний, державу і Церков, родину і власність. Зведене позитивного закона до природного права, а того послїдного до вічного законодателя і увзгляднюване етики в правї і економії суть знаменними чертами Ґерресового лєксикона. В тім дусї і на тих засадах оброблені економічні, правні социяльні квестиї.

Мїж роками 1887—1896 вийшло перше видане, 1901-4 друге, а в р. 1908 взято ся до третого, значно уліпшеного і помноженого.

„Hochland“ катол. монахійскай місячник, в дечім трохи лїберальний — подивляє спосіб, в який лєксикон Ґерреса зумів

погодити щиро-католицкого духа з т. зв. новочасними соціяльними і культурними ідеями. А „Socialistische Monatshefte“ признають, що згаданий лексикон своїм богатим материялом і вдатним способом представленя може стати в пригоді і противникови та подати ему пожиточні поученя.

Geschichte der Weltliteratur von Alexander Baumgartner, Freiburg Br., до тепер 6 томів: I. література западної Азиї і країни над Нїлом; II. література Індий і східної Азиї; III. грецко-латиньска клясична література; IV. грецко-латиньска література християн, і и., видане, 3 ст. XVI—704, оправл. 14·40 марок; V. француска література; VI. італїйска. Відтак прийде ще: еспаньска, португальська, анґлїйска, нїдерляндска, скандинавска, словяньска, мадярска, нїмецка.

Істория сьвітової літератури має на ціли уложити поодинокі дані, зібрані аналїзом літератури в одну цїлість, історично упорядкувану і фільософічно поглублену. Індивідуальні і національні моменти укладає ся з вселюдскої точки погляду. Історий всесьвітної літератури є богато, але не мало між ними відносить ся тенденційно до християньства, а головно католицизму. То відносить ся передовсїм до старо-і новозавітної літератури, до патристичної літератури, грецко-римскої та церковної середновічної латиньскої поезиї. Становище автора обговорюваної істориї літератури — Єзуїта Баумґартнера — є католицке, але без вплївливої тенденциї, як се признають протестантскі критики. Цїлий твір оброблений консеквентно зі становища христ.-катол. сьвітогляду і більше кладе вагу на історично-фільософічну сторону літературної творчости як на фільольоґічно-критичний аналїз тексту і естетичні моменти.

Miecz. Wójcicki: **Religia przyszłości** „Niemoralna książka dla dorastającej młodzieży“, Lwów, 1908. Є то збірник нестійних гіпотез і пустих фраз про „надземскі ідеали добра неунятої гармонії правди“ та про будучого поета метафізика, що „фізично відчує символїку вселенної, стане на педесталї зі сонця та звізд, а люди будуть ему кланяти ся, а він дасть їм релїґію будучности“, розуміє ся противну християньству.

W. E. Lecky: **Dzieje wolnej myśli w Europie**, wydania angielskiego, dwa tomy, 1908-9, Łodź. Є то збірник історичних брехонь і трохи правди та апотеоза раціоналїзму. „Istny stek głupstw i nonsensów“ (Przegl. Powsz. 1909, I. ст. 291). А при тім величане жидів, як: „Дух того чудового народа все виходив з побідою. Коли народи повзали в темряві отуманені неуцтвом, коли дух християн під ярмом несчислених забобонів попав в мертвечину, одні Жиди витревали на стежцї знаня, збогачували науку, попирали поступ. Без сумнїву, що героїзм оборонців всякої іншої віри розпливає ся в нїчо насупротив жидівского народу мучеників. Релїґійний фанатизм жидів став підоймою поступу“.

Може „Прапор“ поручить того рода „вільну думку“ своїм юдофільским читачам? Автор книжки міг дістати ротшільдівскі

гроші з каси „ізраїльского Аліянсу“, але ті, що книжку хвалять, ледво чи дістануть. Впрочім на що їм платити, коли похвалять се „для ідеї“!

Głosy na czasie. Накладом книгарні св. Войтїха виходить в Познани колекция брошурок, які мають на ціли зібрати здобутки нинїшної науки в коротких, ядерних, приступних моноґрафіях. Квестия потопу і его значіня на зміну землї, розвідка про суспільні та народні обовязки, про право природи, случай, Провидїне, про гіпнотизм та спіритизм: всьо то інтересне і на часї.

До тепер вийшло 15 таких книжочок, а ціна їх від 72—96 сотиків.

N. Marini: **L'Immacolata Conzezione** di Maria Vergine et la chiesa (церков) greca ortodossa dissidente, Roma, 1908. Автор висказує противорічність, на якім стоїть східна Церков до науки східних Отців, які Божу Матїр порівнують з Евою перед еї упадком, особливо св. Дамаскин, Андрей Критский, Софроній Єрусалимский, Ісидор Солуньский та приписують Божій Матери абсолютну чистоту.

Baum: Darwinismus u. **Entwickelungstheorie**, 160 ст., Regensburg 1908, 2·50 кор. Є то ядерне і річеве представлене дарвінїзму, який опанував уми людий і зістав обернений против християньства. Книжка на часї, бо як раз минає 100-лїтна річниця уродин Дарвіна.

F. Knickenberg: **Tierpsychologie**, Graz 1908. 1·80 К. Подає явища зі зьвірячого житя, порівнує їх з житем чоловіка, а з того порівнаня вносить, що зьвіря не думає і не має розуму.

Konst. Gutberlet: **Die Willensfreiheit** u. ihre Gegner — 2. Aufl., Fulda 1908, ст. 458+VIII, 6 К. Автор ориентує про проблєм вільної волї, подає ріжні проби его розвязки, ясно і річево подає розвязку того питаня в дусї християньского сьвітогляду.

E. L. Fischer: Der Grossgeist — das höchste **Menschenideal.** Grundlinien zu einer Philosophie des Ganzgenies, Berlin. 1908, ст. 300, 4·80 К.

Автор — найбільший побіч Ґутберлєта і Катрайна живучий католицкий фільософ — вибирає знаменні ціхи ґеніяльних людий — Перікля, Сократа, Платона, Аристотеля, Александра В., Цезара, св. Августина, Данта, Леон. де Вінчі, Міхель Анджеля, Рафаеля, Шекспіра, Ляйбніца, Фридриха В., Вашінґтона, Наполеона, Бетовена, Канта, Ґетого, Шіллєра, Риш. Ваґнера, Бісмарка і Мольткого — і зливає то в ціліть, яка має бути типом ґенія. Такий тип повинен посїдати критичний, синтетичний, ясний, інтензивний, екстензивний, концентричний, скорий, інтуітивний, ґеніяльний спосіб думаня, самостійну, взнеслу, сьмілу, енерґічну, рішучу, витревалу, продуктивну, проґресивну волю, почутє краси, довіря в свої сили, ентузиязм, етичний змисл, високу любов, героїчну мораль, глубоку релїґійність.

Praktisches **Geschäftsbuch** für den Kurat-Klerus Osterreichs bearbeitet vom Wolf. Dannerbauer, herausgegeben von d. Redaktion

des Korrespondenzblattes für kathol. Klerus Osterreichs, 3. gänzlich umgearbeitete, vielfach vermehrte Auflage, in lexikalischer Form, Wien, 1908, ст. VII+1687, 30 кор.

Є то підручник дуже хосенний для душпастиря, в якім можна знайти всї правні поради, відносячі ся до церковних справ.

Hein Schlöss: **Propädeutik der Psychiatrie** für Theologen u. Pädagogen. Wien 1908. 3 К. Книжка повстала з викладів на IV роцї теольог. викладів в Відни, які мав лїкар, спеціялїст в нервових хоробах. Говорить про обяви умових хоріб, спосіб трактованя божевільних.

Der moderne Redner von Kon. Lienert. Eine Einführung in die Redekunst nebst einer kurzen Geschichte der Beredsamkeit u. einer Sammlung vollständiger Reden aus neuster Zeit. Einsiedeln. 1908. 2 вид. 4·80 К. Є то практичний підручник реторики, науки дуже важної для душпастиря.

Al. Schmöger: Was soll der Klerus über Wertpapiere, Sparkassen, **Banken u. Börse** wissen?, Wien 1908, ст. VII+168, 3 К.

Подає відомости з тої частини полїтичної економії, що занимає ся квестиєю гроша і банків, а увзглядняє особливо потреби душпастирів.

Franz Schindler: **Sociale Frage** vom Standpunkte des Christentums, 3—4 Ausflage, Wien 1908, 4·40 К.

Голосний твір віденьского моралїста, члена палати панів, про який так пише Monatsschrift für christliche Sozialreform (1909 ст. 179—180): Шіндлєра соціяльне питанє представляє наукову, орґанїчну систему науки про суспільність і господарність та виводить програму реформ аґрарних, промислових і торговельних відносин з засад християньскої соціольоґії. Старанно зібраний материял і бистра льоґіка суть прикметами згаданого твору. Автор виходить від родини, яку справедливо вважає основою суспільного орґанїзму, аналїзує державу і розважає єї задачі і обовязки. Відтак переходить автор до економічної сторони соціяльного питаня, говорить про ціль, средства і форми економічного житя. Роздїли про грошеву господарку, кредит, заплату, особисто-доходовий податок належать до найінтересніїших. Книжка Шіндлєра належить до найвизначніїших творів новійшої католицкої соціяльної лїтератури.

K. Walcher: **Die Politik der Christlichsozialen** im neuen Reichstage, Wien 1908, 1·10 К. Інтересна книжка, що обговорює полїтику наймогутнїйшого сторонництва віденьского парляменту.

Kaz. Zimmermann: **Znaczenie stanu robotniczego** dla społeczeństwa i kościoła, Poznań, 1908, ст. 66.

Автор, редактор „Ruchu chrześcijańsko-społecznego“, говорить про значінє робітничого питаня в наших часах.

Fr. W. Förster: **Christentum u. Klassenkampf.** Sozial-etische u. sozial-pädagogische Betrachtungen, Zürich 1908, ст. 296, 4·80 К. Полїтика не сьміє обходити ся без етики, а ту етику ввести в житє і в соціяльну акцию є обовязком новочасного душпастиря.

Ars sacra — Blätter für hl. Kunst — I. Serie vom Erlöser. Mit begleitenden Worten von Jos. Bernhart. Kempten-München. 1908. 3·60 К. Є то цикль 20 образів, в яких змальоване житє і дїяльність Спасителя. Образи дібрані з ріжних часів і з ріжних малярских шкіл.

Herders Verlagsbuchhandlung. Книгарня Гердера видає найзнаменитші твори католицкої, а спеціяльно теольоґічної лїтератури.

До тепер видала між іншим велику богословску енцикльопедию в 13 томах, конверсацийний лексикон в 8 томах, а соціяльний в 5. Богословска бібліотека обнимає найзнаменитші річи з кождої галузи, пр. історию Церкви Герґенретера, патрольоґію Барденгевера, гомілєтику Юнґмана і т. д. Асцетично-містична бібліотека подає добірний материял до духовного читаня і розважаня. Місийна бібліотека подає наукові розвідки про релїґійну і материяльну культуру диких племен. Геоґрафічна бібліотека подає гарні описи Індиї, Єгипту і т. д. Бібліотека істориї штуки, бібліотека катихитична і соціяльна доповнює проче.

З журналів видає Гердерова книгарня: біблійний, історичний, бібліоґрафічний і загальний (Stimmen aus M. Laach).

Крім того виходить річник природописних наук, що містить в собі здобутки науки дотичного року зі всїх областий науки про природу та річник істориї культури, що подає огляд культурного житя — релїґ., полїт., артист., науков. — кождого року.

Катальоґи присилає книгарня даром і оплачені. Адреса, Herderische Verlagsbuchhandlung Wien I. Wollzeile 33.

Volksverein für das kathol. Deutschland. (München-Gladbach, Landstrasse 5/11) лучить 600.000 мущин для апольоґетично-соціяльної акциї в дусї христ.-кат. сьвітогляду.

В 1908/9 р. видало товариство:

1. **Volksverein**, орґан товариства, річно 8 випусків за 1·80 К, занимає ся соціяльними реформами.

2. **Apologet. Volksbibliothek**, колекция брошурок по 16 сторін за 6 сотиків. Ч. 21. про злих пап, 22. про папство а інквізицию, 23. про папство а чари, 24. про катол. Церков а новочасну культуру, 25. про економічну т. з. низшість катол. народів, 26. про палене небіщиків, 27. про спіритизм, 28. про релїґию та обявленє, 29. про біблію, 30. про читанє св. Письма.

3. **Apologet. Tagesfragen***): 7. випуск — Arn. Rademacher, Gnade u. Natur — Ihre innere Harmonie im Weltlauf u. Menschheitsleben, ст. 136, 1·48 К.

4. **Soziale Tagesfragen**: 2. випуск: Elisabeth Stoppels Bildungsfragen für das weibliche Geschlecht, 1908. ст. 56, 0·72 К. 4. ви-

*) Гл. О. В. „З апольоґетично-просьвітного руху в Нїмеччинї“ в „Катол. Сходї“ 1907 ст. 305 сл.

пуск: Soziale Konferenzen u. soziale Studienzirkel, 56 ст. 0·60 К. 13. випуск: F. Hitze-Abriss der Agrarfrage, 0·76 К. 35. випуск: E. Burlage-Friedensvereine zur Schichtung (полагода) von Rechtsstreitigheiten, 60 ст. 0·72 К.

5. **Soziale Volksbibliotek** по 16 сторін за 6 сотиків. Ч. I. Der soziale Zentrumsgedanke. — Ч. 3. Die sozialdemokratische Selbstbeleuchtung. — Ч. 8. Freiheit, Gleichheit, Brüderlichkeit in der Sozialdemokratie.

7. **Verzeichniss** (виказ) sozialer Literatur — Eine systematische Zusammenstellung u. Beurteilung der wichtigsten sozialwissenschaftlichen u. sozialpolitischen Schriften, 7. Aufl., 140 ст. 0·60 К.

Книжки уложені в такі громади: лексикони, статистичні річники, політика шкільна, церковна, фінансова, економія, банки, біржа, аґрарне питанє, гірництво, картелї, трусти, церковна добродійність, соціяльна акция жінки, охорона дїтий, людові університети, преса, гиґієна, алькоголь.

8. **Pfennig-Blätter**. Суть то листки в цїнї 1 сотика про заразливі хороби, лектуру, театр і т. п.

9. **Die katholische Caritas** u. ihre Gegner von Fr. Schaub. 2·64 К., представляє етично-соціяльні основи катол. добродійної акциї і боронить еї перед закидами крайних колективістів та філянтропів. Добродійна акция не може бути полишена анї самим одиницям анї самій громадї та не може опирати ся на саму філянтропію, але на релїґію.

10. **Das Landleben** — Ein Bauernbuch für Kurse u. Haus. I. Teil — Feld u. Vieh: про гноєнє і управу землї, про сїножати, ярину, сади, годовлю худоби, пчїл, про лїченє худоби. II. Teil — Haus u. Hof: про будинки і їх обезпеченє, про правні поради і т. п. Цїна обох частин 1·80 К.

11. **Das häusliche Glück**. — Ein Büchlein für Frauen u. Mütter mit vollständigem Haushaltungsunterrichte, 320 ст. 27 виданє, 0·90 К. Говорить про мешканє, одїнє, шитє, поживу, варенє. Книжка переведена на всї культурні мови.

12. **Die Erziehungskunst der Mutter** — Ein Leitfaden (показчик) der Erziehungslehre, 2. Aufl., 136 ст. 0·90 К. Подає засади виховання, розбирає квестиї про вихованє фізичне, духове, моральне, соціяльне, естетичне, релїґійне.

Zeitschrift für kathol. Theologie, науковий орґан інсбруцкого теольоґічного видїлу, виходить вже 32 рік. Она тїшить ся симпатиями тих катол. кругів, що знають, як деструктивний вплив на християньске житє мають твори т. з. лїберальної і модернїстичної теольоґії. Напрям часописи строго католицкий, рішучий, консеквентний, суцїльний. Обговорує всї дїли теольоґічних наук, з особлившим замилованєм однак доґматичні квестиї. Річно виходить 4 рази, а кождий випуск подає наукові розвідки, рецензиї найновійших книжок і дрібні наукові замітки. Річно коштує 6 корон.

Зміст двох послїдних випусків такий: Найстарші відпусти за милостиню і посїщенє церкви; вплив християньства на працю; власть Церкви над св. Тайнами; осужденє модернїзму; прощенє гріхів у св. Іринея; духовий змисл св. Письма у св. Августина; про калїстиньский едикт.

З між дрібних наукових заміток знаходимо замітки до книг Самуїла, вияснене т. з. карного закона. до істориї тексту новозавітних книг, Пальмієрі про східну Церков, христ. штука і т. п.

Katholische Kirchenzeitung (Salzburg, Sigmund Haffuergasse 18, річно 12 кор., виходить 2 рази на тиждень) занимає важне місце в новочасній борбі о релїґію. В наших часах, в яких веде ся борба не о поодинокі доґми але о фундамент релїґиї, о право існованя релїґиї, є конечна релїґийна часопись.

Kirchenzeitung (виходить вже 49 рік) викладає в передовицях засадниче становище Церкви до пекучих питань дня, подає богато кореспонденций з цїлого сьвіта, богато статистичних заміток, богато оцїнок нових книжок.

Між віденьским Korrespondenzblatt а сальцбурскою Kirchenzeitung є та ріжниця, що Korresp. занимає ся передовсїм становими справами австрийского духовеньства, а Kichenz. занимає ся ідеями і напрями, нуртуючими в цїлій катол. Церкві.

Stimmen aus Maria Laach. З цїлої маси дневників, місячників, чвертьрічників з поля науки і белєтристики тяжко дібрати щось такого, що подавало би найновійші здобутки на усїх полях людского знаня, але не механічно, а систематично, суцїльно. До таких орґанів належать безперечно Stimmen M. L., які виходять річно в двох томах а 10 випусках в цїнї 13 кор.

Граничними стовпами тої знаменитої часописи суть роки 1864 і 1907 і поява силябуса Пія IX. і Пія X. З появою першого силябуса зачали ся дикі напасти лїберальїзму на Церков. Тодї то зібрали ся вчені того рода що Рог, Вільмерз, Корнелї, Шнееманн, Т. Маєр і Лємкуль і сталими, ясними, здоровими засадами, желїзною консеквенциєю льоґіки виступили в оборонї християньско-католицкого сьвітогляду. Они видавали книжки на пекучі теми і заслужили ся християньскій справі. Потім заняли своє становище в периодї бурливих часів Ватиканьского собору і вели сьміло борбу в інтересї Церкви. Від 1. липня 1871 замінило ся неперіодичне видавництво на журнал п.з. „Stimmen aus Maria Laach — Kathol. Blätter“. Журнал несе високо католицкий прапор в борбі против брутального і скритого культуркампфу, против византинїзму, псевдокатолицизму, індеферентизму, против монїзму і модернїзму, до тепер є 75 товстих томів з всесторонним і консеквентно обробленим материялом. В 1909 зачав ся 39 річник з 76-им томом.

До співробітників належать сили того рода як Вернц, Ерлє, Гаґєн, Дальман, Бавмґартнер, Дрессель, Васман, Хр. Пеш, Кнабенбавер, Лємкуль, Катрайн, Мешлєр. Самі солїдні, фахові славно звісні вчені.

Зміст річника з 1908 такий:

1. Церковні актуальні питаня.

Ювилей Пія X., культура, поступ та реформа, Церковний авторитет а економічна орґанізация, евхар. Конґрес в Льондонї, Ювилей в Люрд.

2. Віра і наука.

Енцикліка Pascendi а модернїзм, доґма і наука, обявленє, доґма і віра, Христос — Син Божий — Спаситель, Ісус а конець сьвіта, св. Тайни, Церков, християньство а буддаїзм.

3. Психольоґія, педаґоґіка, асцетика.

Охорона зьвірят а християньство, перепони свободи нашої волї, кари на зьвірята, вартість сьвятости.

4. Економія і статистика.

Новий середний стан, соціяльні кляси, проблєм про залюднене, христ. ідея про покликане а капітал. дух.

5. Природа.

Методи хемічних дослідів, еволюция а монїзм, атом і елемент в новочасній фізиці.

6. Історія літератури.

Релїґійна лїрска Манцонїя, Манцонїя новість „наречені", Григорий В. як поет, нові поезиї про Христа.

7. Штука.

Нова штука в катол. церквах, римска каплиця, епископский жезл.

8. Ґеоґрафія.

Канал панамский.

Крім тих розвідок є богато рецензий книжок зі всїх галузий знаня і дрібні наукові замітки.

Anthropos, internationale, illustrierte Zeitschrift für Völker u. Sprachenkunde (St. Gabriel, Mödling bei Wien, квартальник, річно 15 кор.) виходить під редакциєю Шмідта вже 4-ий рік. Поміщує етноґрафічні, лінґвістичні, полїтичні, правні, економічні, етичні, релїґійні розвідки в ріжних мовах. Найбільше праці вкладають в то видавництво катол. місионарі, які знаючи добре язик і житє диких народів, доставляють часописї вельми цінних розвідок.

Крім того виходить Anthropos-Bibliothek—Sammlung ethnologischer Monographien, річно 6 випусків за 20 кор., для передплатників Anthropos 10 кор.

Тим видавництвом дала Церков новий доказ своєї печаливости для науки.

(Конець буде).

о. Он. Воляньский,

З церковного і противцерковного руху.

(Конець).

З вільнодумного табору. Ческа секция міжнародної орґанізациї „вільної думки“ проєктувала відбуте спільного конґресу в Празї, в якім мали взяти участь ческі есперантисти (товариства для плеканя міжнародного язика, есперанто) і ческі пацифіцисти (товариства для ширеня ідеї вічного мира). Однак есперантисти і пацифіцисти відмовили своєї участи. Між вільнодумцями настав розклад: Масарик і Дртіна, професори праского університету і стовпи вільнодумства, не хочуть зносити дальше тероризму Бартошка і Мисліка, які рівнож зачисляють ся до стовпів „вільної думки“.

Одна учителька в Чехах перейшла на безконфесийність, а тим самим стала ся неспосібною до сповнюваня першої своєї задачі в школї, приписаної законом, іменно виховувати дїти в релїґійно-моральнім дусї. Рада шкільна краєва була змушена ту учительку спенсионувати, а обурена „Volná Myšlenka“ — союз ческих масонів — готовить завзяту кампанїю против тих „клєрикальних затїй“. Але до виконаня свого пляну потребує 200 безконфесийних учителїв і взиває їх тому до виступу з Церкви.

Часопись „Volná Škola“, орґан ческої секциї міжнародного шкільного союза, в якого видїлї засїдає звісний Гекель і Еспаньчик Феррер, який мав судові доходженя за атентат на еспаньску королївску пару, ставить засаду, що вихованє дїтий має бути вільне від всяких надприродних елєментів.

Віденьскі льожі — як масони взагалї — не жахають ся виводити на сьвітло денне по часописях і найбільше приватні події з „чорного сьвіта“. Саміж они любять крити ся в темряві. Коли редакция праского „Bonifatius-Korrespondenz“ хотїла пренумерувати масоньску часопись „Humanitas“, заявила їй масоньска редакция, що видає свій орґан лиш для членів. Лучає ся і таке, що масоньска часопись (прим. „Zirkel“) анонсує ся, що є до набутя в тій а тій книгарни. Але коли хтось масонам підозрілий хоче купити, дістає відповідь, що наклад вичерпаний, бо друкує ся лиш для передплатників. Видко, що масони мають тенденциї, яких боять ся виявити християньскому населеню!

Национально-лїберальна партия в Нїмеччинї є великим ворогом релїґійного протестантизму, так що скорше боронить свободи протестантского віроісповіданя католицка, як лїбе-

ральна преса. Так заявив оден протестантский пастор. Так понимають свободу лїберали!

В Маріно в Італії номер радний, який не належав до республиканьскої партиї і заявляв на ложи хороби свої релїгійні почуваня. Тому то вдова не хотїла пристати на пропозицию республиканьских товариств, щоби на домовинї помістити замість хреста якісь масоньскі відзнаки. І бурмістр не позволив, щоби в домі небіщика масони ломили волю вдови. Але коли похід вийшов з дому, масони скинули з домовини хрест, а поставили свої відзнаки мимо протестів родини покійника.

Лїберальна партия в Еспанії розлїтає ся. Moret, провідник умірковано-лїберальної опозиції, хоче боронити державу против „насильства“ Церкви і пропонує заложене „антиклерикального“ бльоку против „клерикального“ правлїня Мавра, зляїцизованя супружа і цвинтарів, вигнаня Єзуїтів. На ті пропозиції не годять ся старо-лїберали (Montero Rios), республикани (дневник El Pais), демократи (Canalejas). Всї они грозять виступом з лїберальної партиї.

Масонерия в Франциї хитає ся. Мінїстер Briand оголосив, що роздїл Церкви від держави дуже корисний, бо держава не то, що не тратить гроша на плаченє духовеньства, але ще заробила, забравши церковні добра. Однако той „заробок“ нішов в кишенї правительства і єго креатур, але нїчо з него не скористали низші урядники і робітники. Почтові урядники зробили великий страйк і получили ся з социялїстами. На згромадженю їх голошено, що нинїшна республика більше деспотична, як монархія, що ворогом є синдикат каперовичів, що творять нинїшне правительство і називають ся масонами.

Як рабовано Церков, була між масонами і социялїстами „зворушуюча“ згода в інтересї „поступу“ і „культури“. Але як прийшло повне корито, сейчас зачала ся борба о наживу.

Учителька народної школи в St. Martin de Landelle заказувала дїтям вимавляти імя Бога і казала виміняти читанки, в яких приходило то слово, на нові. Парох, який взивав родичів, щоби відобрали дїтий зі школи, если щось подібного ще повторить ся, мусїв відповідати перед судом за обиду члена учительского тїла.

Ческі поступовцї в Здар-і обкидували камінєм місионарів і не давали їм голосити місийних наук в першій половинї цьвітня, так, що аж жандармерия мусїла пильнувати парохіяльного дому. Поступові ческі учителї заказують дїтям уживати поздоровленя „Слава І. Хр“, а наказують на то місце впровадити патриотичне „на здар“.

Социялїстична обєктивність. Провідник парляментарної групи бельґійских социялїстів звидїв школи в державі Конго. В місионарских школах був коротенько, в нїчо не вглядав, але за те в нечисленних сьвітских школах і на обідї в губернатора пересиджував годинами. І на підставі так зібраного „материялу“

сконстатував висшість сьвітскої школи над місионарскою. Де не мав фактів, там — як звичайно — брехав.

Французскі культурники карають в школї в Індохінї дитину за викрик: Мій Боже, та оподатковують катол. церкви, хотяй поганьскі пагоди зістали увільнені від того тягару.

З австрийскої масонерии. Австрийска масонерия підняла страшний крик, коли правительство барона Бека відмовило потвердженя статутів льож. Але і той крик і та відмова були лиш нужденною комедиєю. Статути внесено в тій цїли, щоби можна по їх відкиненю кричати против „реакциї“ і „клєрикалїзму“ Австриї, а відкинено статути тому, що они не подавали цїли масоньских льож. Прихильне масонам правительство Бека знало добре, що відкиненєм статутів не зашкодить, але ще поможе масонам. Затверджені льожі не могли би вести підпольної роботи, а незатверджені можуть сьміло вести свою акцию під маскою „гуманїтарних“ товариств. Австрийскі масони вступили в сильну звязь з французскими, італїйскими і турецкими, а італїйскі збирали грошї на утримуванє сербских банд і викликали бойкот австрийских товарів.

Суцїльна звязь міжнародної масонериї не улягає нинї найменшому сумнївови.

Між мадярскими а хорватскими масоньскими льожами повстав спір о то, хто з них має право закладати льожі в Боснї і Герцеґовинї. Офіцияльні комунїкати масоньских льож мадярских вважають ширенє масонериї в Боснї за річ дуже пожадану зі становища национального. Отже льожі мають полїтичний характер, дарма, що „братя“ з тим криють ся. З Австриї масони дуже вдоволені, бо хотяй — як самі кажуть — тайні їх товариства заказані, то однак в укритю можуть вести таку пропаганду, як нїгде инде на сьвітї. В Австриї рядить масоньский принцип надзвичайно сильно, замічає масоньский „Zirkel“.

Вільна школа барона Гока зістала замкнена, але на крик жидівскої преси вступило до тої школи богато социялїстів, щоби ратувати поступ. Тому то вільна школа стала формою социяльно-демократичної орґанїзациї, але за то тратить богато членів з поміж буржуазиї. Так приміром місцева секция вільної школи в Ґрацу спала з 1022 членів на 786. Провідник вільної школи в Ґрацу замітив, що він є гетьманом без армії та що в парляментї не має вільна школа оборонців, отже борбу з „клєрикалїзмом“ годї тепер провадити. Нераз на зборах вільної школи приходить до культуркампфу на кулаки між националїстами, лїберальми і социялїстами. А навіть самі члени вільної школи вказали на неконсеквенцию програми вільної школи, яка на разї затримує науку теоретичної релїґії, але домагає ся знесеня релїґійних практик, хотяй в засадї хоче усуненя і теоретичної і практичної релїґії зі школи. В послїднім часї захвалюють вільну школу... анархісти, бо сподіють ся з єї учеників мати членів анархії.

З поступово-протестантских кругів. Раз запитав мене оден з наших сьвящеників— вже небіщик,— що я думаю про протестантску акцию (Los von Rom Bewegung) в Австриї. На те я єму відповів, що се полїтичний все-нїмецкий (alldeutsch) рух, який хоче переходу австрийско-нїмецких провінций під пановане Прус, але полїтичну акцию маскує релїгійною маскою говорячи, що нїби то єму ходить лиш о навернене з католицизму на „чисте“ евангелиє протестантизму, хотяй в дїйсности цїлий рух є релїгійно індеферентний, в переважній части без віри. На се відповідає мені згаданий сьвященик — який правдоподібно начитав ся з нашої преси похвал в честь протест. руху, — що від мене чути „єзуїтский смрід“. Можливе, що небіщик не є в своїх поглядах унїкатом, тож не від річи буде бодай раз схарактеризувати згаданий рух, якого орґаном є часопись Wartburg.

Wartburg гіршить ся дуже браком христ. духа між романьскими католицкими народами, які в церкві заховують ся не так „поважно“ (зн. не так штивно) як Нїмцї і які зовсїм не будують своїм поведенєм по римских церквах (де однак чужинцї, протестантскі Англичани і Нїмцї роблять собі з церкви променаду). Глубоке релїгійне почуване є лиш в протестантизмі, кличе з патосом Wartburg, яка рівночасно перечить божество Христа і Єго воскресенє, все розуміє ся під маскою пїетизму для Спасителя. Так само робили жовнїри Пилата, коли називали Христа царем, падали на колїна перед ним, але всьо з кпинами.

Wartburg гіршить ся скандальним упадком деяких катол. сьвящеників і приписує то „ультрамонтанскій“ морали та целїбатови, забуваючи, що Берлїн з своєю „евангельскою“ моралию стоїть на рівнї з Парижем, а жонаті протест. пастори сидять по криміналах за насилуване шкільних дївчат.

З старокатолицкого табору. В Нїмеччинї було їх 1877 р. 53.640, 1883—38.507, 1907—28.000. В Австриї було їх 1899—15.502, 1900 17.358, 1901—19.617, 1902 - 20.816, 1903 - 21.610, 1904— 22.899, 1905—23.791, 1908—24.711. На цїлім сьвітї є їх 140.000. До старокатоликів зачисляють ся часто... социялїсти (Гл. Bonifatius-Korrespondenz, 1909, ст. 122—3).

Голова руху за розводами, масон Ценкер, автор обговореної в „Дїлї“ книжки про Церков і державу, заявив на загальних зборах, що єсли члени руху будуть дальше так обоятнї, як до тепер, то видїл зрезиґнує на велику радість „клєрикалів“.

З табору модернїстів. Орґан нїмецких модернїстів „XX. Jahrhundert“ в Монахові впав наслїдком обоятности катол. кругів взглядом него. Але протестанти не могли переболїти єго упадку, тож постарали ся о основане сьвіжого модернїстичного орґану „Das neue Jahrhundert“, який виходить в чисто-протестантскім Ваймарі під редакциєю апостата Енґерта.

Модернїсти піддали „критиці“ науку „Назорея“ і доґми катол. Церкви і прийшли до пересьвідченя, що аскеза, а особливо полова повздержність, поручувана Христом і Церквою,

є лиш ремінісценциєю жидівско-грецких поглядів на зіпсуту людску природу, з якою треба бороти ся, що Церков, яка зобовязує сьвящеників до целібату, є катом, що апостазия і цивільне оженене ся сьвященика є менше неморальне, як оден єго упадок, хотяй би і послїдний.

Модернїсти видко за богато вчитали ся в моральні твори вчителя з Віртенберґу, за богато вдивили ся в рай Магомета, заповнений гаремами, а в додатку за надто зближили ся до бездогматичної релїгії ново-протестантизму.

Цїкаве є понятє чести в модернїстів. Сьвященик, що зложив обіт целібату, поступає чесно, єсли палений пристрастями возьме собі жінку. Але чи чесно поступить офіцер, який поставлений на тяжкім постерунку, серед куль і ґранатів, покине то становище, коли пригадає собі на свою любку і втїкне з поля борби, ведений сентиментальною любовю, в обнятя любки?

На львівскій польскій сценї виставлено штуку лїтературного нарванця росийского, Леонїда Андреєва п. з. „Житє чоловіка“, в якій виходить на сцену Бог і представляє видцям байку о житю чоловіка. За сценою чути голоси положниці, яка родить „чоловіка“, на сценї чути цинїчні слова лїкаря-акушера, той чоловік, як виріс, говорить богохульства, проклинає Єго, валяє ся в брудї і конає. Щастє, що загал польскої преси напятнував того рода „штуку“. Розуміє ся, социялїстична преса була за тим.

А на львівскій сценї то не першина. Ще перед тим виставлено штуку порнографа Shaw-a п. з. „професия панї Варрен“. Штука так приперчена, що не всї дневники хотїли подавати єї зміст, а оден з публики запротестував в самім театрі против плеканя такої „музи“. Жиди і социялїсти були — як звичайно — за штукою.

Народне учительство а реколєкциї. Рада шкільна краєва видала розпорядок, силою якого рада шкільна окружна отримує право давати урльопи тим учителям, що хочуть брати участь в реколєкциях. Такі самі урльопи дає рада шкільна учителям на збори рільничих кілок, соколів і т. п. І то нїкого не дивує. Але коли справа з реколєкциями, та польске „поступове“ учительство заявило, що рада шкільна перейшла свою компетенцию і змушує учителїв до релїгійних практик. Нужденна облуда!

В Чехах в Каплїц школяр видїлової школи, син великого лїберала, взяв св. Причастиє в хустку, прилїпив до муру і обкидував камінєм. І чи не є справедливо, що мінїстерство пенсионує учителя, що перейшов на безконфесийність (в Моравії)? Але і населенє пізнало ся там на лїбералній голоті, яка словом і дїлом (криками, камінями) хотїла в Саар перешкодити місиї. Але на єї жаль — з 4365 душ приступило до св. Причастия на місиї аж 2230 дорослих.

Масоньска французска льожа стремить вже до виданя закона, який би заказував удїлюванє всякої науки релїгії, а оден висо-

кий урядник (шеф секциї в франц. мінїстерстві просьвіти) аґітує за поглядом, що Христос не істнував, а основателем християньства є св. Хреститель.

Бельґійскі социялїсти пропаґують товариство, яке роздає дипльоми і памятки тим дїтям, що не хочуть причащати ся.

Лїберали вже погодили ся з гадкою, що природописні науки не поможуть їм до знищеня християньства та звертають ся з просьбою о поміч до істориї культури.

Польский шляхтич Ернст фон Домбровскі бере ся боронити Нїмцїв перед Римом і в тій цїли видумує брехнї, начеб то папский лєґат грозив скупати Нїмцїв в їх власній крови, єсли они не дадуть папі гроший та що Тіллї нечувано знущав ся над протестантами.

Нїмецкі радикали закидають „вільній школї“, що она не має понятя про то, що треба би робити. Борба „поступовцїв“ не може звертати ся против скривлюваня релїґії (клєрикалїзму) — як сего домагає ся вільна школа, — а треба поборювати катол. релїґію яко таку.

„Вільна школа“ не є така дурна, як думають радикали: она веде борбу против кат. віри, але під прапором борби з клєрикалїзмом.

Суд в Чікаґо залагодив в однім дни 67 подань о розводи. Розправа над одним розводом тревала аж $2^1/_2$ мінути!

Масонерия в Туреччинї. Великий майстер турецкої льожі повідомляє енциклїкою з 2. цьвітня масоньскі союзи цїлого сьвіта про заложенє союза турецких льож в Царгородї — Отоманьского „Великого Сходу“. В енциклїцї говорить ся, що молодотурецке правительство позволило масонам свобідно розвивати ся, що они (масони турецкі) мали велике попертє зі сторони італїйских і сподївають ся причинити ся до здїйсненя масоньского ідеалу: всесьвітної масоньскої орґанїзациї, а дальше всесьвітної републики, опертої о природну етику і натуралїстичний сьвітогляд.

Гимном масонериї є Кардучия гимн до чорта. Як сатана є „малпою“ Бога, так масонерия має стати „малпою Церкви“. Масоньска церков не буде мати доґм. Єї бог (слово уживане Маццінїм, італ. революционером) є тотожний з чортом Кардучия, а той бог-чорт є нїчим іншим, як бунтівником проти Егови і Христа.

Майстер еспаньскої льожі, жид Карассо, адвокат в Сальонїцї, є одним з найвизначнїйших членів молодотурецкого комітету і умів вплив льожі розширити в армії між офіцерами і в урядах. До тепер акция молодотурецкого комітету оказала ся що правда хосенною в полїтицї, але заходить поважна обава, що той комітет перейде зовсїм в масоньскі руки, а ті масони легко можуть стати такими фанатиками лїбералїзму, як їх францускі „братя“.

Valent. Holzer — **Der französische Kulturkampf**, Warnsdorf, 1909, 1·20 кор. Є то обширне змальованє причин, перебігу і наслїдків

релїгійно-полїтичної борби у Франциї. На підставі автентичних документів виказує автор цїли підпольної акциї масонів: знищенє християньства брутальною силою, терором і насилуванєм релїгійної свободи і свободи совісти, дарма, що та фанатична борба руйнує економічно державу. А та масонерия стремить в цїлій Европі до „вільної“ школи, „роздїлу“ Церкви і держави, знищеня всїх церковних інституций і тих державних, які не йдуть в масоньску службу.

В анґлїйскій церкві є два напрями. Кенситизм, який поборює рішучо католицку Церков і ритуалїзм, який заховує катол. форми. Між ритуалїстами уживає ся вервиці, почитає ся Непорочне зачатіє, уживає ся єлеопомазаня. Они навіть називають себе католиками і признають патронат Сьвятих перед Богом. Під впливом того напряму завязало ся товариство Anglo-Roman-Union, яке — в протиставленю до тої частини анґлїйскої церкви, яка змагає до унії з православєм — стремить до унії з Римом. Товариство приписує Сл. Божу на намірене унії з Римом, хотяй офіцияльна Церков називає то ідолопоклоньством.

Товариство для основаня катол. унїверситету в Сальцбургу обходить 25-лїтну річницю свого істнованя.

В Тиролю відбуло ся 21—23. мая **катол. краєве віче** в Інсбруції, в якім взяли участь делєґати централї неполїтичних орґанїзаций католиків Австриї і тов. ім. Пія. Говорено про орґанїзацию католиків Австриї, про їх міжнародну звязь, про поглубленє релїгійного житя в публичнім житю, про значінє релїгії для новочасного економічного житя, про кат. науку і кат. студенство, про социяльне питанє, про значінє релїгії для штуки і науки, про кат. пресу і т. п. (Гл. Kath. Kirchenzt. № 36 ст. 289—290).

Папска енцикліка. З нагоди ювілею св. Анзельма, примаса Анґлії, Папа видав енцикліку, в якій пригадує торжество з нагоди свого ювілею душпастирства, евхаристичний конґрес в Льондонї і 50-лїтний ювілей місцевости Люрд. Ті щасливі події були розрадою в гірких хвилях напасти ворогів на Папу і Церкву. Св. Отець пригадує сумний випадок з останної великої катастрофи землетрясеня, коли то вороги хотїли оклеветати і недопустити до добродїйного дїла католицкого клиру. Потім згадує ся в енцикліці про безоглядну боротьбу, ведену в католицких краях проти основних прав Церкви, при якій вороги послугують ся духовним і моральним звирідненєм мас, аби відтрутити їх від релїгії. Дальше звертає ся Папа проти т. зв. модернїстів і заохочує духовеньство і епископів, аби відважно поборювали модернїстичні змаганя, стремїли до повного тїсного з'єдиненя католиків зі св. Столицею і в той спосіб ставили опір новочасній суспільности, яка поводить ся безчинно мимо завзятої боротьби проти католицкої Церкви і вдоволяє ся нестійними оправданями, або входить в компроміси з ворогами Церкви на єї шкоду. (Kat. Kirchenzt № 36).

В Римі Пій X. оголосив 29/IV. іменованє 134 нових епископів і обговорив канонїзацию Еспаньчика Ориоля, Чеха Гофбавера, який був членом закону Редемтористів і перебував довго у Відни і Варшаві.

Беатифікацию 34 мучеників оголошено 2. мая, між ними 12 Китайцїв. (Kat. Kirchenzt. ст. 278—9).

Церков. Вѣдомости помістили дуже симпатично написану статю про беатифікацию Йоанни д' Арк, яка зістала спалена з полїтичних мотивів за француский патриотизм на присуд церковно-державного суду, зложеного з Англичан і їх француских прихвостнїв. (ст. 721—4, 790—2).

В італїйскім парляментї є 24 кат. послів, які дїлять ся на 4 громади. Італїйска громада хоче приверненя давних князївств в Італїї, північно-італїйска ширить кат. орґанїзациї, старолїберальна громада хоче згоди Ватикану з Квіриналом, христ. демократия без ясної проґрами. Курия є противна, щоби катол. посли манїфестували ся яко католицкі в державі, що незаконно забрала папі Рим.

В цьвітни 22—23 відбув ся в Медиолянї загальний **епархіяльний конґрес** всїх катол. товариств під проводом кардинала Ферарі. Конґрес подїлив ся на три секциї: социяльне питанє, вибори, преса. Говорено про промислово-фахові спілки, заведеня для обезпечень, заведеня кредитові для народу, товариства для молодїжи і т. п.

Дня 2—5 мая відбув ся в Римі II. народний **конґрес катол. італїйских академіків**, на якім брав участь звістний астроном кардинал Маффі і на якім говорено про свободу науки на унїверситетах.

В Орлєанї відбули ся величаві торжества в честь Йоанни д' Арк, які прибрали релїґійно-патриотичний характер. Вільнодумцям не повело ся з демонстрациями.

Торговельна палата міста Орлєану заявила ся против участи масоньских льож на торжестві Йоанни д' Арк дня 8. мая 1939 голосами. За допущенєм масонів було лиш 77.

В Бельґії сьвяткують величаво 25-лїтний ювилей катол. партиї, яка дуже піднесла державу, обезсилену довгим панованєм лїбералів.

Люрд. В Веронї депоновано 10.000 франків для д-р Переґо, єсли докаже, що чуда в Люрд полягають на обманьстві.

Епископ з Бельвіль в Америцї вислав двох сьвящеників, анґлїйского і нїмецкого, до Литви, щоби навчили ся по литовски в цїли душпастированя між литовскими еміґрантами в Америцї. А польскі сьвященики в Литві не хочуть до литовских своїх парохіян промовити в їх мові!

Католики Сполучених Держав платять податки на державні школи, але, що ті школи не дуже підходять до ідеалу католицкої школи, посилають они свої дїти до приватних катол. шкіл, хотяй то коштує їх лиш в одній новойорскій державі річно яких 50 мілїонів долярів.

Зла преса. Три мексиканьскі часописи виступили против віри в чуда. Тодї католики ухвалили бойкот тих часописий і поналїплювали на своїх домах написи: Слава Дїві Мариї — в тім домі не тримає ся безбожних ґазет.

То добре . . . . але не на наші відносини, замітить неоден наш „патриот“.

В Монтреаль в Канадї повстала **висша жіноча школа**, основана конґреґациєю Б. Матери, яка утримує в півн. Америцї 100 шкіл з 40.000 ученицями. Затвердженє професорів — які суть звичайно професорами унїверситету і полїтехнїки — належить до епископа. Висша Рада складає ся з епископів канадийских, а на чолї Ради наукової стоїть віцеректор лявальского унїверситету.

Лїґа жінок в Ураґваю витворила комісию, яка читає театральні штуки. Єсли ті штуки суть злі, некатолицкі, тодї лїґа перестерігає жінки, щоби на ті штуки не ходити.

Жіноче питанє в церковнім співі. Декрет Пія X. „Motu proprio“ заказав уживати жіночого хору при богослуженях. Але давна практика американьских церков була того рода, що дозваляла жінкам співати на хорах, а знесенє тої практики було би полученє з великими недогодами. Тому то оден з епископів Сполучених Держав попросив секретарият стану о поясненя, і одержав відповідь, що дїйсно жінкам не вільно сьпівати на хорах. Рівночасно просив оден редактор конґреґацию обрядів о розвязку сумнїву (dubium), чи вільно співати жінкам на хорах і одержав відмовну розвязку з тим умотивованєм, що не лицює жінкам сьпівати на хорах разом з мущинами. Питаючий ся пояснював собі відповідь конґреґациї в той спосіб, що жіночого хору не вільно уживати з правила, але вільно уживати в виняткових случаях. Рівночасно принесла одна часопись заяву з римских кругів, що конґреґация не заказала жінкам участи в хоральнім співі, а заказала лиш, щоби жінки співали в однім і тім самім хорі з мущинами. В кінци заявив оден архієпископ, що папа рад би, щоби в церкві сьпівали лиш мужескі хори, але в случаю потреби позваляє, щоби жінки сьпівали на церкві разом зі всїми, а навіть не має нїчого против тому, щоби жінки сьпівали хорально, єсли нема іншого виходу, та домагає ся лиш будуючого їх поведеня на хорах.

Конець кінцем заказ жіночих хорів в засадї обовязує але там, де того вимагають обставини, може бути обмежений, а навіть зовсїм знесений. Заказ має своє жерело не в упередженю до жінок, а в тім, що декрет „Motu proprio“ заміряв відновити старинний григориянський спів, а звісна річ, що в давних часах жінки в церкві не співали.

Буджет Св. Синода викликав оживлену дискусию в петербурскій думі. Хід дискусиї докладно поданий в Церк. Вѣдомостях (ч. 17 ст. 737—775).

Буддийска біжниця має бути вибудувана в Петербурзї, а при тім конвікт для тибетаньских студентів. Є то перша буддийска

біжниця в Европі. На то російске правительство позволило, хотяй не позволило катол. Нїмцям в Росиї, які терплять на брак нїмецко-російских сьвящеників, спровадити собі катол. сьвященика з Нїмеччини. В християньскій Росиї більше значать погани, як католики!

В Арменії лютить ся **різня християн**. Десятки тисяч гине від огня, голоду. Ославлена нашими „поступовцями“ магометаньска культура!

Альбанїя, яка дістала автономію на підставі § 23-го берлїньского довору, стремить до відорваня ся від царгородского патриярхату, а до основаня автокефальної национальної альбаньскої церкви.

Етика без релїгії. Віденьский професор Йодль (Über das Wesen u. die Aufgaben der ethischen Gesellschaft) думає, що етика дасть ся усунути від релїгії, що замість на релїгійних, догматично-метафізичних принципах можна оперти етику на почуваню солїдарности, чести і симпатиї. На то замічає ціріхский професор, Ферштер (в монахійскім місячнику Hochland № 5), що етика без релїгії не устоїть ся Правда — тепер бачимо людий, що придержують ся спільної, загально-людскої етики, хотяй не мають релїгії.

Але то завдяки ремінїсценциям, одїдиченим з релїгії. Коли однак ті ремінїсценциї загинуть, як то робить ся нині у Франциї, тоді забракне спільної підстави для етики, а на місце спільної етики прийде повна анархія, в якій нормою етичною буде то, що відповідає хвилевому настроєви одиниці. Через події з нинїшної Франциї є die Selbstgewissheit des (етичного) Radikalismus, die aller tiefen Kultur-Philosophie widerspricht, gründlich u. lehrreich ad absurdum geführt worden ist“.

Зігнила лїтература, яка стає часто артистичною акушериєю та ветеринариєю, яка заносить алькоголем, забирає невинність і енергїю молодим людям. Для поборюваня того гнилого напряму основано в Варшаві місячник „Prąd“, який став органом молодих, католицких письменників, що закинули тїсний материялїзм і стали на ідеально-християньскім становищи.

Віденьске наукове **товариство імени Льва** утворило катихитичну секцию, якої душею є професор пасторальної у Відни, Свобода. Секция задумує скликати катихитичний конґрес. Звіт катихитичної секциї поданий в Christl.-pädagogische Blätter — Monatsschrift für Religionsunterricht u. Jugendsseelsorge, Wien, річно 4 кор.

Звісний апольоґет **Д-р М. Вайс**, професор університету в Фрайбурзї і співробітник Linzer Theol. prakt. Quartalschrift, отримав степень доктора теольоґії honoris causa на вірцбурскім і льованьскім (Бельґія) університетї.

Архіепископ д-р Франц Йосиф фон **Штайн** помер 4. мая. Був професором моральної і пасторальної в Вірцбурзї, ректором тамошного університету, епископом в Вірцбурзї, вкінци архіепископом в Монахові.

З археольоґії. Пій IX. поручив археольоґови сьвітової слави Giov. Bapt. De Rossi написати велике ділo про римскі катакомби. De Rossi обробив в 3 томах загальну історию римских катакомб і катакомби св. Калікста. По смерти De Rossi-я поручив Лев XIII. і Пій X. продовжуване праці небіщика археольоґічній комісиї, з якої рамени вийшов не менше вчений Гораций Marucchi, який видав ділo про катакомби Домітиллї. Домітилля була жінкою консуля-мученика Флявія Клємснса, який мав і сестріницю того самого імени. Обі терпіли за віру і від одної з них походить назва катакомб. De Rossi перший виказав, що катакомби Домітиллї не суть частиною катакомб Каліксга, але зовсім самостійними. В катакомбах Домітиллї знайдено саркофаґ Петронелї з року Аврелія Петра, духовної доньки св. Петра і яку тому Франция, титулом своїх претенсий бути первородною донькою Церкви, взяла собі на покровительницю.

Старозавітний канон в правосл. теольоґії. Etudes de théologie orientale. M. Jugie Histoire du Canon de l'ancien testament dans l'Église grecque et l'Eglise russe. Второкапонічні книги суть ті, які деякі церкви вважали за не написані св. авторами, аж поки справи не рішила Церков автентично. Назву второкапонічний ввів біблїст Сикст Сененьский в XVI. ст. Книги второкапонічні старого Завіта суть: Товія, Юдит, Премудрість Соломона, Премудрість Сираха, Барух, книги Маккавеїв, деякі частини Естери і Даниїла. На Сході була віра в боже походженє второкапонічних книг, але не ясно сформулована, несьвідома. Коли східна Церков відорвала ся від Риму, затратила ту правду віри, попала під вплив протестантизму і заходами Теофана Прокоповича в Росиї а Адамантнога в Корай в Греції (Царгороді) відмовила второкапонічним книгам божого походженя.

Церков а школа. „Прапорови“ під розвагу. В першій половині цьвітня відбула ся конференция баварских епископів в Фрайсінґ, на якій рішено важне питанє про духовний надзір в народній школї. Лїберальні, а навіть деякі католицкі учителї, виступали против духовних інспекторів, домагаючи ся т. з. фахового надзору над школою, зн. фахових сьвітских інспекторів. Союз катол. учительства звернув ся в тій справі о інструкцию до епископату, а епископат ухвалив дати таку відповідь, яку дав 1867 р., отже: Церков і школа вяжуть ся дуже тїсно, а то наслїдком тисячлїтного історичного розвою і випливаючого з того сьвітского законодавства, а передовсїм наслїдком призначеня, даного Церкві Христом. З порученя Христа має Церков ширити християньску науку і християньске вихованє, а тимсамим має право і обовязок наглядати цїлу школу, цїлий єї устрій, щоби они були християньскі. Єсли би однак усунути вплив Церкви з т. з. технїчного надзору (зн. з тої области дїланя, яку мають приміром інспектори), то тодї тяжко було би Церкві сповнити свою задачу християнїзованя школи. Того християнїзованя домагають ся родичі дїтий від Церкви, а конституция признає їм то право, отже і з тої рациї Церков домагає ся надзору над школою взагалї, а не над самою наукою релїґії.

В Бельґії загорнула катол. партия власть в свої руки з 1885 р. і лишила Церкві широке поле в вихованю і науці. Побіч державних шкіл могли істнувати т. з. вільні школи, виняті з під державної контролї. Ті школи взяла в свої руки кат. Церков і засипала ними цїлу державу. Лїберали хотїли змусити катол. школи до принятя державного пляну науки, але парлямент то відкинув. Тодї зачали лїберали і социялїсти закладати свої вільні школи, але часто лучало ся, що до тих шкіл ходили лиш дїти бурмістра і учителя. Бувало і таке, що вільні лїберальні школи віднаймувано вільним католицким. Результат катол. школи був знаменитий. Під правлїнєм кат. партиї і під церковною шкільною полїтикою число початкових шкіл (écoles primaires) зросло о 50%, число шкільних садів о 250%, число середних шкіл о 220%, анальфабетизм зменшив ся з 30% на 10%. Катол. торговельні школи дійшли до европейскої слави.

Інакше у Франциї і франц. Індо=Хінї. Сфанатизоване масонериєю правительство впроваджує в державні школи явний атеїзм, а учителї тероризують дїтий за їх релїгійні пересьвідченя. Недержавні школи наражені на секатури зі сторони держави. Дійшло до того, що епископи були змушені видати декларацию, щоби родичі не посилали дїтий до державної школи та стремлять — серед великих перепон — до закладаня вільних католицких, при чім їм помагають т. з. товариства против безбожних учителїв і родительскі лїги. За приміром Франциї пішла республика Сан-Маріно (11.000 душ) і знесла науку релїгії в школї. Наслїдки французкої державної школи поражаючі. Хотяй держава видала на школи в 1908 р. 14 раз тілько, що в 1883 (коли ще були церковні школи), то однак анальфабетизм не то що не зменшив ся, але як раз побільшив ся. Коли в 1883 р. на тисячу дорослих було 22 безграмотних, то в 1908 р. було їх аж 120! На 300.000 рекрутів в 1908 р. було 12.000 безграмотних! Число молодечих переступників росте так, що майже подвоїло ся.

Кримінали наповняють ся, уряди заповнюють ся самою голотою без віри, без етики, промисл і торговля упадають (противно як в Бельгії, де промисл і торговля йде в гору).

Голяндия бачить наслїдки катол. а лїберальної школи на Франциї та Бельгії і та, в $^2/_3$ протестантска держава, ухвалила — мимо опозициї лїберально-социялїстичної фракциї — підмогу для катол. вільних шкіл (більшостию 63 голосів против 19), а навіть зрекла ся контролї над тими школами (54 голосами против 28).

Про то доносить ультра-православний орґан петербурского синода (Церк. Вѣдом. ст. 718 - 721).

Kościół a Cerkiew w Galicyi wschodniej.*) „Duchowieństwo łacińskie we wschodniej Galicyi skarży się prawie jednogłośnie, że go za mało, że za słabe, a często i bezbronne wobec licznych zastępów duchowieństwa drugiego obrządku“, „lud obrz. łac. we wschodniej

*) Гл. „Нива“ стор. 62—4, 210—2. Gaz. Kościelna стор. 211 сл. 222 сл.

Galicyi jest spragniony księdza i kościoła łacińskiego", „każda nowa łac. kapliczka nie tylko drażni, ale wprost wyprowadza z równowagi tak duchowieństwo jak i inteligencyę ruską", „taki stan rzeczy może zniechęcić chłopa nie tylko do obrządku, ale i do narodowości, która tak mało się nim opiekuje i pcha go w objęcia(?) drugiego obrządku, a przez to i w szeregi obcej narodowości", „każda placówka z polskim księdzem to twierdza polskości". (ст. 211).

Руским шематизмам закидає Gaz. Kośc. (ст. 213) тенденційне зменшуванє латинників по руских парохіях, а польским зменшуванє числа латинників в самій львівскій епархії о 25.592 душ в порівнаню з списом урядовим.

„Polski, a właściwie dziś polsko-ruski uniwersytet we Lwowie nie spolszczył ani jednego Rusina, podczas gdy stosunki, panujące na polu kościelnym w Galicyi, przyczyniły się do wynarodowienia co najmiej miliona ludu polskiego, a drugi pchają w objęcia cerkwi". „Szlachta wyświadcza o wiele chętniej i obficiej księżom ruskim niż łacińskim, aby Rusinów nie drażnić, różne dobrodziejstwa".

„Reszta naszego ludu, bardziej odporna, pozostała do dziś przy obrządku ojców, ale doznaje ucisku ze strony Rusinów: szkoła we wsi jest ruska, wieś, pastwisko, las, cmentarz ruski — a wnet i woda i powietrze będą ruskie.

Zapłaci Polak w kościele polskim na łac. Boże Narodzenie Mszę św., żeby ją dla polskiego ludu w braku księdza łacińskiego odprawiał ruski, to ten Mszę św. odprawi, ale w czarnym ornacie, by śpiewać „wicznaja pamiat'" w polskie Boże Narodzenie obrządkowi, jego Kościołowi i polskiej narodowości.

Tak rozumowali chłopi polscy na tem nabożeństwie. Gdy potem chłopi żałobnego nabożeństwa nie zechcą i zaproszą łac. księdza, to ruski arcybiskup nie pozwoli mu w kościele, fundowanym dla Polaków i łac. obrządku, Mszy św. nawet w Boże Narodzenie odprawić. A przecież ów ksiądz ruski je chleb z polskiego beneficyum, a gdy umrze, wdowa i sieroty po nim będą utrzymywane z polskiego funduszu religijnego".

„P. Bobrinskij, przyjmowany we Lwowie i na wsi przeważnie przez księży ruskich, ogłasza teraz całej Rosyi, że duchowieństwo ruskie w Galicyi stara się zatrzeć różnice między gr. kat. obrządkiem a prawosławiem, że cerkiew prawosławna w Galicyi doznaje ucisku (zapewne przy pl. Frańciszkańskim, gdzie uczniowie ruskiego gimnazyum czynny udział biorą w nabożeństwie na większe uroczystości" [в православ. росийскій церкві у Львові] (ст. 223).

Gaz. Kośc. домагає ся помноженя латинь. парохій і доброго їх дотованя, щоби они могли замість банкрутуючої шляхти боронити і ширити польскість у східній Галичинї, („polskość nie będzie się już cofała, ale pójdzie szybkim krokiem naprzód"), а католицизм перед руским духовеньством, яке тягне нарід до православя або до радикалїзму.

Дальше виводить Gaz. Kośc. що в східній Галичинї, на 1 лат. сьвященика повинно бути двох руских, а фактично є аж чотирох, а мимо того польске духовеньство має лиш 1,350.800 к

(419.730 з землї, 841.060 з рел. фонду), підчас коли руске має 2.994.067 (735.143 і 2,258.924). Крім того, що руске духовеньство має річно 1,643.267 кор. більше від польского, бере оно річно 11.823 сягів палива з польских рук, що варта 354.690 к. (ст. 212), так конець кінцем руске духовеньство бере річно 1,705.490 кор. більше, а має 600.000 душ менше (в цїлій Галичинї) як польске.

В львівскій лат. епархії — виводить Gazeta — є в 37 полїтичних повітах 778.681 латинників а 2,302.002 Русинів; 298 лат. душпастирів, а 1354 руских. Треба би заложити 220 лат. душпастирств, щоби завести таку рівновагу між польским населенєм а душпастирскими стациями, яка є в Русинів, а при теперішнім станї остає ся 387.503 латинників без костела, (ст. 212). В перемискій лат. епархії є в 24 полїтичних повітах 1,098.423 латинників, 804.758 Русинів, а лат. парохій 328, руских 544. Для 672.377 латинників бракує 531 парохій (ст. 213). Загалом на териториї обнятій 3 рускими епархіями є 1,877.104 лат., 3,106.760 рус., 626 лат. душпастирств, а 1898 руских, так що 1,059.880 латинників не має костела, а треба їм дати тих нових костелів 751, єслн має бути пропорция рівна між латинниками а Русинами (ст. 213). Єслн увзгляднить ся, що часть рускої перемискої епархії входить в лат. тарнівску, то для самої териториї епархій латиньских львівскої і перемискої треба би нових 600 парохій для 981.600 латинників. (ст. 214). Тодї Поляки стояли би з Русинами на рівні під церковним взглядом!

Холмщина. Українско-руский клюб парляментарний ухвалою 7. мая заявив ся за вилученєм Холмщини з варшавскої провінциї, а за прилученєм до київскої, а то на тій підставі, що Холмщина є історично чисто рускою землею, а етнографічно переважно рускою. Рівночасно домагає ся клюб, щоби российске правительство перестерігало свободи віри. Польске коло парляментарне запротестувало против вилученя Холмщини, називаючи то четвертим розбором Польщі.

Літерат Теодор Еске-Хоїньскі забрав голос в справі Холмщини (Przegląd powszechny, 1909 за май ст. 312—5) і відповідає Сьвєнтоховскому*) на єго твердженє, що спір о Холмщину то спір конфесийний, викликаний католицкою акциєю і православною реакциєю. Переходам на католицизм — каже С. — треба приписати проєкт відокромленя Холмщини, бо противправославна акция викликала против себе цїлу силу держави, яка стерпить в себе польскість, але не стерпить католицизму. В інтересї польского націоналїзму не треба було ширити католицизму. На ту аргументацию заявляє Х., що польске духовеньство навертало на католицизм лиш тих Холмщаків, які добровільно на се годили ся. Про насильне перетяганє православних не можна говорити, бо на 96 громад і 95.076 католиків східно-любельскої губернії в 24 нема анї одного костела, анї одного сьвященика, підчас коли на 87.731 православних

*) Гл. „Нива“ стор. 339.

є аж 87 церков. Кат. сьвященик має там 262 рублїв річно, православний 2.710. Сильне православє, сильне правительство виключає насильне католиченє руских Холмщаків.

В „Гром. Голосї“ (чч. 18—20) помістив Ант. Лотоцкий статю про „Русинів-Украïнцїв на Холмщинї і Підляшу“, про межі, людність, економічні відносини, осьвіту, історию.

Церковне брацтво Пр. Богородицї в Холмі видало „карту руского і православного населеня в Холмскій Руси із статистичними датами“. Сю карту зладив проф. Францев, а має она вияснити: 1) число православного населеня в люблиньскій і сїдлецкій губернії і 2) число руского (украïньского), населеня в тих губернїях без огляду на віроісповіданє (автор увзглянив тут всїх, що говорять по руски). Проф. Францев послугував ся при укладаню сеї карти статистикою, зібраною православними парохіяльними урядами. Після сеї статистики було в холмскій епархії з початком 1908 р. в 8 повітах люблиньскої губернії 190.858 осіб а в шістьох повітах сїдлецкої губернії 80.434 осіб православного населеня, або разом в обох губернїях 280.202 православних. Число Русинів, се є всїх тих, що говорять рускою мовою, годї точно подати, бо статистика узгляднює лише віроісповіданє, тому автор мусїв щойно отсею посередною дорогою доходити до сего. Перед появою указу про релїгійну толєранцию в 1905 р. було в 13 повітах обох губернїй 449.571 православних, а в 1908 р. після статистики, зібраної парохіями, було вже лише 280.292, значить, за три роки перейшло на католицизм 162.279 православних. А коли із сего числа відчислити вже зі 100.000 на Поляків, прочих як Русинів причислити до православних Русинів, то загальне число холмских Русинів буде виносити до 350.000 осіб. Статистичні таблиці, додані до сеї карти, подають подїл населеня після повітів, міст, осель і громад в люблиньскій і сїдлецкій губернії перед толєрацийним указом і в початках 1908 р., а дальше процентове відношенє ріжних віроісповідань в повітах і громадах. На кольорованих таблицях означено густоту оселеня православних і подїл населеня після рідної мови в отсих 5 схематичних групах: 1) де панує виключно руска мова; 2) де переважає руска мова; 3) де є в половині руска, а в половині польска мова; 4) де переважає польска мова і 5) де є виключно польска мова.

Справа календаря. „Наука“ (еженедѣльна духовна, поучительна, общественна газета для угро-руського народа въ Унгварі) подає (в ч. 17 з 6. мая) свої замітки в статї „Опять о календарѣ“, де говорить ся, що зрівнанє календаря є хосенне з'огляду на економічно-соціяльні відносини, а дасть ся перевести без найменшої зміни обряду і церковних книг. Щоби однак агітатори не визискали бідноти народа під покришкою борби за старий календар, належить викупити державою деякі тяжкі податки церковні. Єсли італьо-греки та Словаки остали при своїм обрядї і народї, хотяй приняли новий календар, то чому не мають приняти єго й Русини?

Греко-католицкі румуньскі епископи на Угорщинї заявили ся против реформи календаря.

Американьска „Свобода“ (ч. 16), навязуючи до справи зрівнаня калєндаря Юліяньского з Григорияньским на Угорщині, пише: Хто знає тутешні американьскі відносини, той знає, скільки то наші робітники мусїли, а єще і тепер мусять переносити насьмішок, наруг і погорди по причині сьвяткованя сьвят ісля старого калєндаря, якого тут нїхто не знає і не розуміє. Більшість наших робітників в найбільші наші празники і сьвята мусить іти до роботи замість в сей день піти там, де всї їх братя йдуть — до церкви. А скільки то нужди і горя між нашими людьми зменшилоб ся з заведенєм в церкві нового калєндаря? Колиб хто тільки задав собі труду і почислив, кілько то наших еміґрантів потратило свою роботу лишень через се, що в свої сьвята пішли за своїми духовними потребами до церкви, замість до роботи, сей побачив би, якою він є для нас недогодою і шкодою. І запитати тепер: длячого ми маємо консервувати се, що для нас приносить тільки саму шкоду? Нї, ми як розумні, повинні всїма силами старати ся усунути се, що нам недогідне. Цїлий цивілїзований сьвіт числить після справленого калєндаря — отже чи тільки ми одні маємо бути вічними Хінцями і стояти на хвостї цивілїзациї?

Дальше, старий калєндар приносить нашим людям наругу, насьмішки і погорду зі сторони тутешних мешканців та дуже часто і великі материяльні страти — отже і з материяльного боку він є недогідний і повинен бути змінений. Дальше і з моральних зглядів реформа була би дуже пожиточною, бо зі зрівнанєм калєндаря наші робітники моглиб йти до церкви в свої сьвята і празники замість працювати по фабриках і майнах. Є отже дуже много причин, які вказують на се, що де як де, але там, в Америцї зрівнанє нашого калєндаря з калєндарем всесьвітним є пекучою справою і передовсїм повинно тут перевести ся. В сій справі суть компетентні тільки одні наші духовні власти і тільки они можуть забрати в сій справі рішаючий голос. А ми єсьмо певні, що се вийде тільки в добро нашим поселенцям в З'єдинених Державах.

Всячина.

Гоголь про папство. „Главный сюжетъ средной исторіи есть папа. Онъ — могущественный обладатель етихъ молодихъ вѣковъ, онъ движетъ всѣми силами ихъ и, какъ громовержецъ, однимъ мановеніемъ своимъ правитъ ихъ судьбою. Словомъ, вся средная исторія есть исторія папы. Его непреодолимое желаніе властвоватъ, его постоянныя средства, исполненныя пронизательности и мудрости, слѣдствія старческого возроста, его деспотизмъ и деспотизмъ безчисленныхъ легіоновъ его могущественного духовеньства — ревностныхъ подданыхъ духовнаго монарха, наложившихъ свои желѣзныя оковы на всѣ углы міра, куда не проникало знаменіе креста, — представляютъ явленіе единственное, колосальное и не повстидявшее ся никог-

да. Не стану говорити о злоупотребленіи и тяжести оковъ духовного деспота. Проникнувъ болѣе въ его великое событіе, увидимъ изумительную мудрость Провидѣнія; не схвати есть всемогущая власть всего въ свои руки, не двигай и не устремляй по своему желанію народы — и Европа розсыпалась бы, связи бы не было; нѣкотория государства поднялись бы, можеть бытъ, вдругъ и вдруго бы развратились; другия сохранили бы дикость своего на гибель сусѣдамъ, образованіе и духъ народный розлились бы неровно; въ одномъ уголку выказивалось бы образованіе, въ другомъ бы чернѣлъ мракъ варварствъ; Европа не устоялась бы; не сохранила того ровновѣсія, которе такъ удивительно се содержить; она бы болѣе была въ хаосѣ, она бы не слилась желѣзною силою ентузиязма въ одну стѣну, зстрашившую восточныхъ завоэвателей, и можетъ бытъ, безъ этого великого явленія, Европа уступила бы ихъ напору, и магометаньская луна горделиво вознеслась бы надъ нею, вмѣсто креста. Невольно приклонить колѣна, слѣдя чудние пути Провѣдѣнія: власть папамъ какъ будьто нарочно дана была на то, чтобы въ продолженію этого времени житя государства окрѣпили и возмужили; чтобъ они повинувались прежде, нежели достигнуть возраста повелѣвать другихъ: чтобы сообщить имъ енергію, безъ которой жизнь народовъ безцвѣтна и безсильна. И какъ только народи достигли состояніе управлять собою, власть папы, какъ исполнившая уже своє призначеніе, какъ болѣе уже не нужная, вдругъ поколебалась и стала разрушатся, не смотря на всѣ сильныя мѣри, на все желаніе удержать гибнувшія силы свои. Власть ихъ въ этому отношеніи была тоже, что подмостки и лѣсъ для постройки зданія; въ началѣ оны выше и кажуть ся значительнѣе самого строенія; но какъ только строеніе достигло настоящей высоты, они, какъ ненужные, принимають ся прочь".

(Повне зібранє творів Гоголя Москва 1874 т. IV. стор. 13: „О средних вѣкахъ" інавґураційний єго виклад в Петербурскім університетї на катедрі загальної істориї. о. Я.

Замітний обіжник Ради Шкільної краєвої.

Рада Шкільна краєва оголосила в дневнику урядовім ч. 9. з 26. марта 1909 обіжник до Рад Шкільних окружних і зарядів народних шкіл, яким управильнює справу роздачі молитвословів шкільній молодежи яко нагороду пильности. Подаємо повний текст сего замітного обіжника в дословнім рускім переводї.

Ч. 7419. Обіжник. Шкільна молодїж дуже часто дістає молитвослови яко нагороду пильности при нагодї торжественного закінченя шкільного року. До тої цїли можна уживати лише таких молитвословів, що мають апробату дотичної епархіяльної власти т. є. епископского Ординарияту того обряду, якого є ученик (учениця), що має одержати нагороду. Щоби обминути можливі непорозуміня при нагодї роздачі молитвословів, обовязаний управитель школи наперед порозуміти ся в тій справі з катихитами, взглядно з душпастирями, що удїляють науки релїгії в єго школї.

Невільно роздавати шкільній молодїжи неапробовані молитвослови або такі, що не мають апробати тутешно-краєвих (галицких) Ординариятів.

З ц. к. Ради Шкільної краєвої.
Львів, дня 19. марта 1906.
За ц. к. Намістника
Дембовский.

Читаєш сей обіжник, та не хоче ся вірити, що треба було аж окремо поучувати Ради Шкільні окружні і заряди шкіл, що руским дїтям гр. кат. обряду повинно ся давати рускі молитвослови, уложені для них і одобрені властивою епархіяльною властию, бо з польских, уложених для учеників обр. лат. не будуть вміти користати. А однак при торжественнім закінченю шкільного року деякі учителї, а ще більше делєґати Рад шкільних окружних на те торжество, якими дуже часто назначують ся дїдичі (навіть жиди і жидівки!), посесори, економи та горальники, яко предсїдателї при тих пописах, напихають нашим дїтям польскі молитвослови — а вже й не згадуй про польскі книжочки до читаня. Запротестувати проти того в часї попису, хоть би і парохови, небезпечно, бо можна наразити ся на судове доходженє та кару арешту, як се лучило ся о. Теодорови Савойцї, парохови Селиск.

Дня 11. липня 1908. було в Селисках торжественне закінченє шкільного року. Делєґатом березівскої Ради Шкільної окружної і предсїдателем в часї попису був Франц Тржцїньский. При кінци попису учитель читав вислід клясифікациї, а делєґат Тржцїньский роздавав нагороди пильности. Коли зголосив ся по нагороду відзначаючий ученик Русин, предсїдатель дав єму польский молитвослов. Присутний при тім о. Савойка взяв від него сей молитвослов і дав єму замість него руский.

Тодї делєґат, що видно зробив се нароком, завізвав о. Савойку, аби сейчас дав хлопцеви польский молитвослов, а відобрав від него руский. Колиж о. Савойка став єму представляти, що хлопець є Русин гр. кат. обряду, то предсїдатель перервав попис, перестав роздавати нагороди, а на о. Савойку вніс жалобу до суду в Динові, що перешкодив єму в урядовій дїяльности. При судовій розправі судия засудив о. Савойку на оден день арешту, заміняючи сю кару на 20 К. гривни за переступ з § 314. з. к. Сей вирок умотивував судия в той спосіб: „Ks. Sawojka odebrał chłopcu polską książkę do nabożeństwa, a wzamian za to dał ruską. Wówczas Trzciński wezwał ks. Sawojkę, by odebraną chłopcu książkę zwrócił, czego Sawojka uczynić niechciał, wobec czego Trzciński przerwał egzamin, a mianowicie dalsze rozdawanie nagród, gdyż, jak sam zeznał, uważał, że go zachowanie się Sawojki kompromitowało“.

Здержуємо ся від дальших заміток в тій справі, всеж таки звертаємо увагу оо. душпастирів і катихитів, що треба нам самим допильнувати, щоби управителї шкіл за гроші, ухвалені нашими Радами шкільними місцевими, спроваджували для рус-

ких дїтий рускі молитвослови*), а на премії книжочки руского Товариства педаґоґічного у Львові. А Ординариятскі відпоручники до Рад шкільних окружних повинні рішучо зажадати, аби делеґатів і предсїдателїв на пописи, особливо в руских школах, не назначував сам староста і інспектор ex praesidio, лише щоби наперед відчитано на повнім засїданю Ради листу осіб, котрих має ся запросити до обнятя того почетного уряду. Тодї можна би запротестувати проти систематичного поминаня та понижуваня нашого духовеньства через те, що в громадах, в яких є поважні, розумні, вельми заслужені для Церкви, для школи та народу сьвященики, предсїдателями на рїжних пописах в школї призначують якогось двірского анальфабета. о. Р.

Der mittlere Deharbesche Katechismus. Neu bearbeitet von Jakob Linden, S. I. Fünfte, vierfach verbesserte Auflage. Mit kirchlicher Approbation und Gutheissung der Ordensobern, 1909. Regensburg, Rom, Nev York &. Cincinnati. Druck und Verlag von Friedrich Pustel.

Є се нове, перероблене виданє загально звістного катихизму Дегарба, якого в рускім переводї о. А. Тороньского довгі часи уживано у нас в народних і видїлових школах та учительских семінарах. Переробив і видав сей катехизм славний катихит Єзуїт Яков Лїнден, що працював над ним кілька лїт, а тепер робить заходи, аби введено сей підручник у всїх католицких школах Нїмеччини. Наше духовеньство також є за тим, аби в народних школах знов введено катихізм Дегарба замісць приписаного тепер катихізму австрийского Епископату, і тому в однім з найблизших чисел нашої часописи подамо основнїйшу рецензию сего катихізму. о. Р.

ANKIETA.

(Оригінальний документ, случайно знайдений).

KÓŁKO „WOLNEJ MYŚLI“, pragnąc zebrać dane statystyczne w celu określenia stopnia religijności słuchaczów wyższych zakładów naukowych we Lwowie, sądzi, że w danym wypadku najlepszą będzie droga ankietowa i dlatego, aby zebrać odpowiedni materyał, zwraca się do Koleżanek i Kolegów, poważnie traktujących daną sprawę, o poparcie przez liczne i szczere odpowiedzi na poniższe punkta:

1. Narodowość, płeć, wiek i miejsce ukończenia średniego zakładu naukowego.
2. Na jakim jest zakładzie, wydziale i roku?
3. Czy wypełnia obrządki religijne i jakiego wyznania?
4. Czy wierzy w dogmaty religii, do której został (a) zaliczony (ą)?
5. Jeżeli niewierzy, co go (ją) skłoniło do niewiary?

*) Звертаємо увагу на молитвослови для молодїжи, видані оо. Василіянами, руским Товариством педаґоґічним і Тов. Просьвітою.

Всвтл. прал. **о. Йос. Кобиляньский** просить Редакцию „Ниви“ о зазначенє Єго погляду, що вільно стреміти до национальної відрубности, але і вільно змагати до национально-культурного злученя ся з росийщиною, дальше, що сьвященики обох сторін повинні відносити ся до себе з найбільшою толеранциєю і числити ся з фактом, що оба напрями серед нашої суспільности істнують. В жаднім напрямі нема нїчого неморального, нечесного, неприродного, отже слова, висказані на ст. 425 „Ниви“ про нечесність і ренеґатство „русских“, не суть правдиві ані справедливі.

Ми навели лиш погляди представителїв двох напрямів в нашій суспільности. Критичну оцїнку тих поглядів оставляємо нашим читачам. Редакция „Ниви“.

Земля і Воля (ч. 20—21) виступає остро против „марксистів“ з „Нової Жизни“, які хочуть бути социял-демократами, а мають за проводирів клєрикалів (д-р Маркова) і чорносотенцїв (д-ра Дудикевича), антисемітів чистої води, які пропаґують ґазетку „Русь“, які кличуть „Христос воскресе“ і заявляють, що они не заперечують певної користи і з книжок духовно-морального змісту. В статї п. з. „Темні духи при роботї“ оказують панове з З. і В. велике зденервованє. Видко, що їм щось не по нутру. Они чогось лякають ся: „Панове редактори „Ниви“ і „Основи“ видали брошурку, звернену против социялїстів, даючи їй наголовок: „Ану випливьмо раз на чисту воду“. Брошурка ся призначена є для найтемнїйших мас, а писав її якийсь півголовок у реверендї з площі Юра ч. 5. Сю брошурку ширять попи між народом, хотячи ще якийсь час здержати всякий поступовий рух та боячи ся втратити свої впливи на народ. Та подібні брошурки, всякі „Місионарчики“ і „Місионарі“ не мають послуху серед народу, який вже пізнав ся на клєрикальнім брехуньстві. Один з наших товаришів пише...“ Відтак слїдує допись, якогось червоного товариша, який каже, що социялїстам віра обоятна (ов, то вже брехня, они єї позитивно поборють!); що они властиво, а не попи, жиють після науки Христа; що попівскі книжочки і часописи то дрантє, яке читають лиш „попи і лямполизи“ і яке „воняє єзуїтизмом і лицемірством“; наслїдком клєрикальної роботи (?) є „масовий“ перехід на безконфесийність, „бо хлоп і робітник що день стає сьвідомійший і йде за тими, що несуть луч правдивого сьвітла, правди і волї“. (Nemo dat, quod non habet!) Відтак редакция З. і В. звертає ся з нїби поважною, а в дїйсности з блазеньскою міною до нас і каже: „Чуєте, о. Онуфрий, що каже про вашу роботу один з тої сїрої (червоної хиба!) порабощеної (социялїстичними дурисьвітами!) маси. А таких голосів могли би ми навести багато — багато. (Але бо і дураків є багато — багато!) — Чи повисші слова не є тяжким обжалуванєм вас? Нарід (tres faciunt collegium, але не нарід!) плює на ваш спосіб апостолованя, відвертаєть ся від вас з відразою і погордою і має для вас тільки одно слово: Лицеміри!“

Спека в Зелені сьвята припекла, а зимної води — видко — нема в редакциї „Землї і Волї!“

Взагалї згадане подвійне число надзвичайно попофобске: „Як піп умертвляє читальню“, „піп-капраль“, „дурноватий піп“, „піп куди ходить, то їсти плаче“, „піп денунциянт“, „ненаситний піп“. Навівши з проповіди якогось попа такий „доказ позагробового житя“: що „одна мумія держала в руцї цибулю, по довгім часї та мумія зігнила, а цибуля виросла, отже чоловік по смерти буде жити“, додає якийсь анальфабет в теольоґії дурновату замітку, що шкода, що той піп „не подав ся на доктора теольоґії“. Ми замітимо лиш, що хто відзначає ся дурацтвом, той повинен подати ся на співробітника „Землї і Волї“. А таких сватків, як панове з З. і В., не можна трактувати інакше, лиш так як ми їх звичайно трактуємо! О. В.

Три дуже важні, а дуже пильні просьби до Всечесного П. Т. Духовеньства! Дякуючи сердечно за желаня і за щирі слова заохоти до невсипучої працї в піднятім дїлї, звертаємо ся отсим до Всечесного П. Т. Духовеньства з уклінною просьбою:

1) Давайте Всч. Отцї „Власній Помочи“ гроші на ощадність, хто що має під руками. На тім нїчого не втратите (противно, ще зискаєте), а десяткам зі своїх во Христї братів подасьте через то помічну руку в критичній хвилї і виратуєте від неминучої може руїни.

„Власна Поміч“ буде платити від вкладок 5% з піврічною капіталїзациєю. Вкладки обезпечені такою самою порукою як і в инших касах. Колиж довіряєте другим, то самим собі тим більше.

2) Хто з Всч. Отцїв ще не обезпечений на житє, нехай же сейчас обезпечить ся через „Власну Поміч“ у „Вікторії“, в найбільшім і найдешевшім асекурацийнім товаристві европейскім в Берлїнї. Се найлекший і найпевнїйший спосіб забезпечити свою родину, аби лишити по собі тревалу памятку в видї якої гуманної фондациї, — а „Власна Поміч“ заробить при тім кількадесять корон, які оберне на церковно-народні цїли.

3) Ті Всеч. Отцї, що вже суть обезпечені в „Вікторії“, най сейчас напишуть до дирекциї в Берлїнї, щоби премійні квіти від їх полїс посилала до „Власної Помочи“ і що они хочуть платити через наше товариство. З сего також прийде яка корона на наші потреби.

Ми віримо і надіємо ся, що Всч. Отцї з'уміють належито оцїнити вагу піднесеної справи і солїдарним попертєм зробять з неї жерело, з якого обильно попливуть капітали на наші тисячні потреби.

Так отже, Всч. Отцї, всї дружно і кріпко — памятаючи, що се має бути **власна поміч** наша — возьмім ся до дїла во славу Всевишнього! — Управа товариства кредитового „**Власна Поміч**“ в Станиславові, Липова ул. 16.

Знесенє суспензи. Епископский Ординарият для Русинів в Сполучених Державах повідомляє про знесенє суспензи о. Тимот. Василевича ч. 199 з 20/IV. 1909 р. О. В.

Поможіть бідним дїтям.

До П. Т. **Приятелїв і Добродїїв бідної руской дїтвори.**

Завдяки жертволюбивости нашого Митрополита Єго Ексц. гр. Андрея Шептицкого і кількох Добродїїв істнує від чотирох лїт руске Тов. **„Вакацийних осель“** у Львові, якого цїлию і обовязком є помагати і опікувати ся бідними дїтьми в часі вакаций. — З кождим роком товариство се чим раз гарнїйше розвиває ся і побільшає свою дїяльність. Оно вислало в минувшім роцї більше як 60 дїтий на село і то таких бідаків, котрі через цїлий рік жиють серед дуже тяжких обставин а навіть і крайної нужди.

Сего року хоче Товариство знов помочи сим крайним нуждарам, а що не має на се нїяких єще фондів, то удає ся до П. Т. наших великих Добродїїв і Патриотів, щоби присилали датки на так крайних нуждарів. Датки приймає касиєр проф. Володимир Адриянович, Львів ул. Крижова № 65. Хто схотїв би взяти одно, двоє або і більше дїтий на час вакаций, зволить ласкаво зголосити ся на руки секретаря і подати число дїтий, кілько може приняти, хлопцї чи дївчата і в якім вїцї. Просить ся о як найскорші зголошеня. Адреса секретаря: Ґерусїньский Спиридіон, Львів ул. Арсенальска ч. 6. Видїл.

Присилайте датки на **руску оселю** і забирайте до себе мийскі дїти на час вакаций; зголошеня приймає: С. Ґерусїньский — Львів, ул. Арсенальска ч. 6.

Замовляйте в час:

1) **Книжки** на премії рускі і польскі, апробовані ц. к. Радою шк. кр. від 10 с. — 2 К. 20 с.

2) **Образки** з рускими молитвами і без, сотка від 1 К. — 5 К. і більше.

3) **Молитвенники** по 40 с. 50 с. 60 с. 70 с. 1 К. 1 К. 20 с.

4) **Медалики** і хрестики сотка 4 К. і менше або і більше.

Адреса: Руске Тов. Педаґоґічне, Львів ул. Мохнацкого ч. 12.

Новий молитвенник народний для дїтий і старших дуже гарний формат видало Рус. Тов. Педагоґічне у Львові ул. Мохнацкого ч. 12, ціна 40 с. 50 с. 60. 70 с. 1 К. 1 К. 20 с.

Дуже гарні **образи руских князїв** потрібні до науки поглядової в школах народних, уложені на основі підручників шкільних продає С. Ґерусїньский, учитель школи ім. Шашкевича у Львові. Образи коштують 1 К. 20 с. враз з пересилкою. Грошї посилає ся на адресу: С. Ґерусїньский — Львів вул. Арсенальска ч. 6.

Видав „Редакцийний Комітет“. — За редакцию відповідає:
о. Онуфрий Волянський.
З друкарнї Ставропигійскої під упр. М. Рефця.